

Božana Niševa

**Inovační procesy
v české a bulharské
jazykové situaci**
(na materiálu jazyka médií)

Inovační procesy v české a bulharské jazykové situaci

(na materiálu jazyka médií)

Božana Niševa

Recenzovaly:

PhDr. Olga Martincová, CSc.

PhDr. Ludmila Uhlířová, CSc., dr. h. c.

Monografie vychází ze stejnojmenné disertační práce, která byla pro publikaci výrazně aktualizována a finalizována v rámci výzkumného záměru *Program rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově* (PRVOUK P10 Lingvistika).

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Praha 2025

Grafická úprava Kateřina Řezáčová

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první elektronické, podle prvního tištěného vydání v Nakladatelství Karolinum (2014)

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0).

© Univerzita Karlova, 2014

© Božana Niševa, 2014

ISBN 978-80-246-2239-2

ISBN 978-80-246-6111-7 (pdf)

<https://doi.org/10.14712/9788024661117>

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Seznam zkratk používaných v textu	10
Úvod	13
I. Teoretická a metodologická východiska práce	15
1. Mediální komunikační sféra: jazyk médií	15
2. Jazyková situace: spisovnost a hovorovost (mluvenost) v mediální komunikační situaci	16
3. Synchronní dynamika: variantnost a konkurence	18
II. Pracovní postupy	21
III. Stav bádání v oblasti lexikální a slovotvorné dynamiky slovanských jazyků ...	27
1. Obecná charakteristika	27
2. Práce české	27
3. Práce bulharské	30
4. Práce česko-bulharské a bulharsko-české	33
5. Současné slavistické práce o problematice neologizmů, inovačních procesů a jazykové situaci	34
6. Práce neografické	37
6.1 České slovníky neologizmů	38
6.2 Bulharské slovníky neologizmů	38
7. Korpusy slovanských jazyků	38
7.1 Korpusy českého jazyka	39
7.2 Korpusy bulharského jazyka	39
7.3 Korpusy jiných slovanských jazyků	39
IV. Inovační procesy v české a bulharské slovní zásobě	41
1. Obecný přehled	41
2. Inovační procesy: nová česká a bulharská substantiva	42
2.1 Internacionalizace: přejímání anglicizmů	42
2.2 Vyrovnávací procesy: kompozice	43
2.3 Pragmaticko-stylistické procesy: funkčně sémantická charakteristika neologizmů a jejich slovotvorná struktura	45
2.4 Intelektualizace: nová abstraktní pojmenování	47

3. Inovační procesy: nová česká a bulharská adjektiva	53
3.1 Internacionalizace: nesklonnost/neohebnost nových adjektiv	54
3.2 Vyrovnávací procesy: nová slovtvorná adjektiva	55
3.3 Neosémantizace v adjektivní slovní zásobě: ve vztahu k neosémantizaci substantivního lexika	63
4. Inovační procesy: nová česká a bulharská slovesa	66
4.1 Internacionalizace: adaptace přejatých lexémů	66
4.2 Vyrovnávací procesy: vidová protikladnost, obouvidovost a slovtvorná struktura nových sloves	67
4.3 Pragmaticko-stylistické procesy: příznakovost nových sloves	71
4.4 Neosémantizace: sémantické tvoření nových sloves a přejímání anglicizmů	72
5. Inovační procesy: nová česká a bulharská adverbia	74
5.1 Internacionalizace: adverbializace přejímek	75
5.2 Vyrovnávací procesy: nová slovtvorná adverbia	75
5.3 Neosémantizace: sémantické tvoření nových adverbii a paralelní sémantické procesy	79
V. Inovační procesy v české a bulharské substantivní slovtvorbě	81
1. Inovační procesy: nevyhraněné morfémy	81
1.1 Inovační procesy: radixoidy	82
2. Inovační procesy: kompozice	94
2.1 Obecný přehled	94
2.2 Kompozita se společným plnovýznamovým komponentem	95
2.2.1 Antepoziční plnovýznamové komponenty: v obou jazycích	96
2.2.2 Antepoziční plnovýznamové komponenty: pouze v češtině	99
2.2.3 Antepoziční plnovýznamové komponenty: pouze v bulharštině	100
2.3 Postpoziční plnovýznamové komponenty	102
2.4 Plnovýznamové komponenty uplatňované v antepozici i v postpozici	104
2.5 Tvoření na základě abreviačně-kompozičního postupu	106
2.5.1 Nová kompozita se zkratkovým slovem	107
2.5.2 Nová kompozita s jednopísmenovým morfémem	107
2.6 Vyrovnávací procesy: tvoření kompozit na základě domácích slovtvorných postupů	108
2.6.1 Tvoření kompozit na základě českých slovtvorných modelů	109
2.6.2 Tvoření kompozit na základě bulharských slovtvorných modelů	111
VI. Inovační procesy: nová česká a bulharská substantivní slovní spojení	116
1. Obecný přehled	116
2. Substantivní slovní spojení: přejímání	117
3. Substantivní slovní spojení: kalkování a polokalkování	118
4. Substantivní slovní spojení: derivativnost	119
Závěr	121
Rejstřík českého jazykového materiálu analyzovaného v textu	131
Rejstřík bulharského jazykového materiálu analyzovaného v textu	139

Soupis odborné literatury	147
Soupis zdrojů a pramenů	159
Summary	161
Rejstřík jmenný	170
Rejstřík věcný	172

Tato monografie by nevznikla bez dlouholeté trpělivé a obětavé podpory PhDr. Olgy Martincové, CSc., které jsem hluboce vděčná za všechny cenné rady při řešení obecně teoretických otázek neologie a inovačních procesů. Můj hluboký dík patří PhDr. Ludmile Uhlířové, CSc., dr. h. c., která značně přispěla k finálnímu znění mé práce jak po stránce teoretické, tak po stránce jazykové.

Knihu věnuji památce vzácné bohemistky a milé přítelkyně Bojky Dobrevové-Hoffmannové (1975–2007).

Seznam zkratk používaných v textu

ASCS	Akademický slovník cizích slov
DSZ	Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny
JM	Jazyk médií
LN	deník Lidové noviny
MČ 1	Mluvnice češtiny. Díl I.
MČ 2	Mluvnice češtiny. Díl II.
MFD	deník Mladá fronta DNES
NDCČ	Neologizmy v dnešní češtině
PMČ	Příruční mluvnice češtiny
SN 1	Nová slova v češtině. Slovník neologizmů
SN 2	Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2.
S/N	Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich; Slowotwórstwo/Nominacja
SSČ	Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost
SSJČ	Slovník spisovného jazyka českého
TS 1	Tvoření slov v češtině 1.
TS 2	Tvoření slov v češtině 2.
БТР	Български тълковен речник
Д	вестник „Дневник“
К	вестник „Капитал“
KL	списание „Капитал Light“
ГСБКЕ 2	Граматика на съвременния български книжовен език. Том 2. Морфология.
РНДЗБЕ	Речник на новите думи и значения в българския език
РНДБЕ	Речник на новите думи в българския език
РЧД	Речник на чуждите думи
a.	anglický výraz, anglický jazyk
b.	bulharský výraz, bulharský jazyk
biol.	výraz z oblasti biologie
cest. ruch	cestovní ruch
č.	český výraz, český jazyk
ekol.	výraz z oblasti ekologie

ekon.	výraz z oblasti ekonomiky
expr.	expresivní výraz, slovo
hanl.	hanlivě zabarvené slovo
iron.	ironicky
lat.	latina
motor.	výraz z oblasti motorismu
obch.	obchodní oblast, obchodní název
odb.	odborný výraz, odborná oblast
poč.	výraz z počítačové oblasti
práv.	výraz z oblasti práva
řeč.	řečtina
sděl. tech.	výraz z oblasti sdělovací techniky
slang.	slangový výraz
sport.	výraz z oblasti sportu
tech.	výraz z technické oblasti
tur.	turečtina
voj.	vojenská oblast
биол.	израз от областта на биологията
воен.	израз от областта на военното дело
екол.	израз от областта на екологията
иконом.	израз от областта на икономиката
книж.	книжно
комп.	компютърни технологии
муз.	израз от областта на музиката
нежел.	нежелателна дума
неодобр.	неодобрително
публ.	публицистика
разг.	разговорно
спец.	специална дума
спорт.	израз от областта на спорта
техн.	израз от областта техниката
търг.	израз от областта на търговията
финанс.	израз от областта на финансите

Problematika inovačních procesů a tendencí patří k významným otázkám dnešního lingvistického bádání. Inovační dění v současných slovanských jazycích je nejčastěji viděno v sepětí se zásadními politicko-spoolečenskými transformacemi, jež nastaly po roce 1989 v slovanských zemích. Obecně se proto uznává, že změny sociálních a komunikačních podmínek úzce souvisejí se vznikem nových společenských vyjadřovacích, resp. pojmenovacích potřeb. V synchronně zaměřených slavistických výzkumech se rovněž zdůrazňuje, že nové vyjadřovací (pojmenovací) potřeby reflektuje nejvýrazněji slovní zásoba, zejména pak substantivní lexikum.

Se zřetelem k uvedeným skutečnostem přijímáme názor, že jednotlivé inovační procesy mohou být usouvztažňovány s různými dynamickými tendencemi, a to v závislosti na zvoleném teoretickém přístupu.¹ Zároveň pro účely konfrontačního výzkumu navrhuje, aby inovační procesy rázu specifitějšího byly pojaty v součinnosti s „univerzálnějšími“ tendencemi (intelektualizací a demokratizací, internacionalizací a nacionalizací,² terminologizací a determinologizací). Na této koncepci zakládáme konfrontaci lexikální a slovtvorné dynamiky dvou geneticky blízkých, ale typologicky odlišných a územně vzdálených jazykových systémů – češtiny a bulharštiny.

Vzhledem k centrálnímu postavení mediální sféry v současné veřejné jazykové komunikaci, se soustředíme jmenovitě na jazyk médií (dále JM), tj. na lexikální a slovtvorné prostředky pro jazyk médií typické. Jazykový materiál, který v práci analyzujeme, pochází zejména z *textů psaných českých a bulharských periodik*. Při konfrontaci souborů nových českých a bulharských substantiv, adjektiv, sloves a příslovcí nejčteněji zastoupených v současném českém a bulharském JM vycházíme též z údajů, které skýtají české a bulharské slovníky nových slov.³

V *první kapitole* vymezujeme – s přihlédnutím k výsledkům v české, bulharské a další slavistické jazykovědné literatuře – metodologické a teoretické základy práce. Pojednáváme o problematice JM, o jejím vztahu k současné jazykové situaci i k situaci komunikační, o synchronní dynamice, resp. o variantnosti a konkurenci lexikálních prostředků aj.

¹ Gutshmidt 1998, s. 17.

² V souladu s O. Martinovou 2003b, s. 17–22, projevy tendence k nacionalizaci vidíme v kontextu dominantního působení tendence k internacionalizaci spíše jako projevy vyrovnávací. Na základě toho v práci hovoříme o působení *vyrovnávací tendence* v obou současných jazycích.

³ Podrobný popis metody shromažďování české a bulharské materiálové základny je podán zde v II.2.

V *druhé kapitole* představujeme zvolené pracovní postupy. V práci uplatněné **sociolingvistické** hledisko chápeme v spojitosti s výrazným působením společenských a komunikačních faktorů v české a v bulharské jazykové situaci. K prostředkům a projevům lexikální (slovotvorné) dynamiky přistupujeme z pozic **synchronní konfrontace** a soubory „mediálních“ neologizmů zkoumáme na základě **funkčně strukturní analýzy**.

V *třetí kapitole* se věnujeme stavu bádání v oblasti lexikální a slovotvorné dynamiky slovanských jazyků za poslední dvě desetiletí. Zdůrazňujeme také přínos slovanské neografie. Všimáme si rovněž korpusového zpracování nového jazykového materiálu.

V *čtvrté kapitole* se zaměřujeme na inovační procesy v české a bulharské slovní zásobě. Při analýze nejvýznamnějších neologických složek současného českého a bulharského lexika si klademe za úkol: (1) určit slovotvorné postupy podílející se v největší míře na vzniku nového substantivního lexika; (2) stanovit typy inovačních procesů působících v oblasti adjektivního lexika, a to se zřetelem k odlišným sémantickým rysům vztahových a jakostních přídavných jmen; (3) popsat strukturu nových sloves vzhledem k jejich aspektuálnosti i k typologickým rozdílům bulharštiny a češtiny; (4) zjistit nejaktivnější slovotvorné modely, podle nichž vznikají nová česká a bulharská příslovce; načrtnout projevy procesu adverbializace přejímek.

V *páté kapitole* se soustředujeme na slovotvornou dynamiku v oblasti českého a bulharského substantivního lexika. V jejích podkapitolách se zabýváme: (1) novými českými a bulharskými substantivy, která jsou tvořena nevyhraněnými morfémy s věcným významem, tj. radixoidy; (2) novými kompozity složenými ze dvou plnovýznamových základů.

V *šesté kapitole* ukazujeme specifické rysy neologických českých a bulharských substantivních slovních spojení, a to se zřetelem k variantnosti a konkurenci koexistujících jednoslovných a víceslovných pojmenování.

Při synchronní konfrontační analýze se plně opíráme o metodologický základ pro zpracování problematiky neologizmů a inovačních procesů v pracích O. Martincové. Vycházíme i z teoretické koncepce monografie *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich; Slowotwórstwo/Nominacja* (dále S/N).⁴ Popis nových slovotvorných a pojmenovacích typů v češtině a v bulharštině vězeme na teorii tvoření slov M. Dokulila. Těžíme také z teorie spisovného jazyka B. Havránka a A. Jedličky. Při konfrontaci mezi češtinou a bulharštinou jsme získali mnohé podněty z děl S. Ivančeva, L. Uhlířové, K. Gutschmidta, H. Gladkovové a J. Báčvarova. Slovotvornou analýzu provádíme též s přihlédnutím k výsledkům ve výzkumech C. Avramovové, I. Bozděchové, V. Murdarova a V. Radevové.

⁴ K S/N viz blíže III.5.3 práce.

I. Teoretická a metodologická východiska práce

Středem pozornosti v synchronně zaměřených slavistických publikacích jsou projevy a prostředky jazykové dynamiky. Popisován je stav nejen v spisovných jazycích, ale i v ostatních jazykových útvech. Podotýká se také, že zásadní změny v slovanských jazykových situacích po roce 1989 byly ovlivněny společensko-politickými a kulturními faktory. Se zřetelem k těmto základním skutečnostem dále stanovíme teoretická a metodologická východiska naší práce.

1. Mediální komunikační sféra: jazyk médií

1.1 Lingvistické výzkumy přiznávají *mediální komunikační sféře* jednu z nejdůležitějších úloh v současné české a bulharské jazykové situaci. Prostředky užívané v této ústřední oblasti dnešní komunikace jsou obvykle označovány jako **JM**. Ve vztahu k JM a k dynamickému dění v mediální komunikační sféře se uplatňují i další pojmy. V závislosti na konkrétním zaměření jednotlivých vědeckých prací je např. vydělován *jazyk žurnalistiky* a v tomto kontextu jsou dále rozebírána specifika *jazyka zpravodajství, jazyka publicistiky, novinových titulků* apod.¹ V stylistice se jako nadřazené označení pro všechny žurnalistické texty tradičně užívá *publicistický styl*, avšak v jeho rámci se uvažuje o stylu psaných textů neboli o stylu textů periodického tisku atd.² Publicistický styl je považován za styl, „který dává nejsilnější (ať už vítaný, či někdy též nevitáný) impuls k vývojovým změnám, protože nejintenzivněji ovlivňuje veřejnost, má k tomu potřebnou společenskou autoritu“.³

1.2 Prohlubující se rozrůzněnost a profilace médií je patrná i v souvislosti s „průnikem a vznikem nových slohových útvarů (žánrů) a postupů (v tisku to jsou např. příběh, fraška apod.)“.⁴ Na druhou stranu moderní mediální teorie pracují se vzory založenými na dvou základních principech. První z nich je, že „ustálený (mediální, pozn. B. N.) žánr lze vyjádřit – víceméně ustáleným – vzorcem (...). U jednotlivé zprávy má takový vzorec téměř podobu „matematického vzorečku“, kam stačí dosadit

¹ Srov. konstatování J. Bartoška (1997, s. 44): „V rámci všech médií roste potřeba diverzifikovat jazyk sdělení zpravodajských, publicistických a zábavních.“

² Srov. Čechová a kol. 2003, s. 207.

³ Chloupek 1978, s. 41.

⁴ Bartošek 1997, s. 42–67.

konkrétní veličiny (...).“⁵ Druhý princip je, že „v každém mediovaném sdělení jsou nevyřčené představy a hodnoty, které jsou také jeho součástí a vytvářejí poselství“.⁶

1.3 Dalším široce přijímaným faktem je, že v současné jazykové situaci JM „přestává fungovat jako vzor standardního řečového chování“⁷. Jinak řečeno, důsledkem „globalizace“ informačních zdrojů kulturní (a nezřídka i informační) funkce⁸ médií pozbývají své zásadní společenské platnosti, zato se do popředí dostávají jejich funkce sociální, politické a zábavní. Zároveň snaha o poutavé a přesvědčivé podání informací určuje užití neotřelých jazykových prostředků a způsobů tvoření mediálních textů.

1.4 Lze tedy obecně říci, že se současná mediální komunikace vyznačuje těmito specifickými rysy: (1) obsahovou různorodostí mediálních textů, které jsou ovšem tvořeny podle přesně stanovených vzorců; (2) vázaností zpráv, komentářů, analýz apod. na sociální objednávky (ideové/ideologické záměry, reklamní strategie) určité finanční, politické nebo ideové formace; (3) odlišnými sociálně-kulturními očekáváními a schopnostmi mediálních cílových skupin. Avšak konstituování typů zpráv⁹ podle jejich stylové, tematické, žánrové nebo ideové a politické příslušnosti je úzce spjato zejména s variantností a stylovou diferenciací lexikálních prostředků.

1.4.1 Vytčené příznačné rysy mediální komunikační sféry ukazují, že JM představuje bohatou základnu jazykového materiálu pro lingvistický (jmenovitě lexikologický a slovtvorně zaměřený) výzkum. Synchronní zkoumání inovačních procesů¹⁰ v češtině a bulharštině proto vězeme na pojem JM. Vycházíme přitom ze závěru v odborné literatuře,¹¹ že slovní zásoba reflektuje nejmarkantnější politické, sociální a ekonomické změny v současných společnostech. Protože soubory mediálních textů lze třídit podle jejich různých charakteristik,¹² je třeba předem také podotknout, že pro cíle, které si klademe, těžíme z textů psaných periodik.

2. Jazyková situace: spisovnost a hovorovost (mluvenost) v mediální komunikační situaci

2.1 Termín **jazyková situace** užíváme v souladu s A. Jedličkou. Podle A. Jedličky jazyková situace je „určována podmínkami sociálními a komunikativními, problematika lingvistická se zde stýká s problematikou sociologickou (sociolingvistickou) a v užším

⁵ Burton – Jiráček 2001, s. 168.

⁶ Burton – Jiráček 2001, s. 279.

⁷ Gladkova – Likomanova 2002, s. 109.

⁸ Burton a Jiráček 2001, s. 140–143, podotýkají, že: „Mluvíme-li v souvislosti s medií o jejich ‚funkcích‘, zkoumáme, k čemu média mají doopravdy být, co skutečně dělají a jaký se zdá být účel jejich existence.“ Autoři dále vydělují tyto funkce médií: zábavní, informační, kulturní, sociální, politické.

⁹ K typům zpráv v žurnalistice viz např. Bartošek 2003, s. 117–123.

¹⁰ O inovačních procesech jako tertium comparationis viz zde II.3.

¹¹ Podrobný přehled literatury věnované inovačním procesům v slovanských jazycích podáváme v kap. III.

¹² Tak např. mezi texty v mediální komunikační sféře lze vydělit následující soubory textů/jazykových projevů: podle druhu činnosti (sdělování, informování, přesvědčování, hodnocení, zábava aj.); podle realizace prostřednictvím různých veřejných sdělovacích prostředků, např. novinami, časopisy, texty na internetu, rozhlasem, televizí; texty lze třídit podle toho, zda jsou mluvené, nebo psané; k textům v mediální komunikační sféře lze přistoupit také jako k souborům textů veřejné komunikace apod.

smyslu s problematikou teorie komunikace“.¹³ Jedličkovu charakteristiku doplňuje se zřetelem k současné situaci češtiny F. Daneš.¹⁴ Podotýká, že „velmi podstatným aspektem jazykové situace je její výrazně dynamická povaha“, která je spjatá s „intenzivnějšími kontakty mezi jednotlivci, jejich skupinami a mezi kulturami“. Dále přihlížíme i k teoretickému modelu v monografii H. Gladkovové a I. Likomanovové.¹⁵ Ztotožňujeme se s přístupem autorek k mediální komunikaci jako k „neuralgickému bodu současné jazykové situace“.¹⁶

2.1.1 Popis jazykové situace je již tradičně vázán na výzkum *jazykové komunikace* v dílčích útvarech národního jazyka *jazykového (komunikativního) společenství, jazykového celku*.¹⁷ V současných sociolingvistických výzkumech nacházíme i řadu dalších termínů, např. zájmové, profesní aj. skupiny jsou pojmenovávány *mikro- a makrosociální skupiny*; jazykové útvary podle příslušnosti jejich členů jsou nazývány *sociolekty* apod. Různorodost užívaných termínů je podmíněna snahou badatelů najít co nejkompaktnější metodiku zkoumání jazykových situací.

2.2 Mezi termíny uplatňované v české lingvistice patří také termín **komunikační situace**.¹⁸ Autoři monografie *Český jazyk na přelomu tisíciletí* nazývají jednotlivé komunikační situace v dnešní češtině jazykem politiky, jazykem žurnalistiky, jazykem vědy atd. S termínem komunikační situace pracují při analýze stávající slovanské jazykové situace též H. Gladkova a I. Likomanova. Označují jím elementární komponenty *komunikačního prostoru*.¹⁹ S ohledem na cíl naší práce a na dosud uvedené skutečnosti *interpretujeme mediální komunikační sféru jako ústřední komunikační situaci české a bulharské jazykové situace*, ve které se normy jednotlivých útvarů a forem národního jazyka nejen vzájemně ovlivňují, ale také střetávají, místo, v němž souběžně pozorujeme interferenci a také variantnost jazykových prostředků.

2.3 Dynamický pohyb v české a bulharské jazykové situaci je sledován dlouhodobě. Charakteristiku české jazykové situace před r. 1989 nacházíme např. u O. Martincové. Autorka uvádí, že „Současné komunikační podmínky, zvl. zvýšený podíl mluvených projevů v dnešní komunikaci, rozšiřující se základna uživatelů spisovného jazyka a šíření informací prostředky hromadného sdělování vytvářejí specifické postavení běžně mluveného jazyka v současné české jazykové situaci“.²⁰ Bulharská jazyková situace v tomto období je popsána velmi podobně.²¹

¹³ Jedlička 1978, s. 29. Je třeba také uvést, že Jedličkův model jazykové situace, ve které fungují jazykové útvary, mezi nimiž vznikají určité poměry, je vázán na koncepci funkčního rozvrstvení jazyka B. Havránka.

¹⁴ Daneš 1997, s. 12–13.

¹⁵ Viz Gladkova – Likomanova 2002.

¹⁶ Gladkova – Likomanova 2002, s. 106.

¹⁷ Viz Jedlička 1978, s. 35–37.

¹⁸ Vymezení termínu *komunikační situace* se soustavně věnuje V. Barnet (viz např. Barnet 1973, 1988), přičemž navazuje na práce B. Havránka o funkčním rozvrstvení jazyka (viz např. Havránek 1942). V. Barnet (1973, s. 27) podotýká, že: „Při posuzování jazykové situace v příslušném společenství je nutné přihlížet nejen ke strukturálnímu rozvrstvení národního jazyka, nýbrž i k funkčnímu uspořádání jeho jazykové situace, které je dáno funkčním vztahem útvarového rozvrstvení národního jazyka ke komunikativním situacím a sociální situaci příslušných společenství.“

¹⁹ Gladkova – Likomanova 2002, s. 41.

²⁰ Martincová 1983, s. 25.

²¹ Viz např. syntetickou analýzu bulharské jazykové situace v monografii *Български език* 1997, s. 149–187, z edice *Najnowsze dzieje języków słowiańskich* (Dimitrova 1997).

2.3.1 Zásadní změna v postavení běžně mluveného jazyka v jazykové situaci češtiny a také bulharštiny přetrvává i dnes. Stále se prohlubuje variabilita²² obou národních jazyků, což vede k „postupnému stírání hranic mezi formami písemné a ústní komunikace“.²³ Celkový pokles podílu užívání spisovných prostředků je zřejmý nejen v mluvených, ale také v psaných projevech veřejné povahy. Tento „pohyb“ ve vztahu *spisovnosti a hovorovosti (mluvenosti)*²⁴ vyvolávají koexistující a navzájem se ovlivňující vnitřně jazykové a mimojazykové činitele.

2.3.2 Z hlediska konfrontačního se na synchronní dynamiku v obou jazykových situacích soustřeďuje J. Báčvarov. Podle něho „kvantitativní zastoupení (inovačních procesů a tendencí v češtině a v bulharštině, pozn. B. N.) je nestejně kvůli dvěma základním činitelům: (a) systémově strukturním a (b) extralingvistickým; extralingvistické jsou výsledkem různých jazykových kontaktů, zvláště v minulosti, částečně i dnes, a v různé míře jsou spjaté s rozvojem, resp. s oslabením jazykového purizmu“.²⁵ Při konfrontaci jazykových situací budeme tedy mj. mít na zřeteli, že: (a) *oba slovanské jazyky se v historickém vývoji vyznačovaly odlišnými jazykovými kontakty*; (b) *tzv. globalizace světa dnes v nich vytváří podmínky pro nárůst „kontaktních funkcí angličtiny“*.²⁶

2.3.3 Co se týče česko-bulharských paralel v obou jazykových situacích před r. 1989 a v současnosti, s využitím modelu jazykové situace, který nacházíme u A. Jedličky,²⁷ jsme zjistili následující shodné jevy: (1) politicko-sociální změny v obou společnostech a novou zájmovou orientaci členů jazykového (komunikačního) společenství; (2) šíření nových informačních technologií, resp. usnadnění procesu sdělování a dotváření informací a názorů při jazykové komunikaci; (3) rozšíření sfér užití hovorových a nespisovných jazykových prostředků; (4) zvýšení počtu uživatelů cizího jazyka (především angličtiny); (5) dominantní postavení mediální sféry v současné komunikační situaci.

3. Synchronní dynamika: variantnost a konkurence

3.1 Jak vyplývá z předcházejících výkladů, kromě JM a jazykové situace je třeba se soustředit i na problematiku **synchronní dynamiky**, zvláště na variantnost a konkurenci jazykových prostředků. Přitom již nebudeme vycházet z vlivu mimojazykových faktorů, nýbrž z konfrontačního pohledu na inovační procesy ve dvou jazykových systémech.

3.1.1 Podle A. Jedličky „problematika dynamiky (i synchronní) je spojována s procesy inovačními a její jádro se vidí ve vztahu prvků inovačních a tradičních. Je vykládána jako projev napětí mezi prvky nově vznikajícími a ustupujícími, přičemž se v souvislosti

²² Termín *variabilita* užíváme v souladu s B. Havránekem 1963, s. 61: „Je nutno vidět a uznat také jistou variabilitu skoro v každé struktuře jazykové a hierarchické seskupování a větší jazykové celky, jakými jsou nejčastěji národní jazyky.“

²³ Gladkova – Likomanova 2002, s. 95.

²⁴ V současnosti se také hovoří o pohybu jazykových prostředků na „ose jazykový standard – substandard“. Viz např. Bozděchová 1997, s. 273.

²⁵ Báčvarov 1996, s. 34. Tuto citaci a všechny dále uvedené citace z cizojazyčných textů jsme přeložili pracovním, a to s ohledem na zachování plynulosti výkladu.

²⁶ Martinčová – Rangelova 1996, s. 197.

²⁷ Jedlička 1978.

s propracováním obecných otázek dostává do popředí i vázanost na rozlišení prvků centrálních a periferních v jazykovém systému²⁸. Z uvedené formulace lze usoudit, že za jeden z hlavních projevů synchronní dynamiky v jazycích se pokládá **variantnost** jazykových prostředků. Pro variantnost jazykových prostředků – jak v spisovné češtině, tak v spisovné bulharštině – přijímáme názor, že „existence variantních prostředků se spojuje s diferenciací/stratifikací národního jazyka: (a) na úrovni jazykových prostředků (...); (b) z hlediska rozdílů v stupni a charakteru variantnosti norem v jednotlivých útvarech a formách národního jazyka.“²⁹

3.1.2 Synchronní dynamika je do velké míry ovlivňována také *tendencí k internacionalizaci*,³⁰ která v stávajícím období vyvolává nejzásadnější změny paradigmatických vztahů v jazykových systémech. K. Gutschmidt³¹ vyděluje následující etapy působení tendence k internacionalizaci: „na začátku proces přejímání lexémů zasahuje do povrchových struktur spisovného jazyka (...). Dále se (tendence k internacionalizaci, pozn. B. N.) začíná projevovat na okraji slovtvorného systému a v poslední etapě prováděním funkčních operací³² lexikální koncepty pronikají i do hloubkových jazykových procesů.“

3.1.2.1 Proces popsáný K. Gutschmidtem lze jak v češtině, tak v bulharštině vystopovat např. u aktivizace tvoření substantiv skládáním. Na začátku se do obou jazyků dostávají anglicizmy jako č. *superhit*, *supercomputer*, *supershow*; b. *уеббраузер*, *уебсайт*, *уебсърфинг*. Vlivem nárůstu počtu a užití cizích prvků se však aktivují i mechanismy udržování tzv. dynamické stability a samoregulace³³ českého a bulharského jazykového systému. Postupně se tedy k anglicizmům začínají přitvářet hybridní jednotky utvořené v přejímajícím jazyce: č. *superpocit*, *superpočítač*, *supervlak*; b. *уебброяч*, *уебобучение*, *уебтърпачка* aj. V JM domácí a internacionální prvky často vystupují také jako synonymní prostředky při tvoření neologizmů podle aktivizovaných slovtvorných postupů a modelů, např. č. *subžánr* – *podžánr*; b. *антикорупционер* – *противокорупционер* apod.

Variantnost jazykových prostředků proto dále mj. spojujeme s hojným přejímáním internacionalizmů a/nebo anglicizmů³⁴ (poslední dobou zejména z angličtiny americké) do obou současných spisovných jazyků.

3.2 Mezi jazykovými prostředky domácího a cizího původu, slovy nově utvořenými a dříve existujícími, synonymními nebo izolexémními jednotkami, jedno- a víceslovnými útvary může též vzniknout **konkurence**. O. Martincová podotýká, že „jemná analýza neologizmů dovolí zjišťovat, za jakých okolností se pouhá paralelnost koexistujících

²⁸ Jedlička, 1987, s. 58.

²⁹ Martincová, 1998, s. 143.

³⁰ S ohledem na angloamerický původ velké části internacionalizmů je *tendence k internacionalizaci* označována také jako *tendence k angloamerikanizaci*.

³¹ Gutschmidt 1999, s. 9.

³² Funkční operace K. Gutschmidt 1998, s. 14–15, užívá ve smyslu teorie německého slavisty V. Lehmana.

³³ Princip *pružné (elastické) stability jazyka* formuluje V. Mathesius v příspěvku *O požadavku stability ve spisovném jazyce* z r. 1932. Teorie tzv. dynamické stability jazyka je dále rozvíjena v řadě prací. V monografii *Vývojové tendence současné spisovné češtiny a kultura jazyka* z ní vychází F. Cuřín a J. Novotný a nerovnoměrnost vývoje jednotlivých jazykových plánů charakterizují jako „jednu ze specifických zákonitostí vývoje spisovného jazyka sloužících k udržování jeho relativní stability“. Se zřetelem k sepětí vývoje spisovného jazyka s jazykem běžně mluveným F. Cuřín a J. Novotný 1981, s. 12–13, vydělují kromě tendence k demokratizaci také tendenci unifikáční (zjednodušující, simplifikační), která se podle nich – za účinné podpory kodifikace – uplatňuje v jimi sledovaném období nebyvale široce a výrazně.

³⁴ K vymezení termínu *anglicizmus* viz Bozděchová 1997, s. 272.

slovotvorných prostředků mění ve vztah konkurenční“.³⁵ Ve shodě s A. Jedličkou autorka dále charakterizuje konkurenci z hlediska synchronní dynamiky jako „napětí mezi koexistujícími synonymními, dubletními, variantními prostředky, označujícími v podstatě též obsah, přičemž toto napětí může vyústit v jejich významovou a/nebo stylistickou diferenciaci“.³⁶

3.3 Variantnost a konkurence se tedy v jazyce neprojevují vždy souběžně. Konkurenční vztahy mezi variantními slovotvornými prostředky záleží též na stupni produktivity jednotlivých slovotvorných způsobů a postupů jimi tvořených koexistujících synonymních a/nebo variantních neologizmů.³⁷ Konkurenční situace mezi neologizmy paralelně utvořenými a užívanými v dílčích jazykových útvech často vznikají i jako výsledek jejich společného užívání v JM. Ke konkurenční situaci v obou jazycích proto přistupujeme se zřetelem k slovotvorným korelacím, do kterých vstupují koexistující domácí a nově utvořené/přežaté jazykové prostředky, a bude nás mj. zajímat, *za jakých podmínek se konkurence mezi jazykovými prostředky v českém a bulharském JM stává jevem dynamickým v lexikální a slovotvorné úrovni českého a bulharského jazykového systému.*

³⁵ Martincová 1997a, s. 163.

³⁶ Jedlička 1962 a 1974, podle O. Martincové 1997a, s. 161, a 1997b, s. 23.

³⁷ Podle toho, „jak nová slova vznikají a do jakých různých slovotvorných vztahů a souvislostí vstupují“, O. Martincová vyčleňuje konkurenční situace; vychází přitom z „novotvoření v oblasti prefixace a kompozice, tzn. z těch způsobů tvoření, které se v nejnovějším lexikálním materiálu projevují velmi dynamicky jak po stránce kvantitativní, tak kvalitativní“ (Martincová 1997a, s. 162).

II. Pracovní postupy

1. Časový rámeček výzkumu tvoří úsek od počátku 90. let do současnosti. Tuto hranici jsme stanovili s ohledem na ústřední postavení JM v české a bulharské jazykové situaci v uvedeném období. Brali jsme v úvahu i skutečnost, že „v rozmezí 20–30 let můžeme mluvit o současné spisovné češtině přibližně jednoho generačního období“.¹

2. Česká a bulharská materiálová základna obsahuje jednak soubory neologizmů získané vlastní excerpcí z psaných mediálních textů a jednak materiál, který pochází z následujících zdrojů:

2.1 Při shromažďování českého neologického materiálu jsme vycházeli také ze slovníků *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů*, 1998 (dále SN 1) a *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2*, 2004 (dále SN 2). Dále jsme využili: databázi excerpčního materiálu *NEOMAT* oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., referenční korpusy *SYN2006PUB* a *SYN2009PUB* Ústavu Českého národního korpusu FF UK; elektronický archiv mediálních textů společnosti *Newton Media, a. s.*

2.2 Těžištěm bulharského neologického materiálu se staly též slovníky neologizmů *Речник на новите думи и значения в българския език*, 2001 (dále РНДЗБЕ) a *Речник на новите думи в българския език*, 2010 (dále РНДБЕ). Bulharský materiál jsme rozšířili i o výskyty z: *Български национален корпус* Ústavu bulharského jazyka prof. L. Andrejčina BAV; z *Български национален референтен корпус – BulTreeBank* Ústavu informačních a komunikačních technologií BAV a Sofijské univerzity sv. Klimenta Ochridského.²

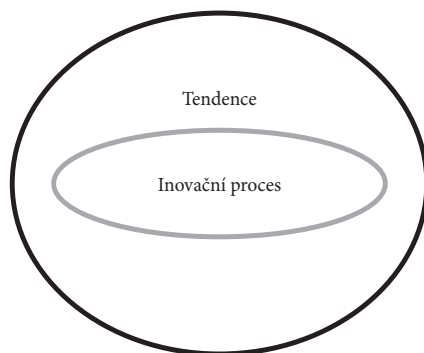
3. Za vhodné *tertium comparationis* práce pokládáme **inovační proces (procesy)**. Inovační procesy chápeme jako projevy, ale také jako výsledky vývojových tendencí (systémově strukturních, pragmatických aj.), které se zřetelem k současnému stavu v obou spisovných jazycích lze hodnotit jako nové. Termín *jazyková tendence* přitom užíváme ve smyslu teorie K. Gutschmidta.³

¹ Jedlička 1978, s. 27. Platí to také pro bulharštinu.

² Lexikografický materiál zkoumáme se zřetelem ke skutečnosti, že nová slova zahrnutá do SN 1 a SN 2 a do РНДЗБЕ, РНДБЕ pocházejí zejména z mediální komunikační sféry. Viz např. úvody slovníků a také k nim přiložené soupisy pramenů a zdrojů jazykového materiálu.

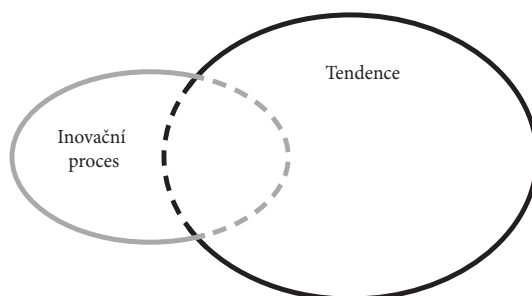
³ Ve své teorii se K. Gutschmidt zaměřuje na zpracování modelu celkového popisu daného jazyka pomocí tzv. typologických konstrukcí a se zřetelem k součinnosti a koexistenci strukturních úrovní v jazykovém systému. Termín *tendence* je podle K. Gutschmidta (1998, s. 17) spjat se synchronním přístupem k jazyku,

3.1 Vztah inovačních procesů a tendencí zároveň pojmáme jako poměr ambivalentní. Na jedné straně tedy akceptujeme Gutschmidtův názor,⁴ že inovační procesy jsou rázu specifitějšího v porovnání s tendencemi, které se vyznačují rázem komplexnějším (viz obr. 1):

Obr. 1

Na druhé straně jednotlivé inovační procesy nejen usouvztažňujeme s intelektualizací a demokratizací, internacionalizací a nacionalizací, terminologizací a determinologizací ve spisovných jazycích, ale také je vidíme jako s nimi součinné (viz obr. 2).⁵

Obr. 2

rozumí se jím „směr jazykových procesů nebo změn probíhajících formou ustálení inovací, resp. ústupem jazykových jednotek, konstrukcí, norem (...)“ v určitém časovém úseku (Gutschmidt 2003, s. 339–356).

⁴ Podle K. Gutschmida (1998, s. 17) v závislosti na uplatňovaném kritériu tentýž jazykový proces může být usouvztažněn současně s tendencemi, které působí v rámci jazykového systému a v jeho úrovních, s tendencemi, které vyvolávají změny typologických charakteristik jazyka, i s tendencemi, které mění systémové a pragmatické normy spisovného jazyka.

⁵ Tak například se synchronní dynamikou v spisovných jazycích jsou tradičně spojovány procesy projevující se v rámci tendence k intelektualizaci (a také k terminologizaci) (viz např. Jedlička 1978, Nicolova 1980 aj.). Mezi základní z nich patří tvoření abstraktních nebo konkrétních názvů. Lze však také říci, že projevy tendence k intelektualizaci podporuje proces přejímání internacionálních slovtvorných prostředků a modelů, který v oblasti tvoření terminologických názvů a názvů abstraktních vyvolává ustálení koexistujících slovtvorných typů s domácími nebo přejatými formanty.

3.2 Tento dvojitý přístup k zvolenému tertiu comparationis je pro konfrontační výzkum lexikální a slovtvorné dynamiky v obou zvláštních slovanských jazycích velmi vhodný. Na jeho základě bude možné zjistit, které **typy inovačních procesů** se vztahují – resp. které se nevztahují – k „univerzálnějším“ projevům stejných inovačních tendencí ve dvou typologicky odlišných a územně vzdálených jazykových systémech. Rozdíly mezi oběma jazyky lze mj. očekávat i v intenzitě působení jednotlivých inovačních procesů.

4. Konkrétní projevy a prostředky lexikální (slovtvorné) dynamiky sledujeme metodou **synchronního konfrontačního popisu**. Soubory/skupiny neologických jednotek⁶ pocházejících z JM a pro něj příznačných zkoumáme **funkčně strukturní analýzou**. Na základě toho stanovíme typy inovačních procesů v úrovni slovní zásoby a slovtvornosti, i relace, do kterých tyto inovační procesy vstupují s jednotlivými jazykovými tendencemi.⁷

5. Konfrontaci češtiny s bulharštinou provádíme se zřetelem k oběma základním aspektům synchronní slovtvornosti: „procesuálnímu, zaměřenému na tvoření nových slov a reprodukci slovtvorných formací, a funkčně strukturnímu, zaměřenému na strukturu slovtvorných útvarů, utvářenost slov a její důsledky pro jejich fungování v jazykovém systému a řeči“.⁸ Typologii inovačních procesů v slovtvorbě tedy chápeme jako výsledek dialektického vztahu mezi tvořením nových slov a fungováním slovtvorných struktur v lexikálním (slovtvorném) systému, resp. v jazyce užívaném v českých a bulharských mediálních textech.

5.1 Zaměřujeme se rovněž na typologické rozdíly češtiny a bulharštiny, které se promítají do jejich slovtvorných systémů. Zajímá nás jmenovitě aktivita uplatnění *derivate* a *kompozice* při tvoření nových slov u jednotlivých slovních druhů v obou jazycích. Pro její ústřední postavení v současné slovanské slovtvorbě zdůrazňujeme i nárůst *jmenné prefixace*.⁹

6. S ohledem na výrazné působení společenských komunikačních faktorů v obou jazykových situacích využíváme také **přístup sociolingvistický**. Přitom vycházíme z typologie založené na *teorii o aktualizaci a automatizaci jazykových prostředků*,¹⁰ již navrhl O. Martinová. Rozlišujeme dva centrální typy inovačních procesů: „Jeden typ zahrnuje ty procesy přejímání a tvoření slov, které jsou stimulovány společenskými pojmenovacími potřebami v jednotlivých stylových oblastech (...). Do druhého patří procesy, které jsou podmíněny komunikační situací (...).“ Možnost, aby se jednotlivé typy neologic-

⁶ Jako soubory nebo skupiny neologických jednotek označujeme typy nových lexikálních (slovtvorných) prostředků, které se vyznačují shodnými vznikovými, strukturními a/nebo komunikačně-stylovými rysy.

⁷ Např. v úrovni lexikální může daný inovační proces způsobit konkurenci mezi dříve existujícími a nově utvořenými izolovanými jednotkami a v oblasti slovtvornosti může tentýž inovační proces vyvolat nárůst produktivity slovtvorného formantu u některého ze slovtvorných typů.

⁸ Podle MČ 1, s. 194.

⁹ Přitom bereme na zřetel názor I. Ohnheiserové (2003, s. 330), že „jednotlivé slovanské jazyky jsou obhacovány ne tak novými způsoby kompozice, ale především *hromadným uplatněním těch již existujících způsobů*, které lépe než ostatní odpovídají integraci přejímek“.

¹⁰ Viz Martinová 1990, s. 54–62, a také Havránek 1932, s. 32–84. Jako příklad automatizace a aktualizace v jazyce B. Havránek uvádí běžnou konverzaci: „všechny konvenční prostředky konverzační jsou ovšem automatisacemi, ale k oživení konverzáce a k překvapení (udivení) se užívá aktualizací, totiž jazykových prostředků neobvyklých v běžné řeči nebo v neobvyklém významu a spojení (o obsah mi ovšem nejde), a bývají to pak podle módy prostředky básnického jazyka anebo prostředky argotické a jiné, třeba i dokonce prostředky jazyka vědeckého (kurzíva, B. N.).“

kých pojmenování ustálily v obou spisovných jazycích, tudíž spojujeme jednak s jejich *komunikační a stylovou platností* a jednak s mírou jejich rozšířenosti v JM, tj. v ústřední komunikační sféře češtiny a bulharštiny.

7. Z uvedených teoretických a metodologických pozic se soustředujeme jmenovitě na tyto procesy:

7.1 Procesy součinné s *tendencí k internacionalizaci*, popř. s tzv. tendencí k opakované internacionalizaci.¹¹ K nim patří například: (a) aktivní přejímání anglicizmů a zvýšené užití internacionálních slovtvorných typů/prostředků; (b) adaptování/vznik sérií neologizmů¹² s identickou antepoziční nebo postpoziční částí, srov. č. *europrosstor*, *europaň*, *europažargon*;¹³ b. *евровот*, *евроезик*, *еврокоридор*; a také č. *netholik*, *stresholik*; b. *уъркохолик*,¹⁴ *шокохолик*; (c) postupné formování slovtvorných modelů s prvním/druhým přejatým komponentem.

7.2 Procesy poukazující – naopak – k působení tzv. *vyrovnávací tendence*, mezi něž lze zařadit např.: (a) nárůst produktivity domácích/zdomácněných modelů, resp. domácích/zdomácněných slovtvorných prostředků, srov. např. řady neologizmů s druhým komponentem: č. **-mil**: *brunetomil*, *čajomil*; b. **-любител**: *астролюбител*, *метеолоубител*, *еколюбител*; (b) změnu paradigmatických vztahů v novém lexiku, tedy projevy *synonymie* a *antonymie* v neologickém repertoáru; (c) *variantnost* a eventuální *konkurenci* mezi novými a dříve existujícími jazykovými prostředky;¹⁵ (d) proces *neosémantizace*, neboli sémantického tvoření nových slov, při němž se již existující lexikální (slovtvorné) prostředky realizují v novém významu.

7.3 Procesy spjaté se *systémově strukturními vztahy v lexikální rovině*, k nimž náležejí: (a) vznik/ustálení nových a aktivizace již existujících slovtvorných modelů; (b) osamostatňování tzv. nevyhraněných morfémů,¹⁶ někdy i jejich *lexikalizace*;¹⁷ (c) kombinování přejatých slovtvorných elementů s domácími prvky, tj. proces *hybridizace*, srov. např. č.: *biořetězec* a b. *суперсила* apod. V této oblasti se mj. nejvýrazněji projevuje „jistá korespondence“ mezi „typy jevů manifestujících tendenci k internacionalizaci a typy jevů, které je možno zahrnout pod vyrovnávací tendence (a jako její projevy je hodnotit)“.¹⁸

7.4 Inovační procesy spjaté s aktuálními komunikačními potřebami v mediální komunikační sféře. Sem spadají např.: (a) *kolokvializace*¹⁹ (a k ní se vztahující expresivizace

¹¹ K termínu *opakovaná internacionalizace* viz K. Buzzássyová (1991, s. 89–104). Pro označení opakovaného přejímání internacionálních prvků, především prostřednictvím angličtiny, se užívají také termíny *několikanásobná přejímka*, *sukcesivní přejímka* aj. (Ligara 1987; Orgoňová 1998), podle S/N, s. 51–52.

¹² K tzv. *sériovému tvoření* neologizmů (*серийно образване* na neologizmi) viz Martinčová – Vačkova 1991; Martinčová 2000 aj.

¹³ Zdroj příkladů: Databáze excerpčního materiálu *Neomat* ÚJČ AV ČR, v. v. i.

¹⁴ Srov. s *работохолик*, *трудохолик*.

¹⁵ Viz blíže I. 3. práce.

¹⁶ K problematice *přechodných (nevyhraněných) morfémů* viz např. Martinčová – Savický 1987; Kochová 2005a a také zde kapitulu V.

¹⁷ *Lexikalizaci* chápeme jako proces vydělení a nabývání slovní samostatnosti nevyhraněného morfému (zejména cizího původu), což obvykle bývá důsledkem působení vnitřně jazykových a mimojazykových faktorů, jako jsou např. vliv analogie s analytickými složenými útvary z angličtiny; tvoření celých řad neologizmů se stejným antepozičním/postpozičním komponentem apod. Prohloubení tohoto procesu pozorujeme např. u jednotek: č. **eko**, **foto** a b. **арт**, **фест** aj., které se v JM začaly užívat samostatně ve funkci podstatných a/nebo přídavných jmen.

¹⁸ Martinčová 2003b, s. 22.

¹⁹ K. Gutschmidt 1998, s. 23, zahrnuje tendenci k demokratizaci a tendenci ke kolokvializaci do jevů patřících k integrační tendenci ve spisovném jazyce a podotýká, že obě tendence nelze usouvztažňovat. Avšak

a determinologizace²⁰), resp. konstituování nových modelů tvoření expresivních pojmenování a stylová neutralizace původně terminologických pojmenování, popř. způsobů jejich tvoření; (b) zvýšené užití prostředků *syntaktické kondenzace*, neboli tvoření složených, univverbizovaných, zkratkových aj. pojmenování, konkurence mezi jedno- a více-slovnými pojmenováními apod.; tyto procesy jsou pokládány i za projevy *tendence k jazykové ekonomii*.²¹

8. S aktuálními komunikačními potřebami v JM dále spojujeme postupné přibývání společných rysů mezi situacemi v běžné a v mediální komunikaci. Tak například český a bulharský neologický materiál z JM svědčí o markantních projevech *procesu expresivizace* v jazyce psaném, zejména pak v jazyce tištěných médií. Projevem dynamiky v JM se někdy stává uplatnění *příznakových (expresivních, okazionálních) neologizmů* jako č. *huráprokrok, penězovod*; b. *кримиконтингент, путинизация*. V úloze aktualizčních prostředků v JM vystupuje i celá řada *neologizmů terminologických a nových abstrakt*, např. č. *selfmonitoring, teplotisk*; b. *стъклопакет, тьчскриуйн* apod.

8.1 Časté užívání nových příznakových a odborných pojmenování jako aktualizčních prostředků v mediální komunikační oblasti může za určitých podmínek způsobit i jejich přechod k souborům prostředků automatizačních. Procesy *determinologizace* a *deexpresivizace* se tak stávají dalším dynamizujícím faktorem sblížujícím mediální komunikační situaci s tzv. nekonvenčními komunikačními situacemi. Budeme se proto věnovat i *procesu stylového přehodnocování lexikálních (slovotvorných) prostředků v českém a bulharském JM*, který by mohl ovlivnit: (a) normy kultivovaného jazykového chování; (b) spisovný úzus a s ním spjatou funkční diferenciaci jazykových prostředků.

8.2 Skupiny expresivních pojmenování, speciálních (terminologických) názvů a také abstraktních slov, jež v JM vyhovují jeho specifickým potřebám a která se (jako aktualizční prostředky) do něho dostávají z obou „protipólů“ jazykové situace, proto analyzujeme v kontextu protichůdnosti *pragmaticko-stylistických tendencí (tendence k demokratizaci²²) a intelektualizační²³ a/nebo terminologizační tendence*.

9. Z konfrontačního pohledu se také soustředíme na **hypotézu**, že největší schopnost ustálit se v obou spisovných jazycích mají jazykové prostředky, které byly utvořeny podle shodných mezinárodních pojmenovacích modelů. Tato skutečnost úzce souvisí i se současným rozvojem slovanských jazyků v kontextu „globálních“ vyjadřovacích potřeb. Předpokládáme tedy, že se: (a) *na základě existence a fungování obdobných internacionálních (řecko-latinských a evropských) modelů v obou spisovných jazycích*; (b) *pod vlivem internacionalizace a tzv. opakované internacionalizace v českém a bulharském JM začínají formovat a také aktivně reprodukovat obdobné neologické pojmenovací modely*.

10. Dosud určené základní typy inovačních procesů – procesy spjaté se systémově strukturálními faktory a procesy související s komunikačními činiteli – se v obou jazykových

s ohledem na skutečnost, že se v současných odborných pracích stále častěji uvažuje o kolokvializaci dílčích komunikačních situací (jazyka médií, jazyka reklamy apod.; viz např. Hoffmannová 2008), v *naší práci kolokvializaci* pojímáme jako proces zvýšení podílu nespisovných lexikálních (slovotvorných) prostředků v JM, který posiluje projevy komplexnější tendence k demokratizaci v spisovné češtině a bulharštině.

²⁰ Problematice projevů determinologizace v bulharštině je věnován příspěvek K. Bosilkova 1980.

²¹ K projevům tendence k jazykové ekonomii v slovanských jazycích viz např. S/N, s. 283–315.

²² Ve smyslu demokratizace spisovného jazyka u B. Havránka 1963, s. 145n.

²³ Projevy intelektualizačních tendencí v bulharštině se zabývá např. R. Nicolovová 1980, s. 79–87. K demokratizaci a intelektualizaci v jazyce médií viz také Stančeva 1996.

situacích ovlivňují navzájem a nejčastěji se projevují souběžně. Jejich působení podporuje přibývání analytických a polysyntetických konstrukcí²⁴ v obou geneticky blízkých jazycích, které se ovšem vyznačují odlišnými typologickými rysy. Z uvedených důvodů budeme dynamiku vyvolanou jednotlivými typy inovačních procesů v syntetické češtině a analytické bulharštině dále zkoumat i se zřetelem k divergenci a konvergenci mezi oběma současnými jazykovými systémy.

²⁴ K této otázce viz také shrnutí V.2.

III. Stav bádání v oblasti lexikální a slovotvorné dynamiky slovanských jazyků

1. Obecná charakteristika

Zásadní změny v jazykových situacích po roce 1989 úzce souvisejí s dynamikou v slovanských lexikálních a slovotvorných systémech. K vývoji současných jazyků v kontextu globálních sociokulturních transformací se proto přistupuje na základě komplexu metod propracovávaných za poslední půlstoletí v oblasti neologie, sociolingvistiky, psycholingvistiky, etnolingvistiky a dalších lingvistických disciplín.

1.1 Ve většině synchronně orientovaných prací jsou faktory vyvolávající dynamiku v slovanských jazycích rozdělovány na vnitřně jazykové a mimojazykové,¹ a to podle sféry jejich působení. Podotýká se přitom, že se intenzita jednotlivých činitelů může v různých časových intervalech podstatně lišit. Tak například jako rozhodující mimojazykový faktor inovací v sedmdesátých letech 20. století je viděn vědecko-technický pokrok. Při popisu současné jazykové situace jsou vedle prudkého rozvoje informačních technologií za základní dynamické faktory pokládány politické a sociální změny ve většině slovanských zemích. Z těchto pozic je tzv. polistopadová doba určována jako doba, kterou v médiích manifestuje užití neotřelých jazykových (a zejména lexikálních) prostředků. Z hlediska vnitřně jazykového je tedy období od 90. let spojováno s konstituováním nových pojmenovacích a slovotvorných modelů.

1.2 Inovační procesy v slovní zásobě a slovotvorbě slovanských jazyků studují univerzitní a akademická pracoviště věnující se slovanské lexikologii a lexikografii. Uvedené okruhy otázek se staly také středem pozornosti mezinárodních konferencí a výzkumných projektů.² Se zřetelem k uvedeným skutečnostem se v této kapitole soustředíme na publikace z posledních přibližně dvou desetiletí.

2. Práce české

2.1 Moderní česká lingvistická teorie těží ze světově uznávaných prací zakladatelů a pokračovatelů Pražského lingvistického kroužku. Při řešení otázek vztahu nových jazykových prostředků a nových komunikačních podmínek je tedy dnes nejčastěji přihlíženo

¹ K vnitřně jazykovým a mimojazykovým faktorům působícím v české jazykové situaci a situaci bulharské viz také I.2.

² Podrobněji viz dále.

k teorii spisovného jazyka B. Havránka,³ kterou rozvinul A. Jedlička.⁴ Při uplatňování funkčně stylistického přístupu k novému jazykovému materiálu se autoři zároveň opírají o díla J. Filipce, K. Hausenblase a J. Zimy.⁵ Neologický výzkum v oblasti slovo- tvorby se zakládá na teorii pojmenování a tvoření slov M. Dokulila.⁶ K ujasnění procesů a mechanismů obnovování lexikálního fondu značně přispívají také práce I. Němce.⁷ Soustavnou teoretickou bázi pro zkoumání inovačních tendencí a nových pojmenování představuje dílo O. Martincové.⁸

2.2 Už od 70. let minulého století se výzkum neologizmů dostává do středu pozornosti většiny prací zaměřených na současnou jazykovou dynamiku. V této souvislosti francouzští a ruští jazykovědci vyslovují názor, že se popis nových lexikálních jevů má stát předmětem samostatného vědního oboru – neologie.⁹

2.2.1 V české lingvistice se ve stejném období začínají řešit otázky týkající se obsahu pojmu neologismus, resp. upřesnění neologické terminologie apod. Narůstající zájem o inovace v jazyce vede koncem 80. let k definitivnímu osamostatnění neologie jak v rámci české, tak slovanské synchronní jazykovědy.

2.2.2 Současný stav českého (a slovanského) neologického bádání charakterizuje snaha o zpracování typologie inovačních tendencí se zřetelem k různým komunikačním sférám slovanské jazykové situace. Usiluje se jmenovitě o zjištění specifických rysů a případné ekvivalence užití jednotlivých pojmenovacích postupů, jako jsou např. přejímání, kalkování, tvoření víceslovných (sdružených) pojmenování, odvozování slov, skládání a různé typy sémantického pojmenování apod. Na základě toho jsou vydělovány slovo- tvorné modely tvoření nových slov a systémové vztahy vznikající mezi nimi. Komplexnost problematiky řešené v neologických výzkumech určuje centrální místo neologie v soudobé lingvistice. V úvodu sborníku *Neologizmy v dnešní češtině* (dále NDC) na tuto skutečnost výstižně poukazuje O. Martincová:¹⁰ „Sledujeme-li dosavadní zkoumání neologizmů, nejenže zjišťujeme, která témata stojí v popředí jednotlivých národních lingvistik, ale také, že v charakteristických okruzích otázek, problémů a témat nastávají změny. Celkově patří dnes největší pozornost jednak sociolingvistickým aspektům neologizmů, jednak neologickým slovníkům.“

2.3 Mezi novější české publikace s neologickou tematikou patří na prvním místě výše zmíněný sborník NDC kolektivu autorů oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., který už více než dvacet let pracuje v oblasti neologie a neografie. Lze proto říci, že se NDC zakládá na široké materiálové bázi vyhotovené nejen pro účely teoretické, ale také neografické, že je v něm podán syntetický přehled o aktuálních slovo- tvorných procesech, zejména pak o dynamice v oblasti prefixace a kompozice, přejímání z cizích jazyků, neosémantických jevů apod.

³ Viz např. Havránek 1932.

⁴ Viz např. Jedlička 1978.

⁵ Viz např. Filipce 1961; K. Hausenblas 1996; Zima 1961.

⁶ Viz Dokulil 1962, 1997 aj.

⁷ Viz Němec 1968 aj.

⁸ Viz Martincová 1983 aj.

⁹ K této otázce viz podrobněji Martincová 1983; Filipce 1995.

¹⁰ Viz NDC, s. 7.

2.4 Na poli neologie a neografie dále působí tým zaměstnanců oddělení slavistické lingvistiky a lexikografie Slovanského ústavu AV ČR, v. v. i.¹¹ V jeho rámci byl nedávno dokončen projekt *Komplexní konfrontační popis slovní zásoby ruštiny a češtiny s přihlednutím k její dynamice* (2007–2011), zaměřený na celkový popis aktuálního stavu slovní zásoby ruštiny a češtiny. Pomocí nejmodernějších způsobů zpracování nového lexikálního materiálu byla vyhotovena elektronická rusko-česká databáze, která značně rozšiřuje možnosti konfrontačního neologického a neografického výzkumu.

2.5 Kromě velkého počtu neologických úkolů řešených na pracovištích AV ČR, v. v. i.,¹² neologické jevy v plánu monolingválním nebo konfrontačním zkoumají také badatelé z jiných univerzitních a akademických center. Viz např. příspěvky I. Bozděchové 1993, 2011; J. Gazdy 1991, 2010; M. Čechové 1993; E. Lotka 2000a, 2003; D. Svobodové 1999 aj.¹³ V oblasti hybridizace a kompozice jsou též přínosné publikace P. Mittera 2006, 2008.

2.6 V pracích věnovaných současně české situaci se přihlíží zejména ke změnám v stratifikaci variet národního jazyka. Celkový nárys stavu dnešní češtiny je podán v sborníku studií *Český jazyk na přelomu tisíciletí* (1997), zpracovaném autorským kolektivem pod vedením F. Daneše. Z hlediska popisu vztahu jazyk – řeč, jazyk – komunikace je podnětná také monografie *Čeština, jak ji znáte i neznáte* (1996) S. Čmejkové, F. Daneše, J. Krause a I. Svobodové.

2.6.1 Soudobým mluveným projevům, tedy specifickým rysům předem nepřipravených dialogů, je věnováno dílo O. Müllerové, J. Hoffmannové a E. Schneiderové *Mluvená čeština v autentických textech* (1995). Stejněho okruhu otázek se týká kniha O. Müllerové, J. Hoffmannové a J. Zemana *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách* (1999). Užití češtiny v dopisech, e-mailech apod. se zaměřením i na korpusové zpracování toho typu dat je v posledních letech středem zájmu v pracích Z. Hladké.¹⁴ Nově vyšla také publikace Z. Hladké a O. Martincové *Slova v soukromých dopisech. Lexikografická sonda* (2012). V ní je slovníkově zpracováno příznakové lexikum v korespondenci mladých lidí na přelomu 20. a 21. století.

2.6.2 Pragmatickým přístupem k jazyce médií, politiky a reklamy se vyznačují monografie S. Čmejkové *Reklama v češtině, čeština v reklamě* (2000) a sborník *Jazyk, média, politika* (2003), který vznikl v spolupráci se slovenskými lingvisty V. Patrášem a P. Odaľošem. V studii o politickém jazyce J. Bartoška i v pracích K. Šebesty, J. Jiráka, J. Homoláče, J. Krause¹⁵ je JM interpretován nejen se zřetelem k mediálním strategiím, ale též z hlediska úlohy žurnalistiky v současném společenském styku.

2.6.3 Průnik mluvené češtiny do stále širších komunikačních sfér, zejména do různých mediálních žánrů, je objektem nejnovější monografie pod redakcí S. Čmejkové a J. Hoffmannové – *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí* (2011). O stále narůstající aktuálnosti problematiky pojetí spisovnosti v dnešní české jazykové situaci svědčí skutečnost, že v krátkém časové úseku vyšla i další monografie na toto téma: *Fenomén*

¹¹ K teorii dvojjazyčného slovníku neologizmů zpracované tímto týmem viz zde 6.1.

¹² Viz také další jejich publikace jako např. Janovec 2003, 2007; Kochová 2003; Opavská 2003, 2008; Rangelova 1997; Tichá 2003a; Savický 1990, 1999; Světlá 2003 aj.

¹³ Literatura věnovaná dynamice současných slovanských jazyků je bohatá, a proto citované práce uvádíme jen výběrově. Podrobněji viz soupis odborné literatury.

¹⁴ Viz např. Hladká a kol. 2005.

¹⁵ Viz např. Bartošek 1993; Jiráček – Burton 2001; Jiráček – Řihová 2000; Homoláč 1998; Šebesta 2001, 2004 aj.

spisovnosti v současné české jazykové situaci (2011). K vydání ji připravil autorský tým z Ostravské univerzity.¹⁶

Shrnutí: V české jazykovědě se dnes vychází především ze strukturního modelu jazykových rovin. Popis projevů typologických a strukturních tendencí v současné češtině se uskutečňuje zejména pomocí sociokomunikačních a funkčně stylistických metod. Značná pozornost je věnována inovačním jevům v jednotlivých komunikačních sférách současného jazyka, a to se zřetelem k fungování spisovného jazyka v evropském jazykovém kontextu.

3. Práce bulharské

3.1 Výzkumy současné bulharštiny navazují na vědecký přínos tvůrců teorie spisovného jazyka, mezi kterými jsou A. Teodorov-Balan, S. Mladenov, L. Andrejčín, S. Stojanov aj.¹⁷ V oblasti stylistiky jsou podnětné publikace M. Janakieva.¹⁸ Konfrontační analýzy slovní zásoby a slovotvorby, zaměřené jak diachronně, tak synchronně, těží z děl I. Lekova.¹⁹ Při popisu změn v stávající jazykové situaci se mj. uplatňují principy moderní sociolingvistiky, psycholingvistiky, etnolingvistiky a sémantiky. Již tradičně se přihlíží také k pracím slavistickým, zvláště ruským, českým a německým.²⁰ Metodologii popisu a analýzy neologických procesů v slovní zásobě bulharštiny, často i z hlediska konfrontačního s dalšími slovanskými jazyky, prohlubují práce D. Blagoevové, S. Kolkovské a E. Pernišky aj.²¹

3.2 Za kritérium vydělení nových slov je v bulharské lingvistice pokládáno na prvním místě tzv. aktivní užití neologizmů, vedle užití pasivního. Neologizmy jsou tedy definovány jako nová slova, která jsou v úzu sice doložená, ale ještě ne obecně přijatá. Nové jednotky v slovní zásobě jsou zároveň klasifikovány s přihlédnutím k chronologickému principu i k opozici spisovné jazykové prostředky – nově utvořené/přejaté jazykové prostředky.²² Vychází se také z protikladu neologizmus – okazionalizmus, přičemž „se ustálilo širší pojetí okazionalizmů, zahrnující potenciální a okazionalní (v užším smyslu) novotvary“.²³ Upřednostňuje se termín *nová slova*.²⁴

¹⁶ Problematika vztahu spisovnosti a nespisovnosti v současné češtině je předmětem lingvistické diskuse a stále častěji se také dostává do centra zájmu české společnosti. Další novější publikace vycházející z teorie spisovného jazyka a zabývající se otázkami jazykové kultury jsou například: Stich 2004; Kořenský 1992; Sgall – Hronek 1992; Sgall – Panevová 1994; Šticha 1995; Nebeská 1996; Kraus 2008.

¹⁷ Viz např. Teodorov-Balan 1940; Andrejčín 1978; Mladenov 1979; Stojanov 1964, 1977.

¹⁸ Viz např. Janakiev 1970.

¹⁹ Viz např. Lekov 1955, 1958.

²⁰ Větší část generace zakladatelů bulharistických center po osvobození státu v r. 1878 dostala své filologické vzdělání nebo se specializovala na slavistických katedrách nejprestižnějších univerzit v Evropě. Tato skutečnost do velké míry určila pozdější orientaci bulharského lingvistického výzkumu na interpretaci jazykových jevů v širším srovnávacím (a slavistickém) kontextu.

²¹ Viz např. Blagoeva 2003, 2006, 2010; Perniška 1993, 2010; Kolkovska 2003, 2008, 2010 aj.

²² K těmto otázkám viz např. Bojadžiev – Kucarov – Penčev 1998.

²³ Jordanova 1978, 1980; Nikolova 1984 (podle A. Rangelova 1995, s. 112). Obdobný přístup k problematice uplatňuje také V. Radevová (2007).

²⁴ Viz také název ПИДЗБЕ, ve kterém však autorky podávají vyčerpávající výklad termínu *neologizmus* se zřetelem k různým sférám jeho užití a k jeho slovotvorným charakteristikám.

3.2.1 Neologické problematiky se dotýkají především šíře zaměřené práce.²⁵ Například inovační procesy v nové slovní zásobě jsou studovány při řešení aktuálních metodologických otázek současné lexikologie, lexikografie a terminologie v sborníku *Въпроси на съвременната българска лексикология и лексикография* (1986). Sborník *Актуални проблеми на българското словообразуване* (1999) ze stejnojmenné mezinárodní konference je věnován kromě diachronního také synchronnímu vývoji bulharské slovtvorby. Vliv globalizačních změn na různé úrovně současných jazykových systémů a na jednotlivé sféry dnešní komunikace je předmětem zkoumání ve sborníku *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация* (2006). Nejen o aktuálním stavu bulharské slovní zásoby, ale také o některých pragmatických, sémantických a entolingvistických aspektech obnovování současného lexika se pojednává v jednom z nejnovějších sborníků M. Božilovové, V. Sumrovové, S. Kolkovské a N. Kostovové *Студии по лексикология* (2011).

3.2.2 Od svého založení v r. 1996 se na organizaci pravidelných mezinárodních lexikografických konferencí podílí *Bulharské lexikografické sdružení*. Mezi referáty na nich přednesenými je také nemalá část zabývající se tématy neologickými a neografickými. Viz např. sborníky *Лексикографията и лексикологията в съвременния свят* (2007), *Лексикографията в европейското културно пространство* (2010) aj.

3.2.3 Dílčím otázkám inovačních tendencí v současném bulharském jazyce jsou věnovány statě K. Ankovové-Ničevové 1996; B. Bajčeva 1985; M. Bajramovové 1999; J. Baltovové 1986; T. Bojadžieva 1994, 1995; C. Georgievové 2009; S. Georgievové 2011; M. Parzulovové 2002; E. Pernišky 2010; V. Radevové 1990; J. Trifonovové 2008 aj.²⁶

3.3 K současné bulharské jazykové situaci se nejčastěji přistupuje z pozic sociolingvistiky. Pro vydělení jednotlivých komunikačních útvarů se zřetelem k aktuálnímu dění v bulharské společnosti jsou přínosné výzkumy M. Videnova.²⁷ Podstatná sociolingvistická zjištění o současné bulharštině jsou dále obsažena ve svazcích edice *Социolingвистика* i v edici *Проблеми на социolingвистиката*.²⁸ Na fungování nových lexikálních prostředků v jazyce různých zájmových či profesních skupin jsou zaměřeny publikace L. Jordanovové.²⁹

3.3.1 Za několik posledních let vyšla také řada sborníků pojednávajících o specifických rysech dnešní společenské komunikace, zejména však centrálnímu postavení JM v ní. Zásadní rozdíly veřejného užívání jazyka v období totalitním a posttotalitním jsou vytčeny ve sborníku s mezinárodní účastí nazvaném *Езикът на тоталитарното и посттоталитарното общество* (1996). Příspěvky o vztahu mediálních textů a jazykové praxe bulharských mluvčích, včetně rozsáhlého sociologického výzkumu, jsou zahrnuty například do sborníku *Медиите и езикът им/ни* (1999).

²⁵ Podrobný přehled bulharských prací v oblasti neologie podává A. Rangelova 1995. Zde se zaměřujeme na práce, které se bezprostředně týkají našeho výzkumu.

²⁶ Podrobný soupis bulharské odborné literatury v oblasti lexikologie, lexikografie a frazeologie za posledních 50. let je podán v A. Atanasova a kol. 2011.

²⁷ Viz např. Videnov 1990, 1993.

²⁸ Edice *Социolingвистика* vychází v letech 1994–1999 (ed. L. Jordanovová). Edice *Проблеми на социolingвистиката* vychází od r. 1993 ve vydavatelství Velikotárnovské univerzity sv. Cyrila a Metoděje.

²⁹ Viz Jordanova 1980, 1993.

3.3.2 Na podstatné charakteristiky mluvy mlādeže upozorňuje monografie od C. Karastojčevové.³⁰ Jako zdroj inovací v bulharštině je prezentován v pracích G. Armjanova³¹ slang. Ve výzkumu jazyka mladé generace a obecněji – v zkoumání nových komunikačních útvarů ustalujících se v kontextu rozvoje nových informačních technologií – dnes pokračuje L. Kirovová.³²

3.4 Aktuální stav řešení problematiky spisovné normy a kodifikace bulharského jazyka, s důrazem na otázku „destabilizace“ spisovné normy, představuje sborník *Закони на/за езика* (2004).³³ V něm jsou soudobé puristické nálady³⁴ vysvětleny z pohledu nového postavení bulharštiny mezi ostatními jazyky Evropské unie. Příspěvky spojuje triáda témat „současná bulharská společnost – současný bulharský jazyk – zákon o bulharském jazyce“.

3.5 Souhrnné uchopení úlohy médií v souladu s moderními angloamerickými masmediálními teoriemi podnítilo řadu bulharských děl z posledních patnácti let.³⁵ Na škále od lingvisticky až po sociálně kulturologicky orientované analýzy se nacházejí například následující výzkumy. Blíže jazykovědnému pojetí problematiky je monografie K. Stojanova *Обществените промени (1989–1996) и вестникарският език* (1997), v níž autor využívá moderní lingvostatistické a sociolingvistické metody. Funkčně komunikační, sociálně funkční a statistická analýza staví monografii P. Stančevové (1996) na rozhraní sociolingvistického a masmediálního výzkumu. Z lingvistické pozice zkoumá jazyk tisku i A. Zambovová (2000).

Shrnutí: Bulharská synchronní lingvistika je orientována především na řešení obecnějších neologických, sociálně kulturologických a sémiotických otázek. Mezi její hlavní úkoly patří také soustavný lexikografický popis nového lexikálního materiálu.³⁶ Při analýze podmínek vzniku a fungování nových jazykových prostředků se většinou vychází ze systémově strukturního pojetí jazyka, přičemž se uplatňuje sociolingvistický přístup. Důraz je kladen na inovační procesy v mediální komunikační sféře.

³⁰ Viz Karastojčeva 1988.

³¹ Viz Armjanov 1989, 1995.

³² Viz Kirova 2007, 2010.

³³ Je příznačný také fakt, že v Bulharsku po roce 2000 byly vydány čtyři pravopisné slovníky (z nich jenom akademické mají kodifikační platnost danou zákonem z r. 1950).

³⁴ Srov. s názorem J. Bāčvarova, který z hlediska konfrontačního podotýká, že: „Po prudké puristické vlně v 19. století, která se umírňuje mezi dvěma světovými válkami, je dnes patrná vyšší propustnost (termín I. Lekova) češtiny vůči přejímkám z cizích jazyků. Naproti tomu se v bulharštině cyklicky projevuje proces s periodicky se aktualizujícími kampaněmi ze strany hromadných sdělovacích prostředků; v nich se znovu a znovu aktualizuje volání po ochraně čistoty bulharského jazyka.“ (Bāčvarov 1996, s. 34).

³⁵ Viz např. Znepolsky 1997; Vasilev 2003; sborníky *Медии и преход* (2000); *Медии и митове* (2000) aj. Zajímavá je také edice *Четвърта власт* vzniklá na podnět vydavatelů dvou největších a nejkritizovanějších bulharských deníků *24 часа* a *Труд*. V jejím rámci byly sestaveny sborníky *24 часа – Вестникът* a *Труд – Лидерът* reprezentující koncepce redaktorů obou periodik a také názory žurnalistů z jiných (konkurenčních) médií a mediálních analyzátorů.

³⁶ Viz také zde 6.2.

4. Práce česko-bulharské a bulharsko-české³⁷

4.1 Významnou roli pro rozvoj konfrontačního výzkumu sehrály práce B. Havránka, K. Horálka, pro výzkum typologický – V. Skaličky.³⁸ Cenným vkladem jak pro obecně slavistické, tak pro bulharsko-české lingvistické bádání jsou publikace S. Ivančeva.³⁹ S. Ivančev byl mj. iniciátorem přípravy a vydání dvoudílného *Česko-bulharského slovníku*, který však vyšel teprve r. 2002. Slovník je úspěšným pokusem o celkové porovnání lexikálních systémů češtiny a bulharštiny. Je v něm brán zřetel i na neologizmy v češtině a jejich bulharské překladové ekvivalenty. Přínos pro ujasnění dílčích aspektů kontrastivního studia češtiny a bulharštiny mají příspěvky H. Gladkové 1997, 2000a, 2000b; O. Martinčové a K. Vačkové 1992; A. Rangelové 1998, 1999; H. Sixtové 2003; L. Uhlířové 1993a, 1993b, 1997; V. Vačkova 1997 a dalších.

4.2 Zvýšený zájem o konfrontační česko-bulharskou analýzu vyvolal dynamický pohyb zejména v oblasti lexika a slovtvorby. Již od konce 80. let se proto zintenzivňuje spolupráce mezi oddělením současně lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., a oddělením bulharské lexikologie a lexikografie Ústavu bulharského jazyka BAV. Za uplynulá léta byla v jejím rámci dokončena řada projektů, jako např. *Konfrontační studium inovačních procesů v slovanských jazycích* (1994–1999); *Tendence k internacionalizaci a k zachování identičnosti národního jazyka* (2002–2004) aj.⁴⁰ Výsledky nejen již jmenovaných, ale také všech ostatních meziakademických výzkumů byly zveřejněny v sbornících příspěvků a studií, mezi kterými jsou: *Dynamika a inovace v češtině a bulharštině (90. léta 20 století)* (2003), *Съвременни методи и подходи в лексикографската практика* (2011) atd.

4.2.1 V současnosti obě strany usilují o propojení zásad teoretického a lexikografického přístupu k neologizmům s využitím nejnovějšího českého a bulharského lexikálního materiálu. Na toto téma je projekt pojmenovaný *Неологизмите в български и чешки език – теоретични и лексикографски аспекти* (2011–2013).

4.3 Dlouhodobým středem pozornosti se dále stala oblast jazykové kultury, v níž úzce spolupracují lingvisté z oddělení jazykové kultury Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., a z oddělení současného bulharského jazyka Ústavu bulharského jazyka BAV. Úspěšně byl dokončen např. projekt *Čeština a bulharština v kontextu informační společnosti* (2005–2007).

4.4 Širokou škálu otázek týkajících se konfrontace české a bulharské lexikologie, lexikografie, gramatiky, syntaxe včetně problematiky teorie současného překladu probírá ve svých statích i J. Báčvarov (1996).

4.4.1 J. Báčvarov je také autorem koncepce slovníku *Кратък чешко-български речник на книжовната лексика // Malý česko-bulharský slovník nespisovné slovní zásoby* (2011). Teoretická a metodologická východiska toho prvního konfrontačního popisu

³⁷ S ohledem na dlouholetou tradici česko-bulharské a bulharsko-české lingvistické spolupráce se v této části naši práce soustředíme na nověji realizované výzkumy a projekty. Viz také Výběrová bibliografie bulharsko-českých a česko-bulharských porovnávacích lingvistických výzkumů v monografii J. Báčvarova (1996).

³⁸ Viz např. Havránek 1963; Horálek 1960, 1962; Skalička 1948–1949, 1951 aj.

³⁹ Viz např. Ivančev 1978, 1988 a také úvod česko-bulharského slovníku (2002, s. 8).

⁴⁰ Podrobný přehled mezinárodní spolupráce obou oddělení je dostupný na internetových stránkách českého ústavu: <http://www.ujc.cas.cz/> a ústavu bulharského: <http://www.ibl.bas.bg/>.

nespisovné slovní zásoby dvou slovanských jazyků jsou vyložena v rozsáhlé úvodní studii. V slovníku je zahrnuto více než 4100 hesel, která jsou zpracována tak, že ukazují na mezijazykové rozdíly podmiňující odlišné interpretace problematiky nespisovnosti v současné české a současné bulharské lingvistice.⁴¹

4.5 Na koncipování teorie současného standardního bulharského jazyka je zaměřena kniha *Языковая ситуация : Истоки и перспективы (болгаро-чешские параллели)* (2002) H. Gladkové a I. Likomanovové. V ní je na pozadí teorie českého spisovného jazyka podán podrobný popis současné bulharské jazykové situace, přičemž jsou využity údaje z rozsáhlého sociologického výzkumu. Paralely mezi bulharskou a českou jazykovou situací, jednak v plánu diachronním a jednak v plánu synchronním, značně přispívají k zpracování funkčního modelu komunikačního prostoru.⁴²

4.6 Monografie C. Avramovové *Словообразовательни тенденции при съществителните имена в българския и чешкия език в края на XX век* (2003) je jedno z nejsoustavnějších děl neologické konfrontační slovo tvorby posledního desetiletí. Autorka uplatňuje Dokulilův onomaziologický přístup ke klasifikaci jazykového materiálu a určuje typy slovo tvorných tendencí v oblasti tvoření českých a bulharských podstatných jmen.

Shrnutí: Současné konfrontační česko-bulharské a bulharsko-české výzkumy se soustřeďují zejména na problematiku inovačních procesů v oblasti lexika a slovo tvorby. Tato tendence odpovídá silnému dynamickému pohybu v obou jazykových rovinách.

5. Současné slavistické práce o problematice neologizmů,⁴³ inovačních procesů a jazykové situaci

5.1 Již před počátkem sledovaného období byly uspořádány dvě mezinárodní konference, při nichž byly načrtnuty stěžejní směry moderního konfrontačního výzkumu slovanských jazyků. Závěry z těchto vědeckých fór byly otištěny ve třech na sebe navazujících sbornících. Podle stejnojmenné konference konané v Rusku v r. 1984 byl nazván sborník o slovanské slovo tvorbě *Сопоставительное изучение словообразования славянских языков* (1987). Referáty přednesené na druhé konferenci uskutečněné v Polsku v r. 1988 byly rozděleny do dvou dílů: *Problemy teoretyczno-metodologiczne badań konfrontatywnych języków słowiańskich* (1991), který obsahuje příspěvky na témata obecně teoretická a syntaktická, a *Теоретические и методологические проблемы сопоставительного изучения славянских языков* (1994), který prezentuje výsledky v oblasti konfrontačního zkoumání ostatních úrovní jazykového systému.⁴⁴

5.2 Do kontextu výše uvedených projektů lze pojmut i několik vydání Jazykovědného ústavu E. Štúra SAV. Uveďme například sborník *Metódy výskumu a opisu lexi ky slovanských jazykov* (1990). Příspěvky v něm zachycují stav řešení problematiky

⁴¹ Blíže k přínosu tohoto slovníku viz např. Uhlířová 2012.

⁴² K této monografii viz také I.2.

⁴³ Podrobněji o neologické a neografické literatuře podle národních lingvistik od konce 60. let viz *Neologie a neografie. Výběr z národních bibliografií s Dodatkem* (1999).

⁴⁴ Viz předmluvy všech tří citovaných sborníků.

v přelomovém roce 1989 a zároveň vytyčují význam počítačového zpracování nové slovní zásoby. Teoretické a metodologické principy synchronního bádání s ohledem na pojetí jazyka jako komunikačně-sociálního systému jsou dále navrženy v sborníku ze stejného roku – *Dynamické tendencie v jazykovej komunikácii*.

5.2.1 Metodologickým vkladem ke studiu jazykové dynamiky v slovní zásobě představuje také monografie *Dynamika slovnjej zásoby súčasnej slovenčiny* (1989) kolektivu autorů pod vedením J. Horeckého, K. Buzzássyové a J. Bosáka (dále DSZ).

5.3 Významný a dosud nejrozsáhlejší vklad pro zpracování teoretické a metodologické koncepce polylingválního konfrontačního studiu je tzv. opolský výzkumný program *Wspólczesne przemiany języków słowiańskich*.⁴⁵ Jeho iniciátorem a vědeckým redaktorem je polský slavista S. Gajda. Za počáteční fázi tohoto synteticky pojatého projektu je považována příprava čtrnáctidílné ediční řady *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*, jejíž jednotlivé části tvoří celkový přehled o vývoji slovanských jazyků po druhé světové válce.⁴⁶ Další etapa programu začala r. 1998 a byla nazvána *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich*. Prvním jejím výsledkem byla kolektivní monografie *Słowotwórstwo/Nominacja* (2003).⁴⁷

5.4 Výsledkem mezinárodní spolupráce založené na smlouvě mezi českou, polskou a ruskou akademií věd je sborník *Konfrontační studium inovačních procesů ve slovanských jazycích* (1999). K novým jevům v slovní zásobě (odborné i neodborné) a v rovině slovtvorné jednotlivých slovanských jazyků se v něm přistupuje z hlediska typologie vývojových tendencí.

5.5 Novější poznatky v oblasti zkoumání inovačních procesů a tendencí získané v rámci mezinárodního projektu, kterého se účastnili vědci z Ústavu slavistiky PAV, Ústavu slavistiky RAV, ÚJČ AV ČR, v. v. i., a Jazykovědného ústavu L. Štúra, byly zveřejněny v sborníku *Procesy innowacyjne w językach słowiańskich* (2003).

5.6 S dominantním postavením tendence k internacionalizaci mezi ostatními inovačními tendencemi souviselo organizování dvou mezinárodních konferencí nazvaných *Internationalizácia v súčasných slovanských jazykoch : za a proti* (1999) a *Internationalizmy v nové slovní zásobě* (2003). Příspěvky v stejnojmenných sbornících spojuje pojetí internacionalizace jako procesu, který v kontextu aktuálního sociálního dění a globalizace přispívá k obohacování slovní zásoby.

5.7 Ruská, česká a bulharská jazyková situace, jakožto situace, které reprezentují jednotlivé skupiny slovanských jazyků, jsou podrobeny podrobné analýze v monografii G. P. Neščimenkové – *Языковая ситуация в славянских странах* (2003). Autorka vychází z funkční diferenciacie etnického jazyka a na základě tohoto pojetí navrhuje moderní komunikační model jeho struktury.

5.7.1 Sociolingvistický výzkum dynamiky slovanských jazyků obohacují i sborníky řady *Sociolinguistica Slovaca*, které vycházejí od roku 1995 pod redakcí S. Ondrejoviče.⁴⁸

⁴⁵ Viz např. sborníky *Języki słowiańskie wobec współczesnych przemian w Europie* (1993); *Języki słowiańskie 1945–1995: gramatyka – leksyka – odmiany* (1995) aj.

⁴⁶ Viz např. monografie z této edice *Český jazyk* (1998) a *Български език* (1997). Je třeba však upozornit, že se obě vydání podstatně liší v metodologickém přístupu k materiálu. Viz např. část o slovtvorbě v dílu *Български език*, která se nevyskytuje v dílu *Český jazyk*.

⁴⁷ Nověji realizované publikace této ediční řady jsou tři samostatné díly s názvy *Fonetyka i fonologia* (2008), *Frazeologia* (2008) a *Polityka językowa* (2009).

⁴⁸ Viz např. sborníky *Sociolinguistika a areálová lingvistika* (1996); *Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi* (1999); *Mesto a jeho jazyk* (2000) aj.

5.8 Dynamika v oblasti slovanské slovtvorby se stala jedím z hlavních impulzů k založení *Komise pro slovanskou slovtvorbu při Mezinárodním komitétu slavistů*. Komise byla ustavena r. 1995 a od této doby bylo uskutečněno jedenáct jejích zasedání.⁴⁹ První se konalo ve Volgogradu v r. 1996 a bylo programově pojmenováno *Stav a perspektivy zkoumání slovtvorby slovanských jazyků*. Následovalo vydání sborníků jako např. *Neue Wege der slavistischen Wortbildungsforschung* (1999), *Słowotwórstwo a inne sposoby nominacji* (2001), *Функциональные аспекты словаутварэння*. (2006), *Словообразуване и лексикология*⁵⁰ (2007), *Новые явления в славянском словообразовании: система и функционирование* (2010) a další, které značně přispěly k popisu slovtvorných systémů jednotlivých slovanských jazyků.

5.8.1 Slovanská slovtvorba je středem pozornosti v celoživotním díle ruské slavistky E. Zemské. Slovtvornou teorii obohacují její publikace jako např. *Словообразование как деятельность* (1992) (druhé vydání r. 2005); *Активные процессы современного словопроизводства* (1996) aj.

5.9 Na konfrontačním výzkumu slovanských jazyků se podílejí také slavisté z neslovanských zemí.

5.9.1 Na prohloubení typologické koncepce V. Skaličky s ohledem na současný stav slovanských jazyků se soustředil německý slavista K. Gutschmidt. Ve své práci vycházel zvláště z materiálu bulharštiny, ruštiny a běloruštiny. Široce přijata byla i Gutschmidtova definice termínu *tendence* předložená v stati *Общие тенденции и специфические формы их реализации в современных славянских языках* (1998).

5.9.2 Přínosné pro poznání slovanských slovtvorných systémů jsou dále závěry, ke kterým ve svých výzkumech dospívá I. Ohnheiserová.⁵¹ Aktivní činnost I. Ohnheiserové se týká nejen bádání v oblasti rusistiky, ale také spolupráce na velkých slavistických mezinárodních projektech.⁵²

5.10 Stále větší pozornost vyvolává lexikální vývoj z pohledu kognitivního. O opodstatněnosti komplexního kognitivně-slovtvorného přístupu k inovačním procesům v slovanských jazycích svědčí nejnovější práce polských a německých slavistů.⁵³ V sborníku *Słowotwórstwo/Nominacja* V. Lehmann ukazuje na vztah slovtvorby a lexikálních konceptů při zkoumání vývoje slovní zásoby ruštiny. Tamtéž K. Waszakowa uplatňuje model kognitivní gramatiky R. Langackera⁵⁴ při analýze inovačních procesů v novém polském lexiku.

5.11 Během posledních několika let je neologický výzkum prohlubován v následujících směrech.⁵⁵

5.11.1 Výsledky spolupráce mezi Ústavem pro jazyk český AV ČR, v. v. i., Jazykovědným ústavem E. Štúra SAV a Ústavem bulharského jazyka BAV reprezentuje sborník *Lexikografie v kontextu informační společnosti* (2008), který vznikl v rámci projektu

⁴⁹ Podrobně k činnosti Komise pro slovanskou slovtvorbu viz Bozděchová 2008.

⁵⁰ K tomuto dílu viz podrobněji Niševa 2009.

⁵¹ Viz např. Ohnheiser 2000, 2003 aj.

⁵² Autorka koordinuje např. projekt *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich*, o kterém jsme se zmínili již výše (viz zde 5.3).

⁵³ Viz Lehmann 2003 a K. Waszakowa 2003a.

⁵⁴ Viz např. *Wykłady z gramatyki kognitywnej* (1995).

⁵⁵ K česko-bulharské a bulharsko-české spolupráci viz výše.

Vytvoření databáze lexikální zásoby českého jazyka počátku 21. století. Publikace v něm jsou zaměřeny na aktuální otázky tvorby výkladových slovníků a pro tyto účely vhodných databází lexikálního materiálu.

5.11.2 Na základě dohody mezi Ústavem slavistiky PAV, Ústavem slavistiky RAV, Ústavem pro jazyk český AV ČR, v. v. i., a Jazykovědným ústavem L. Štúra SAV byl v r. 2008 vydán sborník *Współczesna komunikacja językowa. Najnowsze zmiany w leksyce i słowotwórstwie języków słowiańskich*. Příspěvky v něm interpretují problematiku inovačních jevů v oblasti lexika, slovtvorby i v jednotlivých komunikačních sférách (včetně sfér nových), z pozic pragmatiky, kognitivní lingvistiky a sociolingvistiky.

5.11.3 Bulharsko-polský synchronní výzkum se dnes realizuje v rámci společného projektu Ústavu bulharského jazyka BAV a Ústavu slavistiky PAV *Българско-полски лексикални паралели*.⁵⁶

5.11.4 Dlouhodobá spolupráce mezi Ústavem pro jazyk český AV ČR, v. v. i., Ústavem slavistiky PAV a Jazykovědným ústavem L. Štúra v Bratislavě se stala předpokladem úspěšného dokončení první části projektu *Specyfika leksyki i słowotwórstwa języków słowiańskich na przełomie XX i XXI wieku* (do r. 2011). Jejím pokračováním je vědecký úkol nazvaný *Specyfika leksyki i słowotwórstwa języków słowiańskich na początku XXI wieku*, který bude řešen až do r. 2014.

Shrnutí: Mezi hlavní cíle synchronně zaměřených slavistických výzkumů patří stanovení jednotné teoretické a metodologické báze pro konfrontační studium slovanských jazyků. Poznatky o této problematice se prohlubují pomocí analýzy projevů dynamiky v jednotlivých úrovních slovanských jazykových systémů paralelně s popisem jazykové situace v slovanských zemích. Kromě systémového pojetí jazyka se při tom uplatňuje také komunikační přístup k novým jazykovým jevům.

6. Práce neografické

Potřeba tvorby tzv. speciálních slovníků, mezi něž patří také slovníky nových slov, se dostává do popředí vědeckého zájmu zejména po r. 1989. Prvním slovanským neografickým dílem je svazek *Новые слова и значения*, který vyšel r. 1971 pod vedením Z. N. Kotelovové. V 80. letech následují slovníky srbochorvatské a polské. V posledních letech počet vydaných neologických slovníků ve většině slovanských zemích stoupl.⁵⁷

Dále se soustředíme na česká a bulharská neografická vydání, která se bezprostředně týkají naší práce.

⁵⁶ Značným vkladem k řešení otázek popisu gramatiky a lexika slovanských jazyků v konfrontaci s jinými slovanskými a také neslovanskými jazyky představují i další projekty Ústavu slavistiky PAV jako: *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska; Gramatyka konfrontatywna łitewsko-polska; Elektoniczne słowniki polsko-słowiańskie i niesłowiańskie (ukraiński, bułgarski, łitewski)* aj. K několikadilně bulharsko-polské gramatice viz blíže Korytkowska – Koseska-Toszeva 2008, s. 188–205.

⁵⁷ Soustavný přehled slovanských neografických prací je podán v monografii *Słowotwórstwo/Nominacja* 2003, s. 34–43. Problematice lexikografického zpracování nové slovní zásoby je také věnován sborník *Nová slovní zásoba ve výkladových slovnících ze stejnojmenné konference*.

6.1 České slovníky neologizmů

Poprvé byla nová česká slova vyložena ve slovníku *Co v slovnících nenajdete. Novinky v současné slovní zásobě* Z. Sochové a B. Poštolkové z r. 1994.

Na důkladně propracované teoretické, metodologické a materiálové bázi jsou založeny slovníky *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů* (1998) a *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2* (2004), které jsou dílem kolektivu autorů z Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., pod vedením O. Martinové.

Nejen pokračováním v tradici česko-ruských lexikografických prací, ale také odrazem rozšíření podstaty úkolů neografie je *Rusko-český a česko-ruský slovník neologizmů* kolektivu autorů ze Slovanského ústavu AV ČR, v. v. i, který vyšel v r. 1999.⁵⁸

6.2 Bulharské slovníky neologizmů

První slovníkový popis nových slov v bulharštině ve dvou počítačových verzích nazvaných *Български неологичен речник (70–80 години)* a *Български неологичен речник (80–90 години)* zveřejnila L. Jordanova v r. 1993. O rok později vyšel slovník neologizmů *Нови и най-нови думи в българския език*, který zpracoval N. Antonov. Následovaly dva slovníky autorských kolektivů z Velikotárnovské univerzity sv. Cyrila a Metoděje. R. 1999 vyšel *Речник на новите думи в съвременния български език* (1999) V. Bondžolovové a A. Petkovové a v r. 2003 V. Bondžolova a kol. vydaly *Неологичен речник (за периода 1998–2003)*.

Dva nejsoustavněji zpracované bulharské neografické díly *Речник на новите думи и значения в българския език* (2001) a *Речник на новите думи в българския език* (2010) vznikly v oddělení bulharské lexikologie a lexikografie Ústavu bulharského jazyka BAV.

Shrnutí: Užitečnost slovníků neologizmů pro výzkum inovačních procesů je viděna především ve skutečnosti, že registrují systémové a dynamické jevy příznačné pro daný časový úsek. Podle autorů slovníků neologizmů je zpracování neologického materiálu prostřednictvím specificky lexikografických prostředků a na základě neografických principů podmíněno mj. praktickými potřebami nositelů a uživatelů současných (nejen) slovanských jazyků.

7. Korpusy slovanských jazyků⁵⁹

Po r. 1990 se prohloubila také práce na budování synchronních a diachronních korpusů slovanských jazyků. Tyto počítačově uložené databáze textů různého rozsahu a typu slouží především k lingvistickým výzkumům. Jsou založeny na rozmanitých druzích textů, např. uměleckých, mediálních nebo mluvených. Opírají se o interdisciplinární teorie korpusové lingvistiky. V současnosti existují například následující jazykové korpusy.

⁵⁸ V r. 2004 vyšlo i druhé, doplněné a opravené vydání tohoto slovníku.

⁵⁹ Přehled korpusů v této části není vyčerpávající, jeho cílem je nárys stavu korpusového zpracování některých slovanských jazyků. Je třeba také podotknout, že údaje o rozsahu všech dále uvedených jazykových korpusů jsou aktuální v době, kdy je tato práce dokončována.

7.1 Korpusy českého jazyka

K nevýznamnějším a nejrozsáhlejším náleží *Český národní korpus* FF UK. V jeho rámci je přístupný například korpus současně psané češtiny SYN2010 obsahující 100 mil. textových slov. Zveřejněn byl také korpus SYN, který čítá 1,3 mld. textových slov a vznikl nereferenčním spojením všech referenčních korpusů řady SYN.⁶⁰ V Ústavu formální a aplikované lingvistiky MFF UK se dlouhodobě pracuje i na korpusech textů anotovaných v rovině morfologické, syntaktické a sémantické, jako jsou *Pražský závislostní korpus*, *Český akademický korpus* aj.

7.2 Korpusy bulharského jazyka

Korpus připravovaný v Ústavu bulharského jazyka BAV s názvem *Български национален корпус*⁶¹ je podle stavu v polovině r. 2012 o rozsahu 950 mil. textových slov a i nadále se doplňuje. Budování různých typů korpusových bází dat pro účely jazykového výzkumu se věnuje i další bulharský kolektiv – *BulTreeBank Group*. Účastníci se ho pracovníci z Ústavu informačních a komunikačních technologií BAV a Sofijské univerzity sv. Klimenta Ochridského. Jeden z jejich produktů – *TextArchiv* – se postupně převádí do programu CLaRK pod názvem *Български национален референтен корпус – BulTreeBank* (cca 350 mil. textových slov).⁶²

7.3 Korpusy jiných slovanských jazyků

7.3.1 *Национальный корпус русского языка*⁶³ je nejrozsáhlejším korpusem ruského jazyka, který čítá víc než 300 mil. textových slov a sestává ze subkorpusu současných textů (od druhé poloviny 20. století) a subkorpusu textů starších, tedy od počátku 18. století do druhé poloviny 20. století. Na jeho budování se podílejí lingvisté z několika vědeckých pracovišť. Centrem výzkumu je Ústav ruského jazyka V. V. Vinogradova RAV. Je třeba také uvést korpus *Компьютерный корпус текстов русских газет конца XX-ого века*,⁶⁴ na kterém spolupracují vědci z Laboratoře obecné a počítačové lexikologie a lexikografie Moskevské univerzity M. G. Lomonosova. Plná internetová verze toho korpusu zaměřeného na publicistické texty obsahuje přes 1 mil. výskytů. Mezi další databáze současné ruštiny je dále několik korpusů rozpracovaných na katedrách slavistiky a počítačové lingvistiky mimo Rusko, jsou to např. *Tübingenské korpusy ruských textů* nebo *korpus HANCO*⁶⁵ univerzity v Helsinkách aj. Na internetu jsou přístupné i dva rozsáhlé ruské projekty – *Машинный фонд русского языка* udržovaný s podporou Ruského humanitněvědného fondu a *Корпус русского литературного языка* Sankt-Petěrburgské státní univerzity.⁶⁶

7.3.2 První korpus polského jazyka *Korpus IPI PAN* (250 mil. textových slov) je dílem týmu z *The Linguistic Engineering Group* Ústavu počítačové vědy PAV. Na základě materiálu, který byl shromážděn pro výkladový slovník polštiny, byl vytvořen také *Korpus Języka Polskiego* vědeckého nakladatelství PWN SA obsahující cca 40 mil. textových

⁶⁰ Internetová adresa Ústavu Českého národního korpusu je <http://korpus.cz/>.

⁶¹ Zkrácená verze korpusu je přístupná na internetové adrese <http://search.dcl.bas.bg/>.

⁶² Tato nová verze korpusu je přístupná na internetové adrese <http://www.webclark.org/>.

⁶³ Přístupný na internetové adrese <http://ruscorpora.ru/>.

⁶⁴ Přístupný je na internetové adrese http://www.philol.msu.ru/~lex/corpus/corp_desc.html.

⁶⁵ Korpusy jsou přístupné na těchto internetových adresách: <http://www.sfb441.uni-tuebingen.de/b1/rus/korpora.html> a <http://www.ling.helsinki.fi/projects/hanco/>.

⁶⁶ Viz blíže na <http://cfil.ru/> a <http://www.narusco.ru/>.

slov.⁶⁷ V r. 1997 byl na univerzitě v Lodži zahájen třetí korpusový projekt – *Polish and English Language Corpora* (PELCRA) – o celkovém rozsahu 150 mil. textových slov. Od r. 2007 vědci Ústavu počítačové lingvistiky PAV, Ústav polského jazyka PAV, PWN a univerzity v Lodži spolupracují i na projektu referenčního, resp. materiálově vyváženého korpusu polského jazyka s názvem *Narodowy Korpus Języka Polskiego*.⁶⁸

7.3.3 *Korpus srbského jazyka* (CSL) byl založen v rámci spolupráce mezi Ústavem experimentální fonetiky a patologie řeči a Laboratoří experimentální psychologie Bělehradské univerzity. Podle stavu v polovině r. 2012 je o celkovém rozsahu 11 mil. textových slov. *Korpus savremenog srpskog jezika* je další rozsáhlý korpus současného srbského jazyka, který je dílem pracovníků Matematické fakulty Bělehradské univerzity.⁶⁹

7.3.4 *Chorvatský národní korpus*⁷⁰ obsahuje přes 100 mil. textových slov pocházejících zejména ze současných chorvatských textů. Od r. 2007 se na Záhřebské univerzitě zpracovává také materiál k syntakticky anotovanému závislostnímu korpusu *Hrvatska ovisnosna banka stabala* a od r. 2009 byl v Ústavu chorvatského jazyka a lingvistiky zahájen projekt s názvem *Croatian Language Repository*.⁷¹

7.3.5 Práce na projektu *Slovenského národního korpusu*⁷² probíhá od r. 2007 na půdě Jazykovědného ústavu L. Štúra SAV. Nejnovější verze tzv. veřejného subkorpusu SNK je o přibližném rozsahu 719 mil. tokenů. V rámci téhož projektu se zpracovává i materiál pro syntakticky anotovaný korpus s velikostí do 50 tisíc vět.

7.3.6 Referenční korpus slovinského jazyka *FidaPLUS* s více než 620 mil. textových slov je výsledkem spolupráce mezi Filozofickou fakultou, Fakultou sociálních věd Lublaňské univerzity a Ústavem J. Stefana. Na stránkách Ústavu slovinského jazyka F. Ramovše jsou dále zpřístupněny korpusy jako např. *BESEDA* (3 mil. textových slov) a *Nova BESEDA* (162 mil. výskytů). První z nich je určený pro výzkumné a vzdělávací cíle a druhý – především pro potřeby lexikografů.⁷³

7.4 Ve všech slovanských zemích je zvláštní pozornost věnovaná též korpusovému zpracování textových souborů mluvené řeči, v níž se projevují neologické jevy nejdříve. Například v rámci *Českého národního korpusu* je zveřejněn *Pražský mluvený korpus* a *Brněnský mluvený korpus*. Na stránkách Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., je zpřístupněn korpus *DIALOG*. V Bulharsku se postupně doplňuje databáze mluvené řeči s názvem *BGSpeech*.

Shrnutí: Budování široké materiálové základny pomocí metod korpusové lingvistiky je bezprostředně spjata s objektivním a všestranným konfrontačním popisem projevu dynamiky v jednotlivých úrovních slovanských jazykových systémů.

⁶⁷ Polské korpusy jsou přístupné na internetových adresách <http://korpus.pl>, <http://korpus.pwn.pl/>, <http://pelcra.pl/>.

⁶⁸ Viz blíže <http://nkjp.pl/>.

⁶⁹ Korpusy jsou přístupné na internetových adresách <http://www.serbian-corpus.edu.rs/indexns.htm> a <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/>.

⁷⁰ Ke korpusům chorvatského a slovinského jazyka viz blíže <http://www.korpus.cz/stahni.php#sulc>.

⁷¹ Chorvatské korpusy a báze dat jsou přístupné na následujících internetových adresách <http://www.hnk.ffzg.hr/>, <http://hobs.ffzg.hr/> a <http://riznica.ihj.hr/>.

⁷² Viz více na <http://korpus.juls.savba.sk/>.

⁷³ Slovinské korpusy jsou přístupné na následujících internetových adresách: <http://www.fidaplus.net/> a <http://bos.zrc-sazu.si/>.

IV. Inovační procesy v české a bulharské slovní zásobě

1. Obecný přehled

V této kapitole se zaměříme na konfrontační analýzu souborů nových substantiv, adjektiv, sloves a příslovcí nejčteněji zastoupených v současném českém a bulharském JM. Přitom se opíráme o údaje vyplývající z SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ, které zpracováváme v tabulkové podobě.¹ Při popisu aktuálního stavu české a bulharské slovní zásoby přihlížíme i k neologickému materiálu z tištěných (psaných) mediálních textů získanému vlastní excerpcí.²

Obecně se přijímá, že na úrovni lexikální dnes velmi intenzivně působí internacionalizační tendence. Za jeden z jejich nejmarkantnějších projevů je označován „podstatný nárůst cizích slov hlavně germánského původu (v srovnání s předchozími desetiletími 20. století)“.³ V souvislosti s tím nás zajímá, jak internacionalizace ovlivňuje poměr ohebných a neohebných jednotek v nejnovější lexikální vrstvě češtiny a bulharštiny.⁴ Zároveň vytyčujeme stylistické a komunikační rozdíly mezi slovy domácími a přejímkami v procesu zdomácnování.

Ve shodě s dosavadními závěry v lingvistické literatuře⁵ spojujeme adaptaci nových přejímek také s projevy dynamiky v rovině slovtvorné a soustřeďujeme se jmenovitě na: (a) zvýšení derivační potence internacionálních formantů, které již delší dobu fungují v obou slovtvorných systémech; (b) vyčlenění (a příp. osamostatnění) internacionálních slovtvorných prostředků; (c) sériové tvoření neologizmů.⁶

Paralelně sledujeme procesy opačné, které jsme výše usouvztažnili s projevy a výsledky vyrovnávací tendence.⁷ Jsou to především procesy jako: (a) vznik konkurence

¹ Procentuální údaje ve všech tabulkách jsou dále počítány podle vzorce:

$$\frac{\text{četnost jednotlivého typu neologizmů (Y)}}{\text{absolutní četnost (X)}} \times 100 = Z$$

² Viz příložený seznam zdrojů neologického materiálu.

³ Buzzássyová – Waszakowa 2003, s. 52n. Autorky také podotýkají, že se míra adaptovanosti nových přejímek v jednotlivých (...) jazycích může podstatně lišit (tamtéž, s. 52).

⁴ Ohebnosti/neohebnosti v češtině míníme sklonnost/nesklonnost podstatných jmen.

⁵ Viz např. již zmíněné sborníky *Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti*; *Konfrontační studium inovačních procesů ve slovanských jazycích*; *Internacionalizmy v nové slovní zásobě*; monografií S/N aj.

⁶ K termínu *sériové tvoření* neologizmů viz blíže II.7.1.

⁷ K termínu *vyrovnávací tendence* viz blíže úvod práce.

mezi cizími a domácími formanty; (b) aktivizace kombinování přejatých a domácích/zdomácnělých substantivních a adjektivních základů.

S ohledem na skutečnost, že za jeden z nejpodstatnějších dynamických jevů v stávajících slovanských jazycích je považována pragmaticko-stylistická diferenciacie slovo-tvorného repertoáru,⁸ si všimneme i specifických rysů slovo-tvorných prostředků, které se v českém a bulharském JM uplatňují nejširěji při tvoření komunikačně a stylově příznakových názvů. Ukážeme tak na pronikání kolokvializačních procesů do psaného JM a na projevy tendence demokratizační a pragmaticko-stylistické na úrovni slovo-tvorné.

2. Inovační procesy: nová česká a bulharská substantiva

2.1 Internacionalizace: přejímání anglicizmů

2.1.1 Substantiva registrovaná v českých slovnících nových slov a slovnících bulharských se vyznačují velkou různorodostí z hlediska své strukturní utvářenosti (jednoslovná a víceslovná; odvozená a vzniklá na základě kompozice), z hlediska původu slovo-tvorných komponentů vcházejících do jejich struktury (domácí, zdomácnělé a přejaté) i z hlediska své stylové příslušnosti a funkčně komunikační platnosti. Avšak na prvním místě údaje v SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ svědčí o značném podílu anglicizmů (původem především z angličtiny americké) v nové slovní zásobě obou jazyků. Se zřetelem k nejpočetnější neologické skupině substantiv mužského rodu⁹ lze kvantitativní data o internacionalizaci (angloamerikanizaci) v úrovni lexikální shrnout takto:

Tab. č. 1

	SN 1 a SN2			РНДЗБЕ a РНДБЕ		
	<i>celkem</i>	<i>angl.</i>	<i>podíl</i>	<i>celkem</i>	<i>angl.</i>	<i>podíl</i>
neologizmy m. r. živ.	1306	106	8,11%	677	87	14,77%
neologizmy m. r. než.	1721	575	33,41%	1325	681	51,39%

2.1.1.1 Z výsledků v tab. č. 1 vyplývá, že výraznější projevy internacionalizace (angloamerikanizace) jsou patrné v bulharštině. Více než polovina nových slov uvedených v РНДЗБЕ a РНДБЕ tedy pochází z angličtiny, zatím co v SN 1 a SN 2 anglicizmy představují třetinu neologického materiálu. Vysvětlením této skutečnosti se zdá být analytizmus bulharského jazykového systému, ve kterém je pro fungování anglických přejímek nezbytné jejich zařazení do některého z rodových paradigmat.¹⁰ V syntetické češtině

⁸ Nagórko 2003, s. 190n. A. Nagórková (tamtéž, s. 190) uvádí jako příklad expresivní názvy osob vzniklé mutačně-modifikační derivací, „u kterých kromě elementu objektivní charakteristiky je dodávána složka emotivně-hodnotící, např. č. *flákač, hltoun, lenoch* (...)“. Autorka také podotýká, že „vyjádření postoje mluvčího může být obsaženo v sufixu, ale také často tkví v samém slovo-tvorném základu“.

⁹ Tento fakt úzce souvisí s výslovnostním zakončením většiny anglických přejímek na konsonanty.

¹⁰ K otázce rodové adaptace v češtině a bulharštině viz blíže Vačkov 1997, s. 19–25.

je – naopak – fungování anglicizmů podmíněno jejich morfologickou a slovtvornou adaptací.¹¹

2.1.1.2 Do současné češtiny a do současné bulharštiny pronikají především anglicizmy původem ze zájmových nebo profesních komunikačních sfér. Tyto komunikační zvláštnosti nových anglických přejímek se pak promítají do stylových (funkčních) charakteristik, se kterými vystupují v přejímajících jazycích. Tak například v SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ nacházíme jednotky s následujícími kvalifikátory: č. *firmware* poč., *kamkordér* sděl. tech., *off-road* motor., *package* cest. ruch., *redesign*, ekon.; b. *акаунт* комп., *джойнтвенчър* иконом., *паникбутон* техн., *фючъринг* търг., финанс. Jak je vidět z uvedených příkladů, větší část anglických přejímek se v češtině, resp. v českém JM, užívá v původní pravopisné podobě, srov. *Vytvořila proto pracovní skupinu, ve které jsou zástupci streetworkerů, městské části a policie.* (LN/06. 10. 2009). Zvyšující se vliv angličtiny určuje také výskyt netranskribovaných jednotek v bulharských mediálních textech, srov.: *Те работят като freelancer и продават снимките си срещу стоици хиляди долари.* (K/11. 08. 2001).

2.1.1.3 Vzájemná součinnost internacionalizace a jí protikladných procesů dále souvisí s variantností grafických podob některých anglicizmů v češtině, např.: č. *fleece/flis*, *show/šou*. Variantní psaní přejímek v bulharštině je zároveň spjato s nejednotností jejich transkripce do cyrilice, např.: *супервайзър/супервизор* (m. r. živ.), *ваучер/ваучър* (m. r. než.).

2.1.1.3.1 K variantnosti psaní přejímek přispívá i opakovaná internacionalizace. Pod jejím vlivem se již dříve adaptované jednotky začínají vyskytovat souběžně s anglicizmy v originální podobě s novým/modifikovaným významem, např. č. *skaut* „příslušník organizace Skaut“¹² a *scout/skaut* „osoba, která vyhledává talentované lidi, především pro oblast sportu a módy, a nabízí jim pracovní uplatnění“;¹³ b. *клуб* 1. „spolek lidí se stejným sociálním postavením, profesí apod. (...)“; 2. „prostor, ve kterém se scházejí členové určitého spolku.“¹⁴ a *клуб* jako součást názvů různých veřejných podniků, sportovních klubů apod.

2.2 Vyrovnávací procesy: kompozice

2.2.1 Proces integrace internacionalizmů (převážně anglicizmů) je nezřídka spojován s aktivizací postupů kompozičních.¹⁵ V návaznosti na to podáme statistická data, která o neologické skupině substantiv mužského rodu neživotného¹⁶ utvořené na základě skládání a spřahování skýtají SN 1, SN2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ.

¹¹ Opírám se o názor I. Bozděchové (1997, s. 274), že: „základní morfologické rozdíly mezi angličtinou a češtinou, které ovlivňují proces počešťování nejvíce, spočívají v rozdílech mezi anglickou konverzí a českou flexí.“

¹² Podle SSIČ (R–U), s. 342.

¹³ Podle SN 1, s. 262.

¹⁴ Podle БТР, s. 364.

¹⁵ Viz blíže např. příspěvky C. Avramovové (2003b, s. 38–60); S. Kolkovské (2003, s. 60–79); L. Janovce (2003, s. 79–85); Z. Tiché (2003b, s. 101–108).

¹⁶ Tuto skupinu volíme se zřetelem k jejímu centrálnímu postavení v české i v bulharské neologické vrstvě.

Tab. č. 2¹⁷

neologizmy m. r. než.	SN 1 a SN 2			PHДЗБЕ a PHДБЕ		
	<i>celkem</i>	<i>kompozita</i>	<i>podíl</i>	<i>celkem</i>	<i>kompozita</i>	<i>podíl</i>
	1721	478	27,77 %	1325	343	25,88 %

2.2.1.1 Podle SN 1 a SN 2 v nejnovější lexikální vrstvě češtiny je přibližně 28 % kompozit. PHДЗБЕ a PHДБЕ zaznamenávají cca 26 % nových bulharských složených slov. Tento rozdíl je statisticky významný s ohledem na typologická specifika obou jazyků. Jak výsledky v tab. č. 1, tak podíly uvedené v tab. č. 2 ukazují, že bulharština upřednostňuje formální a rodovou adaptaci nových přejímek, zatímco čeština využívá zejména možnosti svého slovtvorného systému. Skutečnost, že v současné češtině jsou aktivnější než v bulharštině nejen procesy v oblasti tvoření slov derivací, ale také kompozicí, toto zjištění potvrzuje.¹⁸

2.2.1.1.1 Nejvýraznější složkou nového českého a bulharského lexika vzniklého na základě kompozice jsou soubory hybridních kompozit, tedy jednotky utvořené pomocí kombinace internacionálních a domácích/zdomácnělých slovtvorných prostředků, např.: č. *aromaolej, astrovečer, biopolštář, cyklozámek, diacukr, ekopříspěvek, eurojazyk, kyberútok, narkozisk, pornočasopis, technostrach, retroproud, videopozdrav* a b. *автопазар, еврознаме, екоданък, латинозвучене, наркотърговец, сексуслуга,uebкнига* apod.

2.2.2 Byť méně intenzivně, jsou v obou jazycích pod vlivem vyrovnávacích procesů obohacovány též soubory speciálních složených názvů s deverbativním komponentem v postpozici, který se užívá sériově, např.: č. *křovinořez, světlovod, potleskoměr*; b. *алкохоломер, бензиновоз, клонорез* aj. Avšak skupina substantivních výrazů se dvěma domácími základy je početnější v češtině, např.: *rychlolod', starodůchod* (srov. s *novodůchod*) aj.

2.2.2.1 Jen v českých slovnících nacházíme i menší soubor složenin s expresivními rysy a druhým členem: (a) domácím nezkráceným základovým slovem: *kočkopes*; (b) domácím slovtvorným základem: *lidoměr, penězovod*. Mezi složenými útvary označenými v PHДЗБЕ a PHДБЕ jako stylově příznakové převládají zato neologizmy odkazující k angloamerickým slovtvorným modelům, např. *авторекет, бръмбаргейт*, a kalky anglicizmů jako *касоразбивач*¹⁹ (srov. s transkribovanou podobou *блокбъстър*) apod.

¹⁷ Do uvedených počtů zahrnujeme česká a bulharská kompozita přiřadovací a podřadovací s antepozičními a postpozičními členy jako č. *agro-*; *-terapie* a b. *кино-*; *-мания*, které se vyznačují předmětností významu. Stranou zůstávají kompozita utvořená s prefixy a afixoidy (prefixoidy a sufixoidy) a útvary prefixálně-sufixální.

¹⁸ Pro první polovinu sledovaného období C. Avramova (2003a, s. 207–209) uvádí, že je kompozice výrazněji zastoupená v bulharštině než v češtině. Srovnání výsledků z SN 1, SN 2 a PHДЗБЕ, PHДБЕ však svědčí o tom, že se v docela krátkém časovém úseku situace z hlediska konfrontačního zásadně změnila.

¹⁹ Neologizmus zřejmě vznikl na základě analogie s v bulharštině již existujícím názvem osoby znamenajícím „kasař“.

2.3 Pragmaticko-stylistické procesy: funkčně sémantická charakteristika neologizmů a jejich slovtovorná struktura

2.3.1 Jak jsme již uvedli, další z charakteristických projevů dynamiky v současné češtině a bulharštině je značná aktivita tvoření expresivních pojmenování. K otázce, zda složitější onomaziologická povaha pojmenování životních substancí souvisí s inovačními procesy v rámci pragmaticko-stylistické a demokratizační tendence, přistupujeme na základě třídění jednotek podle jejich funkčně stylových charakteristik.

Tab. č. 3*

	SN 1 a SN 2			PHДЗБЕ a PHДБЕ		
	<i>celkem</i>	<i>expr.</i>	<i>slang.</i>	<i>celkem</i>	<i>přízn.</i>	<i>slang.</i>
substantiva m. r. živ.	1306	356	19	677	242	19
substantiva m. r. než.	1721	101	21	1325	218	21

* Stylově nápadné neologizmy V PHДЗБЕ jsou označeny následujícími kvalifikátory: *жар.* (slangový), *ирон.* (ironický), *нежел.* (nežádoucí), *неодобр.* (negativně hodnotící), *подир.* (hanlivý), *пренебр.* (urážlivý/pohrdavý). Je zřejmé, že i když označení *експр.* v PHДЗБЕ nebylo použito, vycházelo se při všech uvedených charakteristikách z příznakovosti lexikálních jednotek. Na rozdíl od toho v SN 1 a SN 2 nacházíme kromě stylových kvalifikátorů *hanl.*, *iron.*, *slang.*, *žert.* také kvalifikátor *expr.*, kterým je naznačeno, že „jde o slovo expresivní, s kladným nebo záporným citovým zabarvením“ (SN 1, s. 17). S ohledem na uvedené neshody v přístupu k lexikografickému materiálu v tabulce 5 vydělujeme následující skupiny neologizmů: a) českých: expresivní a slangovou; b) bulharských: příznakovou (zde zahrnujeme nová slova označená jako hovorová, nežádoucí, negativně hodnotící, ironická, urážlivá/pohrdavá) a slangovou.

2.3.1.1 Ukazuje se, že skoro čtvrtina neologického repertoáru zahrnutého do SN 1, SN 2 a PHДЗБЕ, PHДБЕ sestává z expresivních názvů. Podstatně nižší, a to v obou jazycích, je celkový počet nových pojmenování životných substancí. Proces expresivizace se však u nich jeví jako markantnější. Tento fakt souvisí na prvním místě se sémantickou strukturou českých a bulharských životných substantiv, jejichž součástí je „významová složka uplatňovaná jen u části substantiv, a to u těch, která označují bytosti živé“.²⁰

2.3.1.1.1 Dynamiku v oblasti názvů osob vyvolává také dílčí inovační proces – tvoření slov s frazeologickou sémantikou.²¹ Větší významová zatíženost nových jmen mužského rodu životného se tedy zřejmě často podílí na jejich příznakovosti: srov. č. *děkujemák* ‚tvůrce politické výzvy Děkujeme, odejděte! z roku 1999, určené vládnoucími politikům, její příznivec‘, *impulsník* ‚představitel politického seskupení Impuls 99; impulsista‘; b. *атлантик* 1. ‚představitel Severoatlantického paktu‘; 2. ‚osoba, která sdílí principy atlantizmu, euroatlantizmu‘, *великденец* ‚účastník iniciativy ‚Bulharské Velikonoce‘ – setkání krajanů a významných osobností žijících v zahraničí, které se od roku 2000 koná každoročně o Velikonocích‘ apod.

2.3.1.1.2 Jako přechodové pásmo mezi soubory, které obsahují nociónální a též expresivní jednotky, lze označit pojmenování osob podle jejich příslušnosti k určité (zájmové, profesní) skupině odvozená z: (a) iniciálových základů (více v bulharštině), např.

²⁰ MČ 2, s. 32.

²¹ K termínu *frazeologická sémantika* u slov viz blíže Zemskaja – Jermakova – Rudnik-Karwat 1998, s. 302.

č. *natoid*, *odéesák*; b. *denecap*, *несертеец*, *сотаджия*; (b) ze zkratkových základů, a to domácích i přejatých (více v češtině), např. č. *ikvák*, *pécéčkář/písíčkář*; b. *хайфист*.

2.3.1.1.3 V češtině se při tvoření zkratkových expresivních slov běžně uplatňuje i abreviačně-kompoziční postup,²² srov. např.: *ufonaut* a složeniny: *ufolog*, *ufomág*, *ufoman*, *ufomaniak*, *ufomil*, *ufomilec*. Útvary stejného typu jako např. *НЛО-ентуциаст*, *НЛО-маниак* se v bulharském JM užívají spíše příležitostně.

2.3.1.1.4 Dynamickým jevem, na jehož pozadí lze nastinit konkurenční situaci při vyjádření stejného významového obsahu různými slovtvornými formami, je rozhojnění souborů odvozených a složených názvů osob z proprií v češtině, např. *zemanista*, *zemanovec*, *zemanoid*. Tento proces nebyl zaznamenán v ekvivalentním rozsahu v bulharštině. V bulharském JM jsou z osobních jmen odvozovány zejména derivované názvy s příponou **-(ов)ист**, např. *бойковист*, *костовист*, *мозерист*, zřídka též složeniny typu *волен-сидеровист*, které ne vždy mají hodnotící sémantiku.

2.3.2 Analýza jazykového materiálu vycházející z postupu od funkce nových jednotek k jejich struktuře vyžaduje také stanovení vztahu expresivizačního procesu a slovtvorné utvářenosti neologizmů. Nejdříve podáme statistická data týkající se aktivity dvou základních slovtvorných postupů – derivace a kompozice – při tvoření nových nocio-nálních a expresivních substantiv mužského rodu životného (viz tab. č. 4).

Tab. č. 4²³

	SN 1 a SN 2				РНДЗБЕ a РНДБЕ			
	<i>celkem</i>	<i>angl.</i>	<i>deriváty</i>	<i>kompozita</i>	<i>celkem</i>	<i>angl.</i>	<i>deriváty</i>	<i>kompozita</i>
substantiva příznaková	375	1	283	91	258	35	196	27
substantiva neutrální	931	105	595	231	418	52	247	119

2.3.2.1 Uvedené výpočty svědčí o skutečnosti, že celkový podíl nocio-nálních derivovaných pojmenování osob je větší v bulharštině než v češtině (247 bulharských derivovaných názvů z celkem 418 registrovaných jednotek). Na druhé straně kompozice, jako ve flexivním jazyce méně rozšířený slovtvorný postup, je při tvoření nových příznakových názvů osob uplatňována častěji v češtině (91 nových expresivních kompozit z 375 registrovaných jednotek) než v bulharštině (27 nových expresivních kompozit z 258 registrovaných jednotek). Na rozdíl od toho v bulharském neologickém materiálu převládá počet inherentních expresiv²⁴ (196 z 258 registrovaných neologizmů), jejichž příznakovost spočívá v kondenzovanějších formách odvození.

2.3.3 Pro konfrontační osvětlení problematiky je dále podstatný poměr mezi příznakovými a nepříznakovými substantivy mužského rodu životného s ohledem na jejich morfologické a slovtvorné rysy. Tyto údaje ze slovníků nových slov českých i bulharských shrnujeme dále.

²² Termín I. Bozděchové, podle P. Kochové (2005b, s. 244).

²³ Jednotky označené v slovnících nových slov jako anglicizmy vydělujeme zvlášť s ohledem na jejich vznik v jiném jazykovém systému.

²⁴ K termínu *inherentní expresivita* viz blíže Zima 1961, s. 12n.

Tab. č. 5

	české nepříznačkové neologizmy (m. r. živ.)	české příznačkové neologizmy (m. r. živ.)
deriváty	63,91 %	75,47 %
kompozita	24,81 %	24,27 %
anglicizmy	11,28 %	0,26 %

Tab. č. 6

	bulharské nepříznačkové neologizmy (m. r. živ.)	bulharské příznačkové neologizmy (m. r. živ.)
deriváty	59,09 %	75,97 %
kompozita	28,47 %	10,46 %
anglicizmy	12,44 %	13,57 %

2.3.3.1 Aktivita kompozice při tvoření expresivních a neutrálních českých neologizmů je obdobná. V souvislosti s typologickými zvláštnostmi bulharštiny v ní na rozdíl od češtiny přibývá analytických rysů na úrovni slovtvorné. Kompozicí je v bulharštině tvořeno stále více nepříznačkových neologizmů.

2.3.3.2 Výsledky v tab. č. 5 a 6 ozřejmují také fakt, že internacionalizace a tvoření slov skládáním se postupně dostávají do centrálnějších komunikačních sfér obou jazykových situací. Podíl anglických přejímek expresivních a neexpresivních je však v bulharštině shodný, zatímco v češtině je jako příznačkové pocíťováno jen nepatrné množství anglicizmů; většina přejímek z angličtiny je v slovnících nových českých slov hodnocena jako neutrální.

2.4 Intelktualizace: nová abstraktní pojmenování

2.4.1 Aktivita expresivizačních (a kolokvializačních) procesů je protíváhou procesů podporujících intelektualizaci spisovných jazyků. I. Němec popisuje protikladnost těchto jevů následujícím způsobem: „... charakterizuje-li postupy sémantické expresivity tendence k vyjadřování konkrétnímu a intenzivnímu, tj. k vyjadřování nových obsahů (expresivních) výrazy pojmově konkrétnějšími nebo nadměrnými, nadbytečnými co do pojmových znaků (...), charakterizuje postupy souvisící s vývojem myšlení naopak tendence k vyjadřování abstraktnímu a tendence k vyjadřování přesnému, speciálnímu.“²⁵ Napětí mezi jmenovanými procesy je posilováno i jejich interakcí s tendencí k internacionalizaci.²⁶ Dále se proto zaměříme na dynamiku v oblasti tvoření českých a bulharských abstraktních názvů, přesněji na synonymní a konkurenční vztahy vznikající mezi neologizmy s domácími a internacionálními formanty.²⁷

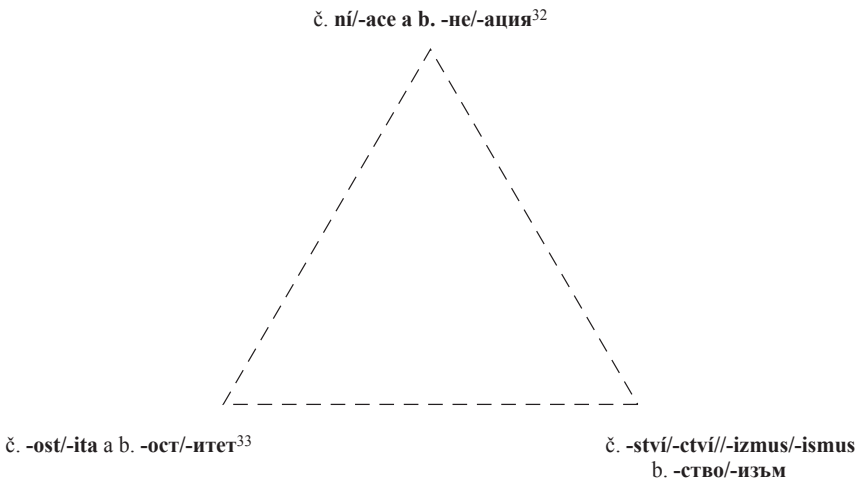
²⁵ Němec 1968, s. 129.

²⁶ K vztahům internacionalizace a expresivizace viz výše.

²⁷ K novým abstraktním pojmenováním v češtině viz Světlá 2005a, s. 54–68; z hlediska konfrontace češtiny s bulharštinou viz též Avramova 2003a, s. 82–90 a 109–122.

2.4.1.1 V intelektuální slovní zásobě dnes převládají pojmenování „vlastností a stavů pojatých substančně.“²⁸ Mezi nimi je nejpočetnější skupina neologizmů odvozených příponami č. **-ismus/-ismus, -ství/-ctví, -ost, -ita**; b. **-ство, -изъм, -ост, -итет**. Jejich charakteristickou složkou je také soubor dějových jmen se zakončeními: č. **-ace, -ní, -iáda**; b. **-ация, -не, -ида**, na vzniku jejichž členů se v různém rozsahu podílejí „postupy abstraktizační“ a „postupy specializační“.²⁹

2.4.1.2 Konkurenční nebo synonymní korelace mezi: a) názvy abstraktních vlastností a stavů končícími na **-ost/-ост** nebo na **-ita/-итет**; b) názvy vlastností a stavů s formanty **-ství/-ctví// -ство** a **-ismus/-изъм// -изъм**;³⁰ c) názvy abstraktních dějů zakončených na **-ní/-не** a na **-ace/-ация** lze znázornit na základě schématu navrženého v DSZ³¹ takto:

Obr. č. 3

²⁸ Viz Martincová 1983, s. 78; Světlá 2005a, s. 63, a také údaje z SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ, se kterými dále pracujeme.

²⁹ Tuto typologii vývojových postupů nacházíme u I. Němce (1968, s. 135n.).

³⁰ Podle autorů DSZ (s. 278) u toho typu se konkurenční vztah pojmenování projevuje nejsilněji při vyjadřování významu vlastnosti a při specifikovanějším významu „hnutí, ideový směr“, který je doménou názvů s formantem **-ismus**. Se zřetelem k tomuto faktu do slovníkového materiálu zpracovaného v tabulkové podobě zahrnujeme mj. nová pojmenování ideologických hnutí, politických doktrín, koncepcí apod. s derogiativními základy a příponami **-ismus/-ismus// -изъм** typu: č. *jelcinizmus, tatcherizmus*; b. *обамизъм, путинизъм*.

³¹ DSZ, s. 278.

³² Mírně příponu **-ac(e)** a její variantní podoby **-izac(e)** a **-fikac(e)**, resp. v bulharštině – příponu **-(a)ция** a její variantní podoby **-изация(а)**, **-фикация(а)**.

³³ Je nutno již předem podotknout, že se dnes, jakož i v předchozím období, zakončení **-ita/-итет** vyskytuje výhradně u adaptovaných slov cizího původu, resp. se kombinuje zejména s přejatými základy. Jednotky končící na **-ita/-итет** nás tedy budou zajímat z hlediska konkurenčních situací vznikajících mezi nimi a útvary s příponami **-ost/-ост**.

2.4.1.3 Distribuce jednotlivých slovtvorných prostředků nejdříve uplatňovaných při tvoření nových názvů abstraktních vlastností a stavů, které jsme zahrnuli do výše uvedeného schématu, je podle SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ následující:³⁴

Tab. č. 7

SN 1 a SN 2	-ost	-ství/-ctví	-izmus/-ismus	-ita
	71	45	40	25
РНДЗБЕ a РНДБЕ	-ост	-ство	-изъм	-итет
	52	41	13	1

2.4.1.3.1 Je zřejmé, že v obou jazycích jsou i nadále neaktivněji užívány³⁵ slovtvorné modely s formanty **-ost/-ост**. Jak v češtině, tak v bulharštině na jejich základě vznikají geneticky a strukturně rozmanité skupiny neologizmů. K členům nejpočetnějších z nich, jako např.: č. *bezpříběhovost*, *hvězdnost*, *levověrnost*, *privatizovatelnost*; b. *антиекологичност*, *видеокоференнтност*, *гледаемост*, *широколентовост*, zatím nebyly doloženy variantní/synonymní protějšky. Z hlediska konfrontačního je však sufix **-ost** aktivnější v češtině. Toto zjištění lze vyložit skutečností, že v češtině jsou výraznější projevy tendence k tvoření vztahových adjektiv z domácích základů, které obvykle motivují nová pojmenování vlastností a stavů s tímto formantem.³⁶ Je třeba ještě dodat, že převaha užití domácích formantů v této oblasti slovtvorby – na prvních dvou místech podle frekvence jsou přípony **-ost/-ост** a **-ství/-ctví// -ство** – ukazuje na úzkou součinnost tendence k intelektualizaci spisovného jazyka s procesy vyrovnávacími.

2.4.1.3.2 Podle údajů z SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ je počet neologických jednotek se sufixem **-ita** v češtině podstatně vyšší, než je v bulharštině neologizmů se zakončením **-итет**. Na pozadí velkého množství nově přejatých/odvozených abstrakt s příponou **-ita**, která jsou zachycena v SN 1 a SN 2, např.: *asociativita*, *globalita*, *profitabilita*, *reprezentabilita*, *seriozita*, byl v РНДЗБЕ a РНДБЕ registrován jen jeden derivát končící na **-итет**. Na rozdíl od toho je dnes v obou JM obdobně rozšířen postup sémantické modifikace již adaptovaných jednotek jako: č. *naivita* – b. *наивитет*³⁷ pomocí antepozičních komponentů: č. *euronaivita* – b. *евронаивитет*. V češtině pravidelněji než v bulharštině jsou příponami **-ost** a **-ita** dále tvořeny jak systémově-synonymní nominace, např. *multikulturalita* – *мнохокультурност*, tak názvy stylisticko-synonymní, např. *viktimita* – *виктимност*. V bulharském JM se synonymie jednotek zakončených na **-ост** a **-итет** projevuje především v rámci slovních spojení se společným atributivním komponentem, např. *политическа идентичност* – *политически идентитет*. Častěji se

³⁴ Údaje v tabulkách č. 7 a 8 se týkají pouze nově utvořených derivátů, jako např.: č. *denikovost*, *bavičství*, *etiцизм*, *regionalita* a b. *световност*, *съкровищничество*, *атакизм*, *ексклузивитет*, a nevztahují se k jednotkám fungujícím v obou jazycích již dříve, jejichž význam je v kontextu současné lexikální dynamiky velmi často modifikován pomocí antepozičních komponentů, např.: č. *pseudoprivatizace*; b. *алтерглобализация*.

³⁵ Viz také Avramova 2003a, s. 119.

³⁶ K otázce tvoření adjektiv viz blíže IV.3., 3.1.

³⁷ Srov. s č. *naivnost* – b. *наивност*.

ustalují antonymní dvojice typu *интегритет – антиинтегритет* s druhým členem obsahujícím významovou složku ‚působení, zaměření proti někomu, něčemu‘. Nově přejaté anglicizmy zformované pomocí komplexního formantu, jako např. *кредибилитет*³⁸ a jejich varianty s domácí příponou **-ост**: *кредибилност*, rovněž vstupují do konkurenčních vztahů.

2.4.1.3.3 V nejnovější slovní zásobě je útvarů s českým formantem **-izmus/-ismus** podstatně více, než je bulharských neologizmů se sufixem **-изъм**. Neaktivněji rozhojňované skupiny s těmito sufixy jsou zato v obou jazycích shodné. Jsou to soubory již dříve přejatých základů modifikovaných připojením antepozičního komponentu,³⁹ např.: č. *ekofanatizmus, turbokapitalizmus*; b. *велотуризм, еврооптимизъм*. V novém českém a bulharském lexiku je dále doloženo malé množství jednotek s formantem **-izmus/-ismus**, jejichž ‚význam vlastnosti (...) se ozřejmuje synonymiemi s izolexémmními názvy s formantem **-ост**‘,⁴⁰ srov. např. č. *ekologičnost – ekologizmus/ekologismus* a b. *глобалност – глобализъм*.

2.4.1.3.3.1 Nové jednotky s formantem **-izmus/-ismus//изъм** jen výjimečně vstupují do synonymních a konkurenčních korelací s názvy ‚dynamicky chápaných vlastností‘⁴¹ na **-ství/-ctví//ство**, např. č. *talibanizmus – talibanství*; b. *шаманизъм – шаманство*.

2.4.1.3.3.2 K zajímavým výsledkům české substantivní dynamiky patří: (a) paralelní vznik názvů se společným propriální základem a s příponami **-ismus/-izmus//ství/-ctví**, srov.: *klausizmus/klausismus* (pojmenování hnutí, ideového směru) a *antiklausovství* (pojmenování ideového postoje); (b) ustálení dvojic přejatých a hybridních kompozit, které označují vlastnosti pojaté statictěji: *eurooptimizmus*, nebo dynamičtěji: *euronadševectví*; (c) částečně významově styčné neologizmy, jako např. *celoevropanství*⁴² – *eurocentrizmus/eurocentrismus*,⁴³ u kterých je upřednostněno domácího nebo cizího slovo-tvorného elementu do určité míry spjata s hodnotícím významovým komponentem.

2.4.1.3.3.3 V bulharštině se naopak projevuje proces prohloubení funkčně-sémantické diferenciaci slovo-tvorných prostředků. S příponou **-изъм** jsou v ní ztvářovány zejména internacionalizmy označující ideová a politická hnutí, např.: *антиатлантизм, еврофедерализъм, сатанизъм*. Řidčeji jsou užívány u: (a) pojmenování negativně chápaných vlastností, např. *вождизъм*; (b) názvů podle způsobu chování, jednání osoby, která je označena základovým slovem, např.: *бойковизъм, дянковизъм*;⁴⁴ (c) neologizmů s významem zobecňujícím, např.: *фактологизъм* – ‚fakt nebo souhrn faktů‘. S formantem **-ство** vznikají nejčastěji substantiva podle předmětu činnosti: *брокерство, букмейкърство, ресторантьорство*.

³⁸ Rýsuje se tak základní rozdíl s předchozím obdobím. Zatímco se dříve internacionalizmy končící na **-итет** dostávaly do bulharštiny prostřednictvím ruštiny, francouzštiny nebo němčiny, dnes jsou jejich zdrojem zejména anglojazyčné texty.

³⁹ Srov. zde 2.4.1.3.2.

⁴⁰ DSZ, s. 283.

⁴¹ DSZ, s. 284.

⁴² Ve významu ‚vědomí společných evropských zájmů, vědomí evropské sounáležitosti, pospolitosti; nadřazenost evropských zájmů nad národními‘ (SN 2, s. 69).

⁴³ Ve významu (z hlediska kritiků) ‚soustředování, soustředění všeho dění do Evropy; posuzování všeho z hlediska Evropy; evropocentrismus‘ (SN 1, s. 84).

⁴⁴ Tato pojmenování mohou mít také význam ‚jazykový projev (popř. lexikální prostředek) typický pro osobu, která je označena základovým slovem‘. Oba podtypy neologizmů na **-изъм** se vyznačují expresivním (hodnotícím) zabarvením.

2.4.1.4 Podle SN1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ frekvence užití formantů, kterými jsou tvořena nová dějová jména, je následující:

Tab. č. 8

SN 1 a SN 2	-ní	-ace	-iáda
	97	59	13
РНДЗБЕ a РНДБЕ	-ация	-не	-ида
	83	26	2

2.4.1.4.1 Výsledky v tabulce č. 8 svědčí o základním rozdílu: bulharský formant **-ация** (zejména pak jeho variantní podoby **-изация**, **-фикация**), např. *интернетификация*, *кабельзация*, *пазаризация* aj., se uplatňuje při tvoření dějových jmen častěji než jeho český protějšek **-ace**. Lze tedy říci, že je pod vlivem internacionalizace dnes v bulharštině upřednostňováno implicitní vyjádření procesuálnosti.⁴⁵ V češtině se zato šíře užívá koncovka **-ní**, např.: *absurdizování*, *čipování*, *porotování*, resp. preferuje se explicitnost typická pro domácí formanty. Do struktury obou typů neologizmů vstupují zejména přejaté základy.

2.4.1.4.1.1 V mediálních textech není však výjimkou ani paralelní užití útvarů se sufixem **-izace/-изация** a neologizmů končících na **-ní/-не**, např.: č. *absurdizace* – *absurdizování*, *idolizace* – *idolizování*; b. *дигитализация* – *дигитализиране*, *цифровизация* – *цифровизиране*. Jistou specializací formantu **-izace/-изация** pozoruujeme při „pojmenování globálních homogenních procesů představujících děj bez diferenciace aktu děje, jeho průběhu a výsledku, a tedy bez poukazování na východiskovou a záměrovou situaci“⁴⁶, např. č. *entertainizace*, *financializace*; b. *сюжетизация*, *ювентизация*. Z tohoto hlediska nejsou např. synonymní česká abstrakta *internetování* ‚užívání internetu‘ a *internetizace* ‚zavádění, zavedení Internetu (do škol, úřadů, institucí státní správy apod.)‘, *mobilování* ‚telefonování pomocí mobilního telefonu, mobilní telefonování‘ a *mobilizace* ‚zavádění, zavedení mobilních telefonů (mobilů) do běžného používání‘.⁴⁷

2.4.1.4.1.2 Výraznou sémantickou skupinu v rámci „mediálních“ substantiv tvoří také pojmenování z českých a bulharských posesivních/druhově posesivních základů s příponou **-izace/-изация**, která vyjadřují ‚dodání nebo nabytí vlastností tkvících ve významu substantivního základu‘,⁴⁸ např. č.: *blairizace* a *albanizace*; b. *меркелизация* a *ливанизация*.

2.4.1.4.1.3 Rezultativnost převládající části verbálních substantiv na **-ní** registrovaných v SN 1 a SN 2 koresponduje s videm základových sloves, např. *vytunelování*

⁴⁵ K otázce vyjádření procesuálnosti explicitním formantem **-nie** a implicitním **-acia** viz DSZ, s. 279.

⁴⁶ DSZ, s. 279.

⁴⁷ K této otázce viz O. Martincová (1983, s. 78). Je nutno také dodat, že autorka pokládá jména dějová vzniklá přímo ze substantiva, tj. bez prostřednictví reálně existujícího slovesa, za pojmenování vzniklá mutací.

⁴⁸ Podle TS 2. Tamtéž (s. 646) se také podotýká, že tato skutečnost staví substantiva s uvedenými charakteristikami „do těsného slovtvorného vztahu zejména k adjektivu“.

(k *vytunelovat*), *zvizuálnění* (k *zvizuálnit*), *zprivatizování* (k *zprivatizovat*). Vyjdeme-li z РНДЗБЕ a РНДБЕ, ukazuje se i jeden podstatný rys nových bulharských verbálních substantiv. Nemalá část koexistujících neutrálních procesuálních jmen na **-не** a knižních jednotek na **-изация** odkazuje k stejnému nepřechodnému (obouvidovému) slovesu, srov. *маргинализиране* a *маргинализация* (*маргинализирам се*), *партизиране* a *партизация* (*партизирам се*).

2.4.1.4.2 K bezpředponovým procesuálním substantivům se v obou současných jazycích přitvářejí neologizmy s prefixy č. **de-**, **od-**; b. **де-**, které znamenají „odebrání nebo zbavení se vlastnosti tkvících ve významu substantivního základu“⁴⁹ např.: č. *demonopolizace*, *odpolitizace*; b. *деескалация*. Slovtvorně a sémanticky jsou tyto útvary spjaty jak s neprefigovanými názvy, tak se základovými slovesy, s nimiž jsou v motivačním vztahu, srov. např. č. *amerikanizace* – *deamerikanizace* (*amerikanizovat*), *institucionalizace* – *deinstitucionalizace* (*institucionalizovat*), *tabuizace* – *odtabuizace* (*tabuizovat*) a b. *криминализация* – *декриминализация* (*криминализирам*) aj. *идеологизация* – *деидеологизация* (*идеологизирам*).

2.4.1.4.3 Do skupiny, která vyjadřuje dějovost explicitněji, lze rovněž zahrnout nová slova s předponou **re-/pe-** ve významu „opětná činnost vedoucí k obnovení vlastnosti, nebo předmětu, jevu označeného základem“⁵⁰ např. č. *reeuropeizace*, *rekomercializace*, *remytologizace*; b. *реевропеизация*, *ребалканизация*, *реполитизация*.

2.4.1.4.4 K rozhojnění souboru neologizmů zakončených na **-ní/-не** a **-ství/-ctví//ство** přispívá na neposledním místě proces přejímání anglicizmů na **-ing**, v jejichž sémantice „se odráží poloslovesný a polojmenný charakter anglického gerundia“⁵¹. V důsledku toho vznikají dvě základní situace. Pokud se v přejímajících jazycích dějovost přejímek vydělí jako jejich základní sémanticko-slovtvorný rys, přimykají se k nim zejména útvary končící na **-ní/-не**. Většinou tak vznikají synonymní verbální substantiva, např. č. *managing* – *manažování*, *remastering* – *remastrování*, *snowboarding* – *snowboardování* a b. *банкинг* – *банкиране*, *мониторинг* – *мониториране*, *клонинг* – *клонирание*, *сърфинг* – *сърфиране* aj. Dostane-li se do popředí význam „předmět činnosti charakterizující osobu pojmenovanou základovým slovem“, při adaptaci se uplatňují sufixy **-ství/-ctví//ство**, např. č. *developing* – *developerství*, *e-banking* – *e-bankovnictví*, *webmastering* – *webmasterství* a b. *диджеинг* – *диджейство*, *спонсоринг* – *спонсорство* (srov. se *спонсориране*).

2.4.1.4.5 Dějová substantiva s příponou **-iáda/-ида** nevstupují do konkurenčních korelací ani v češtině, ani v bulharštině. V nejnovější lexikální vrstvě se vyskytují jednotky jako např.: č. *bondiáda*, *oskariáda*, *puzliáda*, *ramboiáda*; b. *азиада*, *бондиада*, *потъриада*, *фолклориада* aj. V obou současných JM přetrvává tendence uplatnění formantu **-iáda/-ида** při tvoření názvů různých akcí, her a závodů. Slovtvorným základem tohoto internacionálního typu pojmenování se dnes stávají zejména propria.

Shrnutí: Proces přejímání a adaptace cizích (internacionálních) slov i nadále zachovává svou značnou aktivitu jak v češtině, tak v bulharštině. V bulharštině je však podíl anglicizmů v slovtvorně neadaptované podobě podstatně větší. Aktivita uplatnění derivace

⁴⁹ Viz Světlá 2005a, s. 60.

⁵⁰ TS 2, s. 648.

⁵¹ Mravinacová 2005, s. 207. K dříve přejatým substantivům na **-ing/-ink** v češtině viz TS 2, s. 640.

nebo kompozice při tvoření nového českého a bulharského substantivního lexika souvisí s: (a) typologickými zvláštnostmi obou jazykových systémů; (b) stylistickými a komunikačními vlastnostmi nově tvořených pojmenování. Expresivita je např. v nejnovější lexikální vrstvě bulharštiny dosahováno především na základě derivace, tedy kondenzovanějších (implicitnějších) forem, zatímco v češtině jsou jako příznaková pocítována především složená pojmenování. Vyrovnávací procesy jsou dnes v největší míře styčné s procesy projevující se v intelektuální lexikální vrstvě. V rámci intelektualizační tendence je také výrazně zastoupen proces modifikace významu již dříve adaptovaných přejímek z mezinárodního kulturního a terminologického lexika pomocí afixoidů a radixoidů.

S ohledem na centrální postavení podstatných jmen mezi ostatními slovními druhy v nové české a bulharské slovní zásobě se na inovační procesy v oblasti substantivní slovtvorby zaměříme také v kapitolách V. a VI.

3. Inovační procesy: nová česká a bulharská adjektiva

Na rozdíl od soustavného zájmu, který je věnován v lingvistické literatuře substantivní dynamice, je publikací o nových českých a bulharských adjektivech v plánu konfrontačním mnohem méně.⁵² Jak české slovníky nových slov, tak slovníky bulharské však obsahují rozmanité soubory neologických přídavných jmen, jež lze na základě jejich morfolozických a slovtvorných charakteristik rozdělit do následujících skupin: (1) derivované útvary,⁵³ např.: č. *boardercrossový, rastamanský; antirůstový, odinstalční; bezpřepážkový, předemigrační; sladitelný, podzaměstnaný*; b. *дивелънерски, супервайзерски; продуктов, сериален, спомоществувателски; антипиратски, доболничен, съуправляващ; раздържавителен*; (2) nová přídavná jména vzniklá na základě skládání, např.: *kouřechtivý, levověrný, revnolinkový*; b. *нововремски, нормотворчески, фармакоикономически*; (3) přídavná jména s novým významem vzniklým na základě tzv. sémantického tvoření, např. č.: *katastrofický, plošný, řetězový*; b. *инфарктен, локализиран, маргинален*. Jako adjektiva jsou v SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ označeny také – v češtině nesklonné (přesněji reflektivizované) a v bulharštině neohebné (většinou transkribované) – přejímky typu: č. *antigrafitti, fit, impakt, second-hand, topless, travesty* a b. *автоматик, антипилинг, нонстоп, мултиарт, онлайн, тренди*. Slovnědruhovú platnost výrazů této skupiny není vždy jednoznačně určována, zato se autoři většinou shodují v tom,⁵⁴ že v přejímajících jazycích jednotky s těmito rysy vystupují zejména ve funkci atributivních částí slovních spojení.

⁵² Na toto téma jsou např. publikace L. Uhlřívové (1998), H. Sixtové (2003), C. Avramovové (2008), B. Niševové (2010). Problematika nových adjektiv se častěji stává středem pozornosti ve výzkumech monolingválních. Viz např. Avramova 2006, 2010; Nábělková 1999; Světlá 2005b; Vačkov 1998; Vačkova – Vačkov 1998 aj.

⁵³ Při určení jednotlivých podskupin je třeba mít na zřeteli názor J. Mravinacové 2005, s. 196, že: „O adaptaci cizího adjektiva můžeme s jistotou mluvit jen v případě, že pro adjektivum není v češtině základové substantivum. Někdy však nacházíme pravděpodobné stopy vlivu angličtiny i na adjektivech, která by bylo zároveň možno chápat i jako relační, odvozená v češtině.“ Stejný přístup lze uplatnit i k novému bulharskému adjektivnímu lexiku. Srov. také s klasifikací u M. Nábělkové (1999, s. 100), která určuje následující typy adjektiv s přejatým internacionálním základem: přejatá nesklonná adjektiva, slovtvorně adaptovaná adjektiva a adjektiva derivovaná od přejatých základů.

⁵⁴ Viz výše citované publikace.

3.1 Internacionalizace: nesklonnost/neohebnost nových adjektiv

3.1.1 Se zřetelem k uvedeným skutečnostem, resp. k vlivu internacionalizační tendence v češtině a v bulharštině, se dále soustředíme na údaje o podílu nesklonných (v bulharštině neohebných) adjektiv, které skýtají SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ.

Tab. č. 9

nová adjektiva	SN 1 a SN 2			РНДЗБЕ a РНДБЕ		
	sklonná	nesklonná	podíl	ohebná	neohebná	podíl
	2 189	131	5,98 %	722	49	6,79 %

3.1.1.1 Data ozřejmují zásadní kvantitativní rozdíl mezi oběma jazyky: celkový počet neologických přídavných jmen zachycených v SN 1 a SN 2 značně přesahuje počet nově vytvořených adjektiv registrovaných v РНДЗБЕ a РНДБЕ. Pozorovaná diference odpovídá zjištění S. Ivančeva (1988, s. 80), že „základní zvláštností bulharského jazyka není schopnost, resp. neschopnost některých bulharských substantiv stát se základem nového adjektiva, ale upřednostnění možnosti, aby adjektivum nebylo odvozeno i přes existenci této schopnosti. (...) jasně se projevuje tendence k omezování užití přídavných jmen a k upřednostňování uplatnění předložkově jmenných konstrukcí“.⁵⁵ Tato tendence se promítá i do komunikačních a stylových rysů nových bulharských přídavných jmen. Většina z nich je v neologických slovnících označena buď jako běžná pro určitou komunikační oblast, např. *грантов*, *финанс.*, *мониторингов* спец., *скимпращ*, *техн.*, *хардуерен* комп., *хитхотърски* муз., anebo jako hovorová, např. *антифенски*, *разг.*, *нежел.*, *зарибяващ*, *разг.*, *наколенкаджийски*, *разг.*, *неодобр.* aj.

3.1.1.2 Ukazuje se také, že se v bulharštině na každých 100 slovotvorně vzniklých nových adjektiv v současnosti ustaluje přibližně 7 neohebných přejímek. V češtině na každých 100 ohebných přídavných jmen je užíváno cca 8 neflektivizovaných jednotek. Tyto neologizmy v neadaptované podobě jsou strukturně a sémanticky velmi různorodé, zato fungují výhradně jako přívlastky dvoukomponentových sousloví. V souladu s F. Danešem je proto pojímáme jako výsledek „slovosledné adjektivizace“,⁵⁶ která je podle dat v tab. č. 8 obdobně rozšířena v obou jazycích. V JM jako prostředky jazykové ekonomie a zároveň jako výrazy aktualizující vyjádření vystupují následující typy nesklonných/neohebných adjektiv:

⁵⁵ Srov. také zjištění J. Trifonovové (1982, s. 163–204), že se v srovnání s českými a ruskými uměleckými texty v bulharských textech mnohem řídkěji uplatňují vztahová adjektiva.

⁵⁶ F. Daneš (1985, s. 176–182) uvádí následující: „Najdou se i případy, v nichž specifikující složku tvoří skutečně významové slovo, avšak nesklonné. Např.: *klišé reakce / klišé-reakce* (stereotypní r.), *Brassica faktor* (Br. = čeleď brukvovitých); *moka kostky*, *Eta-gril*. Nelze vyloučit, že tímto směrem půjde vývoj ještě dále. Poznamenejme k tomu, že tato „slovosledná adjektivizace“ substantiv má v češtině už starší tradici: jde o hovorové názvy typu *panama* klobouk/vazba, *toledo* ubrus, *shimmy* boty ap.“ (tamtéž, s. 179). V bulharských synchronně zaměřených pracích je problematika konstrukcí typu „adjektivizované (specifikující) substantivum + substantivum specifikované“ analyzována buď se zřetelem k jejich postavení mezi jedno- a víceslovnými pojmenováními (viz Avramova – Osenova 2005, s. 346–358), anebo z hlediska tvoření adjektiv na základě konverze (viz Vačkova – Vačkov 1998, s. 99–100).

3.1.1.2.1 Výpůjčky, které se málokdy užívají samostatně a jejichž atributivní funkce se projevuje jen ve spojení s určovaným substantivem, např.: č. *au pair* pobyt, *just-in-time* výroba, *in-line* brusle, *last moment* dovolená, *streetwear* oblečení; b. *аутлет* kolekce, *аутдор* екипировка, *лог-тек* телефон, *стендбай* споразумение, *хенхелд* система aj.⁵⁷ První části uvedených sousloví odkazují k nově pojmenované skutečnosti, resp. k novému jevu nebo předmětu, a druhá (specifikovaná) část je zpravidla domácí/zdomácnělé slovo „zakotvující“ nový výraz významově a morfoloicky.⁵⁸ Zatím ani v češtině, ani v bulharštině nejsou doložena obdobná nová dvouslovná pojmenování s oběma členy domácího původu.

3.1.1.2.2 Pro lexikální dynamiku bulharštiny je dále příznačná skupina jednotek uplatňovaných v přívlástkové pozici se strukturou: „antepoziční komponent **анти-** + základové slovo“.⁵⁹ Původně se do bulharštiny dostaly přejímky typu *антигей* (протест); *антипаркинг* (скоба)⁶⁰ apod. Některé z nich se staly impulzem tvoření adjektiv s možnou dvojitou motivací, např. k neologismu *антистрес* vzniklo přidavné jméno *антистресов*, a to buď na základě sufixace: *антистрес* + **-ов**, anebo spojením prefixoidu **анти-** s již dříve existujícím útvarem: **анти-** + *стресов*. V jiných případech vedle nových přejímek, např. a. *antiage* (foods), se objevily transkribované výrazy: *антиейдж* (храни) a rovněž kalky: *антистареене* (храни). Do této skupiny spadají také prefigované komponentem **анти-**: (a) slovtvorně aktivní prvky: *антиевро* (нагласа),⁶¹ (b) domácí/zdomácnělá podstatná jména, srov. *антиакне* (крем), *антивзлом* (обков).

3.1.1.2.3 Část neohebných/nesklonných jednotek se od již analyzovaných neologizmů liší tím, že současně fungují i v úrovni slovtvorné. Míjíme zde lexikalizované nevyhraněné morfémy,⁶² jako např. č. *audio*, *demo*, *porno*, *video*; b. *аудио*, *демо*, *порно*, *видео*, které se uplatňují jednak jako samostatně psané přívlástkové členy (nejčastěji) dvouslovných pojmenování a jednak jako určující členy kompozit.⁶³ Většina z nich odkazuje k slovtvorně adaptovaným (nezřídka terminologickým) jednotkám, např. č. *etno* – *etnický*, *etnologický* a b. *фото* – *фотографски*, resp. se s morfoloicky neztvárněnými členy neologického repertoáru neshodují ani svými genetickými rysy.⁶⁴

3.2 Vyrovnávací procesy: nová slovtvorná adjektiva

3.2.1 Přibývání nesklonných/neohebných adjektiv souvisí mj. s aktivizací způsobů jejich morfoloického (slovtvorného) zformování. Tímto faktem lze vysvětlit

⁵⁷ První členy obdobných bulharských konstrukcí jsou v některých pracích (viz např. Vačkov 1998) určovány jako adjektiva utvořená pomocí konverze (v širším smyslu).

⁵⁸ Zde se přikláníme k názoru C. Avramovové (2010, s. 17), že tato situace je velmi blízká situaci v oblasti tvoření kompozit.

⁵⁹ K této výrazné složce nové bulharské slovní zásoby viz také Avramova 2006, s. 277–286. Tamtéž autorka pojednává o termínu M. V. Panova *analytické adjektivum*.

⁶⁰ Srov. s a. *anti-gay* lobby, *anti-parking* boulders, lines aj.

⁶¹ Zde míjíme první část kompozit **евро-** s významem ‚týkající se Evropské unie‘ (viz blíže РНДБЕ, s. 154). K specifice fungování tohoto typu jednotek viz také V.2.2.1.1.

⁶² K lexikalizaci nevyhraněných morfémů viz II.7.3.

⁶³ Srov. např. č. *audio formát*, *demo nahrávka*, *porno film*, *video komunikace*; b. *аудио книга*, *демо игра*, *порно запис*, *видео заснемане* a č. *audioformát*, *demonahrávka*, *pornofilm*, *videokomunikace*; b. *аудиокнига*, *демоигра*, *порнозапис*, *видеозаснемане*.

⁶⁴ V přístupu k tomuto typu jednotek se shodujeme C. Avramovou (2010, s. 17) a považujeme je za „první část složených slov (kompozit)“ s předmětným významem.

největší dynamický pohyb patrný právě v oblasti tvoření nových českých a bulharských desubstantivních adjektiv, která vyjadřují široký rejstřík vztahů.⁶⁵ Jinak řečeno, v obou jazycích pozorujeme procesy protichůdné k již nastíněným, jež se však projevují různou intenzitou. Morfologicky ztvárněné protějšky má jen část bulharských adjektivizovaných substantiv, srov. *интернет – интернетен* a *интернетски*, *металик – металиков* aj. Tato skutečnost je v souladu se zjištěním L. Uhlířové, že současný bulharský JM začíná v určitých případech preferovat tvoření přídavných jmen.⁶⁶ Avšak morfologické (slovotvorné) zformování nesklonných/neohebných jednotek se ve flexivní češtině projevuje pravidelněji,⁶⁷ srov. např. č. *kitesurfing kurz – kitesurfový kurz*; b. jenom *кайтсърф курс*, č. *unisex klobouk – unisexový klobouk*; b. jenom *унисекс шапка*, ale řidčeji také č. *offshore společnost – offshorová společnost* a b. jenom *офшорна фирма, ~ компания*⁶⁸ aj.

3.2.2 Podle slovníků neologizmů mezi nejfrekventovanější sufixy u nových českých a bulharských adjektiv odvozených sufixací a na základě způsobu prefixálně-sufixálního⁶⁹ patří následující:

Tab. č. 10

	nová česká odvozená adjektiva			
SN 1 a SN 2*	-ov(ý)	-sk(ý)/-ck(ý)	-n(i)	-n(ý)
	577	473	324	154

*České přípony vydělujeme podle jejich třídění v MČ 1. S ohledem na přehlednost tabulky uvádíme jen základové podoby sufixů. Avšak do celkových počtů zahrnujeme: vztahová adjektiva s příponou **-ov(ý)**; s příponami **-sk(ý)** a **-ck(ý)**, resp. s jejich variantami *-ovsk(ý)*, *-ansk(ý)*, *-ánsk(ý)*, *-ensk(ý)*, *-insk(ý)* a *-áck(ý)*, *-eck(ý)*, *-ick(ý)*, *-istick(ý)*, *-nick(ý)*; vztahová adjektiva s příponou **-n(i)/-jn(i)** a její variantou: *-ovn(i)*; široce relační dějová adjektiva cizího původu s příponou **-n(i)** a jejími variantami: *-tn(i)*, *-entn(i)*, *-ivn(i)*, *-biln(i)*; jakostní adjektiva na **-n(i)** a její varianty *-oidn(i)*, *-ózní*; pasivní rezultatová adjektiva na **-n(ý)**, některá vztahová adjektiva na **-ovan(ý)**.

⁶⁵ Srov. s názorem L. Uhlířové (1998, s. 29), že vysoká frekvence desubstantivních adjektiv v současném českém a bulharském JM je spjata se syntaktickou kondenzací charakteristickou pro tuto komunikační sféru.

⁶⁶ L. Uhlířová 1998, s. 29.

⁶⁷ Viz i mnohem větší počet adjektiv doložených v SN 1 a SN 2.

⁶⁸ Neologismus *офшор* se v bulharštině užívá jen jako substantivum m. r. K tomuto příkladu viz blíže Uhlířová 1998, s. 31n.

⁶⁹ Vynecháváme nová složená adjektiva a přídavná jména znamenající různou míru vlastnosti modifikované prefixoidy *super-/хипер-*, *mega-/мега-*, *mono-/моно-*, *multi-/мулти-*, *super-/супер-*, *ultra-/ултра-*, *více-*, *свърх-* aj. Do analyzovaného souboru nezařazujeme ani přídavná jména odvozená ze sufixoidních substantiv. Zato zahrnujeme adjektiva odvozená od terminů, např. č. *fulltextový* (k *fulltext*) a b. *хиперинфлационен* (k *хиперинфлация*), a adjektiva s kvalifikačně-intenzifikačním významem: č. *хиперрычлý* („hyper + rychlý“) a b. *хипермодерен* („хипер + модерен“).

Tab. č. 11

РНДЗБЕ a РНДБЕ*	nová bulharská odvozená adjektiva		
	-ск(и)	-ен	-ов
	163	155	90

*Bulharské přípony vydělujeme podle jejich třídění в ГСБКЕ 2 a u Radevové (1987, s. 100–127). S ohledem na přehlednost tabulky uvádíme jen základové podoby sufixů. Do celkových počtů zahrnujeme: vztahová adjektiva na **-ск(и)** a její variantní podoby: *-ески, -овски, -енски, -ански, -ически, -ичен*; desubstantivní vztahová adjektiva na **-(е)и** a **-ен**; adjektiva s cizími příponami **-ал-ен, ар-ен, ив-ен, оз-ен, он-ен, -он-ал-ен, ич-ен**; malé množství desubstantivních jakostních adjektiv se sufixem **-(е)и**; desubstantivní vztahová adjektiva na **-ов**.

3.2.2.1 Údaje z tab. č. 10 a 11 svědčí o základním rozdílu mezi oběma slovtvornými systémy, který se týká nestejněho rozsahu uplatnění jednotlivých domácích formantů. Statisticky významná je například skutečnost, že sufix **-ов**, bulharský protějšek nejdříve užívané české přípony **-ov(ý)**, je až na třetím místě podle své frekvence v РНДЗБЕ a РНДБЕ. Nejvíce neologizmů je v bulharských slovnících ztvárněno pomocí formantu **-ск(и)**. Přesto však s příponami **-sk(ý)** a **-ck(ý)** je dnes v češtině tvořeno dvakrát více nových adjektiv (473) než v bulharštině (163).

3.2.2.1.1 Na základě genetických, strukturních a sémantických rysů lze nové české a bulharské adjektivní deriváty roztrždit do těchto souborů:

3.2.2.1.1.1 Adjektiva desubstantivní

3.2.2.1.1.1.1 Příponová

3.2.2.1.1.1.1.1 V češtině nejčastěji zformovaná pomocí sufixů: **-ov(ý)**, např. *bannero-vý, copyrightový, sponzorinový, wapový, zoomový*; **-sk(ý)**, např. *azylyantský, headhunter-ský, krosařský*; **-n(i)** (s tímto formantem, tradičně uplatňovaným při adaptaci cizích základů, je doloženo nemalé množství variantních podob k adjektivům, které jsou odvozeny ze stejného základu), slov. *bankomatní – bankomatový, worldmuzikální – worldmusicový* aj.

3.2.2.1.1.1.1.2 V bulharštině jsou to zejména adjektiva s příponami: **-ск(и)**, např. *букмейкърски, килърски, скейтбордистки, тийнейджърски*; **-ен**, např. *бонусен, драйверен, мултимедиен*; **-ов**, např. *допингов, итонгов, кетърингов, франчайзингов* aj.

3.2.2.1.1.1.1.3 Sem spadá též nemalý počet útvarů odkazujících k prefixálně-sufixálním substantivním základům, např. č. *bezdomovecký* (k *bezdomovec*); b. *антимафиотски* (k *антимафиот*).

3.2.2.1.1.1.1.4 Dílčí podskupina sestává z přídavných jmen vznikajících k hybridním kompozitům, např. *eurodluhopisový* (k *eurodluhopis*); b. *наркоразпространителски* (k *наркоразпространение*) apod.

3.2.2.1.1.1.1.5 Omezené je množství slovtvorných konverziv, např. *internetí, mikrosoftí*,⁷⁰ registrovaných jen v češtině. Výskyt těchto jednotek potvrzuje názor

⁷⁰ K termínu *slovtvorná konverze* viz *Encyklopedický slovník češtiny* 2002, s. 231. Je třeba ještě dodat, že v současných českých výzkumech jsou bezafixální derivace (konverze v širším smyslu) a postup prefixálně-konverzní zařazovány mezi aktivní slovtvorné způsoby, byť podílející se v nejmenší míře na vzniku

M. Dokulila,⁷¹ že „pojem konverze v češtině (jako i v ruštině) je širší než týž pojem v soustavě angličtiny: pro anglickou konverzi je totiž příznačné, že dochází při ní vždy ke změně slovního druhu; odtud také dojem, že změna slovního druhu, popř. syntaktické spojovatelnosti slova, je podstatou tohoto jevu. Paradigmatické bohatství jazyků, jako je čeština, umožňuje však v hojně míře i slovotvorné využití přechodu z jednoho paradigmatu do druhého uvnitř slovního druhu“. Skutečnost, že současná bulharština podobné útvary netvoří tedy odpovídá analytizmu jejího jmenného systému.⁷²

3.2.2.1.1.2 Předponově-příponová (v češtině popř. **předponově-koncovková**)⁷³ opírající se o předložková spojení,⁷⁴ např.: č. **bez-**: *bezbariérový, bezpříběhový*; **do-**: *dopřevratový*; **mezi-**: *mezietský, mezinstituční (meziinstitucionální, interinstitucionální), meziposlanecký*; **mimo-**: *mimohudební, mimointernetový*; **nad-**: *nadžánrový*; **po-**: *pobankrotový, podeklarační, poetigrační*; **před-**: *předvstupní*; b. **без-**: *безмуплсен, безникотинов*; **между-**: *междубанков, междуфирмен*; **пред-**: *предколеден, предприватизационен*; **след-**: *следколеден, следприсъединителен* apod.

3.2.2.1.1.2 Adjektiva deverbativní

3.2.2.1.1.2.1 V češtině nejčastěji končící na: **-í-c(i)**: *dozorující, ekologizující*; **-ovan(ý)**: *prokoučovaný, prosurfovaný; naformátovaný, naposilovaný; vydiskutovaný, vyselektovaný, zavírovaný, zazipovaný; přemedializovaný; znarkotizovaný*; **-t(ý)**: *haknutý, vysmátý*; **-l(ý)**: *nadrzlý, najazzlý*. Zvláštní soubory reprezentují přídavná jména účelová na **-ací**: *fritovací, monitorovací, zviditelňovací*; jednotky vyjadřující význam možnosti s příponou **-teln(ý)**: *privatizovatelný* a plně rezultátová adjektiva, např.⁷⁵ *okufrovaný, očipovaný, ologovaný* aj.

nových adjektiv (viz např. J. Světlá 2005b, s. 99). Problematice konverze se věnují také B. Bednaříková 2009, F. Čermák 2010, s. 187 aj.

⁷¹ TS 1, s. 62.

⁷² V bulharštině jsou za vztahová adjektiva vzniklá na základě slovotvorné konverze v širším smyslu považovány členy jen těchto dvou uzavřených skupin: a) jednotky odvozené z jednoduchých a složených číslovek, např. *пети, единадесети* apod. (Radeva 1991, s. 170); b) adjektiva tvořená z názvů živočichů ztvárněné forntantem **-и**, např. *вълк – вълчи, сврака – сврачи* apod. (tamtéž, s. 178).

⁷³ Je třeba upozornit, že v bulharských slovotvorných pracích desubstantivní formace typu: *околоземен, подземен, надземен, приземен* jsou charakterizovány jako sémanticky motivované předložkovým slovním spojením, ale z hlediska formálně-strukturního, tedy se zřetelem k existenci nepřifigovaného podstatného jména *земен*, jsou zařazovány do skupin čistě předponových útvarů. K této otázce viz V. Radevová (1987, s. 123). V naší práci uvažujeme spíše o možné dvojí motivaci bulharských předponově-příponových adjektiv vzniklých jednak na základě slovních spojení, např. *преди приватизация(та), след присъединяване(то)*, a jednak na základě dříve existujících nepřifigovaných adjektivních jednotek, např. *присъединителен – предприсъединителен, приватизационен – следприватизационен*. V bulharském JM jsou také paralelně užívána předložková a nepředložková slovní spojení: *период(а) преди присъединяване(то)* a *предприсъединителен период, контрол след приватизацията – следприватизационен контрол*. Druhé členy uvedených dvojic jsou upřednostňovány v textech se speciální (odbornou) tematikou.

⁷⁴ Srov. např. *bezklávesnicový (počítač)* – „počítač bez klávesnice“, *безникотинова (цигара)* – „cigareta bez nikotinu“. Do struktury tohoto typu jednotek vstupují zejména domácí formanty s časovým významem.

⁷⁵ Viz MČ I (s. 334–335), v níž jsou motivační vztahy tohoto podtypu charakterizovány takto: „Sekundárně jsou tato adjektiva téměř bez výjimek motivována substantivy, což vystupuje do popředí u těch z nich, k nimž reálně motivující sloveso neexistuje (...) nebo má periferní postavení.“

3.2.2.1.1.2.2 V bulharštině je nejvíce deverbativních adjektiv končících na: **-н**, např. *клониран, компютризиран, ламиниран*; na **-им, -ем, (-аем, -уем)**, např. *рециклируем* a na **-щ**, např. *бандеролирац, марирутизирац* aj.⁷⁶

3.2.2.1.1.3 Pro český a bulharský JM jsou charakteristická nová adjektiva odvozená ze zkratk a zkratkových slov ztvárněná příponami: č. **-ov(ý)**, např. *céděčkový, esemeskový, -ck(ý): kágébácký*; b. **-ен: есесесен; -ск(н): натовски, резесарски**. Útvary tohoto typu se vyznačují komunikačními a stylovými rysy shodnými s rysy jejich zkratkových základů.⁷⁷

3.2.2.1.1.4 Pro mediální sféru je dále charakteristické užití depropriálních vztahových adjektiv s příponami: č. **-ovsk(ý): zemanovský, havlovský**, řidčeji **-ovit(ý): zemanovitý**; b. **-истк(н): виденовистки, първановистки, станишевистки** aj. Souběžně s nimi vznikají přídavná jména s prefixy a prefixoidy znamenající: (a) působení, zaměření proti někomu, něčemu nebo popření něčeho, protiklad k něčemu, nedostatek nějaké vlastnosti,⁷⁸ např.: č. *antihavlovský, protihavlovský*; b. *антибоївковистки, антидогановски*; (b) temporální určenost: č. *пohavlovský, posthavlovský*; b. *постживковистки*.

3.2.2.1.1.5 Další dynamickou složkou adjektivního lexika obou jazyků představují adjektiva odvozená ze sufixoidních substantiv.

3.2.2.1.1.5.1 Neaktivnější v češtině jsou u toho typu komponenty jako: **-sk(ý)** (vztahující se častěji k pojmenování osob) a **-n(i)** (vztahující se častěji k abstraktním pojmenováním), srov. např. *kinofilský* (ke *kinofil*), *keltofilský* (ke *keltofil*) a *kinofilní* (ke *kinofilie*). U další části substantiv na **-fob** a **-fobie; -holik** a **-holizmus; -krat** a **-kracie; -log** a **-logie** se uplatňují jak variantní podoba sufixu **-ck(ý)**, tj. **-ick(ý)**, tak sufix **-n(i)**, někdy i při tvoření adjektiva ze stejného sufixoidního substantiva, např. *homofobický/homofobní*, ale i pouze: *mediafobní, elitofobický; čokoholický, stresholický; telekratický; humorologický* aj. Z podstatných jmen s postpozitivním komponentem **-man** se odvozují přídavná jména s příponou **-sk(ý)**, např. *egomanský, ufomanský*, nebo s jejími variantními podobami: **-ick(ý)**, např. *egomanický*, a **-ack(ý)**, např. *egomaniacký*. K tomuto souboru se řidčeji přimykají útvary, které lze vyložit spíše jako složeniny, např. *egomaniakální* s druhou částí samostatně užívané adjektivum **-maniakální**.

3.2.2.1.1.5.2 V РНДЗБЕ a РНДБЕ je registrováno podstatně menší množství obdobných útvarů, např. *адхократичен, аудиофилски, хомофобски, юдеофобски*. Neologický materiál z JM také ukazuje, že se k jinak aktivně tvořeným sufixoidním pojmenováním osob v bulharštině jen málokdy přitvořují adjektiva. Ojedinele nacházíme například tyto jednotky: *книгомански* (ke *книгоман*), *медиократичен* (k *медиократ*), *филмомански* (k *филмоман*).

3.2.2.1.1.6 S ohledem na větší (než v bulharštině) podíl nových adjektiv v českém neologickém materiálu se lze domnívat, že je v češtině při tvoření nových přídavných jmen užíván nejen rozmanitější repertoár přípon, ale také předpon (prefixů i prefixoidů).

⁷⁶ Je třeba však upozornit, že v bulharských pracích se adjektiva s těmito formanty tradičně vykládají jako poukazující k trpným přičestím činným a minulým a také k přičestím přítomným činným. Viz např. ГСБКЕ 2, s. 376; Radeva 1991, s. 180.

⁷⁷ K této otázce viz také IV.2.3.1.1.3.

⁷⁸ Viz SN 1, s. 29.

Srovnání údajů o třech (podle SN 1 a SN 2) v dnešní češtině nejfrekventovanějších antepozičních komponentech tento předpoklad potvrzuje:

Tab. č. 12

	anti-/анти-	super-/супер-*	multi-/мулти-
SN 1 a SN 2	57	36	40
PHДЗБЕ a PHДБЕ	36	1	11

*K uvedené tabulce musíme také dodat, že u českých neologických adjektiv je polysémantizovaný prefixoid **super-** uplatněn ve všech jeho třech významech. U jediného adjektiva se **супер-** zachyceného v PHДЗБЕ a PHДБЕ antepoziční komponent je užít v prvním z jeho tří diferencovaných významů.

3.2.2.1.1.6.1 Avšak charakteristické pro oba JM jsou následující sémanticky shodné soubory nových adjektiv modifikovaných **prefixy a prefixoidy**:

3.2.2.1.1.6.1.1 Nová přídavná jména, která vznikla modifikací významu druhově posesivních adjektiv prefixoidem **super-/супер-**, např. č. *superamerický, supervropský*; b. *суперамерикански, суперевропейски*. Takto utvořené výrazy nabývají expresivních sémantických odstínů; slovní spojení s jejich účastí, jako např.: č. *superamerická mládež, supervropský stát*; b. *суперамерикански външен вид, суперевропейски запламу* apod. mají tedy v JM především kvalifikační funkci. Obohacování analyzovaných souborů patří mezi nevýraznější projevy současné adjektivní dynamiky.

3.2.2.1.1.6.1.2 Jakostní přídavná jména modifikovaná antepozičními komponenty s kvantifikačně-intenzifikačním významem. Nejproduktivnější v této oblasti jsou modely s nevyhraněnými morfémy: č. **super-**: *superdlouhý, superplochý, superteplý*; **ultra-**: *ultralevný, ultrašpinavý, ultratajemný*; **hyper-**: *hyperemocionální, hyperintelektuální, hypervýhodný*; b. **супер-**: *суперевтин, суперизгоден, супернов*; **ултра-**: *ултрабърз, ултраудобен, ултратънък*; **хипер-**: *хиперизвестен, хиперскъп, хиперчувствителен*. Zdá se, že tento významný inovační jev je spjat s vlastností jakostních adjektiv, kterou M. Nábělková nazývá „aktuální nebo potencionální apreciativnost (přítomnost hodnotících významových komponentů)“.⁷⁹

3.2.2.1.1.6.1.3 Paralelně jsou rozhojňovány skupiny přídavných jmen s komponenty č. **pseudo-, kvazi-, krypto-, proti-**; b. **псевдо-, квази-,** jež obsahují hodnotící významovou složku; srov. č. *pseudointelektuální, pseudostarožitný, kvaziautobiografický, kvazipřátelský, kryptoaaliční, kryptosocialistický; protinovinářský* a b. *псевдоосветски, квазидокументален, квазимюсюлмански*.

3.2.2.1.1.6.1.4 Vznikají také antonymní protějšky k neprefigovaným adjektivům; přitom se v češtině nejčastěji uplatňují předpony: **anti-**: *antigayovský, antipotravný* a **proti-**: *protipornografický, protiunijní* a v bulharštině – pouze **анти-**: *антивъзродителен, антиглобалистки*.

⁷⁹ Nábělková 1993, s. 43. Tuto vlastnost jakostních adjektiv autorka spojuje s možností intenzifikace jejich významu (tamtéž, s. 43).

3.2.2.1.1.6.1.5 Osobitý soubor sestává z adjektiv označujících ideovou, politickou, společenskou aj. příslušnost nebo orientaci určovaného subjektu, která byla odvozena především předponami: č. **pro-**: *probruselský, proislámský, propodnikatelský*; b. **про-**: *проимигрантски, пронаатовски, процарски* apod.

3.2.2.1.1.6.1.6 Inovačního dění v této lexikální rovině se dále účastní přídavná jména s časovým významem utvořená prefixy **ex-/екс-**: č. *exdivizní, exprezentací- ní*; b. *екссветски*; **post-/пост-**: č. *postobrozenecký* (srov. s *poobrozenecký*), *postpočítačový* (srov. s *předpočítačový*); b. *поствоенен* (srov. s domácími jednotkami *предвоенен – следвоенен*).

3.2.3 Kromě derivovaných adjektiv jsou v češtině a v bulharštině dnes aktivně tvořena i složená přídavná jména. Za jejich doménu jsou tradičně pokládány psané styly, zvláště pak JM.⁸⁰ Při popisu mezijazykových shod a rozdílů v této oblasti vyjdeme ze srovnání následujících dat z SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ.

Tab. č. 13

	<i>odvozená přídavná jména</i>		celkem	složená přídavná jména	podíl
	typ sufixální, typ prefixální, typy smíšené				
SN 1 a SN 2	<i>tvrdá adj. skl.</i>	<i>měkká adj. skl.</i>	1704	485	28,46 %
	1320	384			
РНДЗБЕ a РНДБЕ	614		614	108	17,59 %

3.2.3.1 Na každých 100 bulharských odvozenin je doloženo 17 kompozit, zatímco v češtině je na každých 100 odvozenin doloženo 28 kompozit. Větší disproporce mezi derivovanými a kompozitními adjektivy v bulharštině ukazuje, že je v ní kompozice (na rozdíl od češtiny) mnohem častějším slovtvorným postupem u podstatných jmen než u jmen přídavných,⁸¹ resp. že se tendence omezenějšího tvoření adjektiv v bulharštině projevuje intenzivně nejen u derivovaných, ale také u kompozitních adjektiv. V češtině se zato derivate a kompozice začínají postupně uplatňovat shodně intenzivně jak u substantiv, tak u adjektiv.⁸²

3.2.3.2 Dalším podstatným rozdílem se situací u nových substantiv je skutečnost, že složená adjektivní pojmenování jsou dnes v češtině i v bulharštině tvořena zejména domácími slovtvornými prostředky. Tato tendence se projevuje silněji v češtině.

⁸⁰ Viz např. Světlá 2005b, s. 99, a také výsledky lingvostatistického výzkumu jazyka bulharské publicistiky E. Todorovové (1993, s. 83).

⁸¹ Podle údajů z bulharských slovníků je poměr mezi novými derivovanými a složenými substantivy 25,88 %, zatímco u adjektiv je tento poměr 17,59 %.

⁸² V MČ 1, s. 472 je dřívejší stav popsán takto: „Tvoření složených přídavných jmen je v dnešní češtině častější slovtvorný postup, než je tvoření složených substantiv.“ Z údajů v SN 1 a SN 2 však vyplývá, že se v současnosti tento rozdíl začíná postupně stírat – podíl složených substantiv v neologickém materiálu je cca 27,77 % a podíl složených adjektiv 28,46 %.

3.2.3.2.1 V SN 1 a SN 2 jsou nejšíře zastoupeny typy složenin s prvním deadverbiálním komponentem, např.: **skoro-**: *skorohamletovský, skororockový*; **vnitro-**: *vnitroholdingový, vnitroministerský, vnitroskupinový* aj. Přídavná jména s expresivní a příp. hanlivou sémantikou odkazují nejčastěji k spřežkám s první prepozitivní částí **rádoby-**: *rádoby-podnikatelský* (k *rádoby-podnikatel*) nebo **také-/taky-**: *takynovinářský* (k *takynovinář*).

3.2.3.2.2 V РНДЗБЕ a РНДБЕ jsou nejpočetnější skupiny nových přiřadovacích a podřadovacích složenin ze sféry odborného vyjadřování vytvořených především z domácích/zdomácněných základů, např. *високооктанов, мастиленоструен, жестомимичен, нискооктанов*. Původem ze speciálního lexika jsou také adjektivní kompozita s druhým participiálním komponentem, např. *здравоооигурителен, озоноразрушаваиц, общопрактикуваиц*. Některá nová bulharská přídavná jména se opírají i o atributivní spojení, např.: *реалновремени* (k *реално време*), *високобюджетен* (k *висок бюджет*), *високотехнологичен* (k *високо технологи*); další odkazují k novým složeným substantivům s produktivními deverbativními postpozitivními členy, např. *банкнотоброячен* (k *банкнотоброяч*), *земеразделятен* (k *земеразделяне*), *контейнеровозен* (ke *контейнеровоз*) aj.

3.2.3.2.3 Jednotlivá složená adjektivní pojmenování vstupují do rozmanitých sémanticko-paradigmatických vztahů. K adaptovaným internacionalizmům s **multi-/мулти-**: č. *multietnický, multijazyčný/multijazykový, multiuživatelský* a b. *мултидисциплинарен, мултинационален, мултипродуктов* se přitvářejí variantní jednotky s domácími antepozitivními formanty: č. **mnoho-/mnoha-** a **více-**, srov. *mnohoetnický – víceetnický; mnohajazykový – vícejazykový; mnohouživatelský/mnohauživatelský – víceuživatelský*; b. pouze **много-**: *многодисциплинарен, многопродуктов* aj. Členy těchto synonymních řad se v češtině pravidelněji než v bulharštině stávají antonymní jednak k přejatým neologizmům s **mono-**: *monoetnický, monouživatelský* a jednak k jejím zdomácněným variantám s **jedno-**: *jednoetnický, jednouživatelský* apod. Bulharských synonymních jednotek s **моно-** a **едно-** je podstatně menší množství, srov. např.: *моноетничен* a *едноетничен*. Buť ojedinele, vyskytují se i dvojice s antepozitivními komponenty **едно-** a **много-**, např.: *еднопрофилен – многопрофилен, еднофамилен – многофамилен* apod.

3.2.3.3 Aktivizace sériového tvoření neologizmů dále souvisí s tvořením spřežek podle domácích slovtvorných modelů a se sériově užívanými postpozitivními členy.

3.2.3.3.1 V SN 1 a SN 2 jsou doloženy útvary s druhým domácím komponentem, jako např.: **-odolný**: *водéodolný, ohниodolný*; **-pohltivý**: *звукопohltivý* (srov. s *антиhлukový*) apod., které odkazují k odborným sféram svého vzniku. Výrazy s postpozitivními částmi jako: **-chtivý**: *пpáчеhtivý, студиachtivý, зážitkuchtivý*; **-prostý**: *virúprostý, vráсекprostý, vlasúprostý/vlasuprostý, -znalý*: *sexuznalý* se vyznačují expresivními rysy. U nich většinou dochází k přehodnocování relačních adjektiv v kvalitativní.⁸³ Dalším výrazným podtypem jsou dějová adjektiva zakončená na **-milovný**: *миčемilovný* nebo na **-milný**: *пsомilný, úřадomilný*.

3.2.3.3.2 V bulharštině jsou podle obdobných slovtvorných modelů tvořeny zejména neologizmy se specializovaným (terminologickým) významem a s druhým členem

⁸³ I. Bozděchová (1994, s. 143n.) popsala tento proces takto: „Složená relační adjektiva přecházejí obdobně jako odvozená ke kvalitativním, pokud se jimi vyjadřuje nejen vztah k motivujícímu syntagmatu, ale jejich sémantika zahrnuje i rysy kvalitativní (tj. vyjadřují příznak jako kvalitu).“ Autorka ještě podotkla, že „stejně jako u odvozených adjektiv i u složenin je třeba počítat se širokým přechodovým pásmem, tedy s případy adjektiv stojících na pomezí mezi relačními a kvalitativními“ (tamtéž, s. 144).

-устойчив: *взломоустойчив, удароустойчив, снегоустойчив* nebo **-защитен:** *прахозащитен, топлозащитен, шумозащитен* aj.

3.3 Neosémantizace v adjektivní slovní zásobě: ve vztahu k neosémantizaci substantivního lexika

3.3.1 Pro současnou lexikální dynamiku je typické také zvýšení aktivity sémantického tvoření.⁸⁴ Zaměříme se proto na srovnání poměrů slovotvorných a sémantických neologizmů v substantivní a adjektivní slovní zásobě, přičemž vyjdeme z údajů v SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ:

Tab. č. 14

	nová slovotvorná substantiva		neosémantická substantiva	
	<i>m. r. živ.</i>	<i>m. r. než.</i>	<i>m. r. živ.</i>	<i>m. r. než.</i>
SN 1 a SN2	1306	1721	123	226
РНДЗБЕ a РНДБЕ	676	1324	71	134

Tab. č. 15

	nová slovotvorná adjektiva		neosémantická adjektiva
	<i>sklonná</i>	<i>nesklonná</i>	
SN 1 a SN2	2189	131	405
РНДЗБЕ a РНДБЕ	722	48	147

Podíly jsou následující:

Tab. č. 16

SN 1 a SN2			РНДЗБЕ a РНДБЕ		
nová substantiva m.r.	neosémantická substantiva m.r.	podíl	nová substantiva m.r.	neosémantická substantiva m.r.	podíl
3027	349	11,52 %	2000	205	10,25 %
nová adjektiva	neosémantická adjektiva	podíl	nová adjektiva	neosémantická adjektiva	podíl
2320	405	17,45 %	770	147	19,09 %

⁸⁴ V souladu s O. Martincovou (1983, s. 84) zde sémantické tvoření chápeme jako: „Způsob tvoření nových pojmenování, který závisí v tom, že jeden význam (sémantické centrum lexikální jednotky) motivuje význam druhý (...); při něm nedochází k novému slovotvornému zformování.“

3.3.1.1 Proces neosémantizace působí zřetelněji v oblasti české a bulharské adjektivní dynamiky než v oblasti dynamiky substantivní. Širší uplatnění sémantické derivace při tvorech nových přídavných jmen se zdá být spjato s „primární funkcí adjektivního atributu, který se s dominujícím substantivem shoduje v rodě, čísle a pádě“.⁸⁵ V závislosti na kontextu a na významu určovaného komponentu by se tedy mohla realizovat funkčně-sémantická potence již existujícího přídavného jména, která dosud realizována nebyla. Výrazné projevy neosémantizace v českých a bulharských mediálních textech souvisí též se snahou o jazykovou ekonomii.⁸⁶

3.3.1.2 Z dat v tab. č. 16 dále vyplývá, že sémantickým tvořením vzniká více bulharských než českých neosémantických přídavných jmen. Jeden z možných důvodů tohoto mezijazykového rozdílu je skutečnost, že se neosémantizace v bulharštině projevuje jako proces kompenzující prohloubení tendence k omezenějšímu uplatnění slovo- tvorných postupů a způsobů při tvorech adjektiv.⁸⁷ Se zřetelem k celkovému vyššímu počtu neosémantických podstatných i přídavných jmen registrovaných v РНДЗБЕ a РНДБЕ lze ještě říci, že uplatněním sémantického tvoření (neboli tzv. nemorfologických slovo- tvorných způsobů) bulharština vyrovnává převládající analytizmus svého jmenného systému.

3.3.1.3 V obou jazycích je vznik a ustálení nových adjektivních významů ovlivněn tendencí k opakovaně internacionalizaci. Srov. např. výklady o neosémantizmu *ekologický*⁸⁸ v obou českých slovnících neologizmů a jeho významy v slovních spojeních: *ekologická jízdenka* ‚jízdenka platná pro dopravní prostředky tzv. ekologicky čisté (na tramvaj, metro, trolejbus, nikoli na autobus)‘⁸⁹ a *ekologický management* ‚management dodržující principy ochrany životního prostředí a zaměřený na výrobu ekologicky čistého zboží‘. Obdobný případ v bulharštině představuje polysémizace přídavného jména *ефирен* ze starší přejímky *ефир*, která se dnes užívá ve dvou nových významech: 1. konající se při přímém vysílání, např. *ефирно време*, *ефирен телефон*, a 2. televizní pořad nebo program vysílaný prostřednictvím vysílače, nikoli kabelem, např. *ефирна медия*.⁹⁰

3.3.1.3.1 Nově přejatá pojmenování cizího původu se často stávají impulzem ke kalkování, např. č.: *премичанý (премичанá skladba)* k *remixovaný (remixovaná skladba)*⁹¹ a b. *цифров (цифрово устройство)* k *digitalen (digitalно устройство)* apod.

3.3.1.4 Projevy neosémantizace jsou též styčné s nárůstem funkčního a sémantického zatížení nových adjektiv, který je patrný především v JM. Tento jev souvisí se zapojením nových jmen do lexikalizovaných „mediálních“ ustálených sousloví se strukturou „adjektivum + substantivum“ fungujících podle slov M. Nábělkové (1993, s. 59) jako

⁸⁵ Podle MČ 2, s. 67.

⁸⁶ K této otázce viz také Rangelova 2005, s. 159–160. Při výkladu o úzkém vztahu neosémantizace a jazykové ekonomie autorka vychází z následujícího názoru J. Horeckého (1986, s. 11): „je patrná skupina neologizmů, jejichž příznak je v novém obsahu: nový, resp. aspoň modifikovaný obsah se pojmenovává starým, už existujícím slovem.“

⁸⁷ K této otázce viz výše.

⁸⁸ Viz SN 1, s. 77 a SN 2, s. 102.

⁸⁹ SN 1, s. 77.

⁹⁰ РНДЗБЕ, s. 107.

⁹¹ Srov. výklad v SN 2, s. 369.

„kondenzátory nominace“⁹², srov. např. č. *daňový ráj*, *internetová vdova*, *životní minimum*; b. *информационна завеса*, *медиаен комфорт*, *пазарна ниша*.

3.3.1.5 Aktivizace neosémantického tvoření je mj. podmíněna důležitým mimojazykovým činitelem: prudký vývoj nových technologií, zejména pak v počítačové oblasti běžně užívaný princip nominace na základě přenesení významu. V neologickém repertoáru jsou zastoupeny početné soubory odborných názvů, jako např.: č. *antivirový* ‚určený k vyhledávání a likvidaci virů‘, *infikovaný* ‚obsahující vir, viry; zavirovaný‘; b. *администраторски* ‚vztahující se k odborníkovi, který provozuje počítačový systém‘, *навигационен* ‚vztahující se k navigaci pomocí grafického uživatelského rozhraní‘ apod.

Shrnutí: Typologické rozdíly češtiny a bulharštiny ovlivňují výrazněji divergenci v oblasti adjektivního lexika než v oblasti substantivní slovní zásoby. Avšak v srovnání s celkovým rozsahem uplatnění kompozice a spřahování se derivační slovtvorné postupy i nadále podílejí na vzniku nových českých a bulharských adjektiv v podstatně větší míře.

Analýza souborů přídavných jmen s různými vznikovými, sémantickými a komunikačními charakteristikami obsažených v SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ ukázala, že: (1) Adjektiva na základě derivace tvoří aktivněji čeština, která přitom využívá rozmanitější slovtvorné modely a bohatší repertoár slovtvorných prostředků. (2) Přes zjištěné kvantitativní rozdíly v obou současných jazycích jsou nejšíře uplatňovány domácí slovtvorné formanty, kterými jsou nejčastěji ztvárněována (domácí i přejatá) základová substantiva. (3) Pro oba současné JM je příznačné užití nových přídavných jmen odvozených ze zkratk a zkratkových slov i adjektiv založených na propriích. Z hlediska vývojového se jako velice podstatný ukázal proces slovtvorného zformování anglicizmů s nejednoznačnou slovnědruhovou příslušností, ale zato s jasně vyjádřenou atributivní funkcí. Adaptace početných skupin morfologicky neztvárněných přejímek z angličtiny je tedy dnes jedním ze základních činitelů vyvolávajících vyrovnávací procesy v oblasti české a bulharské adjektivní slovní zásoby.

Ve srovnání s češtinou je v bulharském neologickém materiálu doložen nejen omezenější počet nových adjektivních derivátů, ale také adjektivních složenin. Tato skutečnost odpovídá jednak převládajícímu analytizmu bulharského jmenného systému a jednak výraznému vlivu tendence ke kolokvializaci v JM, který se v obou jazycích projevuje odlišně. Tak například v českém JM jsou nejrozšířenějšími kondenzačními prostředky kompozita se sériově užívanými antepozičními a postpozičními členy, což mj. souvisí s vyšším stupněm neotřelosti těchto útvarů, méně typických pro flexivní jazykový systém. V bulharštině je naopak jazykové ekonomie častěji dosahováno pomocí slovních spojení se slovtvorně ztvárněným nebo slovosledně adjektivizovaným atributem.⁹³

⁹² K této otázce se vracíme v kapitole VI.

⁹³ Srov. s názorem L. Uhlířové (1998, s. 30), že „nahrazování konstrukcí typu ‚substantivum + předložka‘ (např. *министър на културата*) s konstrukcemi typu ‚adjektivum + substantivum‘ (např. *културна министърка*) je naprosto funkční, přitom nejméně ze dvou hledisek: (a) přídavné jméno odpovídá požadavku přesného a stručného vyjádření. Z pojmenování bylo odstraněno vše, co je zřejmé z kontextu (...); (b) přídavné jméno je jeden ze způsobů sblížování publicistického stylu s hovorovou bulharštinou (...).“

Na závěr je třeba také zdůraznit, že proces neosémantizace u adjektiv je spjat se vznikem a ustálením nových komunikačních a zájmových sfér, resp. s novým sociálně-kulturním kontextem fungování obou současných jazyků.

4. Inovační procesy: nová česká a bulharská slovesa

V nejnovější lexikální vrstvě češtiny a bulharštiny jsou skupiny nových sloves méně početné, zato jejich členy se vyznačují jednak rozmanitými formálními rysy a jednak složitými sémanticko-slovotvornými charakteristikami.⁹⁴ Autoři synchronně zaměřených lingvistických prací uvádějí dva základní faktory, jež vyvolávají slovesnou dynamiku v dnešních slovanských jazycích.⁹⁵ Na prvním místě to je nárůst vlivu angličtiny a na druhém – vznik nových sfér profesní a zájmové komunikace. Působení obou činitelů se promítá i do českého a bulharského JM, zejména pak do mediálních textů věnovaných ekonomice, podnikání, informatice, aktivitám volného času a současné hudbě. Především s těmito tematickými okruhy jsou spjata také slovesa doložená v SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ, mezi nimiž lze vydělit následující soubory: (1) přejímky verbalizované⁹⁶ pomocí morfologických (slovotvorných) prostředků, např. č.: *lunchovat, deletovat; viktimizovat*; b. *брандирам, лизинговам, ънгрейвдам*; (2) nové odvozené jednotky, např.: č. *delegitimizovat, kontrapunktovat, pozicovat se, vydiskutovat, zprodejnít*; b. *декансулирам се, премастерирам, реприватизирам, разпечатвам, съфинансирам*; (3) neosémantická slovesa, např.: č. *importovat, licencovat, obchodovat*; b. *абдикирам, кансулирам се, санирам*.

4.1 Internacionalizace: adaptace přejatých lexémů

4.1.1 Dále se soustředíme na poměry nových sloves poukazujících k domácím, resp. přejatým základům, která jsou registrována v slovnících nových slov českých a bulharských.

Tab. č. 17

nová slovesa	SN 1 a SN 2			РНДЗБЕ a РНДБЕ		
	<i>z internac. základů</i>	<i>z domácích základů</i>	<i>podíl</i>	<i>z internac. základů</i>	<i>z domácích základů</i>	<i>podíl</i>
	401	121	30,17 %	335	80	23,88 %

⁹⁴ V souvislosti s tím O. Martincová 2005a, s. 120, podotýká, že „vedle případů z hlediska pojmenovacích způsobů jednoznačných existují i takové, u nichž je obtížné stanovit, na kterém pojmenovacím způsobu se zakládají: zda sloveso vzniklo derivací, nebo adaptací cizojazyčného lexému, zda jde o neosémantismus, nebo o přejímku apod.“

⁹⁵ Pro češtinu k těmto otázkám viz Martincová 2005a, s. 119n., pro bulharštinu Blagoeva 2008, s. 79n.

⁹⁶ Tento termín O. Martincová 2005a, s. 127, spojuje mj. se „spontánním tvořením sloves na pozadí slovesných slovních spojení nebo podle modelu ‚dělat něco‘ (ve významu ‚vyvíjet činnost‘, pozn. B. N.)“. Zde jím označujeme tvoření sloves uvedeného typu pomocí přidání slovotvorných formantů k přejatému (většinou z angličtiny) základu, přičemž nedochází k žádným jeho formálním, popř. zvukovým změnám. Tak např. za verbalizované sloveso pokládáme sloveso *joggingovat*, nikoli verbum *jogovat*.

4.1.1.1 Výraznější sklon češtiny k tvoření sloves z domácích základů souvisí s její flexivitou. V SN 1 a SN 2 převládají nociónální slovesná pojmenování, jako *dosněžovat, porotovat, zeslyšitelňovat se* aj. Na rozdíl od toho je v РНДЗБЕ a РНДБЕ méně sloves motivovaných domácími jednotkami, jako např. *изживея се, разцъквам, сработвам* aj. Značná jejich část se přitom vyznačuje hovorovostí, popř. slangovostí.⁹⁷ Avšak v českých i bulharských slovnících neologizmů je nejvíce útvarů z internacionálních základů. Jejich podíl je větší v РНДЗБЕ a РНДБЕ. To lze vysvětlit skutečností, že pro fungování nových přejímek v bulharském jazykovém systému, který „v plánu typologickém disponuje jednou z nejbohatších slovesných soustav“,⁹⁸ je nezbytné jejich zapojení do početných slovesných paradigmat.⁹⁹ K tomuto účelu jsou nejčastěji uplatňovány slovotvorné modely běžné pro odborné vyjadřování. Podle nich vzniká velké množství obouvidových sloves, jako *бартеризирам, декриминализирам, макровизирам, револвирам* aj., jež „ještě nevstoupila plně do vidového paradigmatu“.¹⁰⁰

4.2 Vyrovnávací procesy: vidová protikladnost, obouvidovost a slovotvorná struktura nových sloves

4.2.1 Se zřetelem k uvedeným zjištěním je třeba také shrnout údaje o dokonavých, nedokonavých a obouvidových neologických verbech doložených v SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ.

Tab. č. 18

nová slovesa	SN 1 a SN 2			РНДЗБЕ a РНДБЕ		
	dokonavá	nedokonavá	obouvidová	dokonavá	nedokonavá	obouvidová
	277	154	93	36	114	263

4.2.1.1 Na rozhojňování repertoáru nových slovesných pojmenování v češtině se významně podílí aktivita aspektové soustavy,¹⁰¹ tento činitel však není do takové míry relevantní pro bulharskou slovesnou dynamiku. V češtině jsou dokonavá slovesa z jejich nedokonavých protějšků tvořena pravidelně, a to zejména pomocí čisté prefixace, srov. např. *faxovat – nafxovat, odfaxovat, profaxovat, zafxovat*. S tím souvisí fakt, že je v SN 1 a SN 2 registrováno nejvíce perfektivních tvarů – celkem 277 jednotek.¹⁰² V bulharštině je zato jako proces generalizovaný, neboli gramatikalizovaný, označována dru-

⁹⁷ Viz také dále.

⁹⁸ R. Nicolova 2008, s. 224. Tento fakt je spjat s vývojovými tendencemi v bulharštině, které směřovaly k zachování téměř všech zvláštností staroslověnského slovesného systému a v některých případech také k rozvinutí nových slovesných forem (viz blíže ГСБКЕ 2, s. 209). V tom je základní typologický rozdíl mezi bulharštinou a češtinou, jejíž vývoj směřoval k zjednodušení slovesného systému.

⁹⁹ Jak ukázala analýza provedená v IV.2. a 3., s ohledem na analytizmus bulharského jmenného systému tato skutečnost nehraje tak zásadní roli ani při adaptaci přejatých substantiv, ani při tvoření nových adjektiv z přejatých základů.

¹⁰⁰ PMC, s. 319.

¹⁰¹ Viz blíže O. Martincová 2005a, s. 119.

¹⁰² V MČ 1, s. 387, je odvozování sloves předponami určeno jako „základní, nejproduktivnější a nejfrekvencovanější způsob tvoření sloves“.

hošná imperfektivace.¹⁰³ V ní jsou proto téměř bez výjimky pomoci přípon měnících jak některé lexikálně-gramatické rysy fundující jednotky, tak její paradigmatické tvořeny imperfektivní protějšky k perfektivním útvarům. Je to jeden z podstatných důvodů, proč je v nejnovější bulharské slovní zásobě jen nepatrné množství vidových dvojic, jako např. *кликна* (dok., III. třída) – *кликвам* (ned., I. třída), *окабеля* (dok., II. třída) – *окабелявам* (ned., III. třída) aj.

4.2.1.1.1 V spojitosti s popsávanými (typologicky podmíněnými) rozdíly projevů vyrovnávacích procesů v obou jazycích jsou dnes nejintenzivněji doplňovány následující skupiny českých a bulharských sloves:

4.2.1.1.1.1 V češtině se ustalují řady prefigovaných deverbativ vztahujících se k stejnému neprefigovanému slovesnému základu, které vyjadřují rozmanité sémantické odstíny, srov.: *lobbovat* – *vylobbovat*, *zalobbovat*; *skenovat* – *naskenovat*, *oskenovat*, *proskenovat*, *přeskenovat*; *sponzorovat* – *přesponzorovat*, *zasponzorovat* aj.

4.2.1.1.1.2 Dalším charakteristickým jevem je koexistence řad dokonavých sloves a řad předponových deverbativních substantiv, srov. např. *nalogovat se*, *odlogovat se*, *přilogovat se*, *zalogovat se* a též *odlogování*, *nalogování*, *přilogování*, *zalogování*. Směr slovtvorné motivace některých z nich nelze vždy jednoznačně určit. Tak např. zvrtné sloveso *logovat se* bylo poprvé doloženo r. 1994, zatímco dějové substantivum *logování* už r. 1990.¹⁰⁴

4.2.1.1.1.3 Česká vidově protikladná slovesa začínají vystupovat také s novým významem v nových komunikačních sférách, a to zejména pod vlivem opakované internacionalizace. K prefigovaným členům dvojic, jako např. *surfovat* (internetovou sítí) – *dosurfovat*, jsou dodatečně tvořeny neologizmy: *nasurfovat*, *odsurfovat*, *prosurfovat*, *zasurfovat*. Paralelně se vedle zvrtných neosémantických sloves, např. *zasurfovat si*, objevují dříve nezachycená reflexivní verba: *prosurfovat se*.

4.2.1.1.1.4 Jak již bylo zmíněno, nejpočetnější složku bulharského slovesného lexika představují útvary obouvidové. Velká jejich část se v přejímajícím jazyce objevila spolu s nově adaptovanými dějovými substantivy (zejména z angličtiny). Se zřetelem k těmto případům lze říci, že projevy tendence k internacionalizaci jsou styčné se zpětnou transpozicí, srov. např. *диверсификация* a *диверсифицирам*, *евроинтеграция* a *евроинтегрирам*, *индексація* a *индексирам*.¹⁰⁵

4.2.1.1.1.5 Jako v češtině¹⁰⁶ je od uvedených neologizmů třeba odlišovat slovesa slovtvorně spjatá s přejatým adjektivem, např. *глобален* a *глобализирам*, *дигитален* a *дигитализирам*, s desubstantivními přídavnými jmény, např. *талибанизирам* a *талибански* (z *талибан*), nebo jak s adjektivem, tak se substantivem, srov. *демонизирам*: *демоничен* a *демон*, *медиализирам*: *медиен* a *медия* aj.

¹⁰³ V ГСБКЕ 2, s. 264, je uvedeno, že na rozdíl od ostatních slovanských jazyků je v bulharštině imperfektivace jediným způsobem tvoření vidově protikladných dvojic. Srov. také Nicolova 2008, s. 256nn.

¹⁰⁴ Viz údaje z Databáze excerpčního materiálu *Neomat* ÚJČ AV ČR, v. v. i. Na řadu otázek souvisejících s „dvojm možným pojetím děje“ upozorňuje O. Martincová 2005a, s. 122n. Autorka zároveň podotýká, že je třeba mít na vědomí, že „doloženost neologizmů a časové údaje o jejich výskytu mají pomocný charakter“ (tamtéž, s. 123).

¹⁰⁵ Tento typ spadá do skupiny sloves pojmenovávajících výsledek děje, v jejichž sémantické struktuře je výraznější než u dějových jmen vyjádřen dynamický příznak.

¹⁰⁶ Viz Martincová 2005a, s. 124.

4.2.1.1.1.6 Samostatnou skupinu prezentují slovesa s významovým odstínem ‚tvořit, vytvořit, dělat, udělat to, co je vyjádřeno základovým podstatným jménem‘, která jsou slovotvorně a sémanticky vázána na adaptovaná podstatná jména, např.: *клитурам*, *пикселизирам*, *тарифурам* aj.

4.2.1.1.1.7 Menší soubor se skládá ze sloves, u kterých se prolínají významy ‚působit ve funkci toho, koho označuje základové substantivum‘ a ‚konat činnost‘,¹⁰⁷ např. *депутатствам*, *общинарствам*, *премиерствам* apod.

4.2.2 Nová česká a bulharská slovesa z cizích základů jsou jako i v předchozím období nejčastěji odvozována podle těchto slovotvorných modelů:

4.2.2.1 Mezi nejproduktivnější v češtině patří typy s formanty **-ova-**, např.: *marketingovat*, *performovat*, *updatovat*, a **-izova-**,¹⁰⁸ např.: *ekologizovat*, *kriminalizovat*, *virtualizovat*.

4.2.2.2 V bulharštině jsou doplňovány především skupiny verb s příponou b. **-ип-а-**, např.: *голдифрам*, *мандатифрам*, *фабулирам*, a její variantní podobou **-изип-а-**, např.: *гетоиузирам*, *топалитаризирам*, *уестърнизирам* apod.

4.2.2.3 Obdobnou produktivitu v obou jazycích mají modely pro tvoření reflexiv, např. č. *алергизоват се*, *булваризоват се*, *кастомизоват се*; b. *медикализирам се*, *сугестуирам се*, *таблониуизирам се*.

4.2.2.4 Zvyšuje se též počet českých a bulharských předponových sloves. V neologicém repertoáru převládají:

4.2.2.4.1 Útvary s prefixy cizího původu, zejména: **de-/де-/дез-**, např.: č. *deideologizovat*, *desocializovat* a b. *деинституционализирам*, *деполитизирам*, *дерегистрирам* a *деанглизиррам се*, a **re-/ре-**, např.: *redefinovat*, *remodelovat*, *redesignovat*, *reprivatizovat*; b. *рефинансирам*, *реинвестирам*, *реквалифицирам*. Nová jimi tvořená verba se vztahují nejen k novým neprefigovaným jednotkám, ale i k dříve adaptovaným prefigovaným dějovým nebo abstraktním jménům.¹⁰⁹ Avšak v češtině i v bulharštině jsou předpony **de-/де-** a **re-/ре-** zahrnovány do repertoáru samostatně fungujících slovesných předpon již delší dobu.¹¹⁰ Lze proto se zřetelem k dnešní situaci v obou jazycích uvažovat jednak o dvojí motivaci prefigovaných útvarů a jednak o konstituování prefixálně-sufixálních slovotvorných modelů s formanty č. **de-** a **re-**; b. **де-** a **ре-** + č. **-ova-/izova-**; b. **-ип-а-/изип-а-** pro zařazování přejatých základů do slovesných paradigm.¹¹¹ Ustávají se tak dvojice slovesných pojmenování se společným fundujícím slovem a následujícími rozdílnými významy: (a) ‚provádět určitou činnost‘ – ‚zbavovat se výsledků určité činnosti‘, např.: č. *instalovat* – *deinstalovat*; b. *митологизирам* – *демитологизирам*; (b) ‚provádět určitou činnost‘ – ‚opětovně provádět určitou činnost‘, např. č. *certifikovat* – *recertifikovat*; b. *стартирам* – *рестартирам*.

¹⁰⁷ Pro češtinu viz Martincová 2005a, s. 123.

¹⁰⁸ Uvádíme jen formant pro kmen minulý, přestože formantem je i kmenotvorná přípona kmene přítomného.

¹⁰⁹ K této otázce pro češtinu viz Martincová 2005a, s. 126, a pro bulharštinu Blagoeva 2008, s. 83–85.

¹¹⁰ Pro češtinu viz např. heslo o předponě **de-** v SSSJČ (A–M), s. 282, a výklad o prefixu **re-** v TS 2, s. 726. Při zařazení bulharských předpon **де-(дез-)** a **ре-** do souboru samostatně fungujících slovesných předpon je někdy uplatňován odlišný přístup. Tak například v ГСБКЕ 2, s. 216, je uvedeno, že slovesa s těmito předponami nelze pokládat za prefigáty, protože jsou k nim vždy doložena prefigovaná substantiva. V Radeva 1987, s. 153 a 155, zato obě předpony zahrnuje do přehledu formantů aktivních u tvoření předponových sloves. O opodstatněnosti názoru V. Radevové svědčí mj. skutečnost, že ne všechna nová bulharská slovesa s předponami poukazují k již dříve existujícím předponovým podstatným jménům.

¹¹¹ Srov. Blagoeva 2008, s. 81.

4.2.2.4.2 Při modifikaci slovesného významu jsou v češtině užívány rovněž tyto domácí předpony: **do-**: *dofinancovat, doprivatizovat*; **na-**: *nachoreografovat, naklikat, nakonektovat se, nanominovat, naxeroxovat*; **o-**: *oanoncovat*; **od-**: *odakademizovat, odfinancovat, odfolklorizovat, odmailovat*; **pro-**: *proesemeskovat, prointernetovat, prowapovat*; **pře-**: *přeformátovat, přeinstalovat, přesponzorovat* a také *překliknout se*; **vy-**: *vydraftovat, vyformulovat, vyseparovat*; **za-**: *zainvestovat, zaskejtovat si, zazipovat*; **z-**: *zhamburgerizovat, zklipovat, zmonitorovat* aj.

4.2.2.4.3 V bulharštině nacházíme soubory deverbativních sloves s domácími prefixy, jako: **из-**: *изпринтирам, изтъргувам*; **пре-**: *преактивирам, преактуализирам, премодифицирам*; **раз-**: *разинсталирам, разкомпенсирам*, která jsou typická zejména pro oblast profesní komunikace.

4.2.2.5 Antepozičních komponentů v procesu sémantického přehodnocování užívaných při tvoření nových českých a bulharských sloves je jen nevelký počet. Neproduktivnější z nich jsou prefixoidy, které se kombinují jak s domácími (českými a bulharskými) základy, tak se základy přejatými.

4.2.2.5.1 V češtině do skupiny vyjadřující zvrtnost děje neboli stejného původce a předmětu děje spadá více útvarů s prefixoidem **sebe-**, např.: *sebedefinovat se, sebestomezovat se, sebestpropagovat se*. Na rozdíl od toho v bulharštině je aktivnější komponent **само-**, jímž vznikají neologizmy jako: *самоартикулирам се, самотивирам се, самопрезентирам се, самофинансирам се* aj. Zachovává se tedy podstatná diference mezi bulharštinou a všemi ostatními slovanskými jazyky: komponent **себе-** i v současnosti zůstává méně produktivní než prvek **само-**, a to nejen u jmen, ale také u sloves.¹¹² Avšak nejnovější slovesný materiál zároveň odhaluje důležitou změnu. Důsledkem oslabení vlastního (příslovecného) významu se komponenty **sebe-/себе-**, a **samo-/само-** začínají uplatňovat jako variantní/konkurenční slovtvorné prostředky.¹¹³ V češtině narůstá počet verb se **samo-**, např.: *samofinancovat se, samoorganizovat se, samořídit se, samospravovat se, samosprouštět se*, a v bulharštině se **себе-**, např.: *себерекламирам се, себеподценявам се, себепознавам се, себенпрезентирам се, себехаресвам се* aj. Tento proces mj. podporuje aktivní přejímání anglicizmů s první částí *self* typu *self-programming, self-propagation* aj.

4.2.2.5.2 Nejnovější vrstva české slovní zásoby dále obsahuje slovesa s antepozičním členem **spolu-** znamenajícím ‚společný podíl na tom, co je označeno slovem základovým‘, např.: *spolukomentovat, spolumoderovat, spolusponzorovat, spoluuvádět* aj. Do variantních a konkurenčních vztahů s verby odvozenými pomocí předpony **ko-** vstupují jen některá z nich, srov. např. *spolufinancovat – kofinancovat, spoluprodukovat – koprodukovat* aj.

4.2.2.5.3 Rozhojňování souborů českých sloves se účastní též prefixoid **znovu-**. Význam ‚provést opětovně to, co je označeno základovým slovem‘ mají nové útvary jako *znovupotvrdit, znovupřijmout, znovuznárodnit* aj. Část jich koexistuje s deverbativou s předponami **re-** nebo **pře-**, srov.: *znovuaktivovat – reaktivovat, znovuregistrovat – pře-registrovat* apod.

¹¹² K specifickým rysům tohoto sémanticko-slovtvorného modelu viz blíže Gladkova 2000a, Hauser 1960, Ivančev 1977, Niševa 2009.

¹¹³ Tímto jevem v češtině se zabývá I. Bozděchová (1994, s. 75).

4.2.2.6 V obou jazycích se užívají slovesa, která s ohledem na slovtvornou produktivitu jejich prvních, radixoidních částí je možné pojmut i jako verba s dvojí motivací. Míjíme zde nová slovesa s komponentem **video-/видео-** znamenajícím ‚týkající se snímání a reprodukce obrazového a zvukového záznamu, souvisejícího s nimi‘; v bulharštině také neologizmy s antepozičním členem **авто-** ve významu ‚automobilový‘. Výrazy tohoto typu se buď zakládají na substantivních kompozitech, srov. č. *videotelefon – videotelefonovat*; b. *видеофилм – видеофилмирам; автобронз – автобронзирам*, anebo jsou výsledkem kombinace radixoidu s již existujícím slovesem. V souvislosti s tímto slovtvorným postupem lze říci, že se v dnešní bulharštině objevují předpoklady pro vznik zásadního inovačního jevu, protože tvoření bulharských sloves skládáním bylo dosud považováno za neproduktivní.¹¹⁴

4.2.2.7 Na další dynamický jev v češtině, který posiluje divergenci mezi oběma jazyky, upozorňuje O. Martinová:¹¹⁵ „k slovesům se přimykají slovesné útvary typu *‘být přebankován‘/‘je přebankováno‘* a *‘je převeltrhováno‘*. Vyznačují se tím, že pojmennovací příznak je primárně formován jako přičesťový výraz, který je verbalizován (morfoložizován) pomocným slovesem *být*, popř. *mít*.“ Autorka ještě uvádí, že některé tyto slovesné útvary jsou stimulovány angličtinou (*‘prebankován se jeví jako kalk anglicizmu overbanked, srov. přebankování – overbanking*). Analyzovaný slovtvorný model je příznačný pro český JM, podle něho též často vznikají verboidy z propriálních základů, např. *je přehavlováno, je přepraroubkováno*. V bulharštině se význam ‚nadprůměrná nebo podprůměrná míra‘ vyjadřuje jenom pomocí analytických (víceslovných) konstrukcí typu *има + прекалено много/малко*.

4.3 Pragmaticko-stylistické procesy: příznakovost nových sloves

4.3.1 Pronikání nových sloves z různých komunikačních sfér do českého a bulharského JM ne vždy bývá doprovázeno ztrátou jejich příznakovosti. Tomu nasvědčují data obsažená v SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ.

Tab. č. 19

SN 1 a SN 2	<i>celkem</i>	<i>expr.</i>	<i>slang.</i>
	524	39	24
РНДЗБЕ a РНДБЕ	<i>celkem</i>	<i>přízn.</i>	<i>slang.</i>
	413	97	41

4.3.1.1 Je zřejmé, že se tendence tvoření příznakových sloves projevuje mnohem silněji v bulharštině. Tento fakt souvisí s nižší slovtvornou potencí základů přejatých do bulharštiny (v porovnání s jejich slovtvornými možnostmi v češtině). Tomu mj. nasvědčuje zjištění, že v nejpočetnější skupině nových obouvidových verb (celkem 263 jednotek) nacházíme pouze 16 expresiv. Jinak řečeno, je zde na jedné straně patrný

¹¹⁴ Viz např. Radeva 1991, s. 193.

¹¹⁵ Martinová 2005a, s. 130.

vliv tvarově a paradigmaticky bohaté slovesné soustavy bulharštiny a na straně druhé – systémový tlak vyvolaný generalizací vidovosti. S ním R. Nicolova (2008, s. 250) spojuje např. rozhojňování souborů nedokonavých sloves odvozených z obouvidových základů pomocí přípony **-ва**, která jsou na pomezí spisovnosti a nespisovnosti. РНДЗБЕ a РНДБЕ dokládají dva typy vidových dvojic s příznakovými členy: (a) nově utvořené: *принтирам – принтвам, спамирам – спамвам*; (b) s jedním již ustáleným obouvidovým členem, ke kterému se přimyká jejich nedokonavý expresivní protějšek,¹¹⁶ např. *експортирам – експортвам, импортирам – импортвам*. Vznik druhého typu vidové protikladných sloves je většinou spjat s neosémantizací již existujícího obouvidového slovesa v nové komunikační sféře. V češtině se příznakovostí vyznačuje naprostá většina verb perfektivizovaných formantem **-nou/-nu-**. Jako typická pro určitou zájmovou nebo profesní oblast je také označena nemalá část českých předponových (dokonavých) sloves.

4.3.1.2 V obou jazycích jsou široce zastoupena stylově příznaková desubstantivní slovesa, jako např.: č. *džusovat, bulvarizovat, natunelovat (si), parlamentit, smajlikovat* a b. *ауткаджийствам, изпиратствам, манекенствам, мутрея, чадърсовам* apod. Do slovníků nových slov českých a bulharských je dále zahrnuta rozmanitá skupina příznakových slovesných útvarů s domácími základy, např. č. *buranizovat se, našlehout se, ohanbovat, předskakovat (komu)* a b. *зарибявам се, изживявам се, изстрелвам се, отмарям, продрусвам* aj. Na rozdíl od bulharštiny jsou v češtině příznaková slovesa odvozována i z vlastních jmen,¹¹⁷ např.: *klausovatět, paroubkovat* aj.

4.4 Neosémantizace: sémantické tvoření nových sloves a přejímání anglicizmů

4.4.1 V současném českém a bulharském JM se širě uplatňuje také sémantické tvoření sloves. Podle SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ jsou poměry slovtvorných a sémantických neologických sloves v nejnovější lexikální vrstvě následující:

Tab. č. 20

	neologická slovesa	neosémantická slovesa	podíl
SN 1 a SN 2	526	215	40,87 %
РНДЗБЕ a РНДБЕ	413	150	36,31 %

4.4.1.1 Podíl neosémantických jednotek v repertoáru nových sloves je podstatně větší, než je podíl sémanticky utvořených neologizmů v rámci substantiv a adjektiv. Fakt, že proces neosémantizace má v této rovině nejenom patrnější vliv, ale také shodnou aktivitu v obou jazykových systémech, svědčí o jeho vyrovnávací roli vzhledem k omezenější „propustnosti“ české a bulharské slovesné soustavy vůči přejímkám.¹¹⁸

¹¹⁶ Důsledkem toho obouvidové sloveso začíná fungovat jako sloveso dokonavé.

¹¹⁷ Pro češtinu k této otázce viz podrobněji Martincová 2005a, s. 123.

¹¹⁸ Srov. s údaji v tab. č. 14, 15 a 16.

Je třeba ještě uvést, že v РНДЗБЕ a РНДБЕ je 72 neosémantických sloves se slangovými, hovorovými, nebo naopak knižními charakteristikami, zatímco mezi českými neosémantizmy je 22 expresivních a slangových jednotek. Působení procesu neosémantizace v bulharštině lze mj. pojmut i jako protiváhu celkové nižší intenzity doplňování slovesného lexika.

4.4.1.1.1 Pojmenovací procesy u českých neosémantických sloves mohou probíhat paralelně se slovtvorným zformováním nových přejíme, které jsou pojímány jako zvukově podobné domácím lexémům.¹¹⁹ Tak například neosémantické sloveso *hostovat* bylo utvořeno na pozadí anglicizmu *hosting* a následně rozvinulo dva nové homonymní významy: 1. *poč.* „pronajímat, pronajmout někomu prostor na webovém serveru pro umístění webových stránek“; 2. *poč.* „pronajímat si, pronajmout si prostor na webovém serveru pro umístění webových stránek“.¹²⁰ Podle zvukové analogie s anglicizmem *browse* vzniklo i sloveso *brousit* se sémantikou „prohlížet, procházet webové stránky“. V bulharském materiálu nejsou registrovány obdobné případy.

4.4.1.1.2 Jak v bulharštině, tak v češtině zato nacházíme slovesa vzniklá na základě paralelní motivace. Tento proces se projevuje zejména u verb fungujících současně ve dvou (a více) zvláštních komunikačních sférách. K útvarům č. *surfovat*; b. *сърфувам*, které nejdřív pronikly do sportovní mluvy ve významu „jezdit na surfu; provozovat windsurfing“,¹²¹ se později přimkly neosémantizmy znamenající „vyhledávat informace na internetu, prohlížet si internetové stránky“¹²² z oblasti počítačové. Vedle verba č. *animovat*; b. *анимирам* „tvorit animované obrázky, objekty“¹²³ ze sféry kresleného a loutkového filmů se ustálilo polysémií sloveso 1. *poč.* „tvorit animované obrázky, objekty pomocí počítačových programů“; 2. *odb.* „organizovat volnočasové aktivity skupin turistů, rekreatantů apod. včetně zábavných her, soutěží aj. zábavných programů“.¹²⁴

4.4.1.1.2.1 U jednotek, jako např.: č. *nabít*, vložit, dodat určitou peněžní částku na čipovou kartu (platební, do mobilního telefonu apod.)“ a b. *нупамствам* „provádět nezákonnou obchodní, popř. výrobní činnost, produkovat nebo šířit něco bez získání potřebného povolení, autorských práv, licenci apod.“¹²⁵ se také projevuje polysémie, ta však souvisí s užitím slovesa v novém významu.

4.4.1.1.3 K rozhojňování souborů neosémantických sloves s expresivními rysy dále značně přispívá pojmenovací postup běžně užívaný v profesní komunikaci. Při něm se předlohou sémanticky utvořeného slovesa stává anglický výraz označující tentýž pojmový obsah. Za významově korespondující s anglicizmy, tedy za sémantické kalky, lze považovat např. tyto útvary (v bulharštině nezdívka vznikají celé řady expresiv, což souvisí s rychlou obměnou výraziva příznačnou pro slang): a. *to burn* ve významu „zaznamenat, uložit data na kompaktní disk pomocí speciální digitální techniky“ → č. *vypálit*;

¹¹⁹ A. Rangelova 2005, s. 174, popisuje tento jev takto: „Ke spojení už existující formy s novými významy dochází rovněž při dalších jazykových procesech, mezi nimiž mají výrazné postavení procesy slovtvorné povahy. Vzniká forma totožná s formou už existujícího slova, která se pojí s dalším, novým významem.“

¹²⁰ Viz SSČ, s. 100.

¹²¹ Viz ASCS, s. 722.

¹²² Viz SN 1, s. 290, РНДБЕ, s. 421.

¹²³ Viz ASCS, s. 54. Je třeba upozornit, že sloveso *анимирам* nebylo registrováno ani v akademickém slovníku *Речник на българския език*, т. 1 (А–Б) (viz Colakova a kol. 2001), ani v РЧД 2007, na základě čehož lze předpokládat, že jeho paralelní motivace v bulharštině proběhla později než v češtině.

¹²⁴ Podle РНДЗБЕ, s. 35.

¹²⁵ Srov. s výklady sloves v SSČ, s. 192, a v БТР, s. 632.

b. *изпека, изтърва*; *to crash* ‚napadnout počítačový systém, program, data apod.‘ → č. *nabourat*; b. *разбия*; a. *to download* ‚uložit data přístupná na internetu na vlastní datové médium‘ → č. *stáhnout*; b. *изтегля, източа, сваля*.

Shrnutí: Ve srovnání s ostatními dosud analyzovanými slovními druhy je inovační dění u nových českých a bulharských sloves výrazněji ovlivněno vyrovnávací tendencí. Pře-
vážná část neologických verb s jasnou slovo-
tvornou strukturou dnes vzniká derivací,
resp. uplatňováním základních pojmenovací-
ch postupů a zvláště domácích/zdomácně-
lých předpon i antepozičních formantů. Obo-
hacování slovesného repertoáru se však
velmi aktivně účastní také nově přejaté nebo
již adaptované základy. Nejrozsáhlejší sou-
bory nepříznačových českých a bulharských
sloves nacházíme právě mezi jednotkami
opírajícími se o internacionalizmy. Soubory
s těmito charakteristikami se ustalují rychle
jak v JM, tak v neutrálních lexikálních
vrstvách češtiny a bulharštiny.

Jako charakteristický pro oba JM se dále ukázal jev, který jsme nazvali proces ver-
balizování výpůjček, a to zejména z angličtiny. V souvislosti s tím jsme vyslovili názor,
že gramaticko-sémantická „defektivnost“ obouvidových verb se jeví jako velmi vhodná
pro adaptaci anglicizmů, protože odpovídá potřebě zařadit do přejímajícího jazykového
systému jednotky pocházející z jazyka bez gramatické kategorie vidu. Tomu nasvědčuje
mj. fakt, že v bulharštině, která se vyznačuje bohatými slovesnými paradigmaty, je podíl
obouvidových útvarů podstatně větší.

V neposlední řadě uplatňování sloves v novém významu úzce souvisí s komunikač-
ními sférami, které jsou v současnosti nejdynamičtější – s profesními mluvami a se slan-
govými jazykovými útvary, pro které jsou sémantické neologizmy zdrojem neotřelosti.

5. Inovační procesy: nová česká a bulharská adverbia

V porovnání se zastoupením ostatních základních slovních druhů v neologickém
materiálu je adverbialní repertoár méně rozsáhlý, zato představuje velice dynamic-
kou oblast novotvoření.¹²⁶ Vznik rozmanitých typů českých a bulharských syntagmat
obsahujících adverbialní člen lze pojmut v kontextu pragmatických tendencí. Tomu
mj. nasvědčuje skutečnost, že převládající část nových českých a bulharských adverbii
pochází ze sféry mediální komunikace, již je vlastní snaha o krátkost a výstižnost výra-
zu, srov. např. č. *myslet eurokriticky – jednat z pozic kritického přístupu k dění v EU*;
b. *подхождам глобалистично – постъпвам (преценявам) съгласно принципите на
глобализма* aj. V češtině i v bulharštině jsou tedy adverbia nejčastěji uplatňována jako
prostředky jazykové ekonomie,¹²⁷ což souvisí jak s jejich lexikálně-sémantickou pova-
hou (vyjadřují „široce okolnostní příznak adjektiva, slovesa a adverbia samého“), tak
s jejich mluvnickými rysy (jsou to neohebná slova, která „svou větňou funkci plní bez

¹²⁶ Synchronní lingvistika dosud nevěnovala velkou pozornost této problematice. Nejrozsáhlejší studii součas-
ně české adverbialní dynamiky představuje práce O. Martinové 2005b, s. 134–146, o kterou se dále opírá-
me. Oblast tvoření nových příslovecných pojmenování v bulharštině zatím nebyla soustavně prozkoumána.

¹²⁷ Shodujeme se v tom s názorem I. Ohnheiserové 2003, s. 327, že „vrůstající aktivita příslovecí ve vědeckém
a publicistickém stylu (slovanských jazyků, pozn. B. N.) je vysvětlitelná především syntaktickými příčina-
mi a faktory jazykové ekonomie“.

gramatických prostředků“).¹²⁸ Nejcharakterističtější soubory neologických příslovečných pojmenování, která také registrují české a bulharské slovníky nových slov, jsou následující: (1) adverbializované přejímky, např.: č. *cool, free, play-off*; b. *кеш, офлайн, секси*; (2) příslovce vzniklá na základě slovotvorné derivace,¹²⁹ např.: *bezbariérově, interaktivně, klientsky*; b. *безкредитно, институционално, сексистки*; (3) adverbia s novým významem vzniklým na základě tzv. sémantického tvoření, např.: č. *stínově, hejtmansky*; b. *глобално, рамково* aj.

5.1 Internacionalizace: adverbializace přejímek

5.1.1 Materiál obsažený v SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ však ukazuje, že se intenzita tvoření adverbialní slovní zásoby v češtině a bulharštině podstatně liší.

Tab. č. 21

	nová adverbia		
	<i>slovotvorná</i>	<i>neadaptovaná</i>	<i>neosémantická</i>
SN 1 a SN 2	230	15	33
РНДЗБЕ a РНДБЕ	56	6	9

5.1.1.1 Zjištěné údaje je možné spojit s různou mírou flexivity obou jmenných systémů.¹³⁰ Do kvantitativních rozdílů v českém a bulharském slovníkovém materiálu se tudíž mj. promítá omezenější sklon bulharštiny (na pozadí češtiny) odvozovat přídavná jména.¹³¹ Zároveň je – na pozadí situace u adjektiv – nepatrná aktivita adverbializace cizojazyčných lexémů (v bulharštině většinou transkribovaných), které vystupují především ve funkci příslovečného atributu v spojeních s dalším slovesným (popř. deverbativním) členem, srov. např.: č. zahráli *unplugged*; b. изглежда *фешън* aj.

5.2 Vyrovnávací procesy: nová slovotvorná adverbia

5.2.1 V SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ je zato značný podíl nových slovotvorných příslovcí od přejímek. Souhrn údajů je následující:

Tab. č. 22

	nová adverbia		
	<i>celkem</i>	<i>z internac. základů</i>	<i>podíl</i>
SN 1 a SN 2	230	172	74,78 %
РНДЗБЕ a РНДБЕ	56	44	78,57 %

¹²⁸ Podle MČ 2, s. 188. Viz také ГСБКЕ 2, s. 387.

¹²⁹ K této otázce pro češtinu viz Martincová 2005b, s. 135nn.

¹³⁰ Výraznější derivativnost nových přejímek v češtině se ukázala jako rozhodující i pro mezijazykové rozdíly v substantivní, adjektivní a slovesné slovní zásobě.

¹³¹ K této otázce viz blíže IV.3.1.1.1.

5.2.1.1 Tendence k internacionalizaci má v nejnovější české a bulharské adverbialní vrstvě přibližně shodnou intenzitu. Mezi nejvýraznější výsledky jejího vlivu patří zvýšení produktivity modelů pro tvoření příslovcí od relačních adjektiv, která poukazují k substantivním přejímkám, srov. např. č. *faremně* ← *faremní* ← *farma*; *internetově* ← *internetový* ← *internet*; *hypertextově* ← *hypertextový* ← *hypertext*; b. *консенусно* ← *консенусен* ← *консенус*; *медијно* ← *медијен* ← *медия*; *софтуерно* ← *софтуерен* ← *софтуер* aj.

5.2.1.2 Jako v předchozím období nová česká příslovce vznikají především pomocí postupů derivačních.¹³² Z nich je neaktivnější tzv. sufixace nepravá, která se uskutečňuje přidáním slovnědruhové přípony *-ě/-e*, *-o* nebo *-y*,¹³³ nejčastěji k adjektivním a řidičejí k substantivním a slovesným základům. Členy nejpočetnějších skupin bulharských adverbii jsou zakončeny zejména sufixy *-н* a *-о*, resp. jsou zvukově a formálně stejné s tvary neutra nebo maskulina singuláru a plurálu jim odpovídajících adjektiv. Tato homonymie¹³⁴ je v mluvnících současného jazyka vykládána dvojí způsobem. Adverbia utvořená sufixy *-н*, *-о* jsou v nich buď označena jako odvozená připojením jednoho ze dvou formantů k slovnímu základu (Andrejčin 1978, s. 318),¹³⁵ anebo jsou pokládána za vzniklá konverzí (tvaru neutra nebo maskulina a plurálu) adjektiv (Nicolova 2008, s. 446). Vydeme-li z posledního názoru, je možné říci, že zatímco při tvoření příslovcí čeština upřednostňuje slovtvornou konverzi, bulharština využívá konverzi vlastní, neboli konverzi v užším smyslu.¹³⁶ Podle své onomaziologické struktury převládající část českých a bulharských neologických adverbii však spadá do kategorie zpětné transpozici.¹³⁷

5.2.1.3 Z hlediska slovtvorné struktury lze nová příslovečná pojmenování zařadit do následujících několika skupin:

5.2.1.3.1 V současném českém JM jsou nejširěji užívány modely se slovnědruhovými sufixálními formanty *-ě/-e* a *-y*, jimiž vznikají útvary jako např.: *boxovitě*, *dealersky*, *dotykově*,¹³⁸ *pohodářsky* aj. Detailnější přehled neologického materiálu dále ukazuje, že je slovnědruhová přípona *-y* neaktivnější při tvoření adverbii od adjektiv na *-sk(ý)* nebo *-ck(ý)* odvozených od: (a) přejatých substantiv, např.: *lobbisticky*, *trampsky*, *vizážisticky*; (b) přípří, např.: *drábkovsky*, *klausovsky*, *rathovsky*; (c) zkratkových slov, např.: *natovsky*, *oděsácky*. Většina adverbii končících na *-ě*, která jsou motivována adjektivy s příponami *-ov(ý)* nebo *-n(i)*, je založena na původem domácích substantivních, např.: *počasově*, *počítačově* aj. Část českých adverbii byla derivována od relačních adjektiv vztahujících se k substantivním kompozitům. Těmito rysy se vyznačují

¹³² Viz také blíže Martinová 2005b, s. 144.

¹³³ Podle MČ I, s. 431.

¹³⁴ K této otázce viz Pašov 1999, s. 244.

¹³⁵ Stejnou interpretaci nacházíme také u Radevové (1991, s. 207–208) aj.

¹³⁶ V MČ I, s. 201, je konverze v užším smyslu popsána takto: „přechod slova (lexému) z jedné slovnědruhové kategorie do druhé bez jakékoli změny kmene i (vnější) tvaroslovné formy“. K tzv. *slovtvorné konverzi*, neboli ke konverzi v širším smyslu, uplatňované při tvoření adjektiv viz také IV.3.2.2.1.1.1.1.5.

¹³⁷ Transpozici zpětnou v oblasti adverbialního tvoření z adjektiv pojmáme ve smyslu MČ I (s. 432) takto: „Při transpozici přídavných jmen v příslovce jde o proces protichůdný: rozvitá determinační struktura substantivního pojmenování (*hezka barva*, *hluboké dýchání*) se transponuje v analogicky rozvitou (determinační) strukturu pojmenování adjektivního (*hezky barevný*) nebo verbálního (*zhluboka dýchat*).“

¹³⁸ Pro případy vzniku adverbii k adjektivům existujícím již dříve v české slovní zásobě viz Martinová 2005b, s. 135.

členy souboru s prvním zkratkovým členem původem z internacionálního lexika, např. *e-knižně, e-learningově* aj. S derivačně-kompozičními přídavnými jmény – zejména s antepozičními komponenty **jedno-** a **celo-** – jsou spjata příslovce, jako např.: *jednonázorově, jednorychlostně, jednouživatelsky* a *celokoncernově, celoobrazovkově, celoplošně* aj.

5.2.1.3.2 V bulharském neologickém materiálu jsou nejhodnější zastoupeny soubory adverbii s formantem **-o** poukazujících k adjektivům odvozeným od: (a) přejatých substantiv, např.: *бартерно, билбордно, модерно*; (b) substantivních složenin, např.: *биоетанолно*; (c) sousloví, např.: *целоекранно* (k *целоекранен* ← *цял екран*), *широкоформатно* (k *широкоекранен* ← *широк формат*). Na rozdíl od toho adverbia typu *пълнотекстово, пълноцветно* lze usouvztažnit jen s existujícím složeným přídavným jménem vzniklým na pozadí anglického výrazu z oblasti profesní komunikace.¹³⁹ Další rozsáhlejší skupinu tvoří příslovce od přídavných jmen se sufixem **-ск-и**, např. *гейски, дисидентски, пиратски*; hovorovými a hodnotícími rysy se vyznačují řídkěji tvořené jednotky z adjektiv s variantní podobou této přípony: **-шк-и**, např. *маниаики* (*маниаики запален фен*). Menší množství nových adverbii zakončených rozšířenou variantou stejného sufixu – **-ическ-и**, jako např. *геостратегически, евроатлантически*, je vázáno na přídavná jména, u nichž lze předpokládat dvojí motivaci – jsou založena na složených substantivech (někdy abstraktních) (*геостратегически* ← *геостратегия*), (k *евроатлантически* ← *евроатлантизъм*), anebo jsou výsledkem uplatnění kompozičních postupů: *geo* + *стратегически*, *евро* + *атлантическо*. Část jednotek zakončených na **-ическ-и** se vyznačuje expresivními rysy, např. *стъкмистически* (*стъкмистически обработени данни*).

5.2.1.3.3 V obou současných jazycích jsou jasně vydělitelné též skupiny nových příslovce, která jsou slootovorně a sémanticky spjata s prefixálními a prefixálně-sufixálními (zde zahrnujeme též útvary s prefixoidy) adjektivy. Podle slovníků nových slov českých a bulharských je podíl jednotek s uvedenými charakteristikami v nejnovější slovní zásobě následující:

Tab. č. 23

	nová adverbia		
	<i>celkem</i>	<i>prefixální a prefixálně-sufixální</i>	<i>podíl</i>
SN 1 a SN 2	246	54	21,95 %
РНДБЕ a РНДБЕ	56	12	21,42 %

5.2.1.3.3.1 Podíl příslovce motivovaných přídavnými jmény prefixálními a prefixálně-sufixálními je v obou jazycích přibližně shodný.¹⁴⁰ Téměř stejná část českých a bulharských neologických (zejména substantivních) základů se tedy účastní nejen procesů slootovorných, ale také procesů vyvolaných faktory syntaktickými – realizují se jak v roli atributivního, tak v roli adverbialního (určujícího) členu v různých syntagmatech.¹⁴¹

¹³⁹ Srov. a. *full-text book, full-color printing*. Sousloví **пълен текст, *пълен цвят* se v bulharštině neuvžívají.

¹⁴⁰ Srov. s údaji o podílu přejatých základů v struktuře nových adverbii uvedenými zde v 5.2.1.

¹⁴¹ Viz DSZ, s. 42.

5.2.1.3.3.1.1 Nová adverbia analyzovaného typu nejčastěji poukazují k adjektivům z předložkových výrazů, např.: č. *bez kabelově připojit* ← *bez kabelové připojení* ← *připojit bez kabelu*; b. *въвеждам безклавиатурно* ← *безклавиатурно въвеждане* ← *въвеждам без клавиатура*. Relační příslovečná pojmenování se nezdá vztahují k adjektivům s antepozičními komponenty, u nichž nastává významový posun, srov.: č. *mikroplatebně* (účtovat, utratit) ← *mikroplatební* (styk, systém aj.) ← *mikroplatba*; b. (представя, разработя) *мултимедиуно* ← *мултимедиуно* (представяне, презентация) ← *мултимедия* aj.

5.2.1.3.3.1.2 U některých z příslovcí doložených v РНДЗБЕ a РНДБЕ lze předpokládat dvojí motivaci – vznikla buď modifikací prefixem/prefixoidem již existující jednotky, např. *пред- + приватизационно* → *приватизационно*, anebo se přitvořila k prefixálně-sufixálnímu adjektivu *предприватизационно* ← *предприватизационен*. Jiná jsou jednoduše spjata s prefixálně-sufixálními přídavnými jmény, např. *безотлагателен* → *безотлагателно*, *безхаберен* → *безхаберно*. Tato skutečnost může být interpretována jako projev dynamiky v této oblasti.¹⁴²

5.2.1.3.3.1.3 V češtině je výrazná skupina izolexémních adverbialních pojmenování, např. *antievropsky* – *protievropsky*, *antirežimně* – *protirežimně* aj. Do jejich struktury vstupují přejaté a domácí antepoziční komponenty představující variantní a konkurenční složku slovtvorného repertoáru. K těmto synonymním útvarům se za jistých podmínek přitvářejí antonymní příslovce, srov. např.: *protiekologicky* – *antiekologicky* a *proekologicky*; *protiislámsky* – *antiislámsky* a *proislámsky*. V bulharštině se na vzniku obdobných sémantických korelací u adverbii podílejí především prefixoidy s opozitním významem **анти-** a **про-**, např. *антиреформистки* – *прореформистки*, *антипазарно* – *пропазарно* aj.

5.2.1.3.3.1.4 Příslovce typu *orwellovský* ← *orwellovsky*, *tarantinovský* ← *tarantinovsky* aj. jsou motivována vztahovými adjektivy z vlastních jmen. Jako u přídavných jmen se k nim přimykají prefixálně-sufixální útvary vyjadřující osobní vztah, protichůdnost apod., např. *havlovsky* ← *havlovský* a též *antihavlovsky* – *protihavlovsky* a *prohavlovsky*.

5.2.1.4 Nová česká adverbia se účastní též dynamizace vztahů mezi víceslovnými výrazy, jmenovitě mezi spojeními s adjektivem v atributivní funkci a spojeními s určujícím adverbialně-adjektivním členem. Tyto dvoukomponentové konstrukce nejčastěji tvořené pomocí adjektiv *orientovaný*, *zaměřený* nebo *naladěný* O. Martinová hodnotí jako „analytická adjektivní pojmenování (srov. *dealerská činnost* a *dealersky zaměřená činnost* [...])“.¹⁴³ Obdobné konkurenční vztahy u úrovni syntagmatické nejsou pro současnou bulharštinu typické. Výrazy typu *клиентски ориентирано поведение*, *прокомунистически настроени симпатизанти* se v bulharském JM objevují jen ojedíle a jejich protějšek s „neanalytickým“ adjektivním přívlastkem většinou neexistuje. Tento fakt souvisí s významovým posunem, ke kterému dochází při odstranění některého ze slov majících „společný významově-formální komponent“.¹⁴⁴ Konkurenční dvojice

¹⁴² Na rozdíl od českých prací se v bulharských prefixace neprobírá jako produktivní postup odvozování adverbii. Pro češtinu viz MČ 1, s. 448, pro bulharštinu např. ГСБКЕ 2, s. 391–394; Radeva 1987, s. 159; Radeva 1991, s. 207.

¹⁴³ Martinová 2005b, s. 145.

¹⁴⁴ Podle O. Martinové 2005b, s. 145–146.

jako *джендер ориентирано изследване* a *джендер изследване* se ustalují zejména v případech, kdy to umožní sémantika slovtvorně neadaptované přejímky.

5.2.1.5 V obou jazycích se zvyšuje aktivita tvoření významově shodných způsobových příslovčí se složenými morfémy č. „**по** + **-u**“; b. „**по** + **-ск(и)**“. Tento model je využíván obzvláště intenzivně v JM, lze ho také určit jako současně nejproduktivnější v bulharštině. Podle něho vznikají nová bulharská způsobová adverbia od vztahových adjektiv: (a) k (většinou přejatým) obecným jménům osob, např.: *по бизнесменски*, *по папарашки*, *по чатърски*, *по шоуменски*; (b) k propriím, např. *по бойковски*, *по тървановски*, *по рашидовски*; (c) k zkratkám a zkratkovým slovům (cizího i domácího původu), např. *по седесарски*, *по пиарски* aj. Na jeho základě jsou tvořena i adverbia z morfologicky neadaptovaných přejímek, běžně uplatňovaných v atributivní funkci, např. *по ъндърграундовски*. V češtině je situace shodná, rozhojňování podle uvedeného modelu se účastní nejvíc názvů osob dle činnosti, záliby, ideové orientace apod. srov. např.: *po čišnicku*, *po poslanecku*, *po železničářsku* a *po jehovisticku*, *po skinheadsku* apod.; řidčeji k abstraktům, např.: *po antikomunisticku*. Negativně hodnotící odstín obvykle mají příslovce „vyjadřující podobnost, tj. že chování, vlastnosti určité osoby jsou podobné charakteristickému chování, vlastnostem osoby v pojmenovacím základu“, ¹⁴⁵ kterých je více v češtině než v bulharštině, např.: *po donutilovsku*, *po dobešovsku*, *po paroubkovsku*, srov.: *demokracie po klausovsku*; b. *прозрачност по костовистски*. Pojmenování se strukturou č. „**по** + **-u**“; b. „**по** + **-ск(и)**“ obsahující hodnotící významovou složku jsou tvořena i od základů druhově posesivních, např.: č. *po americku*, *po čečensku*, *po indiánsku*; b. *по либийски*, *по молдовски*, *по талибански* aj.

5.2.1.6 Expresivita se v obou JM dále dosahuje pomocí některých neproduktivních slovtvorných typů, jež se užívají příležitostně. V češtině to je typ „substantivní základ + přípona **-mo**“ ze starých dativních konstrukcí z přídavných jmen, např. *mobilmu*, ¹⁴⁶ v bulharštině – obdobný typ původem z ruštiny se složenými morfémy: „**по** + **-ому**“, např. *по синдикальному*.

5.3 Neosémantizace: sémantické tvoření nových adverbii a paralelní sémantické procesy

5.3.1 K obohacování adverbialních souborů přispívá také sémantické tvoření. SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ poskytují následující údaje o podílu neosémantických příslovecných pojmenování v nejnovějším adverbialním lexiku.

Tab. č. 24

	nová adverbia		
	celkem	neosémantická	podíl
SN 1 a SN 2	246	33	13,41 %
РНДЗБЕ a РНДБЕ	56	9	16,07 %

¹⁴⁵ Viz blíže Martinová 2005b, s. 143.

¹⁴⁶ Martinová 2005b, s. 134.

5.3.1.1 Relativní četnost sémanticky utvořených adverbii zahrnutých jak do českých, tak do bulharských slovníků nových slov je nejhodnější s relativní četností neosémantizmů u adjektiv, zatímco podíl neosémantizmů mezi slovesy zůstává nejvyšší.¹⁴⁷ V českém materiálu jsou široce zastoupena příslovce končící na *-ě/-e*, např.: *bulvárně* ‚bulvárním způsobem, s důrazem na senzačnost; povrchně, lacině, křiklavě‘,¹⁴⁸ *jednobarevně* ‚prostřednictvím zástupců (pouze) jedné politické strany‘¹⁴⁹ apod. Mezi bulharskými jednotkami převládají neosémantická deadjektivní adverbia se sufixem *-o*, např. *агресивно* ‚obzvláště aktivně, dynamicky, průbojný‘,¹⁵⁰ *непрозрачно* ‚tajně, stranou, mimo společenského dohledu a kontroly‘.¹⁵¹ Na pozadí inovačního dění u ostatních základních slovních druhů je dynamika u neosémantického adverbialního lexika méně ovlivněna internacionalizací, zato se v ní silněji projevuje proces sémantického tvoření výrazů s frazeologickou sémantikou¹⁵² nebo s přeneseným významem. Jinak řečeno, v novém významu vystupuje poměrně omezená skupina domácích/zdomácnělých českých a bulharských příslovcí, jejichž vznik byl podmíněn především paralelními sémantickými procesy.

Shrnutí: Jako neintenzivnější v oblasti adverbialní slovní zásoby se ukázaly inovační procesy související s dynamikou v rovině slovtvorné. Neologická adverbia vznikají na základě slovtvorných postupů a prostředků, které byly nejdříve uplatňovány v předchozím vývojovém období. Do struktury českých a bulharských adverbii dnes vstupuje nejvíce vztahových adjektiv poukazujících k substantivům cizího původu. Lze proto na jedné straně říci, že mezi dynamickými faktory působícími v oblasti českého a bulharského adverbialního lexika dominuje vliv tendence k internacionalizaci. Avšak na druhé straně tvoření deadjektivních adverbii je možné pojmut jako další fázi doplňování slovtvorných paradigmat jednotlivých přejatých výrazů, které se staly výchozími pro vznik nových slovtvorných hnízd. O tom svědčí mj. skutečnost, že se ve funkci příslovcových atributiv užívá poměrně málo morfologicky neadaptovaných přejímek, zatímco se procesů adjektivizace nebo verbalizování účastní velké množství výpůjček.

Současnou adverbialní dynamiku dále charakterizují následující procesy: (1) V oblasti tvoření českého i bulharského adverbialního lexika se zvyšuje produktivita vztahových adjektiv. (2) Zejména v češtině se rozšiřuje inventář slovtvorných komponentů podílejících se na vzniku nových příslovcí. (3) V bulharštině se prohlubuje proces prefixoidizace adverbialních jednotek. (4) V obou jazycích narůstá aktivita modelu tvoření způsobových příslovcí se složenými morfémy č. „*po* + *-u*“; b. „*no* + *-ck(n)*“; v bulharském JM je jeho produktivita prakticky neomezena.

Na rozdíl od situace u ostatních slovních druhů je vliv internacionalizační tendence na procesy spjaté s tzv. sémantickým tvořením skoro nepatrný. Neologická sémantika větší části adverbialních pojmenování je vázána zvláště na významový vývoj, kterým procházejí základová desubstantivní adjektiva, jimiž jsou motivována.¹⁵³

¹⁴⁷ Srov. s údaji v tab. č. 16 a 20.

¹⁴⁸ SN 1, s. 50.

¹⁴⁹ SN 2, s. 185.

¹⁵⁰ РНДБЕ, s. 27.

¹⁵¹ РНДБЕ, s. 299.

¹⁵² K tomuto termínu viz IV.2.3.1.1.1.

¹⁵³ K této otázce viz také Rangelova 2005, s. 177.

V. Inovační procesy v české a bulharské substantivní slovotvorbě

1. Inovační procesy: nevyhraněné morfémy

V slavistických pracích je věnována značná pozornost dynamice tvoření neologizmů s prvním afixoidním členem, tj. s nevyhraněným morfémem, který má rysy kořenu i afixu.¹ O. Martinčová a N. Savický² popisují proces afixoidizace takto: „Afixoidní tvoření je v protikladu jak k čisté hybridní derivaci (*subdodávka*, *houslista*), tak k čisté hybridní kompozici (č. *dvojkompas*; rus. *porfironosec*). Podle našeho názoru právě afixoidní typ hybridních útvarů je příkladem dalekosáhlé inovace, která probíhá takřka před našima očima a jejíž zasahování do struktury jazyka dosahuje takového stupně obecnosti, že může ukázat ve zvlášť nápadně podobě prolínání tendencí analogických a anomalistických.“³ Z citovaného názoru vyplývá, že: (1) Repertoár afixoidních slov lze pojmut jako pásmo s pomezním postavením mezi útvary vzniklými na základě derivace a na základě kompozice, jehož existence by mohla podmínit ustálení dalších lexikálních skupin s obdobnými „přechodovými“ charakteristikami. (2) Značný nárůst afixoidních souborů v slovní zásobě by mohl též ovlivnit projevy typologických tendencí v jednotlivých slovanských jazykových systémech. Se zřetelem k vysloveným předpokladům se dále zaměříme na jeden z nejzásadnějších dynamických jevů v české a bulharské slovotvorbě – na aktivizaci vzniku nových slov, do jejichž struktury vstupují tzv. radixoidy.

¹ Nejpodstatnějším dynamickým jevům v oblasti českého a bulharského afixoidního tvoření jsme se věnovali v předchozí kapitole.

² Martinčová – Savický 1987, s. 125.

³ Obecně lze říci, že základní metodologický rozdíl mezi českými a bulharskými synchronními výzkumy je ten, zda se za základní kritérium klasifikace nových slov považuje původ jejich komponentů. V českých pracích je problematika afixoidního tvoření zkoumána v rámci procesu hybridizace. Blíže viz přehled problematiky hybrid ve vztahu k obecným otázkám neologie u O. Martinčové a N. Savického (1987) včetně jejich závěrů při srovnání českých a ruských výzkumů v této oblasti. Na rozdíl od toho jsou v bulharských pracích slovotvorné inovační procesy interpretovány zejména s důrazem na způsob vyčleňování antepozíčních a postpozíčních komponentů. Nevyhraněné morfémy jsou nejčastěji označovány jako *лексико-морфема* (viz např. Murdarov 1983, s. 94–95; Radeva 1991, s. 50). Slovotvorné postupy uplatňované u nových útvarů jsou analyzovány v rámci kompozice (viz např. Murdarov 1983, s. 94), nebo jsou viděny jako výsledek vzájemného působení lexikální abreviace a kompozice (viz např. Krumova – Čoroleeva 1982; Radeva 1991).

1.1 Inovační procesy: radixoidy

V kontextu živého tvoření podle „stabilizovaného prefixoidního slovotvorného modelu“⁴ se v obou dnešních jazycích ustalují soubory neologizmů s antepozičními nevyhraněnými morfémy, které se od afixoidů liší tím, že zachovávají svou věcnou sémantiku. Tyto slovotvorně aktivní komponenty jsou označovány termínem *radixoid*.⁵ Výrazy s radixoidy se funkčně a sémanticky blíží k vlastním kompozitům. Jsou vykládány též jako shodné se souslovími s analytickým neboli neskloňným/neohebným přílastkovým členem.⁶

V synchronně zaměřené lingvistické literatuře se obecně přijímá, že rozhodující vliv pro **vyčlenění a osamostatňování** radixoidů má tendence k internacionalizaci, resp. k opakované internacionalizaci.⁷ Podotýká se také, že ve slovanských jazycích se rozšiřuje spojovatelnost radixoidů v rámci domácích slovotvorných modelů a typů.⁸ Dynamika v této oblasti je viděna i jako předpoklad vzniku kompozit se **zkráceným prvním (nejčastěji adjektivním) členem slovních spojení**.⁹ Z hlediska onomaziologického se dochází k názoru, že jednotlivé typy radixoidů se spojují s deriváty všech tří strukturálních typů, tj. s deriváty typu mutačního, modifikačního a transpozičního.¹⁰ Neopomijí se ani úloha šíření identických slovotvorných struktur do různých stylů jazyka a jejich postupná stabilizace v nich.¹¹

Proces osamostatňování radixoidů v jednotlivých slovotvorných systémech je též soustavně sledován. V českých i v bulharských publikacích se většinou dospívá k závěru, že se slovotvorné prostředky jako **agro(-)/агро(-), kyber(-)/кибер(-), narko(-)/нарко(-), termo(-)/термо(-)** aj. vyčlenily na pozadí přejímání celých řad internacionalizmů s identickým antepozičním komponentem.¹² Pokročilost adaptace nově osamostatněných komponentů je nejčastěji hodnocena na základě přibývání hybridních útvarů, které tento prvek obsahují. Obohacování řad kompozit s radixoidními morfémy podle dominujícího vzoru angloamerických slovotvorných modelů¹³ je mj. chápáno jako jeden z faktorů konvergentních vývojových tendencí mezi slovanskými jazyky. Radixoidní složeniny jsou tedy pojímány jako jednotky podílející se na vzniku shodných mezi-jazykových jevů.¹⁴ Řidčeji se vyskytují i některé interpretační rozdíly. Ty jsou spjaty

⁴ Martincová – Savický 1987, s. 133–134. Tamtéž autoři uvádějí, že stabilita prefixoidního typu je „určena především tím, že konkrétní prefixoidy vytvářejí odlišný morfémový typ. Vyznačují se lexikálně konkrétním významem, morfológickou nezařazeností mezi kořenné morfémy substantiv ani adjektiv, účastní se tvoření dalších hybridních slov.“

⁵ Podle O. Martincové a N. Savického (1987, s. 130) byl termín *radixoid* poprvé užit r. 1976 D. E. Rozentalem a M. A. Telenkovovou. Ve své stati autoři však volí termín „radixoidní prefixoid“. Zde upřednostňujeme termín *radixoid*, kterým označujeme nevyhraněné morfémy, jejichž věcný význam je sblížuje formálně, významově a funkčně s radixy. Viz také Lotko 2000b.

⁶ Viz např. Panov 1968, s. 105–134; Vačkova 1999, s. 59–66; Zemskaja 2005, s. 60.

⁷ K termínu *opakovaná internacionalizace* viz blíže II.7.1.

⁸ Viz např. Ohnheiser 2003, s. 334.

⁹ O. Martincová (1983, s. 88) popisuje proces konstituování slovotvorných typů a modelů založených na souslovích takto: „Vznikají také kompozitní pojmenování z fundujícího víceslovného pojmenování, jehož první určující člen, zpravidla odvozený od výrazu přejatého, vstupuje do složeniny jako člen „zkrácený“, např. fotografický papír – (foto + papír) → *fotopapír*.“

¹⁰ Viz např. Avramova 2003a, s. 142.

¹¹ Viz např. Waszakowa 2003b, s. 100.

¹² Viz např. Krumova – Čoroleeva 1982, s. 87; Martincová – Vačkova 1992, s. 14–15.

¹³ K otázce dominujícího vzoru angličtiny viz Daneš 1962.

¹⁴ Viz např. Gutschmidt 1999, s. 9; Ohnheiser 2003, s. 334.

buď se systémovými diferencemi mezi slovanskými jazyky, ze kterých pochází zkoumaný neologický materiál, anebo s nestejným rozsahem působení determinologizace v jednotlivých jazykových systémech.¹⁵

1.2 Dále se soustředíme na neologické soubory, jejichž první členy se vyznačují výše uvedenými charakteristikami. Mezi nejčastěji uplatňované v substantivní slovtvorbě patří podle SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ následující morfémy v různé etapě formálního a sémantického přehodnocování:

Tab. č. 25

SN 1 a SN 2		
video- 1.	55	obraz, obrazový
video- 2.	73	týkající se snímání a reprodukce obrazového a zvukového záznamu, související s nimi
porno-	33	pornografie, pornografický
profi-	22	profesionální, profesionálové, pro profesionály
auto- I.	21	automobilový
web-	20	webový
info-	20	informační
audio-	13	zvuk, zvukový, týkající se zvuku, jeho záznamu a reprodukce
etno-	13	etnický
krimi-	10	kriminální, s kriminální zápletkou

Tab. č. 26

РНДЗБЕ a РНДБЕ		
видео- 1.	30	който е свързан със записване, съхраняване или възпроизвеждане на движещи се визуални образи и звук
видео- 2.	54	който е свързан с филм или материал, който съдържа визуални образи и звук
видео- 3.	12	който е свързан с пренос на визуални образи и звук на разстояние
*авто- I	69	автомобилен
аудио-	44	който се отнася до звук, до записване и възпроизвеждане на звук
уеб- 1.	16	който се отнася до уеб, до Интернет
уеб- 2.	12	който става, осъществява се или действа чрез или в Интернет
porno-	25	pornoграфски
етно- 1.	15	който е свързан с музикалния стил етно
етно- 2.	2	който се отнася до традиционната народна музика, танци, обичаи и др. на даден етнос, народност

¹⁵ Viz např. Gazda 1991, s. 57.

етно- 3.	7	който се отнася до традиционните народни носии, накити и др., присъщи на даден етнос, народност
крими-1.	8	престъпен, криминален
крими-2.	12	който е свързан с отразяване, описване на престъпления, криминален
профи-	13	професионален
инфо- 1.	7	информационен
инфо- 2.	5	който е свързан с информация, сведения за нещо, информационен

1.2.1 Vysoká frekvence komponentů jako **auto(-)/авто(-)**,¹⁶ **etno(-)/етно(-)**, **info(-)/инфо(-)**, **krimi(-)/крими(-)**, **porno(-)/porno(-)** aj. v JM souvisí zejména s jejich aktivitou při pojmenovávání aktuálních jevů ze společenského života. Část nejšíře užívaných radixoidů, jako např. **audio(-)/аудио(-)**, **net(-)/нет(-)**, **video(-)/видео(-)**, **web(-)/веб(-)** aj., odkazuje též k názvům médií, k procesům a prostředkům (vzájemně) výměny informací. Avšak slovtvorně neaktivnější antepoziční komponenty mají v češtině a v bulharštině poněkud odlišné sémantické a komunikační, popř. též vznikové a/nebo strukturní rysy. Srovnání údajů v tab. č. 25 a 26 například ukazuje, že české nevyhraněné morfémy jsou většinou nepolysémantizované, zatímco značná část bulharských radixoidů je užívána ve více než jednom významu. Zda se tato skutečnost stává předpokladem prohloubení divergentních procesů v oblasti české a bulharské substantivní slovtvorby, zjistíme při analýze českých a bulharských souborů kompozit s radixoidy: **audio(-)/аудио(-)**, **auto(-)/авто(-)**, **etno(-)/етно(-)**, **info(-)/инфо(-)**, **krimi(-)/крими(-)**, **net(-)/нет(-)**, **para-/пара-**, **porno(-)/porno(-)**, **profi(-)/профи(-)**, **radio(-)/радио(-)**, **video(-)/видео(-)**, **web(-)/веб(-)**.¹⁷ Přitom se zaměříme zejména na projevy vyrovnávacích procesů při adaptaci jednotlivých radixoidních komponentů do obou zkoumaných jazyků.

1.2.1.1 Radixoid **audio(-)/аудио(-)** pochází z latiny a znamená ‚sluch, sluchový, týkající se slyšení, slyšitelnosti apod.¹⁸ Do češtiny i do bulharštiny se dostává pod vlivem opakovaně internacionalizace, a to jako součást termínů užívaných v anglojazyčných textech. Důsledkem toho **audio(-)/аудио(-)** začíná vystupovat ve významu ‚týkající se zvuku, jeho záznamu a reprodukce‘.¹⁹ V SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ je element **audio(-)/аудио(-)** charakterizován jako první část složených slov.

1.2.1.1.1 Mezi v JM frekventovaná česká a bulharská kompozita s **audio(-)/аудио(-)** patří např. tyto: č. *audioaparatura*, *audiokniha*, *audiopirátství*, *audiostopa*, *audiotitul*, *audiokázka*, *audiovysílání*; b. *аудиозаписвачка*, *аудиокурс*, *аудионосител*, *аудиопазар*, *аудиообучение*, *аудиопиратство*, *аудиоприказка* aj. Nové složeniny začínají konkurovat domácím slovním spojením,²⁰ např. č. *audiozáznam – zvukový*

¹⁶ Komponent **auto(-)** může mít v češtině tři různé významy (viz např. ASCS, s. 81), zde se však soustředíme pouze na kompozita s první částí **auto(-)** znamenající ‚automobilový‘. Homonymní prvek **auto(-)/авто(-)** ve významu ‚sám‘ za radixoid nepokládáme.

¹⁷ Při další analýze řadíme jmenované slovtvorné komponenty abecedně.

¹⁸ Podle výkladu v ASCS, s. 79. Význam **аудио(-)** je v bulharštině stejný.

¹⁹ SN 1, s. 34; РНДЗБЕ, s. 31.

²⁰ Slovní spojení *zvukový záznam* je uvedeno např. v SSJČ (V–Ž), s. 891, zatímco komponent **audio-** je v samostatném slovníkovém hesle uveden až v ASCS, s. 79. Údaje z БТР a РЧД svědčí o tomtéž.

záznam; *audionosič* – *zvukový nosič*; b. *аудиоверсия* – *звукова версия*; *аудионосител* – *звуков носител* apod. V češtině jsou však projevy vyrovnávacích procesů markantnější, např. k anglicizmu *audioplayer* se přimyká kalk *audiopřehrávač*, zatímco v bulharštině se ustaluje pouze transkribovaný výraz *аудиоплейър*.

1.2.1.1.2 V obou JM se uplatňuje i substantivizovaný výraz **audio/аудио** s významem ‚audiozáznam, audionahrávka‘, který vznikl v profesní mluvě.²¹ V SN 1 je kromě substantiva **audio** s významem ‚audiotechnika‘ doloženo také nesklonné adjektivum **audio** znamenající ‚zvukový‘. V bulharském slovníku podstatné jméno **аудио** nenacházíme.²² Na „přechodnost“ morfému zato ukazuje psaní **аудио** v nových složených pojmenováních zvlášť, se spojovníkem anebo dohromady. Lze tedy říci, že současná situace v bulharštině odpovídá stavu dříve zachycenému v češtině.²³

1.2.1.2 Radixoid **auto(-)/авто(-)** odkazuje k substantivu č. *automobil* a b. *автомобил* a k adjektivu č. *automobilový/autový* a b. *автомобилен*. Zkrácenina **auto** s významem ‚automobil‘ je registrována již v SSJČ.²⁴ V РНДЗБЕ je prvek **авто(-)** podán jako první část kompozit s novou sémantikou ‚automobilový‘. V bulharštině se podstatné jméno ***авто** neustálilo.

1.2.1.2.1 V českém a bulharském JM jsou sériově tvořeny jednotky s komponentem **auto(-)/авто(-)** plnicím determinační a/nebo aktualizací funkcí, např.: č. *autoburza*, *autobyznys*, *autokarta*, *autotrh*, *autovýstava* a b. *автоборса*, *автогробница*, *автоизложение*, *автоинтериор*, *автоканал*, *автокражба*, *автокурс*, *автокъща*, *автомафия*, *автопазар*, *автопоход* apod. Vyšší slovotvornou produktivitou se bulharský prvek **авто(-)** vyznačuje zejména při tvoření pojmenování osob obsahujících hodnotící významovou složku. Do souboru bulharských příznakových názvů živých bytostí jako: *автобандит*, *автодилър*, *авторазбойник*, *автоталибан* aj. spadá podskupina kompozit s druhou částí původem z turečtiny, např. *автоапаиш*, *автоджамбазин* apod. V češtině je méně názvů osob, např. *autoklempíř*, zato převládají stylisticky neutrální útvary, srov.: *autodopravce*, *autoprodejce* (mohou označovat jak osobu vykonávající tuto činnost, tak firmu věnující se těmto službám) a technické výrazy, např.: *autobotička*, *autochladnička*, *autoklimatizace* aj.

1.2.1.3 První část přejatých složených slov s **etno(-)**²⁵ byla nejdříve vydělena v SSJČ.²⁶ V bulharských výkladových slovnících i v slovnících cizích slov komponent **етно(-)** – naopak – nebyl uveden v samostatném slovníkovém hesle. Produktivita prvku **етно(-)** v neologické slovotvorbě byla poprvé zachycena v РНДЗБЕ, zatímco aktivnější uplatňování **етно(-)** u českých neologizmů registruje až SN 2. V češtině se komponent **etno(-)** ustaluje s jednoznačným významem ‚etnický‘. V bulharštině **етно(-)** nabývá

²¹ Srov.: č. „Tvůrci portálu však brzy pochopili, že internet má své nesporné výhody, které by bylo hříchem nevyužít. Prostor bez hranic nebo bez omezení počtem nových stránek je jen jednou z nich. Další je „třetí rozměr“: možnost vložit **audio** a **video**“ (MFD/11. 01. 2008, zdroj NewtonMedia); b. „**Видео** по пътя на **аудиото**. Бъдещето на видеоразпространението е свързано с интернет“ (K/02. 06. 2006).

²² C. Avramova (2003a, s. 151) uvádí, že jako substantivum ve významu ‚аудиокомпонент, аудиоплата‘ se **аудио** uplatňuje v bulharském počítačovém slangu.

²³ V SN 1, s. 34, je uvedeno, že kolísání první části složených slov **audio-** se projevuje v některých případech v psaní dohromady i zvlášť. SN 2 však tento jev již neregistruje.

²⁴ SSJČ (A–M), s. 61.

²⁵ V češtině se někdy vyskytuje též podoba **ethno-**, na základě čehož lze předpokládat, že prvek s podobou **etno(-)** pronikl opětovně spolu s přejímkami z angličtiny.

²⁶ SSJČ (A–M), s. 467.

polysémantických rysů. V РНДБЕ jsou vyděleny následující jeho významy: 1. ‚vztahující se k hudebnímu stylu etno‘; 2. ‚týkající se hudby, tanců, zvyků tradičních pro určitou národnost, etnos apod.‘; 3. ‚vztahující se ke krojům, ozdobám aj. tradičním pro určitý etnos, národnost‘.²⁷

1.2.1.3.1 Na aktivizaci spojitelnosti **etno(-)/етно(-)** a na jeho polysémantizaci se podílí hojně užití nově přejatých anglicizmů z různých komunikačních oblastí. Kolísání při psaní **etno(-)/етно(-)** dohromady, se spojovníkem a zvlášť souvisí též s trendem napodobování jazykových modelů příznačných pro angloamerické mediální texty. V českých a bulharských médiích věnujících se zejména současné hudbě jsou proto vysoce frekventovány jednotky s variantní grafickou podobou, např.: *etnohudba, etno hudba, etno-hudba; etnostyl, etno-styl, etno styl a styl etno; etnomuzika, etno-muzika, etno muzika* a b. *етномузыка, этно-музыка, этно музыка; этностил, этно-стил, этно стил а стил этно* aj. Z prostředí profesního vyjadřování se do JM dále dostávají nově výrazy jako²⁸ č. *etnofestival, etnoskupina, ethnoscéna, etnoprvky, etnotance* a b. *етномузикант (živ.); этноэлементы, этнозвучене, этноконцерт, этносцена (neživ.)* aj. V obou jazycích stále narůstají skupiny kompozit označujících jevy ze sféry: (a) módy: č. *etnodoplňky, etnonáramek, etnovýšivka, etnopotisk*; b. *етноаксесоар, этнобижу, этнокостюм, этнооблекло* atd. (b) tzv. životního stylu (u názvů veřejných podniků **etno(-)/етно(-)** plní aktualizaci funkci): č. *etnočajovna, etnokabaret, etnorestaurace*; b. *этнозаведение, этноклуб, этномехана, этноресторант*. V politické publicistice se aktivizuje vzor tvoření složenin s **etno(-)** a se sufexoidy původem z klasických jazyků **-cida/-цид**: *etnocida/етноцид*; č. **-kracie/-krat** a b. **-крация**: *etnokracie/этнокрация* a jen č. *etnokrat*. V češtině jsou nové jednotky s **etno(-)** v obecnějším významu ‚etnický‘ expresivně až hanlivě zabarvené, např. *etnoturistika, etnoturista*.²⁹ V bulharštině jsou slova z této významové skupiny neutrální, např. *етнопарк, этнопътуване, этнотуризм, этноселуице* aj.

1.2.1.3.2 Lexikalizovanou jednotku **etno/етно** nacházíme v slovnících nových slov obou jazyků. V češtině se **etno** osamostatňuje jako ohebné substantivum se dvěma dílčími významy: 1. ‚etnická hudba, etnohudba‘ a 2. ‚móda s etnickými prvky‘. Výraz **etno** se zároveň vyvíjí v samostatné přídavné jméno se sémantikou ‚jsoucí ve stylu etno, etnický‘, čímž se zapojuje do skupiny posilující tendenci k slovosledné adjektivizaci morfologicky neztvárněných přejímek.³⁰ V bulharštině se **етно** na začátku ustaluje jako podstatné jméno bez tvaru množného čísla s užším významem ‚hudební styl‘, později jsou také vyděleny jeho dílčí významy: 1. ‚hudební vystoupení ve stylu etno‘; 2. ‚módní styl, pro nějž je charakteristické využití prvků typických pro kroje, ozdoby apod. tradičně užívané určitým etnosem, národností‘.³¹

²⁷ Srov. také s výkladem v РНДЗБЕ, s. 106.

²⁸ Zde uvádíme jen útvary psané dohromady. Neologizmy s **etno(-)/етно(-)** se však vyskytují ve variantních grafických podobách.

²⁹ Viz SN 2, s. 110. Srov. např.: ‚Kdy země EU pochopí, že v naprosté většině případů nikoli rasové pronásledování, ale snaha zneužívat štědrý azylový systém vede slovenské a české Romy k dalším vlnám *etnoturistiky*?‘ A také: ‚Mimoходом, kam poletí pro *etnoturisty* vládní speciál přístě?‘ (zdroj: Databáze excerpčního materiálu *Neomat*, ÚJČ AV ČR, v. v. i.).

³⁰ K této tendenci viz blíže IV.3.1.1.2.

³¹ РНДБЕ, s. 175.

1.2.1.4 V češtině se po vyčlenění z internacionalizmů monosémantický prvek **info(-)/инфо(-)** znamenající ‚informační‘ začíná rychle lexikalizovat, tedy formovat se v samostatné slovo.³² Substantivum **info** se osamostatňuje s významem ‚informace‘, zatímco nesklonné adjektivum **info** má sémantiku: 1. ‚vztahujících se k informacím, podávající je, informační‘ a 2. ‚poznávací‘.³³ V bulharštině se **инфо** (‚informace, údaje o něčem nebo o někom‘) zatím užívá pouze ve funkci podstatného jména, a to zejména při neformální komunikaci;³⁴ přesný význam polysémantického nevyhraněného morfému 1. ‚informační‘, nebo 2. ‚spjatý s informacemi, údaje o něčem‘ krystalizuje až v rámci nově utvořeného lexému.

1.2.1.4.1 V obou jazycích se vydělují soubory nových slov z oblasti informačních a komunikačních technologií, např. č. *infobáze, infodálnice, infomenu, infoserver*; b. *инфобаза, инфосистема, инфосървър* aj. Jsou rozmanité také skupiny nových výrazů existujících vedle sousloví s adjektivem *informační*, srov. č. *informační centrum – infocentrum, informační kancelář – infokancelář, informační stánek – infostánek, informační středisko – infostředisko, informační válka – infoválka* a b. *информационен бюлетин – инфобюлетин, информационна война – инфовойна, информационно шише – инфошише, информационни услуги – инфоуслуги, информационен център – инфоцентър* apod. V bulharštině se **инфо** vyskytuje i u názvů médií, a to především internetových, jak v antepozici, např.: *Инфо-Бизнес, ИнфоРадио*, tak v koncovém postavení: *Благовград Инфо, Варна Инфо, Нетинфо, Перник Инфо* aj.

1.2.1.5 Na rozdíl od neologizmů s komponenty jako **demo(-)/демо(-), info(-)/инфо(-), web(-)/веб(-)** aj. kompozita se složkou **krimi(-)/крими(-)** neodkazují jednoznačně k angloamerickým přejímkám.³⁵ Český prvek **krimi(-)** znamená ‚kriminální, s kriminální zápletkou‘³⁶ u slov jako *krimidrama, krimikomiks, krimiromán* aj. V bulharštině je prvek **крими(-)** polysémantický. V РНДЗБЕ a РНДБЕ³⁷ jsou určeny dva jeho významy: 1. ‚zločinný, kriminální‘, např.: *кримигрупа, кримидосие, кримирекорд, кримисъбитие*; 2. ‚spojený se zaznamenáním, popisem zločinu, kriminální‘, např.: *кримиинформация, криминовини, кримироман, кримирубрика, кримихроника* aj.

1.2.1.5.1 V SN 1 je zachyceno nesklonné substantivum **krimi** s významem ‚kriminální film, román, hra apod.‘ Tamtéž nacházíme i adjektivum **krimi**, které je významově shodné se slovtvorným prvkem **krimi(-)**. V bulharštině je podstatné jméno **крими** registrováno již v РЧД,³⁸ jednotka **крими** je v něm označena jako zkrácenina.

1.2.1.6 Nevyhraněný morfém **net(-)/нет(-)** pochází z oblasti počítačové techniky. V počáteční etapě má **нет(-)** v bulharštině poměrně široké užití.³⁹ Nově vznikají např. výrazy: *нетжурналистика, нетмагазин, нетпубликация, нетфирма* aj. Komponent se kombinuje také s domácími základovými slovy, např. *нетвързка*,⁴⁰ *нетуслуга*. Slova

³² K termínu *lexikalizace* viz blíže II.7.3.

³³ SN 2, s. 173.

³⁴ РНДБЕ, s. 202.

³⁵ Na základě dřívě doložené jednotky *krimihistorika* (z r. 1975) v databázi lexikálního archivu ÚJČ AV ČR, v. v. i., lze předpokládat, že v češtině jde o vliv němčiny.

³⁶ SN 1, s. 136.

³⁷ РНДЗБЕ, s. 147.

³⁸ РЧД, s. 405.

³⁹ РНДБЕ komponent **нет-** mezi slovtvorné aktivní první části složených slov již nezařazuje.

⁴⁰ Jak ve významu ‚internetové připojení‘, tak ve významu ‚milostný vztah uskutečňovaný prostřednictvím internetu‘.

s **нет(-)** někdy konkurují útvarům se složkou **уеб(-)**, např. *нетсписание/нет списание* a *уебсписание*, *нетпространство/нет пространство* a *уебпространство* aj. V češtině morfém **нет(-)**⁴¹ není slovotvorně produktivní, oba slovníky neologizmů ho neuvádějí.

1.2.1.6.1 V platnosti substantiva s významem ‚internet, internetová síť‘ je **нет** v bulharštině registrován již v prvním slovníku neologizmů z r. 2001.⁴² Substantivizace komponentu **нет** v češtině probíhá později, uvádí ho až SN 2, a to ve dvou významech: 1. *poč. ‚globální počítačová síť (Internet)‘*; inet (ve významu 1); 2. *poč. ‚komunikační prostředí globální počítačové sítě (Internetu); na tom založený celosvětový komunikační prostředek, médium‘*; inet (ve významu 2), ‚internet‘.⁴³

1.2.1.7 Jak v češtině, tak v bulharštině ke skupině radixoidů přechází původní předpona **para-/папа-** (z řeč.).⁴⁴ V češtině je **para-** jako komponent s věcným významem ‚parašutista, parašutistický‘ zaznamenán dříve,⁴⁵ nověji se však objevují kompozita jako *paraškola*,⁴⁶ *parakomise*. Paralelně se osamostatňuje homonymní prvek **para-**⁴⁷ odkazující k výrazům ‚paraplegie, paraplegik, paraplegický‘, např.: *paradivadlo* a *paradivadelník*, *paralympiáda/paraolympiáda* a *paralympionik/paralympik*, *paralympička*. Blíže své původní řecké sémantice ‚vedle, při, spolu; skrze; proti; mimo‘ je **para-** u nových přejímek z angličtiny jako *paramedik* a *paramilitarismus/paramilitarismus* apod. V РНДЗБЕ⁴⁸ je komponent **папа-** charakterizován jako neosémantický element obměňující význam základu ve smyslu ‚existující nebo projevující se souběžně s dalším, napodobující něco/někoho jiného‘, např.: *параармия*, *параекология* aj. Nejspíš v souvislosti s jeho slovotvornou aktivitou (a to i v dalších významech,⁴⁹ které nejsou samostatně uvedeny) komponent **папа-** v РНДБЕ již není určen jako neosémantický. Bulharské neologizmy, v nichž se **папа-** vztahuje k slovu ‚parašutistický‘, nejsou doloženy. V obou jazycích se prvek **para-/папа-** nelexikalizuje, což souvisí s jeho afixálním původem.

1.2.1.8 Antepoziční komponent **porno(-)/porno(-)** je sémanticky vázán na výrazy: č. *pornografie, pornografický*; b. *pornoграфия, pornoграфски*. V současnosti nově české a bulharské jím tvořené výrazy vznikají sériově. K aktivně rozhojňovaným řadám neologizmů s **porno(-)/porno(-)** patří názvy osob, např.: č. *pornofilmař, pornoherec, pornoherečka, pornokrál* a *pornokrállovna, pornomagnát, pornoproducent* a *pornoproducentka, pornovydavatel*; b. *pornoаматьор* a *pornoаматьорка, порногерой, порнозвезда, порнокрал* a *порнокралица, порнолюбитель, порнопродуцент, порнорежисьор, порнотърговец* apod. Skupina pojmenování neživých substancí je též velmi bohatá, např.: č. *pornoaféra, pornobranže, pornofestival, pornoprodukce, pornoprůmysl, pornoseriál, pornoserver*; b. *pornoанимация, pornoиндустрия, порноканал, порноклуб, порноклип, порнопроизводство, порноразказ, pornosайт* aj.

⁴¹ Nacházíme ho pouze u přejímek, jako např. *netbyznys*.

⁴² РНДЗБЕ, s. 184.

⁴³ SN 2, s. 291–292.

⁴⁴ K této otázce v češtině viz Kochová 2005a, s. 82.

⁴⁵ SSIČ (N–Q), s. 512–513.

⁴⁶ Ve významech: 1. ‚základní parašutistický výcvik‘; 2. ‚školicí zařízení pro tento výcvik‘.

⁴⁷ SN 1, s. 200.

⁴⁸ РНДЗБЕ, s. 197.

⁴⁹ V jednotlivých heslech nacházíme jednotky s **папа-** ve významu ‚paraplegie, paraplegik, paraplegický‘, např.: *параигри, параолмпиада* a *параолмпиец*.

1.2.1.8.1 V češtině se osamostatněný výraz **porno**⁵⁰ dostává do širších funkčních sfér později než v bulharštině. Substantivum **porno** s jednoznačnou sémantikou ‚pornografie‘ a také formálně stejně neohebné přídavné jméno **porno** s významem ‚pornografický‘ jsou již zahrnuty do výkladového slovníku současného bulharského jazyka.⁵¹ Na rozdíl od toho substantivum **porno** se třemi dílčími významy: 1. ‚pornografická produkce‘; 2. ‚pornografický film‘; 3. ‚pornografický časopis‘ a adjektivum **porno** znamenající *pornografický* jsou v SN 1 podány jako neologické.⁵² Avšak osamostatňování **porno/porno** v obou jazycích, v nichž se všechny tyto lexémy i dnes vyznačují hovorovými rysy, bylo vyvoláno souhrou dvou souběžně působících faktorů. Na jedné straně v přejímajících jazykových systémech dochází ke krácení starší přejímky *pornografie/pornoграфия*. Na straně druhé se projevuje vliv opakované internacionalizace.⁵³

1.2.1.9 V češtině a v bulharštině je radixoid **profi(-)/профи(-)** významově usouvztažňován s adjektivem *profesionální*.⁵⁴ C. Avramova⁵⁵ vyslovuje názor, že se **profi(-)/профи(-)** dostává do obou jazyků prostřednictvím němčiny. Je proto velice pravděpodobné, že element **profi(-)** pronikl do češtiny již v předchozí etapě. Pro začlenění **profi(-)** do českého slovotvorného systému nejspíše sehrál svou úlohu i další činitel. Ustálení původně kontaktového neologizmu⁵⁶ z němčiny později podpořila expanze internacionalizmů s první částí **profi(-)**. Užší sémantika a omezenější užití bulharského komponentu **профи(-)** svědčí o tom, že sblížení mezi češtinou a bulharštinou probíhá až v novějším období, a to zejména prostřednictvím internacionalizace. Mezi nejčastěji uplatňované české a bulharské neologizmy s radixoidem **profi(-)/профи(-)** patří např. tyto: č. *profidebut, profifederace, profifotbal, profilyžování, profisezona, profiutkáni* a b. *профийсграф, профиспортист* (živ.) a *профигрупа, профиклуб, профитенис, профиамиониат* (neživ.) aj. Na narůstající produktivitu **profi(-)/профи(-)** v obou jazycích ukazují také neologizmy z dalších tematických oblastí, např.: (a) fotografie: č. *profifotograf, a profikamera* a b. *профифотограф a профиснимка*, (b) vojenství: č. *profivojsko* a b. *профиармия*; (c) vzdělání: č. *profikurz, profivýuka* a b. *профи-образование, профискола* apod. V bulharštině se projevuje též významová diferenciacie mezi souslovími jako *професионална титла* (to znamená jednak ‚titul, který používají odborníci v dané profesi‘ a jednak ‚uznání, jehož dosáhl sportovec‘) a k nim poukazujícími složeninami – *профутитла* – s jediným významem ‚uznání, jehož dosáhl sportovec‘.

1.2.1.9.1 České substantivum **profi** znamenající ‚profesionální činnost, práce‘ dokládá SN 1.⁵⁷ Samostatný bulharský lexém **профи** s užším významem ‚profesionalista

⁵⁰ Předtím osamostatněný lexém **porno** byl uveden pouze v ASCS, s. 609.

⁵¹ Viz např. БТР, s. 703. Bulharské slovníky nových slov slovně osamostatněnou jednotku **porno** proto již neuvádějí.

⁵² SN 1, s. 216.

⁵³ Je třeba upozornit, že o aktivním přejímání z angloamerických zdrojů svědčí mj. příležitostné užití pravopisně neadaptovaných anglicizmů v češtině, např. *pornokomiks/pornokomics*. Avšak v angličtině se široce užívá také prvek **porn-**, který není doložen ani v češtině, ani v bulharštině. (K **porn-** viz např. výklady v *Cambridge Advanced Learners Dictionary 2003; Merriam-Webster's Collegiate Dictionary*, Eleventh Edition, 2003).

⁵⁴ Viz SN 2, s. 349; ПНДЗБЕ, s. 218.

⁵⁵ Avramova 2003a, s. 156. Autorka vychází z existence adjektiva *profi* ‚profesionální‘ v němčině a podotýká, že pro bulharštinu není vliv němčiny v této etapě jednoznačně prokazatelný.

⁵⁶ K problematice kontaktového neologizmu viz Martinová – Rangelova (1996).

⁵⁷ SN 1, s. 225.

(zejména v oblasti sportu)⁵⁸ je poprvé zachycen v РНДЗБЕ. Funkčně a sémanticky **профи** odpovídá již v SSJČ⁵⁸ podanému podstatnému jménu *profik*. Slovně osamostatněné jednotky č. **профи** a b. **профи** se dnes uplatňují nejširše v oblasti sportu a v běžné mluvě.⁵⁹ V obou jazycích se **профи/профи** rovněž užívá v platnosti neohebného atributu. Vedle adjektiva **профи** znamenajícího ‚profesionální, profesní‘ SN I registruje i formálně stejné adverbium. Slovní spojení s **профи/профи** koexistují se souslovími s přívlastkem *profesionální/profесионален*. Vznikají takto variantní řady obsahující členy s různými komunikačně-stylovými rysy. Srov. č. *profesionální armáda – profi armáda – profiarmáda; profesionální hokej – profi hokej – profihokej; profesionální práce – profi-práce – profipráce*; b. *професионален картинг – профи картинг – профикартинг; професионална писта – профи писта – профиписта; професионална журналистика – профи журналистика* aj.

1.2.1.10 Radixoid **радио(-)**⁶⁰ je uveden pouze v SN I, a to jen ve významu ‚rádiový přijímač, rádiové elektromagnetické vlny‘.⁶¹ V РНДЗБЕ⁶² je komponent **радио(-)** vyloučen jako neosémantická první část složených slov ‚vztahující se k rádiu‘. РНДБЕ⁶³ zaznamenává jeho polysémantizaci a na základě toho ho určuje jako první část složených slov s novým významem ‚týkající se používání rádiových vln‘. Zásadní diference mezi češtinou a bulharštinou lze vysvětlit následujícími skutečnostmi. Oficiální české pojmenování média jako instituce je *rozhlas*. Jemu odpovídající adjektivum je *rozhlasový*. Jména *rádio* a *rádiový* se uplatňují především v neformální komunikaci. Ve spisovné bulharštině je podstatným jménem **радио** označováno jak rozhlasové médium, tak rozhlasový přijímač. Při vyjádření vztahu k dalším substantivům **радио** vystupuje také ve funkci určujícího členu kompozit, někdy rovněž jako neohebné adjektivum v přívlastkové pozici.⁶⁴ Z toho vyplývají i sémantické a stylistické rozdíly mezi skupinami starších kompozit s **радио(-)** v bulharštině a jejich víceslovnými českými ekvivalenty, srov. např.: *радиопрограма – rozhlasový program, радиостанция – rozhlasová stanice* apod.

1.2.1.10.1 V dnešní bulharštině je prvek **радио(-)**⁶⁵ i nadále nejaktivnější u kompozit významově spjatých s oblastí rozhlasového vysílání; jím jsou tvořeny např. tyto nepříznačové neologizmy: *радиоверига, радиокомпания, радиополиценз, радиопазар, радиопроект* apod. Podle zaměření rozhlasových stanic na určitý hudební styl se začínají

⁵⁸ SSJČ (N–Q), s. 905.

⁵⁹ Totéž lze říci také o substantivu *profik*.

⁶⁰ V SSJČ (N–Q), s. 5–6, jsou uvedeny následující díleč významy **радио-**: **радио- I** ‚týkající se paprsků, záření při jaderné reakci, řídč. jiných paprsků, např. rentgenových‘; **радио- II** ‚týkající se rádiových, elektromagnetických vln, jejich technického využití‘; **радио- III** ‚první část složených slov spojující druhou část s významem slova rádio 1, 2, rádiový II, a to **I.** jako s její vlastností (radioaparát, *rádiový, rozhlasový přístroj*); **2.** jako s jejím předmětem (radiofikace *budování rozhlasu, rozhlasové sítě*); – často v složeninách mechanicky tvořených (zprav. slang.): radioobchod, radiodům, radiosoučástka, radiomateriál aj.“. V БТР, s. 801, je **радио-** charakterizován takto: 1. ‚vztahující se k rádiu‘; 2. ‚vztahující se k radiu, radiaci‘.

⁶¹ SN I, s. 239.

⁶² РНДЗБЕ, s. 223.

⁶³ РНДБЕ, s. 349.

⁶⁴ Přesto, že adjektivum ***радиов** neexistuje, **радио** ve funkci neohebného adjektiva neuvádějí ani БТР, ani РНДЗБЕ a РНДБЕ.

⁶⁵ Co se týče slovotvorné fundace/motivace dále uvedených útvarů, vycházíme z názoru O. Martinové a N. Savického (1987, s. 133). V návaznosti na uplatnění substantivizovaných kořených morfémů jako **кино**, **радио** apod. u českých hybridních útvarů již od konce 50. let autoři uvádějí, že „*радиоприймач* může být sice sémanticky motivován souslovím *rozhlasový přijímač*, ale vlastní tvoření hybridního slova probíhá na základě skládání *радио-* + *приймач*“.

objevovat též sekundární kompozita⁶⁶ sestávající ze tří částí, např. *джазрадиостанция*, *фолкрадиостанция* aj. V současné češtině komponent **radio(-)** s významem ‚vztahující se k rádiu‘ má omezenou slovtvornou produktivitu, srov. např. č. *rozhlásový poplatek* (**radiopoplatek* není registrován) a b. pouze *радиотакса*. Zato v ní vzniká více jednotek odkazujících k výrazu *rozhlásový přijímač*, např.: *radiobudík*,⁶⁷ *radiopřehrávač*, *radiorekordér*, *radiosouprava*. V bulharském materiálu je doloženo jen konkrétním *радиокасетофон*. Méně početný je i bulharský soubor s **радио(-)** (týkající se rádiových, elektromagnetických vln, jejich technického využití⁶⁸), srov: č. *radiobudík*,⁶⁸ *radiodispečink*, *radiohodiny* a b. *радиомодем*, *радиотакси*, *радиочасовник*. V obou jazycích se v této skupině vyskytují též sekundární složeniny, např.: č. *autorádiopřehrávač* a b. *авторадиокасетофон*. Element **radio-** znamenající ‚týkající se paprsků, záření při jaderné reakci, řídic. jiných paprsků, např. rentgenových‘ nepatří mezi nejfrekventovanější v současném JM.

1.2.1.11 Do nových českých složenin morfém **video(-)** vstupuje jako jeden z jejich slovtvorných základových výrazů, formálně, strukturně a sémanticky totožných se samostatným lexémem **video**. Vyčlenění **video(-)/видео(-)** probíhá obdobně v obou jazycích.⁶⁹ Neologizmy s **video(-)/видео(-)** lze rozdělit do následujících základních skupin.

1.2.1.11.1 Do první spadají novější terminologické přejímky pocházející z oblasti sdělovací a počítačové techniky. Jsou to jak konkrétní v neadaptované angloamerické podobě (v bulharštině většinou transkribované), tak speciální názvy s druhým domácím komponentem. Nacházíme je zvlášť v mediálních textech s odborným zaměřením, např.: č.: *videoadaptér*, *videoeditor*, *videokarta*, *videokonference*, *videomail*, *videoobrazovka*, *videotext*; b. *видеодиск*, *видеодомофон*, *видеокамера*, *видеокарта*, *видеоконференция*, *видеоплейър/видеоплеър*, *видеочат* apod.

1.2.1.11.2 Do druhého souboru patří hybridy z oblasti tzv. zábavního průmyslu (v širokém smyslu slova). Pomocí antepoziční části **video(-)** je jimi vyjadřována záliba v obrazových médiích vzhledem k jejich výrobě, zpracování, užití, šíření apod. Více pojmenování s touto sémantikou je v češtině, např. *videodivák*, *videohráč* (živ.) a *videocena*, *videoherna*, *videohovor*, *videokavárna*, *videoknihovna*, *videonovinka*, *videoplátno*, *videostěna*, *videoškola*, *videotrh*, *videoučebnice* (neživ.) aj. U nových bulharských slov se **видео(-)** vztahuje především k sféře multimédií a filmů, např. *видеоекскурзия*, *видеоигра*, *видеокъща*, *видеопазар*, *видеописмо*, *видеоразговор*, *видеостена*, *видеосъобщение*, *видеоурок* atd.

1.2.1.11.3 V obou jazycích jsou s **video(-)/видео(-)** tvořeny i expresivní názvy podle produktivních slovtvorných modelů se sufixoidy, srov. č. *videoman*, *videomaniak*,

⁶⁶ Termín *sekundární kompozice* užíváme ve shodě s I. Bozděchovou (1994). Tamtéž, s. 22, autorka vyděluje tři základní typy utvořené sekundární kompozicí a uvádí: „Z hlediska hierarchizace slovtvorného procesu (v důsledku toho i struktury) a podle charakteru kompozice patří mezi složeniny tvořené čistou kompozicí většina jmen tvořených sekundární kompozicí. Na rozdíl od ostatních složenin tvořených čistou kompozicí (sekundární kompozita, pozn. B. N.) mají složitější slovtvornou stavbu (...).“

⁶⁷ Ve významu ‚budík vestavěný do rádia‘.

⁶⁸ Ve významu ‚elektronický budík řízený rádiovým signálem‘.

⁶⁹ Shodujeme se s O. Martincovou (1988, s. 110), že: „Morfologicky nevyhraněné morfémy (...) vznikají (...) vyčleněním z cizích slov (video z videofonní – srov. úměru videofonní :: telefonní), které může probíhat paralelně s prvním způsobem, tj. zkracováním (videofonní záznam → video- + záznam), i s přejímáním slova z cizího jazyka.“

videomanie a b. *видеоман, видеоманиак, видеомания* atd. Tato poslední skupina posiluje inovační procesy, které souvisejí s paradigmatickou slovotvorbou.

1.2.1.11.4 Substantivizovaný výraz **video** je v současnosti zařazen do výkladových slovníků obou jazyků. Podle SSČ⁷⁰ **video** souhrnně pojmenovává „technické prostředky, které souvisejí s přenosem, záznamem a reprodukcí obrazu, popř. i zvuku“. V SN 1 jsou vymezeny další jeho významy: 1. „zařízení pro záznam a (nebo) reprodukcí obrazu a zvuku; videorekordér, videopřehrávač“; 2. „videozáznam, videonahrávka“; 3. „videoprodukce“. V БТР⁷¹ je substantivum **видео** vysvětleno termínem *videomagnetofon*.⁷² РНДЗБЕ⁷³ podává stejný výklad s upřesněním, že přejímka pochází z angličtiny. РНДБЕ se o věcně konkrétním významu substantiva **видео** sice nezmiňuje, ale upozorňuje na jeho neosémantizaci: Vyděluje jak výraz **видео** označující všechny druhy produktů a materiálů, které obsahují vizuální obraz a zvuk, tak pojmenování **видео** pro jednotlivé produkty tohoto typu (*видеоклип, видеофильм* aj.). Přesto ve srovnání s polysémantičností slovotvorného komponentu **видео(-)** význam bulharské slovně osamostatněné jednotky zůstává užší.⁷⁴ Neohebné přídavné jméno **видео** není dosud registrováno v bulharských slovnících. Nesklonné adjektivum **видео** „týkající se videa, videoový“ zato nacházíme již v SN 1. Neologický materiál z JM zároveň ukazuje, že jednotka **видео** začíná vystupovat ve významu „videonahrávka, videozáznam“. Jako u jiných z analyzovaných komponentů (např. **info(-)/инфо(-), profi(-)/профи(-)** aj.) tedy působení opakované internacionalizace nejspíše způsobí postupné stírání sémantických a funkčních rozdílů mezi českou a bulharskou přejímkou **video/видео**.⁷⁵

1.2.1.12 Komponent **web(-)/веб(-)** pochází ze zkráceného anglického výrazu *World Wide Web*. Extralingvistickým činitelem rozhojnění souborů s prvkem **web(-)/веб(-)** se v obou jazycích jeví aktuálnost problematiky Internetu. Zatímco český slovotvorný morfém **web(-)** odkazuje k adjektivu „webový“, bulharský element **веб(-)** je mnohoznačný. Ve kterém ze dvou jeho významů: 1. „týkající se webu, Internetu“ nebo 2. „uskutečňující se, fungující prostřednictvím internetu“⁷⁶ je použit, se většinou ozřejmuje jen v rámci nově utvořeného slova.

1.2.1.12.1 Jako vzor složenin s **web(-)/веб(-)** na začátku působí terminologické názvy pocházející z počítačové oblasti, např.: č. *webdesign/web design, webhousing/web housing, webserver/web server*;⁷⁷ b. *вебкамера/веб камера, вебхостинг/*

⁷⁰ SSČ, s. 491.

⁷¹ БТР, s. 96.

⁷² Mezi *videorekordér* a *videomagnetofon* byla konkurence a daný název se užíval podle toho, který z technických systémů byl v té či oné zemi přijatý.

⁷³ РНДЗБЕ, s. 56.

⁷⁴ Srov. s РНДБЕ, s. 91, v němž jsou uvedeny tyto dílčí významy slovotvorného komponentu **видео**: 1. „spjatý se zaznamenáváním, uchováváním nebo reprodukcí vizuálního obrazu a zvuku“; 2. „související s filmem nebo materiálem obsahující vizuální obraz a zvuk“; 3. „spojený s dálkovým přenosem vizuálního obrazu a zvuku“.

⁷⁵ C. Avramova (2003a, s. 153) uvádí, že velké množství internacionálních termínů s **video(-)/видео(-)** se do češtiny a bulharštiny dostává již od 80. let 20. století. Vyjdeme-li z toho, že na rozdíl od bulharských prací je v českém prostředí **видео(-)** od poloviny 80. let analyzován jako část složených slov (např. Martinová 1983, Martinová – Savický 1987 aj.), mohli bychom předpokládat, že komponent je v tomto období aktivnější v českém slovotvorném systému.

⁷⁶ РНДЗБЕ, s. 276–277.

⁷⁷ Ve významech: 1. *poč.* „server (počítač), který je součástí Internetu, na němž jsou umístěny a zpřístupněny webové stránky, webový server“; 2. „počítačový program pro webserver (ve významu 1), zasílající uživatelům Internetu na žádost jejich programů webové stránky, webový server“.

уеб хостинг, уебмейл/ уеб мейл aj. Další etapu adaptace představuje tvoření pojmenování ženských osob jako: č. *webeditor/web editor* → *webeditorka/web editorka*; b. *уебдизайнер/уеб дизайнер* → *уебдизайнерка/уеб дизайнерка*. O pokročilosti začlenění komponentu do slovotvorného systému dále svědčí početné skupiny hybrid jako č. *webobčan* (živ.) a *webhra, webprostor, webprůzkum, webstránka, webzábava* (neživ.); b. *уебразработчик* (živ.) a *уебизползване, уебообщество, уебподдръжка, уебрешение* (neživ.) apod.

1.2.1.12.2 Slovně se **web/уеб** osamostatňuje velice rychle, což v bulharštině vede k poklesu jeho slovotvorné produktivity, РНДБЕ ho totiž již neobsahuje. Nejzákladnější rozdíl mezi češtinou a bulharštinou se však projevuje při formální adaptaci přejímky. V češtině se lexém psaný s velkým počátečním písmenem označuje ‚nejpoužívanější informační služba v rámci internetu, jejímž principem je zřetězení textu a jiných (např. obrazových) informací prostřednictvím vzájemných odkazů‘.⁷⁸ Jeho podoba s malým písmenem odkazuje k výrazu *webová stránka*. SN 2 uvádí také neosémantismus **web** znamenající ‚komunikační prostředí informační služby web v rámci Internetu, systém vzájemně propojených webových stránek‘. V bulharštině se obdobná souvislost mezi grafickou podobou transkribovaného anglicizmu a jeho významem neprojevuje.

1.2.1.12.3 Do konkurenčních sémantických vztahů s **web(-)/уеб(-)** a **net(-)/нет(-)** vstupují též zkratková pojmenování z angličtiny s kolísajícím tvarem **inet/i-net/инет/и-нет**. Zatímco v bulharštině jsou jimi tvořeny synonymní útvary jako **и-неттърговия/и-нет търговия** a **неттърговия/нет търговия** a **уебтърговия**, v češtině **inet** nerealizuje své slovotvorné možnosti.

Shrnutí: V souborech radixoidů různého strukturního typu (obdobně jako u souborů afixoidů, tj. prefixoidů a sufixoidů) se projevují velmi rozmanité inovační procesy. Tak například v současnosti mezi statusem nevyhraněného morfému a kořenu kolísají prvky: č. **krimi(-), promo(-)** a b. **инфо(-)** aj. Za jistých podmínek se dále může projevit lexikalizace⁷⁹ vyčleněných jednotek, jako např. č. **auto, foto** a b. **радио, нет**, které se v dnešním JM začínají uplatňovat i ve funkci podstatných a/nebo přídavných jmen. Co se týče významových a/nebo funkčních charakteristik radixoidů, aktuální situace v obou slovanských jazycích ukazuje, že působení totožných inovačních procesů nemívá vždy stejné výsledky. Lze proto říci, že typologické rozdíly mezi češtinou a bulharštinou určují neshody v adaptaci některých formálně shodných (v bulharštině většinou transkribovaných) prvků cizího původu. Provedená analýza ukázala také, že opačný proces – stírání dříve existujících strukturních, komunikačně-stylistických a/nebo sémantických rozdílů mezi českými a bulharskými radixoidy (resp. mezi substantivy jimi tvořenými) – je nejčastěji podmíněn působením opakované internacionalizace.

Na závěr je třeba také uvést, že pokud pojmem jednotky tvořené dvěma plnovýznamovými základy jako funkčně-sémanticky blízké polysyntetickým názvům⁸⁰ –

⁷⁸ Viz podrobněji SN 1, s. 324.

⁷⁹ K termínu *lexikalizace* viz blíže II.7.3.

⁸⁰ Za projev typologické tendence k polysyntetizmu K. Gutschmidt 2003, s. 352–353, pokládá tvoření komplexních názvů v slovanských jazycích. Naše interpretace se ovšem neshoduje s názorem K. Gutschmida v tom, že za polysyntetické názvy lze pokládat také útvary s komponenty v procesu afixoidizace, resp. významového přehodnocování, jako jsou např. č. **samo-, sebe-** a b. **себе-, само-**. K této otázce viz také IV.4.2.2.5.1.

a naopak – neologizmy s afixoidy (prefixoidy a sufixoidy) jako formace analytické, zjistíme podstatné typologické rozdíly mezi novými slovy s komponentem, jakým je např. **auto(-)/abro(-)**⁸¹ aj. Nevyhraněné morfémy v procesu konstituování (a formální transformace) se tedy zřejmě mohou ve stejném časovém úseku začleňovat do souborů, které posilují různé (a v jednotlivých jazycích někdy neshodné) typologické tendence.

2. Inovační procesy: kompozice

2.1 Obecný přehled

V synchronně zaměřených slavistických pracích je inovační dění v oblasti tvoření kompozit sledováno soustavně. Obecně se uvádí, že je patrný nárůst uplatnění čisté (vlastní) kompozice při tvoření nového substantivního lexika. Čeští a bulharští badatelé⁸² se shodují v následujícím: (a) inovační procesy v oblasti skládání slov jsou v obou slovanských jazycích aktivizovány zejména přejímáním internacionálních kompozit; (b) obohacování souborů složenin přispívá ke zvýšení produktivity dříve přejatých mezinárodních slovotvorných prvků a typů; c) aktivní tvoření neologizmů podle internacionálních modelů posiluje konvergentní tendence mezi češtinou a bulharštinou. Všechna tato zjištění jsou vyslovována jak se zřetelem k vznikovým a sémantickým rysům jednotlivých radixoidů⁸³ a plnovýznamových základů, tak s přihlédnutím k jejich fungování v obou odlišných slovanských jazykových systémech.

2.1.1 Až do poloviny 20. století jsou složená slova považována za charakteristická pro psaný jazyk, zejména pak pro odbornou komunikaci, resp. pro oblast terminologického pojmenovávání.⁸⁴ V české i v bulharské jazykovědě se setkáváme nejčastěji s názorem, že komplexní názvy jsou projevem internacionalizačních a systémově-strukturálních tendencí s omezenějším rozsahem.⁸⁵ Proto lze skutečnost, že se terminologická slovní zásoba začíná postupně dostávat i do dalších komunikačních sfér, určit jako další (novější) etapu vývoje slovotvorných soustav obou jazyků. Tuto etapu M. Dokulil charakterizuje takto: „Stále intenzivnější pronikání odborných termínů do obecného jazyka, které je důsledkem hlubokých přeměn naší společnosti, zejména postupující socializace vzdělání, posiluje tendenci ke shodě struktury slova a jeho významu i ve stylech neoborných, tendenci k udržení živé „vnitřní formy“.“⁸⁶ Jednak potřebě o „udržení živé vnitřní formy“ a jednak snaze k co nejvystižnějšímu a zároveň nejekonomičtějšímu vyjadřování, kterého je nezřídka dosahováno pomocí syntaktické kondenzace, ve velké míře odpovídají

⁸¹ Mínilme tím skutečnost, že na rozdíl od bulharštiny **auto** v češtině vykristalizovalo v samostatné slovo.

⁸² Pro češtinu viz např.: Opavská 2003, s. 35n.; Kochová 2005a, s. 82; Rangelova – Janovec 2005, s. 85; Mitter 2006, 2008. Pro bulharštinu viz např.: Krumova – Čoroleeva 1982; Murdarov 1983; Baltova 1997. Z hlediska česko-bulharské konfrontace také: Martinčová – Vačkova 1992; Báčvarov 1996; Avramova 2003a, s. 33n.; Kolkovska 2003, s. 60n. aj.

⁸³ V předchozí části jsme dospěli k závěru, že neologizmy s radixoidním členem jsou strukturálně a sémanticky blízké slovům vzniklým na základě kompozice.

⁸⁴ Viz např. DSZ, s. 229.

⁸⁵ Srov. také výklady v MČ 1, s. 451: „Proti odvozování je to (skládání slov, pozn. B. N.) ovšem slovotvorný způsob v češtině omezený nejen svou častostí, popř. produktivitou, ale zprav. i příslušností k určitým stylovým vrstvám lexika (...). Je charakteristický především pro vyjadřování odborné (pro odborný styl vědecký a popularizační), částečně i pro publicistiku.“ a v ГСБКЕ 2, s. 80: „tvoření složených slov je jeden z nejproduktivnějších způsobů slovotvorby především ve vědecko-technické oblasti. Tento způsob často navazuje na individuální tvoření slov.“

⁸⁶ TS 1, s. 94–102. V současnosti působí také další faktory, které jsme uvedli v kapitole I.

lexikální prostředky založené na kompozici. Je to jeden ze základních důvodů, proč se JM stává jednou z komunikačních situací, v nichž se dnes tvoří a užívá nejvíc nových složenin.

2.1.2 V souvislosti s popsányými procesy v českém a v bulharském slovtvorném systému postupně dochází ke změně disproporce mezi derivací a kompozicí,⁸⁷ a to zejména v substantivní slovtvorbě obou jazyků. Z hlediska typologického tento jev lze spojit s historickým vývojem jazykových situací v obou zemích.⁸⁸ Je podstatná například skutečnost, že v předchozích vývojových etapách v češtině a v bulharštině byl značný vliv kompozitních slovtvorných modelů, které pocházely z flexivních tzv. klasických jazyků (z latiny a řečtiny) a z introflexivních germánských jazyků.⁸⁹ Pouze v bulharštině působí také úzký kontakt s aglutinační turečtinou.⁹⁰ Neshody v adaptaci některých internacionálních typů se složenou morfologickou strukturou do češtiny a do bulharštiny tedy mj. souvisejí i s různými cestami adaptace dřívějších přejímek.⁹¹

2.2 Kompozita se společným plnovýznamovým komponentem

Se zřetelem k vytyčeným zjištěním se dále zaměříme na dynamiku v oblasti českého a bulharského kompozitního tvoření. Soustředíme se přitom na formálně-strukturní a funkčně-sémantické rysy nových kompozit, do jejichž struktury vstoupily následující typy plnovýznamových slovtvorných komponentů: (1) sériově uplatňované antepoziční komponenty internacionálního původu (současně fungující i jako samostatná slova), např.: č. **foto(-)**, b. **допинг(-)** aj.; (2) sériově uplatňované postpoziciční komponenty (současně fungující i jako samostatná slova), např.: **(-)терапия/(-)терапия, (-)мания/(-)мания** aj.; (3) komponenty internacionálního původu v bulharštině sériově uplatňované jak v antepozici, tak v postpozici (vystupující u jednotlivých typů kompozit s odlišnou funkcí a zároveň užívané i jako samostatná slova), např. **бизнес(-)** a **(-)бизнес**; (4) zkratková slova, např. č. **нато(-)**; b. **спин(-)**; (5) jednopísmenové morfémy, např. č. **i-**; b. **e-** aj. Zvlášť se také budeme věnovat projevům vyrovnávacích tendencí v této

⁸⁷ K této otázce viz také zde IV.2.3.2.

⁸⁸ Podle D. Šlosara (1999, s. 9) „Pro praslovanštinu obdobně jako pro jiné prajazyky indoevropské rodiny byla charakteristická dvojjmenná bezafixální struktura kompozit. Oba komponenty tu bývají většinou opatřeny pouze morfologickou charakteristikou výsledného slovního druhu.“ V staroslověnštině se začaly prosazovat také modely tvoření složených názvů pod vlivem řečtiny. V souvislosti s oběma procesy S. Ivančev (1988, s. 11) uvádí, že „ve všech slovanských jazycích je zachováno velké množství dvouzákladových útvarů pocházejících ze staroslověnštiny, které na začátku byly kalkovány z řečtiny, nebo byly volně utvořeny ze dvou domácích základů (...)“.

⁸⁹ K této otázce viz např. Martincová – Savický 1987, s. 131n. Je třeba také dodat, že základním úkolem v době bulharského obrození bylo mj. konstituování nadnárodního jazykového útvaru, který se v rámci Osmanské říše vyznačoval „polycentrismem rozvoje standardu“ (Gladkova – Likomanova 2002, s. 185, 208 a 263). Z tohoto hlediska je podstatný fakt, že jazyk prvních bulharských tištěných médií se formoval nejen na území současného Bulharska, ale také na území dnešního Německa, Turecka a Rumunska. Například první bulharské noviny byly vydány r. 1846 Ivanem Bogorovem v Lipsku.

⁹⁰ K otázkám přejímání kompozit a cizích slovtvorných modelů v předchozích obdobích viz Dokulil – Kuchař 1977; Gutschmidt 1982, s. 108–109; Martincová – Savický 1987; Murdarov 1983, s. 97; Radeva 1991, s. 45 aj.

⁹¹ Srov. s názorem V. Kjuvlievové-Mišajkovové (1997, s. 243), která při srovnání přejímání latinizmů do slovenštiny a do bulharštiny uvádí, že „jde o přímé přejímání latinských jednotek do slovenštiny kvůli prestižnímu postavení latiny v slovenské jazykové situaci v období od 10. až do začátku 19. století (obdobně to platí i pro českou jazykovou situaci, pozn. B. N.) a o rozhodující vliv kontaktů s ruštinou při přejímání latinizmů z tzv. kulturního lexika do bulharštiny, které pronikají do ruštiny většinou prostřednictvím němčiny“. Viz také Bojadžiev – Kucarov – Penčev 1998, s. 177–178.

oblasti slovotvorby, jmenovitě složeninám vzniklým podle domácích/zdomácnělých (českých a bulharských) slovtvorných typů a modelů.

2.2.1. Antepoziční plnovýznamové komponenty: v obou jazycích

2.2.1.1 Komponent **euro(-)/евро(-)**⁹² je v jednom ze svých dílčích významů formálně shodný se samostatně užívaným názvem evropské měny **euro/евро**. Slovtvorný prostředek **euro(-)/евро(-)**, který znamená ‚týkající se eura‘ proto nelze pokládat za nevyhraněný morfém (radixoid), nýbrž za samostatnou lexikální jednotku.⁹³ Ve svém nově vyděleném významu **euro(-)/евро(-)** vystupuje v složeninách jako jejich determinující přední složka v nezměněné podobě. České a bulharské neologizmy, jež se vztahují k předmětům a záležitostem v oblasti tzv. evropských financí a ekonomiky, jsou ve své větší části významově paralelní. Nová kompozita s **euro(-)/евро(-)** se vyskytují jak v odborném kontextu, tak v širších tematických okruzích, srov. č. *eurobankovka*, *eurocent*, *eurokalkulátor*, *eurokonto*, *eurominac*, *eurotrh*, *euroúčet*, *eurovklad* a b. *евробанкноти*, *евробон*, *евровалута*, *евродолар*, *еврокишжа*, *еврокредит*, *еврооблигация* aj. Do obou JM se kompozita s **euro(-)/евро(-)** dostávají mj. i pod vlivem determinologizační tendence.

2.2.1.2 Sériové užívání lexikálního morfému **kino/кино** (z řeč.) při tvoření komplexních názvů vrcholilo již v druhé polovině 20. století. O tomtéž svědčí výklad **kino(-)/кино(-)** v českých a bulharských slovnících. V SSJČ a v БТР je prvek shodně charakterizován jako první část složených slov s významem ‚kino‘.⁹⁴ Slovtvorný komponent **kino-** je v SN 1 vysvětlen výrazy ‚kino, biograf, film, filmový‘,⁹⁵ v SN 2 ho již nenacházíme. Bulharské neologické slovníky ukazují na opačný proces: РНДЗБЕ element **кино(-)** neobsahuje, РНДБЕ ho však uvádí ve významu ‚týkající se kina‘.⁹⁶

2.2.1.2.1 Pro své široké uplatnění v předchozím období je **kino(-)/кино(-)** přítomen ve většině českých a bulharských slovtvorných prací. O. Martincová a N. Savický (1987, s. 134) pokládají **kino(-)** za prvek se stagnující produktivitou při tvoření hybrid. Názor autorů potvrzuje bohatá řada neologizmů s **kino(-)** doložených v SN 1 a SN 2, jejichž druhým členem je především slovo cizího původu, např. *kinodistribuce*, *kinopremiéra*, *kinoreklama*, *kinotip*.⁹⁷ Útvary se složkou **кино(-)** jsou v bulharských pracích zahrnovány do skupiny společné s plnovýznamovými základy jako **радио(-)** aj. Jsou pokládány za aktivní pouze ve funkci determinačního členu složenin.⁹⁸ V současné bulharštině s **кино(-)** vznikají též četné řady kompozit s druhým členem: (a) domácím (méně často), např.: *кинозабавление*, *кинокъща*; (b) přejatým, např.: *киноемблема*, *киноенциклопедия*, *киномаратон*, *кинопортал*, *киносайт* apod.

⁹² Jak v češtině, tak v bulharštině komponent **euro(-)/евро(-)** vystupuje ve třech většinou nepřekrývajících se významech: 1. ‚evropský (v geopolitickém smyslu)‘; 2. ‚týkající se Evropské unie‘; 3. ‚týkající se eura‘. (podle SN 2, s. 111, stejné významy uvádí i РНДБЕ, s. 154).

⁹³ Shodujeme se v tom s C. Avramovou (2003a, s. 174) a dále se věnujeme pouze složeninám jím utvořeným.

⁹⁴ SSJČ (A–M), s. 866; БТР, s. 358.

⁹⁵ SN 1, s. 127.

⁹⁶ РНДБЕ, s. 217.

⁹⁷ Srov. s jediným v SN 1 a SN 2 registrovaným hybridem – *kinosít*.

⁹⁸ Viz např. Murdarov 1983, s. 100.

2.2.1.2.2 Zdomácnělému slovu **kinо/кино** ve významu ‚kulturní zařízení nebo otevřený prostor, v němž se konají veřejná filmová představení, biograf‘,⁹⁹ dnes ve vlastních názvech začíná konkurovat anglicizmus **сiнema/сiнeмa**. Ve své neadaptované podobě se **сiнema/сiнeмa** objevuje především v chrématonymech jako: č. *Cinema City, Palace Cinemas, Village Cinemas* a b. *Лъки Синема, Мустанг Синема, Синема Сити*. Paralelně s tím se v obou jazycích rozšiřuje uplatnění anglicizmů s druhou částí **-plex** a s významem ‚vícesálové kino‘ jako č. *multiplex* a b. *мултиплекс, синеплекс*. V češtině se *multiplex* nejnověji objevuje i jako neosémantismus ‚komplex skládající se z více, mnoha částí, prvků‘.¹⁰⁰ V bulharštině na rozdíl od češtiny se konkurenční útvar *мултикино* užívá jen výjimečně. Ustalují se též česká a bulharská kalkovaná sousloví, např.: č. *domácí kino, multiplexní kino* a b. *домашно кино*.¹⁰¹

2.2.1.3 V obou jazycích dnes přibývá složenin s předním členem **sex(-)/секс(-)** a s druhou částí internacionálního původu, která poukazuje k různým tematickým oblastem, např. č. *sexbar, sexhoror, sexstory, sexthriller*; b. *секссайт, секссалон, сексфорум*.¹⁰² Vznikají také česká a bulharská hybridní slova, např. č. *sexdeník, sexrodník, sexporadna, sexpovídka, sexslužby*; b. *сексикона, сексробиня* (živ.) a *секснасилие, сексобицуване, секспазар, сексразказ* (neživ.) aj. Antepoziční komponenty **sex(-)/секс(-)** plní v českých a bulharských složeninách determinační funkci. Vystupují přitom ve více než jednoho významu.¹⁰³ Tato prohlubující se sémantická diferenciací vyvolává kolísání komponentu **sex(-)/секс(-)** mezi funkcí první části složených slov a mezi platností přidavného jména.

2.2.1.3.1 Nověji se v češtině začíná uplatňovat také anglicizmus **sexy(-)**¹⁰⁴ u složenin jako: *sexyturista* (živ.) nebo *sexykalendar, sexyklip, sexykomedie, sexytelefon* (neživ.) aj. V bulharštině se přejímka **секси** stabilizuje jako neohobné adjektivum, srov. neologické výrazy, např. *секси белъо, секси дизайн, секси излъчване, секси тяло* apod.¹⁰⁵ Paralelně s tím se podle РНДБЕ ustaluje i radixoid **сексо-**.¹⁰⁶ Při tvoření jednoslovných názvů je **секси** téměř neproduktivní, výjimku představuje např. neologismus *сексимодел*.¹⁰⁷

⁹⁹ ASCS, s. 387.

¹⁰⁰ Viz SN 2, s. 276.

¹⁰¹ Srov. *home cinema, multiplex cinema*, které se v bulharštině užívají i v této původní angloamerické podobě.

¹⁰² Srov. také české a bulharské izoloxémní jednotky č. *sexshop a sexobchod*; b. *сексшоп a сексмагазин*.

¹⁰³ Viz např. SN 2, s. 409. Podle SN 1, s. 266, **sex(-)** znamená: 1. ‚sexuálně přitažlivý‘; 2. ‚mající sexuální, erotickou tematiku‘; 3. ‚související se sexuálními praktikami‘; V SN 2, s. 409, je zaznamenán jistý významový posun, srov. v něm uvedené významy komponentu **sex(-)**: 1. ‚vztahující se k sexu‘; 2. ‚mající sexuální, erotickou tematiku‘; 3. ‚související se sexuálními erotickými službami‘. Shodný proces u prvku **секс(-)** probíhá v bulharštině. Srov. výklady v РНДЗБЕ, s. 238: 1. ‚týkající se sexu, pohlavních styků, projevů, scén‘; 2. ‚týkající se otázek, předmětů a činností souvisejících se sexem‘; 3. ‚týkající se sexuality, něčí přitažlivosti jakožto muže (ženy)‘ a v РНДБЕ s. 375: 1. ‚týkající se sexuálních projevů, scén‘; 2. ‚týkající se otázek, předmětů nebo činností souvisejících se sexem‘; 3. ‚týkající se sexuality, něčí přitažlivosti jakožto muže (ženy)‘.

¹⁰⁴ V SN 1, s. 267, je **sexy(-)** uveden se dvěma dílčími významy: 1. ‚mající sexuální, erotickou tematiku‘; 2. ‚související se sexuálními praktikami‘. V SN 2 prvek **sexy(-)** již není uveden v samostatném slovníkovém hesle.

¹⁰⁵ Srov. též syntagma se **секси** v superlativu: ‚*В класацията за най-секси акцент френският е първи пред ирландския, италианския, английския и руския.*“ (К/27. 04. 2012).

¹⁰⁶ РНДБЕ, s. 375. U kompozit typu *сексокултура, сексомания* apod. by však bylo možné uvažovat o fungování **-о-** jako spojovacího vokálu.

¹⁰⁷ Viz také výklad v РНДЗБЕ, s. 238, kde **секси** (na rozdíl od **секс(-)**) není uveden jako slovtvorný komponent.

V češtině jsou konkurenční výrazy se **sex(-)** a **sexy(-)** tvořeny pravidelně. Srov. variantní jednotky jako *sexlinka* a *sexylinka*, *sexstránka* a *sexystránka* apod.

2.2.1.3.1.1 Kompozita se **sex(-)/секс(-)** a **sexy(-)** často konkurují atributivním slovním spojením s adjektivem č. *sexuální*; b. *сексуален*, např.: č. *sexdobrodružství – sexuální dobrodružství*, *sexhoroskop – sexuální horoskop*, *sexaféra – sexuální aféra*; b. *секспрактики – сексуални практики*, *сексскандал – сексуален скандал*, *секс тормоз – сексуален тормоз* aj. V bulharštině též víceslovným pojmenováním osob se *сексапилен*, např.: *сексапилна дама – секси дама*, *сексапилна певица – секси певица* apod.

2.2.1.4 Vliv angličtiny se projevuje nejmarkantněji u skupin neologizmů, které se do českého a bulharského JM dostávají z necentrálních komunikačních sfér. Bohatý soubor složenin se například týká moderního života mládeže, také oblasti sportu apod. Prakticky neomezená řada kompozit vzniká s antepozičním členem označujícím současný hudební styl.¹⁰⁸ Většina slovotvorně aktivních anglicizmů s těmito stylově-komunikačními rysy krystalizovala též v samostatná slova.

2.2.1.4.1 Komponenty **bungee(-)/бънджи(-)**, **fitness(-)/fit(-)//фитнес(-)** **kite(-)/кайт(-)**, **skate(-)//скейтборд(-)/скейт(-)** aj. jsou tvořeny četné soubory nových slov s variantní grafickou podobou, např.: č. *bungeeseskok/bungee seskok*, *bungee-trampolína/bungee trampolína*, *fitness program/fitness-program*, *fitcentrum/fit-centrum*, *kite-vybavení/kite vybavení*, *kite-bazar/kite bazar*, *skateboty/skate boty*, *skatemikina/skate mikina* a b. *бъндживъже/бънджи въже*, *бънджискок*, *кайтучилище/кайт-училище*, *кайтсъстезание/кайт-състезание*, *фитнес упражнения/фитнес-упражнения* apod. Psaní neologizmů dohromady, se spojovníkem a zvlášť se blíží situaci v anglojazyčných mediálních textech.

2.2.1.4.2 V bulharštině ve významu ‚týkající se skateboardu‘ vystupuje jak složený název **скейтборд(-)**, např. *скейтборд-съревнование*, *скейтборд-федерация*, tak zkrácenina **скейт(-)**.¹⁰⁹ V češtině nacházíme jen neologizmy s první částí **skate(-)**, např.: *skateobchod*, *skateobuv*, *skateznačka* aj.

2.2.1.4.3 Na pozadí malého množství českých kompozit s **fitness(-)** v antepozici, např. *fitnessobchod*, *fitnessprodukt*, *fitnessprogram*¹¹⁰ s **фитнес(-)** v bulharštině vzniká rozmanitější soubor subordinačních jednotek jako: *фитнесиздание*, *фитнесметод*, *фитнесоборудване*, *фитнессъстезание* apod. To souvisí se skutečností, že v českém slovotvorném systému se vedle **fitness(-)** ustaluje též zkrácenina **fit(-)**, která postupně vytlačuje svůj delší protějšek. Členy četnějších řad s **fit(-)** jsou např.: *fitcentrum*, *fitklub*, *fitcvik*, *fitkuchařka*, *fitmóda* aj. V JM substantivum **fitness/фитнес** někdy vystupuje jako synonymum kompozit jím tvořených, srov. č. *fitnesscentrum*, *fitnessklub* a *fitness*; b. *фитнесзала*, *фитнессалон*, *фитнесцентър* a *фитнес*.¹¹¹ V češtině **fitness** a **fit** podléhají i slovotvorné adaptaci. Vznikají takto nové názvy: (a) osob, např.: *fitnessák* a *fitnessačka*, *fitnesska*; (b) neživých substancí, např.: *fitko*, *fitnessko* s hovorovými rysy.

¹⁰⁸ Podrobněji o jazyce současných českých a bulharských médií pro mladé lidi viz Niševa 2001, 2002.

¹⁰⁹ Na rozdíl od jména **скейтборд(-)** radixoid **скейт(-)** rozvíjí dva díleč významy: 1. ‚týkající se skateboardu‘, např. *скейткультура*, *скейтмагазин*, *скейтпарк*, *скейтплощадка*, *скейтсписание*, *скейтфестивал*, a 2. ‚týkající se skateboardisty‘, např. *скейтобщество*. Viz blíže РНДЗБЕ, s. 244.

¹¹⁰ Zdroj příkladů: Databáze excerpčního materiálu *Neomat*, ÚJČ AV ČR, v. v. i. V JM jsou všechny tyto výrazy psány také se spojovníkem a zvlášť, srov. např.: *fitness-program* a *fitness program* apod.

¹¹¹ Srov. také: č. *Zajít do fitnessu*. a b. *Ходите ли на фитнес?*

2.2.1.4.4 Prostřednictvím angličtiny se do češtiny a bulharštiny prosazují nová složená pojmenování pocházející z profesní mluvy hudebníků. Velká jejich část se zakládá na kombinaci názvu určitého (současně aktuálního) hudebního stylu, který blíže specifikuje obecnější význam zadní části výrazu. Tento slovtvorný model se postupně ustaluje v obou přejímajících jazycích. Jako slovtvorné komponenty se dnes realizují například následující názvy hudebních stylů: **dance(-)/денс(-)**, **grunge(-)/гръндж(-)**, **metal(-)/метал(-)**, **pop-/поп(-)**, **punk(-)/пънк(-)**, **rap(-)/рап(-)**, **rock(-)/рок(-)**, **techno(-)/техно(-)**, **trance(-)/транс(-)**, **house(-)/хаус(-)** aj. Podle analogie s internacionalizmy se v JM ustalují také shodné řady českých a bulharských lexémů, které se v rámci těchto modelů pravidelně uplatňují v postpozici, např. č.: *-album*, *-festival*, *-hvězda*, *-kultura*, *-maniak*, *-scéna*, *-skupina*, *-styl*, *-zpěvák*, *-zpěvačka* a b. *-албум*, *-група*, *-движение*, *-изпълнител*, *-култура*, *-маниак*, *-музикант*, *-певец*, *-песен*, *-почитател*, *-стил*, *-сцена*, *-фен*, *-фестивал* apod. V dnešní bulharštině nové názvy hudebních stylů stále častěji vystupují ve funkci shodného přívlastku v slovních spojeních. V českém jazykovém systému jsou anglicizmy nezřídka adaptovány slovtvorně, srov.: *skahvězda/ska hvězda*, ale *grungeová hvězda*; b. *сказвезда/ска звезда* a *грънджвезда/гръндж звезда*.

2.2.2 Antepoziční plnovýznamové komponenty: pouze v češtině

2.2.2.1 Pouze v češtině i nadále zachovává svou produktivitu slovtvorný model se zdomácnělým prvním členem **šéf(-)** (z fr.).¹¹² Komponent **šéf(-)** se účastní především rozhojňování názvů osob podle jejich povolání, u nichž znamená ‚hlavní, vedoucí pracovník, hlavní představitel‘. Kombinuje se jednak se zadními členy v různé etapě adaptace: *šéfdesigner*, *šéfeditor*, *šéfekonom*, *šéfkomentátor*, *šéfmanažer*, *šéfprogramátor*, *šéfsenátor*, *šéfmoderátor* a jednak se slovy domácího původu (tedy účastní se hybridního tvoření), srov.: *šéfodborář*, *šéfporadce*, *šéfposlanec*, *šéfvýjednávač* aj. U neologizmů, jako např.: *šéfkomunista*, *šéfkritik*, *šéflidovec*, *šéfmoralista*, *šéfreformátor* aj., přední složka **šéf-** vystupuje s novým, dosud slovníky nezaznamenaným významem ‚hlavní, nejvýznamnější, nejznámější‘. Tento typ pojmenování má někdy hanlivé a ironické zabarvení.

2.2.2.2 V nových složeninách má **taxi(-)** (z fr.) význam ‚taxi, taxikář, určený pro taxikáře‘. V SN 2 je zachyceno kolísání **taxi** mezi funkcí první části kompozit a platností přídavného jména. S nesklonným adjektivem **taxi** jsou tvořeny výrazy jako: *taxi služba*, *taxi společnost*, které významově korespondují nejen s kompozity s první částí **taxi(-)**: *taxislužba*, *taxispolečnost*, ale také s víceslovnými výrazy s atributivním členem *taxikový* (jsou však méně časté): *taxiková služba*, *taxiková společnost*.¹¹³ Mezi nově doložená kompozita s **taxi(-)** patří dále: *taxicech*, *taxifirma*, *taxipřeprava*, *taxizkouška* aj. **Taxi(-)** nemá svůj slovtvorně aktivní protějšek v bulharštině. Jeden z mála neologizmů ekvivalentních v obou jazycích je č. *taxispolečnost* a b. *таксикомпания*.

¹¹² První část složených slov **šéf(-)** je doložena již v SSSJČ (R–U). Tamtéž, s. 666, se podotýká, že **šéf(-)** se vyskytuje zejména u jednotek s hovorovými rysy.

¹¹³ Slovtvorně adaptovaná podoba *taxik*, jakož i vztahové adjektivum *taxikový* jsou doloženy již v SSSJČ (R–U), s. 778.

2.2.2.3 Vedle odborných slov s determinantem **zoo(-)**¹¹⁴ ve významu ‚živočich, živočišný‘, jako např.: *zooterapeut, zooterapeutka a zooterapie* apod., se dnes do širších komunikačních sfér dostávají kompozita se stejnou první částí, která však formálně a sémanticky souvisí se zkráceným substantivem **zoo**¹¹⁵ znamenajícím ‚zoologická zahrada‘. V českém JM se s ní vyskytují jak pojmenování osob: *zoozahradník*, tak názvy neživých substancí: *zookoutek, zooškola* apod. Vydělení nového významu ‚vztahující se k zoologické zahradě‘¹¹⁶ složky **zoo(-)** přispívá k prohloubení procesu její determinologizace.

2.2.3 Antepoziční plnovýznamové komponenty: pouze v bulharštině¹¹⁷

2.2.3.1 Substantivum **гей** znamenající ‚osoba s homosexuální orientací, homosexuál‘ vstupuje zároveň do slovotvorné struktury četných nových kompozit s významem ‚týkající se gayů‘, např.: *гейдвижение, гейзаведение, гейзапознанство, гейкултура, гейорганизация, гейпарад, гейпротест, гейсватба, гейсбирание, гейфилм* aj. V této funkci základový výraz **гей(-)** konkuruje radixoidu **хомо-**,¹¹⁸ resp. se účastní vzniku variantních řad, k nimž se přitvářejí též sousloví s atributivním členem *хомосексуален*, srov.: *гейбрак, хомобрак, хомосексуален брак; гейориентация, хомоориентация, хомосексуална ориентация; гейобщество, хомообщество, хомосексуално общество* apod. Na rozdíl od **гей(-)** se však **хомо-** ve významu ‚sexuální náklonnost k osobám téhož pohlaví‘ častěji kombinuje s abstrakty, např. *хомовлечение, хомовръзка, хомолюбов, хомонаклонност* aj.

2.2.3.2 Kompozita s první částí **допинг(-)** nacházíme zejména v mediálních textech se sportovní tematikou, např. *допингкомисия, допинглаборатория, допингпроба, допингскандал, допингтест* aj. U slova **допинг** se v bulharštině vyvíjí nový neterminologický význam ‚něco, co stimuluje životaschopnost, zvyšuje náladu‘. V tomto významu se **допинг** neuplatňuje při tvoření kompozit.

2.2.3.3 Antepoziční člen neologických složenin **екшън(-)** odkazuje k anglickému výrazu *action*, kterým jsou označovány filmy nebo texty s dynamickým a napínavým dějem.¹¹⁹ V nových slovech vztahujících se k této tematice **екшън(-)** se připojuje zejména k substantivům cizího původu, např. *екшънактьор* (živ.) a *екшъндрама, екшънкомедия*,

¹¹⁴ Vzhledem k jejich vznikovým, resp. strukturálním rysům se domníváme, že do skupiny, kterou zde analyzujeme, nepatří první homonymní členy složenin **zoo- I.** a **zoo- II.** V SSJČ (V-Ž), s. 814, jsou oba tyto komponenty vyloženy takto: **zoo- I.** (z řeč.) první část složených slov spojující část druhou s významem řeč. slova *зоон*, živočich, živý tvor, a to 1. jako s jejím předmětem (zoologie *наука о животи́н*), 2. jako s její vlastností (zoohormon *животни́й гормон*); **zoo- II.** (z řeč.) první část složených slov spojující část druhou s významem řeč. slova *зоос* živý jako s její vlastností (zoospora *жива спора*).

¹¹⁵ Substantivum bylo registrováno již v SSJČ (V-Ž), s. 814; v něm je určeno jako hovorové.

¹¹⁶ Vydjeme-li z časového úseku, který pokrývá materiál v SN 2, lze tvrdit, že se **zoo(-)** osamostatňuje jako produktivní člen neterminologických názvů v druhé polovině 90. let.

¹¹⁷ V РНДЗБЕ jsou plnovýznamové lexémy, kterým se dále budeme věnovat, poprvé charakterizovány jako přední členy složených slov. Bulharský slovník neologizmů z r. 2001 tedy zachytil nárůst jejich slovotvorné aktivity, který se projevil nejvýrazněji na začátku zde sledovaného období. V současnosti se však tyto komponenty buď ustálily také jako neohebná adjektiva, anebo se staly základem nových slovotvorných přidavných jmen. V souvislosti s tím jejich produktivita začala stagnovat, většinu z nich již neobsahuje ani РНДЗБЕ. Na soubory jimi tvořených neologizmů se zde soustředíme proto, že reprezentují počáteční etapu prosazování slovotvorných typů a modelů, jež v předchozím období byly méně často užívány v širších komunikačních sférách.

¹¹⁸ Prvek **хомо-** se vylénil z původem terminologických výrazů *хомосексуалист/хомосексуален*, který nyní konkuruje nověji přejatému substantivu **гей**.

¹¹⁹ РНДЗБЕ, s. 101–102.

екиънроман, екиънсериал, екиънтрилър, екиънфилм (neživ.) aj. Pro velkou popularitu žánru se substantivum **екшън** začíná užívat i s přeneseným významem „konflikt, obvykle související s pronásledováním, střelbou apod.“¹²⁰ Na prohloubení adaptace přejímky **екшън(-)** ukazuje mj. soubor kompozit se zadním domácím/zdomácněným komponentem. Do něho spadají: (a) názvy osob jako: *екиънгерой* a *екиънгероиня*; (b) pojmenování neživých substancí, např.: *екиънприключение, екиънслучка, екиънсцена, екиънсъбитие*. Přesnou sémantiku **екшън(-)** lze nezdědkou vyčíst pouze z kontextu.

2.2.3.4 V РНДЗБЕ jsou registrovány některé složeniny s první částí **интернет(-)** *интернеткафе, интернетклуб* aj. Při tvoření nových kompozit v bulharštině však složce **интернет(-)** konkuruje velký soubor kratších antepozičních morfémů: **и-, и-нет-, нет(-), уеб(-)**.¹²¹ To vede k jeho postupnému ustálení ve funkci shodného přívlastku, který se uplatňuje u nových výrazů jako: *интернет доставчик, интернет мрежа, интернет кафе, интернет клуб, интернет списание, интернет търсачка* atd.

2.2.3.5 Lexikálním morfémem **кафе(-)** v antepozici jsou tvořeny následující dvě skupiny složenin: (1) technické názvy jako *кафеавтомат*,¹²² *кафекомбайн, кафепреса*, které jsou založeny na slovotvorném modelu ustáleném v bulharštině;¹²³ (2) neologizmy se složkou **кафе(-)** vznikající pod vlivem tendence k internacionalizaci,¹²⁴ např.: *кафезаместител, кафеклуб, кафепануза* aj. Mimo terminologický kontext se neologizmy s **кафе(-)** užívají především v mediálních textech zaměřených na tzv. životní styl, módní trendy v společenském životě apod.

2.2.3.6 Substantivum **клип** se významově vztahuje k anglicismu *videoclip/video clip*. V РНДЗБЕ¹²⁵ jsou s **клип(-)** v antepozici doloženy např. útvary *клипрежисьор* (živ.) a *клипиндустрия* (neživ.) aj. V současnosti se **клип** objevuje rovněž v postpozici, tedy jako slovotvorný základ modifikovaný radixoidem, např. *етноклип, инфоклип, промоклип* aj. S **клип** jsou registrovány též sekundární složeniny, např.: *роквидеоклип, видеоартклип* aj.

2.2.3.7 Slovo **медия** vstupuje do struktury nových kompozit v upravené podobě, tj. **медиа-**. Lze předpokládat, že se jedná o vliv opakované internacionalizace. O tom svědčí soubor neologizmů s **медиа-**, jejichž převládající množství je s druhým členem cizího původu, např.: *медиаанализатор, медиакритик* (živ.) a *медиаагенция, медиаетика* (neživ.) aj.

2.2.3.8 Sériové tvoření komplexních pojmenování s neosémantizmem **офис(-)** je spjaté s vlivem internacionalizačním. V nových kompozitech, např.: *офисасистент, офисмениджър* (živ.) a *офисмебели, офиссграда, офистехника, офисцентър* (neživ.) aj., plní **офис(-)** determinační funkci.

2.2.3.9 Jméno **чалга** se přitváří k staršímu lidovému výrazu **чалгия** (z tur.). Jako většina přejímek z turečtiny i substantiva **чалгия/чалга** patří do příznakové vrstvy bulharského lexika. Názvem **чалга** je označován populární a rovněž velmi kritizovaný styl autorské

¹²⁰ Viz РНДБЕ, s. 168–169.

¹²¹ Situace je shodná se situací v angličtině.

¹²² Srov. s českým slovem *kávomat* utvořeným pomocí sériově užívaného postpozicičního zkráceného základu **-mat**.

¹²³ Srov. starší útvary *кафемашина, кафемелачка* apod.

¹²⁴ Pod vlivem internacionalizační tendence se do dnešní češtiny také dostávají jednotky, jako např. *кафепануза*. Komponent **кафе(-)** však zatím není slovotvorně aktivní.

¹²⁵ РНДЗБЕ, s. 137.

hudby s orientálními elementy a s pochybnou uměleckou hodnotou. Četnost řady nových kompozit s **чалга-** je spjata s extralingvistickými faktory, jako je velká produkce písní v tomto stylu, široká společenská diskuse, kterou tato produkce vyvolává atd. Nově doložené expresivní názvy s **чалга-** jsou např. *чалгабос* (živ.) a *чалгабалада, чалгадует, чалгазаведение, чалгаконкурс, чалгакръчма, чалгапоколение, чалгатекст* aj.

2.2.3.9.1 Do bulharského jazykového systému se zařazuje také zkrácenina internacionálního původu **фолк**,¹²⁶ která zároveň začíná být produktivní při tvoření složenin. V důsledku toho se **чалга(-)** a **фолк(-)** stabilizují jako variantní slovotvorné prostředky, resp. se komunikačně a stylově profilují. Zatímco útvary s **чалга(-)** mají hodnotící zabarvení, neologizmy s **фолк(-)** vystupují jako nociónální názvy vztahující se k hudbě v tomto stylu, srov. např. *чалгапевица – фолкпевица* (živ.) a *чалгамузика – фолкмузика, чалгардио – фолкдио* (neživ.) apod.

2.3 Postpoziciční plnovýznamové komponenty

2.3.1 Faktorem působícím na nárůst slovotvorné potence lexémů již dříve přejatých do češtiny i do bulharštiny, jako např.: **(-)centrum/(-)център, (-)centrismus/(-)centrismus, (-)centrista, (-)terapie/(-)терапия, (-)turismus/(-)туризм, (-)turistika/(-)туризъм**, je přibývání řad internacionálních složenin, které je ve své struktuře obsahují jako postpoziciční členy.¹²⁷ Se stejným procesem souvisí i vznik složených názvů osob se zadní plnovýznamovou částí **(-)maniak/(-)маняк**, k nimž se rovněž přitvářejí neologizmy s domácími prvky č. **(-)milovník** a b. **(-)любител**. Zvláštní soubor dále představují kompozita s druhým komponentem, jehož funkčně sémantické rysy jim určují status blízký statusu suffixoidů. Jsou to neologizmy s **(-)fobie/(-)фобия** a **(-)manie/(-)мания** v postpozici.¹²⁸ Oba uvedené zadní členy pocházejí z řečtiny. V češtině a v bulharštině se dlouhodoběji užívají i mimo terminologický kontext. Do této skupiny lze zařadit také nověji vzniklé jméno **(-)fest/(-)фест**, které funkčně a sémanticky odkazuje k polysémantickému internacionalismu *festival/фестивал*,¹²⁹ z něhož bylo utvořeno mechanickým zkrácením. Dynamiku v oblasti tvoření kompozit s uvedenými antepozicičními komponenty charakterizují zejména následující jevy.

2.3.1.1 V obou jazycích se zvyšuje slovotvorná produktivita lexémů **(-)centrum/(-)център**. Neologizmy jako č. *corpuscentrum, gerontocentrum, kinocentrum*,¹³⁰ *sportcentrum* a b. *аквацентър, бебецентър, йогацентър, таласоцентър* aj. lze zařadit do skupiny slov se zadním členem znamenajícím ‚centrum, středisko, zařízení poskytují-

¹²⁶ **Фолк** se v bulharštině konstituuje se dvěma významy: 1. ‚nejčastěji autorská hudba s prvky lidových písní, blízkí se svým obsahem městskému písňovému folkloru; tzv. popfolk‘; 2. ‚lidová, národní/folklorní hudba jednotlivých národů‘ (РНДЗБЕ, s. 286).

¹²⁷ Dílčím útvarem se zadními členy **(-)centrismus/(-)centrismus, (-)centrista, (-)turismus/(-)туризм, (-)turistika/(-)туризъм** se věnujeme také v předchozích a dalších kapitolách.

¹²⁸ Již v polovině 90. let N. Antonov 1994, s. 174–187, věnuje ve svém slovníku dvě zvláštní kapitoly pojmenování tzv. fobii a mánií v bulharském jazyce.

¹²⁹ V českém a v bulharském slovníku cizích slov je *festival* obdobně podán ve dvou dílčích významech: 1. ‚slavnostní (zprav. periodicky konaná) veřejná (soutěžní) přehlídka uměleckých výtvořů a výkonů (zvl. filmových, televizních a hudebních)‘; 2. ‚(dříve) slavnostní sjezd s bohatým programem‘ (ASCS, s. 227; РЧД, s. 795).

¹³⁰ V bulharštině byl podle stejného modelu utvořen již dříve vlastní název *Киноцентър*, pojmenování bývalého státního filmového podniku v okolí Sofie, podle kterého se dnes nazývá celá čtvrť ve stejnojmenné lokalitě.

cí určité služby'. U složenin č. *autocentrum, fotocentrum*; b. *автоцентър, байкцентър* apod. má **(-)centrum** význam ‚obchod‘.¹³¹ V РНДЗБЕ a РНДБЕ **(-)център** není zařazen mezi slovtvorně aktivní komponenty.¹³² Avšak uvedené příklady (některé ze slovníků neologizmů a jiné z JM) svědčí o tom, že spojitelnost tohoto komponentu v bulharštině vzrůstá. V obou jazycích se prvek **(-)centrum/(-)център** kombinuje s polysémantickými jednotkami,¹³³ např.: č. *ekocentrum, videocentrum* a b. *видеоцентър, демоцентър*. V bulharském JM se dále vyskytují odborné názvy jako *медиацентър* ‚přenosné multimediální zařízení‘ i sekundární kompozita, např. *евроинфоцентър*. Vznikají též česká a bulharská pojmenování s prefixoidy. Tak například nové české slovo *minicentrum* znamená ‚malé centrum‘; k významu ‚centrum města‘ se vztahují bulharské útvary *суперцентър, топцентър*.

2.3.1.2 Jako postpoziciční slovtvorný prostředek se v češtině přejímka **(-)fest** začíná uplatňovat¹³⁴ především u názvů rozmanitých akcí, např.: *pivofest Trutnov, punkfest Proti Proudů, Sázaravafest* apod. V bulharštině je soubor slov s určovaným členem **(-)фест** bohatší. Složeniny s ním mají rozmanitou slovtvornou strukturu, např.: (a) ‚jméno obecné + **(-)фест**‘, např.: *джазфест, кинофест, филмфест*; (b) ‚zkrácenina + **(-)фест**‘, např.: *бирфест, винфест*; (c) ‚nevyhraněný morfém + **(-)фест**‘, např.: *авиофест, екофест, етнофест, магфест, фотофест* aj.

2.3.1.3 Kompozita se zadním členem **(-)terapie/(-)терапия** v češtině i v bulharštině pojmenovávají to, pomocí čeho léčba/terapie probíhá.¹³⁵ Na rozdíl od SN 1 a РНДЗБЕ prvek **(-)terapie/(-)терапия** vydělují v samostatném hesle jak SN 2, tak РНДБЕ,¹³⁶ což ukazuje na stále se zvyšující produktivitu tohoto slovtvorného modelu. V bulharštině se však projevuje silná konkurence koncových částí **(-)терапия** a **(-)лечение**, srov. *аромателечение – ароматерапия, гладолечение – гладотерапия, медолечение – медотерапия, парафинолечение – парафинотерапия, плодолечение – плодотерапия*, která není typická pro češtinu. České slovníky neologizmů registrují početnou skupinu slov s druhým členem **(-)terapie**, např. *ароматерапия, dietотерапия, музикотерапия, витаминотерапия* aj., a značně omezenější soubor s druhou částí **(-)лечение/(-)лечеба**, např.: *самолечеба/самолечение* (k anglickému slovnímu spojení *self-medication*),¹³⁷ *домолечеба* aj.

2.3.1.4 Ke konvergenci mezi oběma jazyky přispívá souhra dvou inovačních procesů, které jsou spjaty s uplatněním komponentů **-filie/-филия**, **(-)manie/(-)мания** a **(-)fobie/(-)фобия**. Na jedné straně jsou doplňovány chybějící členy řad s prvky **-filie/-филия**, **(-)manie/(-)мания** a **(-)fobie/(-)фобия**. Neologizmy jimi tvořené vstupují do synonymních a antonymních vztahů, jež jsou obdobné vztahům mezi terminologickými názvy,

¹³¹ Na polysémantizaci **(-)centrum/(-)център** v češtině i v bulharštině upozorňují L. Janovec a A. Rangelova (2005, s. 96).

¹³² Prvek **-centrum** zato nacházíme jak v SN 1, s. 54, tak v SN 2, s. 70.

¹³³ L. Janovec a A. Rangelova 2005, s. 96, uvádějí: „Víceznačnost lexémů tvořených tímto prvkem odráží polysémii komponentu (-)centrum v její součinnosti s případnou polysémií první částí kompozita (...).“

¹³⁴ V SN 2, s. 123, je zachycen jen samostatný lexém **fest**, jazykový materiál však také ukazuje na zvýšení jeho slovtvorné produktivity. Kolísání statusu **фест** odráží již výklad v РНДЗБЕ, s. 283, ve kterém je komponent uveden jak samostatně, tak jako první část složených slov. Prvek nacházíme i v РНДБЕ, s. 465–466.

¹³⁵ K fungování internacionálního slovtvorného komponentu **(-)terapie/(-)терапия** v češtině a v bulharštině viz také Z. Tichá (2003a, s. 215n.).

¹³⁶ Viz РНДБЕ, s. 432.

¹³⁷ Viz SN 2, s. 401.

srov. např.: č. *technofilie*, *technomanie* a *technofobie*; *xenofilie*, *xenomanie* a *xenofobie*; b. *еврофилия*, *евромания* a *еврофобия*; *киберофилия*, *кибермания* a *киберфобия* apod.¹³⁸ Na straně druhé nová slova s **(-)fobie/(-)фобия** a **(-)manie/(-)мания** začínají být uplatňována jako prostředky vyjadřující hodnotící postoj, a to zejména v JM. Jejich slovtvorná aktivita tedy nezřídka souvisí s aktuálností daného tématu. Proces se projevuje aktivněji v češtině. První části nových expresivně zabarvených výrazů jsou zpravidla neterminologického původu (popř. determinologizovaná), jmenovitě: (a) domácí jednotky, např.: č. *ročítačomanie*, *sluncsetanie*, *želvotanie*; b. *звездомания*,¹³⁹ *работомания* (srov. s *работохолизъм*), *сладоледомания*; (b) přejatá slova, např.: č. *agentomanie*, *hamburgermanie*, *titulomanie*; b. *диетомания*, *лидеромания*, *пъзелмания* aj. (c) propria cizího původu, např. č. *bondomanie*, *dicapriomanie*, *shakespearemanie/shakespeareomanie*; b. *обамамания/обамомания*, *путиномания*, *потърмомания* aj. Méně četné jsou útvary s **-fobie/-фобия**, např.: č. *globofobie*, *jugofobie*, *komunistofobie* a b. *ислямфобия*, *наркофобия*, *ромофобия* aj.

2.3.1.5 Výše popsané procesy se podílejí na vzniku neologizmů s plnovýznamovými druhými členy: č. **(-)maniak**; b. **(-)маниак**, např.: č. *аитоманиак*, *еготаниак*, *киноманиак*, *мобиломаниак*; b. *кечманиак*, *киберманиак*, *уеб-маниак*, *фитнесманиак* aj. Takto utvořené jednotky začínají v JM vystupovat jako příznaková pojmenování vyjadřující vyšší stupeň zaujatosti (resp. posedlosti), než vyjadřují útvary končící na **-fil/-фил** a **-man/-ман**. Konkrétní skutečnost nebo substance, ke kterým se **(-)maniak/(-)маниак**, **-fil/-фил** a **-man/-ман** vztahují, je pojmenována v první část složeniny, srov. např. výrazy jako: č. *keltofil* – *keltoman* – *keltomaniak*;¹⁴⁰ b. *аудиофил* – *аудиоман* – *аудиоманиак* apod. K těmto expresivům se dále přimykají neologizmy s druhým sériově užívaným členem č. **(-)milovník** (méně rozšířené), např.: *filmomilovník*, *knihomilovník*,¹⁴¹ *vínomilovník*; b. **(-)любител**. V bulharštině se **(-)любител** kombinuje s: (a) nevyhraněnými morfémy, např.: *автолюбител*, *аеролюбител*; (b) plnovýznamovými lexémy, např. *кафелюбител*, *фитнеслюбител* aj.

2.4 Plnovýznamové komponenty uplatňované v antepozici i v postpozici

2.4.1 Tvoření podle analogie s anglickými výrazy vyvolává nárůst „funkčního zatížení“¹⁴² některých cizích lexikálních jednotek. Tento proces se při přejímání formací typu *business class* – *show business*; *hit parade* – *super hit* apod. projevuje výrazněji v bulharštině. Neologizmy jako **бизнес**, **хит**, **шоу** se tedy v bulharštině snadněji než v češtině začleňují do rodových paradigmat podle fonologického principu.¹⁴³ Pod vlivem angličtiny se aktivizovala i jejich spojitelnost v rámci dvou zvláštních slovtvorných modelů: (1) „**бизнес(-)**, **хит(-)**, **шоу(-)** v úloze determinantu + základové substanti-

¹³⁸ Je třeba upozornit, že se jednotlivé členy těchto souborů často liší komunikační sférou svého vzniku a uplatnění.

¹³⁹ Srov. s anglickým výrazem *starmania*.

¹⁴⁰ Na vžitost slovtvorného modelu v češtině ukazuje tvoření příležitostných expresivních výrazů v JM z internacionalizmů na **-man**, např. *ombudsmanie* (k *ombudsman*), *walkmanomanie* (k *walkman*) apod.

¹⁴¹ Srov. také s *knihomol*.

¹⁴² V souvislosti s tím O. Martinová 2005c, s. 223, registruje větší funkční zatížení lexikálních prostředků s poměrně širokým významem (např. *centrum*, *studio*, *management*) užívaných v úloze řídicího substantiva i v českých víceslovných pojmenováních.

¹⁴³ Vačkov 1997, s. 21–22.

vum“ a (2) „nevyhraněný (popř. lexikální) morfém + (-)бизнес, (-)хит, (-)шоу v úloze řídicího substantiva“. Dále se zaměříme na shody a rozdíly fungování jmenovaných lexikálních jednotek v bulharštině, a to na pozadí situace v češtině.

2.4.1.1 Ve flexivní češtině bylo k substantivu **byznys** odvozeno přídavné jméno *byznysový*. V bulharštině je přejímka **бизнес**¹⁴⁴ stále častěji užívána jako neohebné adjektivum v přívlastkové pozici. S tím souvisí fakt, že se РНДБЕ o antepozičním komponentu **бизнес(-)** již nezmiňuje.

2.4.1.1.1 Jako přední část kompozit se **бизнес(-)** kombinuje především s domácími substantivními základy v postpozici. Nejpočetnější jsou dosud doložené soubory hybridních názvů, u kterých **бизнес(-)** má význam ‚vztahující se k byznysu‘, např. *бизнесдела, бизнесминало, бизнесобединение, бизнесопит, бизнеспечалба, бизнессдружение, бизнессреда* aj. K nim patří také sekundární kompozita jako *бизнесвсекидневник* apod. Dále se vyděluje nový slovtvorný typ ‚**бизнес(-)** + substantivizované adjektivum pojmenovávající cizí jazyk‘, např. *бизнесанглийски, бизнеснемски, бизнесруску*¹⁴⁵ s významem ‚cizí jazyk se zaměřením na potřeby komunikace v oblasti byznysu‘. Ve sféře obchodu a poskytování služeb jsou novými slovy jako *бизнестарифа* apod. pojmenovávány produkty určené pro firemní zákazníky. Z tohoto hlediska složeniny jako *бизнесабонат, бизнесклиент, бизнеспотребител* vstupují do opozičních sémantických vztahů se souslovími *частен (абонат, клиент, потребител)*. Pragmatické tendence, jež silně ovlivňují rozlišení příznaku pohlaví u pojmenování osob,¹⁴⁶ jsou u vzniku názvů ženských osob *бизнесдама, бизнесжена* k angloamerickým složeninám *бизнесмен* (konkurující domácímu pojmenování mužských osob *предприемач, príp. частник*).

2.4.1.1.2 Soubory kompozit se základovým výrazem (-)бизнес se vyznačují následujícími rysy. První skupinu tvoří složeniny vzniklé kombinací dvou plnovýznamových lexémů, např. *интернет-бизнес, радиобизнес, сексбизнес, шоубизнес* apod. Další série neologizmů je výsledkem spojení (-)бизнес s radixoidem, např. *авиобизнес, агробизнес, автобизнес, наркобизнес*. Nacházíme také sekundární kompozita jako *турбизнесмен, агробизнесфорум* apod. Tyto slovtvorné typy korespondují s kompozity v češtině řídícími tvořenými, jako např.: *sexbyznys, agrobiznys, narkobiznys* aj.

2.4.2 Výpůjčka z angličtiny č. **show/šou** a b. **шоу** znamená v obou jazycích ‚podívání, představení s rozmanitými hudebními, humornými aj. zábavnými vystoupeními‘.¹⁴⁷ Substantivum **show/šou** má v češtině variantní zakončení¹⁴⁸ a omezenou slovtvornou

¹⁴⁴ V obou jazycích se ustalují také víceslovná pojmenování se složkou **byznys/бизнес** jako řídicím substantivem. Projevují se přitom např. následující rozdíly. V bulharském JM jsou široce zastoupena ustálená slovní spojení *малък бизнес, среден бизнес, голям бизнес*, kterými je blíže určován rozsah podnikatelské činnosti. V češtině se ve stejném významu užívá jen slovní spojení *malý byznys*, sousloví *velký byznys* má hovorové rysy a pojí se s frazeologizovanou sémantikou ‚velká honba za ziskem, velmi náročná a finančně výhodná práce/obchod (která není pro každého)‘.

¹⁴⁵ Srov. např.: Фирмата предлага курсове по *бизнесанглийски*.

¹⁴⁶ Je nutno podotknout, že z obecného hlediska je pro bulharštinu přechylování, na rozdíl od češtiny, méně typickým slovtvorným postupem. Je proto možné rozšiřování souborů pojmenování ženských osob v bulharštině (na rozdíl do češtiny) označit za poměrně nový, resp. dynamický jev.

¹⁴⁷ Tento význam je uveden poprvé v РНДЗБЕ, s. 306. SN 2, s. 152, vykládá anglicizmus **hit** jako substantivum z oblasti počítačové, které má odlišný (homonymní) význam, a to: ‚jednotlivý vstup, připojení na webovou stránku‘.

¹⁴⁸ Zároveň je **show/šou** zapojováno jak do paradigmát ženského, tak do paradigmát středního rodu.

produktivitu. V bulharštině se transkribovaná podoba **шоу** ustaluje jednak jako jméno středního rodu a jednak jako první/druhá část nových kompozit.

2.4.2.1 Jako určující člen s významem ‚týkající se show, zábavy, věnující se jim‘ komponent **шоу(-)** vystupuje například v těchto složeninách: *шоуводец* (živ.) a *шоубалет*, *шоугрупа*, *шоуновини*, *шоупредаване* (neživ.) aj.

2.4.2.2 Řídící komponent **(-)шоу** je součástí struktury: (a) kalků, např.: *геймшоу*, *роудшоу*, *сноуборд-шоу*; (b) neologizmů s první radixoidní částí, např.: *авиошоу*, *автошоу*, *мотошоу*, *радиошоу* apod.

2.4.3 Anglicizmus **хит** se v bulharštině ustaluje s významem ‚zvlášť populární, v určitém období vyhledávané dílo, výrobek apod‘.¹⁴⁹ Na rozdíl od **бизнес** a **шоу** se **хит** rovněž stává slovotvorným základem neologického adjektiva *хитов*. Podle českých slovníků se přejímka **hit** nejdříve uzualizuje v užším významu ‚úspěšná píseň, šlágr‘.¹⁵⁰ SN 1¹⁵¹ zachycuje také slovotvorně adaptovaný výraz z běžné mluvy a publicistiky: *hitovka*. SN 2¹⁵² stejnou podobu označuje jako neosémantizmus znamenající ‚velmi úspěšná módní věc, výrobek, akce apod‘. Oba jazyky se liší i co se týče realizace slovotvorných možností **hit/хит**.

2.4.3.1 V bulharštině neologické složeniny s antepozičním členem **хит(-)** začínají konkurovat novým víceslovným pojmenováním se shodným přívlastkem *хитов*, srov. *хитова марка* – *хитмарка*, *хитово предаване* – *хитпредаване*, *хитов сингъл* – *хитсингъл*, *хитова стока* – *хитстока*. V češtině se **hit** v této pozici neuplatňuje.

2.4.3.2 Jako slovní základ kompozit se **(-)хит** v bulharštině spojuje zejména s radixoidy, např. *ретрохит*, *фолкхит*, popř. také s kořenými morfémy: *кинохит*, *радиохит*, *нонхит*. Mezi české neologizmy s **(-)hit** v postpozici nacházíme zejména předponová substantiva jako *nehit*, *prahit*, nejčastěji však afixoidní útvary: *megahit*, *monstrhit*, *velehit* a jen výjimečně složeniny s první přejatou částí, např. *funkhit*, *kinohit*, *videohit*.¹⁵³

2.5 Tvoření na základě abreviačně-kompozičního postupu

K výrazným projevům systémově-strukturních tendencí ve všech slovanských jazycích patří nárůst slovotvorného abreviačně-kompozičního postupu. Vliv internacionalizace se tudíž mj. promítá do ‚zvýšení kombinatorických možností v rámci kompozitních slovotvorných modelů‘.¹⁵⁴ Tento inovační pohyb souvisí se zařazením některých slov utvořených abreviací¹⁵⁵ do slovotvorného repertoáru češtiny i bulharštiny. Zaměříme se proto na charakteristiku souborů nových slov, do jejichž struktury vstoupila slova zkratková.

¹⁴⁹ Přejímka je zahrnuta do БТР, s. 1040, i do РЧД, s. 844, uvádí ji také РНДЗБЕ, s. 295.

¹⁵⁰ Viz např. její výklad v SŠČ, s. 93. ASCS, s. 293, ji však uvádí i ve významu širšího ‚mimořádný, populární, módní jev vůbec‘.

¹⁵¹ SN 1, s. 104, v němž je *hitovka* vyložena jako ‚úspěšná píseň, hit‘.

¹⁵² SN 2, s. 152. Slovník také dokládá kladně zabarvený expresivní neologizmus *hitůvka* znamenající ‚úspěšná a populární píseň‘.

¹⁵³ Zdroj příkladů: Databáze excerpčního materiálu *Neomat ÚJČ AV ČR*, v. v. i.

¹⁵⁴ Ohnheiser 2003, s. 334.

¹⁵⁵ V tradici české jazykovědy je tvoření zkratk a zkratkových slov charakterizováno jako ‚jeden z prostředků jazykové ekonomie vedle elipsy slovní a větné (...) a vedle univerbizace přívlastkového spojení (...)‘ MČ I, s. 517. Jazykovým zkratkám v češtině jsou věnovány např. práce J. Hrbáčka 1979; P. Kochové 2003, 2005b aj. V bulharských jazykovědných výzkumech je abreviace viděna jako aktivní slovotvorný způsob se specifickým postavením, jednak co se týče pravopisné normy (Murdarov 1983, s. 105, 122) a jednak co se týče nominačních jednotek tvořených abreviací (Radeva 1987, s. 96–97). Nejsoustavnější výzkum zaměřený na abreviaci představuje monografie L. Krumovové a M. Čoroleevové (1982).

2.5.1 Nová kompozita se zkratkovým slovem

2.5.1.1 K pravidelnosti tvoření nových českých složenin, které v antepozici mají člen abreviační, přispívá stabilizace slovtvorného modelu se strukturou „zkratkový komponent s rozmanitými vznikovými a formálními rysy + abstraktní lexém končící na **-ismus/-izmus**“. K němu poukazují např. nová kompozita *nato-centrismus*, *natofašismus*, *nato-kolonialismus* aj.¹⁵⁶ Zkratkové slovo **nato(-)**¹⁵⁷ se někdy kombinuje i s jmény na **-ista**, která jsou pocíťována jako „významově odvozená, motivovaná názvy na **-ismus**“,¹⁵⁸ např. *natoskeptik*.

2.5.1.2 V bulharštině má na zvýšení intenzity uplatňování abreviačně-kompozičních modelů vliv především tendence k sériovému tvoření nových slov se společným antepozičním komponentem. Jako nejproduktivnější se ukazuje kalkovaná podoba medicínské abreviatury **СПИН(-)**.¹⁵⁹ V РНДЗБЕ je zkratkové slovo podáno jako první část složenin s variantní grafickou podobou **СПИН(-)/спин(-)**.¹⁶⁰ Neologizmy se **СПИН(-)/спин(-)** jsou psány zejména se spojovníkem, např. *СПИН-дело*, *СПИН-лечение*, *спин-скандал*, *спин-терорист* aj. Z JM jsou doložena také sekundární kompozita typu *анти-СПИН кампания*, *анти-СПИН реклама*, *анти-СПИН филм*, která jsou výsledkem aktivity slovtvorných modelů s příponou **анти-**. Obdobné formace jsou užívány též jako prostředky syntaktické kondenzace.

2.5.1.3 V obou jazycích vznikají nové útvary s komponentem č. **ufo(-)**,¹⁶¹ který v bulharštině má kalkovanou podobu **НЛО(-)**. Srov. např. č. *ufokult*, *ufosekta*, *ufoturistika*; *НЛО-загадка*, *НЛО-мистерия* apod. S těmito prvky je tvořena podstatně menší skupina pojmenování osob, např. č. *ufoskeptik*, *ufoturista*; b. *НЛО-професор*, *НЛО-скенник*.

2.5.2 Nová kompozita s jednopísmenovým morfémem

Pod vlivem internacionalizační tendence je česká a bulharská slovní zásoba obohacována o neologizmy s „novou pojmenovací a slovtvornou strukturou“.¹⁶² Mírně tím nová slova tvořená kombinací jednopísmenového morfému **e-/e-**, **i-/и-** a **m-/м-** se substantivním základem. Abreviačně-kompoziční pojmenování tohoto typu jsou tradičně pokládána za okrajová a rovněž specifická.¹⁶³ Expanzi nových výrazů s **e-/e-**, **i-/и-** a **m-/м-** do centrálnějších komunikačních sfér (jmenovitě do českého a bulharského JM)

¹⁵⁶ Zdroj příkladů: Databáze excerpčního materiálu *Neomat*, ÚJČ AV ČR, v. v. i. Srov. s neologizmy jako *eurocentrismus*, *neokolonialismus*, *protofašismus*.

¹⁵⁷ Z anglické abreviatury *North Atlantic Treaty Organization*.

¹⁵⁸ TS 2, s. 162.

¹⁵⁹ **СПИН** – синдром на **придобита имунна недостатъчност** z anglické abreviatury *AIDS – Acquired Immunodeficiency Syndrome*.

¹⁶⁰ РНДЗБЕ tento komponent již nezahrnuje.

¹⁶¹ Z anglické abreviatury *Unidentified Flying Object*, která je v bulharštině kalkována, srov. *неидентифициран летищ обект*. K tvoření slov s **ufo(-)/НЛО(-)** viz také IV.2.3.1.1.3.

¹⁶² Při analýze těchto výrazů se opíráme o jejich charakteristiku podanou v práci Z. Opavské 2005b, s. 232n.

¹⁶³ Pro češtinu viz např. Bozděchová 1994, s. 15. Podrobný přehled českých prací zabývajících se problematikou výrazů s prvkem nelexikální povahy podává Z. Opavská 2005b, s. 233–234. L. Krumova a M. Čoroleeva (1982, s. 78) považují bulharská pojmenování typu *И-интегрален* (např. *И-резулатор*) za útvary na pomezí slov a různých znaků-symbolů, tudíž s neязыkovými znaky, neboť „mimo celé pojmenování nemají (...) žádnou významovou hodnotu“. V české lingvistice jsou slova jako *C vitamin* a *vitamin C*, u nichž se jednopísmenový morfém vyskytuje jak v antepozici, tak v postpozici, označována termínem *kvazi-slovo* (viz Daneš 1985). V bulharštině se na rozdíl od češtiny běžně ustaluje pouze jedna podoba obdobných útvarů, např. *Витамин С*. Zkratkový element přitom zůstává v netransliterované podobě.

Ize proto hodnotit jako další, novou etapu fungování názvů s uvedenou slovtvornou strukturou v obou jazykových systémech. Při analýze souborů s **e-/e-**, **i-/и-** a **m-/м-** dále klademe důraz na formální a sémantické rozdíly, s nimiž se jejich antepoziční komponenty stabilizují v obou jazycích.

2.5.2.1 V češtině se jednopísmenové komponenty **e-**, **i-** a **m-** ustalují ve svém původním internacionálním významu, tj. znamenají ‚elektronický‘; ‚internetový‘ a ‚mobilní‘. V bulharštině u všech tří prvků probíhají procesy, které vedou ke vzdálení od počítační etapy jejich adaptace. Elementy **e-** a **и-** se tedy (stejně jako v češtině) nejdřív užívaly s diferencovaným významem, srov. výskyty jako: *e-писмо* (k *електронно писмо*), *e-адрес* (k *електронен адрес*), *и-пространство* (k *интернет-пространство/нетпространство*) apod. Postupně však dochází k překrývání jejich sémantiky, což je zřejmě spjato s vlivem anglické výslovnosti, která se odráží v transkripci jednotek.¹⁶⁴ Na základě toho РНДЗБЕ vykládá **e-** a **и-** jako první části složených slov znamenající ‚elektronický‘.¹⁶⁵ V další fázi je podoba **и-** definitivně vytlačena svým významovým ekvivalentem **e-**. Neuvádí ji ani РНДБЕ. Rozdíly ve zdomácnování **m-/м-** se zato týkají jen pozdějšího prosazování komponentu **m-** do bulharštiny. V souvislosti s tím je **m-** ve smyslu ‚týkající se mobilních zařízení nebo se k nim připojující‘ samostatně vydělen až v РНДБЕ.¹⁶⁶ V bulharském JM se komponenty **и-** a **м-** objevují též v původní grafické podobě, např. *и-търговия*, *м-плащане* aj.

2.5.2.1.1 V obou JM jsou internacionalizmy s **e-/e-**, **i-/и-** a **m-/м-** vázány na oblast informatiky, obchodu, bankovníctví a též vzdělávání. K jejím původním podobám se v přejímajících jazycích přimykají i polokalky, srov. např.: a. *e-learning* → č. *e-učení*, *e-уищованіе*, *e-уука* (a také *e-learning*); b. *e-учене*, *e-образованіе*, *e-обученіе* (a také *e-търнинг*); *m-banking* → *m-bankovníctví* (a také *m-banking*); b. *м-банкиране* (a také *м-банкинг*). Neaktivnější při tvoření nových slov je jednopísmenový morfém **e-/e-**. Kvůli své krátkosti členy řad polokalkovaných/kalkovaných názvů jako: č. *e-encyklopedie*, *e-kriminalita*, *e-magazín*, *e-nákup*, *e-publicistika*, *e-slovník*, *e-žurnalistika*; b. *e-вестник*, *e-енциклопедія*, *e-книга*, *e-обученіе*, *e-отдел*, *e-подпис*, *e-речник*, *e-списание*, *e-училище* aj. konkurují souslovím s neosémantizmem *elektronický/електронен*, srov.: č. *elektronický podpis* – *e-podpis*, *elektronická pohlednice* – *e-pohlednice*; b. *електронна книга* – *e-kniha*; *електронен чек* – *e-чек* aj. Jako prostředky jazykové ekonomie se uplatňují i neologizmy s **i-/и-**, např. č. *и-кавэрна*, *и-реклама* a b. *и-бизнес*, *и-реалност* a s **m-/м-**, např. č. *м-плата*,¹⁶⁷ *м-бизнес* a b. *м-бизнес*, *м-търговия*.

2.6 Vyrovnávací procesy: tvoření kompozit na základě domácích slovtvorných postupů

Přibývání kompozit poukazujících k rozmanitým internacionálním slovtvorným modelům je dnes nejčastěji vykládáno jako jeden ze základních faktorů vyvolávajících

¹⁶⁴ Je třeba také upozornit, že v bulharštině se přejímky s **e-** velmi často ani nepřekládají, např. *E-book четецьот всъщност разпознава само текстови файлове, но пък може да чете на глас с доста приятен тембър*. (KL, č. 19/2008); *Те ще създадат, заедно с други специалисти, организирани в международен екип, и програми за e-learning на студенти в бакалавърския, магистърския и докторантския профил*. (Д/24. 01. 2006) apod.

¹⁶⁵ Viz РНДЗБЕ 2001, s. 93, 115, a РНДБЕ, s. 154.

¹⁶⁶ РНДБЕ, s. 254.

¹⁶⁷ Příklad je z Opavská 2005b, s. 240.

dynamiku v oblasti skládání českých a bulharských slov. S ním je také spojován nárůst uplatnění domácích způsobů a prostředků při tvoření nových složenin.¹⁶⁸ V předchozích kapitolách jsme však ukázali, že vliv stejných činitelů (např. internacionalizace, pragmaticko-stylistických tendencí apod.) nemívá vždy stejné výsledky v obou jazykových systémech. Se zřetelem k tomuto zjištění dále ověříme názor K. Gutschmidta (2003, s. 352), že „zatímco např. v bulharštině, ruštině a chorvatštině nová kompozita vznikají podle tradičního modelu a také z domácích základů, srov. b. *картопритежател*, *картодържател* (na kreditkarta), *месторабота*, *местостроеж*, рус. *нацестроительство*, *квартиросдатчица*, v češtině je těchto nových kompozit menší množství“. Analýza v této části práce bude tedy orientována na projevy vyrovnávacích procesů v české a bulharské kompozitní slovtvorbě.

2.6.1 Tvoření kompozit na základě českých slovtvorných modelů

2.6.1.1 V neologické vrstvě české slovní zásoby převládají domácí determinativa s prvním určujícím členem. Nové české složeniny proto budeme třídít podle slovnědruhové povahy jejich antepozičního komponentu. Soustředíme se také na strukturální a genetické rysy druhých částí nových kompozit, a to s ohledem na nárůst kombinatorických možností v rámci jednotlivých slovtvorných modelů.

2.6.1.1.1 V srovnání s předchozí etapou¹⁶⁹ v češtině narůstá tvoření expresivních pojmenování osob s předními adjektivními členy **malo-** a **staro-**.¹⁷⁰ U kompozit jako např.: *malopolitik*, *malopolitika*, *malovesničan* a *starokomunista*, *starosoudruh*¹⁷¹ oba komponenty vyjadřují hodnotící vztah k entitě pojmenované slovem, které determinují. Na rozdíl od **malo-**, jenž jak u nociónálních, tak u expresivních výrazů vystupuje v jediném významu – ‚malý‘, komponent **staro-** postupně podléhá sémantické diferenciaci. Zatímco je v SN 1¹⁷² **staro-** vyložen pouze jako prvek znamenající ‚bývalý, zastaralý, zpátečnický‘, v SN 2¹⁷³ je podán se dvěma dílčími významy: 1. ‚zastaralý, zpátečnický‘ a 2. ‚dřívější, bývalý, dosavadní‘. V JM se **malo-** a **staro-** účastní i antonymních korelací s **velko-** a **ново-**, srov.: *malostrana* – *velkostrana*¹⁷⁴ a *starobolševik* – *novobolševik*.

2.6.1.1.2 Adjektivní morfémy **rychlo-** se sémantikou ‚rychlý, rychle, v krátkém časovém úseku, intervalu‘ se vyznačuje střední slovtvornou produktivitou. Názvy s **rychlo-** v antepozici označují (a) místa/provozovny, např.: *rychljidelna*, *rychlorestaurace*; (b) věcné objekty, např.: *rychlotiskárna*, *rychlosušák*. Při kombinaci s deverbativními

¹⁶⁸ K této otázce viz také IV.2.2.

¹⁶⁹ Za doménu modifikačních determinativ s adjektivním prvním členem je v MČ 1, s. 456, považováno především odborné vyjadřování. Kompozita s touto strukturou jsou zároveň označena jako „častá i v publicistickém stylu, jednak přenesená z odborné vrstvy, jednak vlastní proveniencí“ (tamtéž, s. 456).

¹⁷⁰ O kompozici jakožto slovtvorném postupu ve flektivní češtině méně rozšířeném, který je však uplatňován častěji než v bulharštině při tvoření nových příznakových názvů osob, viz blíže IV.2.3.2.

¹⁷¹ Srov. s nociónálními jednotkami s **malo-**, které jsou spjaty s oblastí bankovníctví a nejsou motivovány atributivním souslovím, např.: *malobankovníctví* (výraz **malé bankovníctví* se nevyskytuje). Viz také neologizmy se **staro-** jako: *starodíchoďce*, *staronájemce*, *staroslávista* (zdroj příkladů: Databáze excerptního materiálu *Neomat* ÚJČ AV ČR, v. v. i.).

¹⁷² SN 1, s. 282.

¹⁷³ SN 2, s. 429.

¹⁷⁴ SN 2, s. 240, 506. Je třeba také upozornit, že opozitní význam jednotek s předními členy **staro-** a **ново-** (řídic. **mlado-**) a s **velko-** a **malo-** je zaznamenán již v SSJČ. Viz také významově opozitní neologizmy *malodependent* – *velkodependent*, které nemají hodnotící významový odstín.

základy bývá komponentem **rychlo-** vyjadřována bližší okolnost děje, např.: *rychlona-hrávání, rychloopakování*.¹⁷⁵

2.6.1.1.3 Skládání s **více-** je charakterizováno jako velmi živé již v SSJČ.¹⁷⁶ Srovnání údajů o podílu kompozit s prvním členem **více-** ‚více než jeden, několik, mnoho‘ v SN 1 a SN 2 ukázalo, že tato tendence přetrvává i dnes.¹⁷⁷ Souběžně narůstá produktivita přední části **mnoha-/mnoho-**¹⁷⁸ znamenající ‚mnoho, více‘. Tyto adverbialní prvky jsou často uplatňovány při adaptaci anglicizmů s antepozičním komponentem **multi-** ‚mnoho, více‘. Vytváří se takto variantní/synonymní dvojice poukazující zejména k základovým adjektivům, např.: *multifunkcionalita – mnohafunkčnost* (k *mnohafunkční – multifunkční*), *víceprofesnost – multiprofesnost* (k *víceprofesní – multiprofesní*) aj. Uvedené příklady svědčí o působení procesu zdomáčňování nejen prvních částí přejímek, ale také cizích abstraktních názvů na **-ismus/-ismus** pomocí přípony **-ost**. Uplatnění **více-** a **mnoha-/mnoho-** jako prostředků synonymních s prvkem **multi-** se jeví předpokladem zastření jejich sémantických neshod, resp. jejich prefixoidizace.

2.6.1.1.4 Přední numerální komponenty **jedno-, dvoj-/dvou-, troj-/tří-** aj. se připojují k určovanému členu bez spojovacího submorfu a „reprezentují modifikační kategorii, i když specifickou, tj. kvantitativní“.¹⁷⁹ Numerální prvky se v současnosti kombinují s různými deriváty prakticky bez omezení. V JM nacházíme názvy: (a) s druhou částí domácího původu, např. *dvojrůžovor/dvourůžovor, dvojsoutěž, dvojevdavatelství; trojvýstava; čtyřdohoda, čtyřstrana*; (b) s druhým členem internacionálního původu (v různé etapě adaptace), např.: *dvojfestival, dvojkonzert; trojalbum, trojkoalice/tříkoalice, trojpremiéra; čtyřalbum, čtyřkoalice*, mezi nimiž je také nemalé množství jednotek vázaných na určité komunikační oblasti, např. *jednolicence práv., obch.; dvojpgcesor* poč. Četnou podskupinu představují původem odborná pojmenování utvořená podle vzoru „číslovka + název digitálního nosiče“, např. *dvojdisk, dvojkompakt/dvoukompakt; trojdisk, trojkompakt; čtyřkompakt*. K nim se přimykají variantní podoby s druhým zkratkovým členem typickým pro běžné vyjadřování, např. *dvojcédé, a rovněž desubstantiva s mutační příponou, např.: dvojcéděčko, trojcéděčko, čtyřcéděčko*. Dále se vyděluje soubor nových expresiv s číslovkovým antepozičním komponentem, např. *jednopytlizmus/jednopytlizmus, čtyřkoala* apod. Zvyšuje se i produktivita typu složených hromadných substantiv vzniklých komplexně-kompozičním postupem,¹⁸⁰ srov. např.: *dvojspreží, trojpsmení, trojvěží, čtyřvěží*.¹⁸¹

2.6.1.2 Od dosud analyzovaných modifikačních složenin se subordinacním vztahem mezi oběma členy liší pouze neologizmy, do jejichž struktury vstoupil komponent

¹⁷⁵ Podle I. Bozděchové (1994, s. 74) „v těchto příkladech lze uvažovat o realizaci onomaziologické kategorie mutační, která se mnohdy překrývá s kategorií transpoziční“.

¹⁷⁶ SSJČ (V–Ž), s. 80.

¹⁷⁷ Na rozdíl od komponentu **mnoha-/mnoho-** vyděleného jako aktivní až v SN 2 komponent **více-** nacházíme samostatně již v SN 1. Oba komponenty jsou však nejproduktivnější při tvoření adjektiv.

¹⁷⁸ Na rozdíl od předchozího období (viz např. Bozděchová 1994, s. 68) nejsou doložena nová hromadná substantiva s **mnoha-/mnoho-** utvořená komplexně-kompozičním postupem.

¹⁷⁹ MČ I, s. 458.

¹⁸⁰ K tomuto typu kompozit viz blíže Bozděchová 1994, s. 68–69. Tamtéž, s. 68, tuto skupinu charakterizuje jako nepočetnou a málo produktivní. Zdroj příkladů: Databáze excerpčního materiálu *Neomat* ÚJČ AV ČR, v. v. i.

¹⁸¹ Zdroj příkladů: Databáze excerpčního materiálu *Neomat* ÚJČ AV ČR, v. v. i.

substantivní povahy **čecho-**.¹⁸² V SN 1 první člen kompozit **čecho-** nenacházíme, zato je v SN 2 **čecho-** již určen jako „velmi produktivní“.¹⁸³ Obohacování skupin koordinačních kompozit s tímto prvkem je spjato se zvýšením intenzity tvoření depropiálních názvů.¹⁸⁴ Základní skupinu nových slov s **čecho-** v nejnovější lexikální vrstvě tedy reprezentují názvy osob (a to i přechýlené), které označují „příslušníky národních a národnostních skupin původem smíšeného typu“,¹⁸⁵ např.: *Čechoaustralán* a *Čechoaustralanka*, *Čechoevropan*, *Čechokanaďan*, *Čechonizozemec*, *Čechošvýcar* a *Čechošvýčarka*. Substantiva s **čecho-** vznikají též na základě sémantického tvoření, jimi jsou například pojmenovávány ideové směry: *čechocentrismus/čechocentrismus* a jejich přívrženci: *čechocentrista*.

2.6.2 Tvoření kompozit na základě bulharských slovtvorných modelů

2.6.2.1 Většina kompozit založených na domácích/zdomácnělých slovtvorných modelech má v bulharštině strukturu: „substantivum + submorf (nejčastěji **-o-**) + substantivum“. Byť méně intenzivně, tvořena jsou i složená substantiva s oběma částmi aglutinačně připojenými. Další analýzu provedeme se zřetelem k strukturálním, významovým a komunikačním rysům členů obou těchto skupin.¹⁸⁶

2.6.2.1.1 Zaměříme se nejdříve na složená pojmenování, jejichž první část označuje předmět děje a druhá – nositele nebo činitele. Jsou to primární kompozita dvojího podtypu: 1. podtyp *земевладетел* a 2. podtyp *наемодател*.¹⁸⁷

2.6.2.1.1.1 U substantiv prvního podtypu se kombinují dva samostatně fungující lexémy. Pokud je některý z nich mnohoznačný, v rámci nově vzniklého kompozita se do popředí dostává pouze jeden z jeho významů. Tyto jednotky lze interpretovat jako utvořené podle analogie s obdobnými útvary a zároveň jako dvojí motivované.¹⁸⁸ Sem spadají nové složeniny, jejichž druhý člen je deverbativní podstatné jméno s obsahovou strukturací, která primárně odkazuje k útvarům založeným na derivačně-kompozičním postupu. Jsou to kompozita se zadní částí, jako např.: (a) **(-)издател: картоиздател** ‚kdo vydal bankovní kartu‘, (b) **(-)лечител: гладолечител** ‚ten, který léčí hladem‘; (c) **(-)носител**, substantiva s tímto členem se vztahují k právníckému statusu firem, veřej-

¹⁸² Substantivní koordinativa s **čecho-** jsou v MČ 1, s. 461, charakterizována jako „prostředek potřebný nejen pro svou jednoslovnost, ale i pro schopnost rozlišovat pojmy“.

¹⁸³ SN 2, s. 75.

¹⁸⁴ Projevy této tendence v oblasti tvoření českých a bulharských apelativ derivačními postupy analyzuje podrobněji O. Martinicová (2003, s. 19–25). Viz také Opavská 2005a, s. 29–30.

¹⁸⁵ MČ 1, s. 461.

¹⁸⁶ Je velice pravděpodobné, že některé z členů dále probíraných skupin byly užívány již dříve, například v profesním vyjadřování. Výkladové slovníky bulharštiny je však nedokládají. Poslední dobou se prostřednictvím JM tato kompozita dostávají do širších komunikačních sfér v souvislosti s aktuálností témat, ke kterým se vztahují. Takto se stávají impulzem pro zvýšení produktivity slovtvorných modelů, na jejichž základě byly utvořeny.

¹⁸⁷ Zde se opíráme o klasifikaci u V. Murdarova. Do skupiny tzv. primárních kompozit V. Murdarov zahrnuje též názvy předmětů. Autor dále podotýká, že při tvoření tohoto typu pojmenování nedochází k modifikaci již existujícího názvu, ale k označení úplně nového smyslového obsahu na základě determinálního spojení obou členů složenin (tamtéž, s. 100–101).

¹⁸⁸ Pro češtinu I. Bozděchová (1994, s. 26) uvádí, že jména tohoto typu (např. *chleboďárce*, pozn. B. N.) lze interpretovat jednak jako utvořené skládáním a sufixací a jednak jako utvořené čistou (vlastní) kompozicí. Přidružuje se však prvního pojetí. Tento přístup se liší od přístupu V. Radevové (1991, s. 91–92, 94), která určuje členy 1. podtypu (*зем-е-владелец*) jako utvořené kombinací dvou substantiv s podřadovacím vztahem a členy 2. podtypu (*наемодател*) jako utvořené kompozičně-sufixálním postupem.

ných organizací apod.: *лицензоносител* ‚kdo dostal, má licenci‘; *мандатоносител* ‚kdo dostal, kdo má mandát‘; *франчайзоносител* ‚kdo dostal, kdo má tzv. frančizu‘ a také k předmětům: *паметоносител* ‚to, na čem je umístěna paměť‘; (d) (-)получател: *кредитополучател* ‚kdo dostává kredit‘, *грантополучател* ‚kdo dostává grant‘; (e) (-)ползвател: *картоползвател* ‚kdo užívá bankovní kartu‘, *кредитоползвател* ‚kdo užívá kredit‘; (f) (-)притежател: *бонопритежател* ‚kdo vlastní bonu‘, *картопритежател* ‚kdo je vlastníkem bankovní karty‘; (g) (-)производител: *рекламопроизводител* ‚kdo vyrábí reklamu‘; (h) (-)разпространител: *рекламоразпространител* ‚kdo rozšiřuje, vysílá nebo prodává reklamu‘ aj. Největší aktivitou se vyznačuje model s druhým členem (-)носител. První člen těchto kompozit byl připojen k druhému buď pouhým přidáním submorfu -о- (u prvních základových slov rodu mužského), např. *лизинг-о-получател*, anebo odstraněním zakončení určujícího členu (u prvních základových slov rodu ženského a středního) a následným přidáním submorfu, např. *карта* + *носител* → *карт-о-носител*.¹⁸⁹

2.6.2.1.1.2 U druhého podtypu se jedná o kompozita, jejichž determinovaný element není samostatné slovo. Postpoziciční člen složenin je deverbativní základ ztvárněný sufixem -тел, který se v současnosti vyznačuje vysokou produktivitou. Do skupiny derivačně-kompozičních substantiv patří slova se zadním členem: (a) -дател, např.: *арендодател* ‚kdo poskytuje arendu‘; *кредитодател* ‚kdo poskytuje kredit‘, *лизингодател* ‚kdo poskytuje leasing‘, *офсетодател* ‚kdo poskytuje ofset‘, *франчайзингодател* ‚kdo poskytuje tzv. frančizu‘; (b) -държател, např.: *картодържател* ‚kdo vlastní bankovní kartu‘, *паркингодържател* ‚kdo vlastní parking‘; (c) -искател, např.: *кредитоискател* ‚kdo žádá o kredit‘, *лизингоискател* ‚kdo žádá o leasing‘. Jmenované postpoziciční komponenty mají strukturně-sémantické rysy, které je sbližují s členy sufixoidního repertoáru. K nim se dále vztahují jednak pojmenování ženských osob a jednak dějová substantiva, srov. např. *рекламодател* – *рекламодателка* a *рекламодаване*. Nejvýraznější je slovotvorná potence prvku -дател.

2.6.2.1.1.3 Je doložena též skupina složených pojmenování substančních vztahů. Druhým členem těchto neologizmů je zpravidla odvozené slovo, a to samostatně se vyskytující deverbativum spojené s první částí pomocí submorfu -о-, např.: *лизингоотдаване* ‚poskytování leasingu (za určitých podmínek)‘, *намоотдаване* ‚poskytování podnájmu (za určitých podmínek)‘. Variantní substantiva typu *фирморегистриране*/*фирморегистрация* odrážejí také tendenci k paralelnímu užití útvarů s příponami -(пра)не a -(а)ция.¹⁹⁰ Spolu s jednotkami s prvním substantivním členem, např. *животозастраховане* ‚životní pojištění‘, *имотозастраховане* ‚pojištění jmění‘, *кредитозастраховане* ‚pojištění kreditu‘, se do JM dostávají i nová slova s prvním adjektivním členem, např.: *взаимозастраховане* ‚vzájemné pojištění‘. S nimi významově korespondují složeniny se zadním komponentem s příponou -тел, např.: *взаимозастраховател*, *животозастраховател*. Životnost a neživotnost těchto útvarů je signalizována připojením tzv. sémanticky „prázdného“ slova.¹⁹¹ Kombinují se buď se substantivy ve funkci shodného přívlastku, např. *дружество*, *кооперация*,

¹⁸⁹ K tomuto typu kompozit viz blíže např. Radeva 1991.

¹⁹⁰ K této otázce viz IV.2.4.1.4.

¹⁹¹ K této otázce viz např. Kučerová 1974, s. 37–38.

srov. *фирма-животозастраховател*,¹⁹² anebo s atributivou *държавен, частен животозастраховател*, např. *най-големият частен животозастраховател* apod. Podskupinu zde reprezentuje série nových kompozit se společným substantivním antepozičním členem domácího původu, která mají morfemickou stavbu: (a) „**смет(-)** + **-о-** + substantivum“, např. *сметообработка, сметопреработване*. Kromě výše uvedených typů pojmenování v těchto souborech nacházíme též nomina loci s druhým deverbativním členem zakončeným formantem **-ище**, např. *сметохранилище, сметоразтоварище*.

2.6.2.1.1.4 Podle domácích derivačně-kompozičních slovtvorných modelů dále vznikají nové složeniny ztvárněné sufixem **-ачк(а)** znamenající ‚přístroj (nástroj) pro vykonávání děje‘.¹⁹³ Substantivní a deverbativní základ je spojen samohláskovým submorfem, např. *парочистачка, подочистачка, фекалочистачка, ямочистачка* aj. Sem spadají také sekundární kompozita utvořená ze slova *прахосмукачка* ‚vysavač‘, která odkazují k novým technologiím vysávání/čištění, např. *водопрахосмукачка, паропрахосмукачка*. Pomocí přípony **-ачк(а)** byly odvozeny také neologizmy jako *снегосъбирачка, прахосъбирачка*.

2.6.2.1.1.5 V JM se dále ustalují antonymní dvojice, jejichž druhý člen má expresivní zabarvení s následující morfemickou strukturou: (a) „adverbiální člen + adjektivní základ + nulová přípona“ např.: *социалнослаб – социалносилен*; (b) „substantivum + činné přičestí + nulová přípona“, např.: *властимац – властнямац*.

Shrnutí: Převládající množství neologických kompozit v obou jazycích vzniká na základě čistě (vlastní) kompozice. Vysoce frekventovaných antepozičních komponentů, jež jsou v češtině a v bulharštině ekvivalentní, co se týče jak jejich původu, tak jejich významu, je poměrně málo. Tvoření nových českých a bulharských složenin se účastní: (a) polysémantické komponenty, např.: **sex(-)/секс(-)** aj.; (b) méně frekventované, ale zato velmi rozmanité, názvy pocházející z hudebního prostředí, např.: **диско(-), техно(-), рок(-)**, a též z oblasti sportovní komunikace, např.: **фитнес(-)/фитнес(-)** aj. Obecně je však podíl slovtvorně aktivních přejímek v bulharštině početnější. Během posledního dvacetiletí se u souborů nových bulharských kompozit uplatňují sériově: (a) internacionalizmy pojmenovávající nové jazykové skutečnosti, např.: **интернет(-), клип(-)** aj.; (b) anglicizmy vystupující jako aktualizací prostředky, srov. např.: neologismus **гей** a dříve přejatý termín *хомосексуалист*; (c) dříve přejatá podstatná jména, např. **допинг** (z a.), **кафе** (z arab.), **медия** (z lat.), **офис** (z a.), **чалгня** (z tur.). V češtině je na rozdíl od toho nejvíce prvků, které byly začleněny do slovtvorného systému již v předchozím období, např.: **фото(-), такси(-)**. Plnovýznamové členy kompozit jsou velice rozmanité i vzhledem k jejich pozici v nových slovech. V antepozici se užívají například komponenty: č. **šéf(-), зоо(-)**; b. **екшън(-), медия(-)**. V postpozici nacházíme komponenty jako č.: **-fobie/-фобия, (-)маніе/(-)мания, (-)терапіе/(-)терапия** aj., které jsou v obou jazycích delší dobu užívány jednak mimo terminologický kontext a jednak jako samostatné lexémy. K názvům zakončeným sufixoidem **-fil/-фил** se dále přitvářejí slova s jejich domácími

¹⁹² Srov. se souslovnými konstrukcemi: *фирма за животозастраховане а животозастрахователна фирма*.

¹⁹³ Radeva 1987, s. 87, určuje tento typ jako produktivní, což dnešní stav potvrzuje.

protějšky s č. (-)milovník; b. (-)любител. Zejména v bulharštině se pod vlivem anglických slovtvorných modelů zintenzivňuje uplatnění internacionalizmů jako **бизнес**, **хит**, **шоу** ve dvou zvláštních slovtvorných modelech: (1) „**бизнес(-)**, **хит(-)**, **шоу(-)** v úloze determinantu + základové substantivum“ a (2) „nevyhraněný (popř. lexikální) morfém + (-)**бизнес**, (-)**хит**, (-)**шоу** v úloze řídicího substantiva“. Zvyšuje se též tvoření na základě abreviačně-kompozičního postupu, při němž jsou neaktivnější zkratková slova jako č. **нато(-)**, **уфо(-)** a b. **СПИИ(-)**, a také jednopísmenové morfémy, např.: **е-/е-**, **м-/м-** aj.

Provedená analýza souborů nových kompozit tvořených domácími/zdomácněnými slovtvornými prostředky potvrdila zároveň názor K. Gutschmidta.¹⁹⁴ V porovnání se situací u derivovaných substantiv, jež flexivní čeština tvoří pravidelněji než bulharština, se jeví jako velmi podstatné také zjištění, že v bulharštině je kompozice častěji než v češtině kombinována s postupy derivačními.¹⁹⁵ V současnosti tedy vzniká více bulharských kompozit vyznačujících se složitou onomaziologickou strukturou.¹⁹⁶ To souvisí se skutečností, že převládající množství nových bulharských složenin tvořených a/nebo užívaných v JM poukazuje k sféře odborné komunikace, resp. k oblasti intelektuálního vyjadřování.

Diference mezi oběma jazykovými systémy se také ukáže, pokud bulharské neologizmy se samostatně fungujícím zadním členem – naopak – pojmem jako vzniklé na základě čisté kompozice. Z tohoto hlediska je možné říci, že v češtině se u nových modifikačních determinativ tradičně uplatňují domácí první části adjektivní, adverbální, numerální a řídicí substantivní, např. **rychlo-**, **dvoj-**, **více-**. V bulharštině jsou zato nejrozšířenější modely se společným druhým členem domácího původu, který je zejména substantivní, např. (-)**издател**, (-)**лечител**, (-)**притежател**. Jeden z komponentů českých i bulharských složených slov je stále častěji cizího původu. Dílčím projevem této tendence je dotváření hybridních útvarů k již dříve přejatým nebo kalkovaným složeninám. V důsledku toho se konstituují synonymní a/nebo konkurenční korelace mezi již dříve existujícími složenými lexémy a jejich novějšími významovými protějšky.

V obou jazykových systémech se pod vlivem internacionalizace aktivizují zejména již existující slovtvorné prostředky a modely. V rámci těchto modelů se autosémantické názvy (i nově vyčleněné z přejatých složenin) začínají prosazovat do širších funkčně-komunikačních oblastí. S působením tohoto procesu souvisí zvyšování funkčního zatížení nejen přejatých komponentů složených slov,¹⁹⁷ ale také komponentů domácího původu.

Je třeba též dodat, že dnes se v češtině a bulharštině realizují jejich typologické dispozice, které nejlépe odpovídají potřebám adaptace internacionalizmů, což nezřídka vede k zapojení plnovýznamových slov do obou slovtvorných systémů. V souvislosti

¹⁹⁴ Viz zde 2.6.

¹⁹⁵ Zejména budeme-li interpretovat složeniny obou podtypů analyzovaných zde v 2.6.2.1.1.1 v souladu s přístupem navrhovaným I. Bozděchovou (1994, s. 26).

¹⁹⁶ Vycházíme zde z názoru I. Bozděchové (1994, s. 22), že „slovtvorný proces je při komplexních postupech dvojstupňový, vedle kompozice zahrnuje derivaci nebo konverzi“.

¹⁹⁷ Vzhledem k stavu v předchozím období M. Dokulil a J. Kuchař (1977, s. 86) podotýkají, že „u cizích, zejména u mezinárodních slov je skládání daleko častější, produktivnější a také jednotlivé části složenin se hojněji u různých slov opakují, mají větší stupeň funkčního zatížení než obdobné komponenty domácí“.

s tím lze nová česká a bulharská kompozita se dvěma autosémantickými členy¹⁹⁸ ve shodě s K. Gutschmidtem pojmut jako komplexní názvy, resp. jako prostředky podporující projevy polysyntetizmu v slovanských jazycích.¹⁹⁹ Avšak nelze opominout ani skutečnost, že nárůst polysyntetických konstrukcí není vždy doprovázen projevy identických inovačních procesů v obou typologicky odlišných jazycích.

¹⁹⁸ O rozdílu mezi přístupem uplatněným zde a přístupem uplatněným v pracích K. Gutschmidta viz blíže shrnutí předchozí části.

¹⁹⁹ Při tom K. Gutschmidt vychází z typologické teorie V. Skaličky (1951).

VI. Inovační procesy: nová česká a bulharská substantivní slovní spojení

1. Obecný přehled

V předchozích kapitolách jsme mj. sledovali variantnost a konkurenci koexistujících jednoslovných a víceslovných pojmenování. Přitom se ukázalo, že adaptaci internacionalizmů do češtiny a do bulharštiny může doprovázet jednak kolísání jejich slovnědruhové platnosti a jednak nestabilita jejich morfematického statusu, resp. jejich syntagmatické funkce. Nově přejaté lexémy se často podílejí jak na vzniku neologických kompozit, tak na tvoření nových víceslovných výrazů.¹ Bylo ještě zjištěno, že: (a) v počáteční etapě adaptace jsou víceslovná pojmenování většinou vázána na oblast svého původního užití, což určuje omezenou spojitelnost jejich jednotlivých členů; (b) šíření slovních spojení v češtině a v bulharštině souvisí s projevy vyrovnávacích procesů, jmenovitě s polokalkováním a kalkováním víceslovných přejímek. Podstatný inovační jev představuje též aktivizace tzv. derivativnosti sdružených pojmenování, od nichž jsou na základě slovotvorných postupů odvozována nová adjektivně-substantivní sousloví.²

Se zřetelem k uvedeným skutečnostem se dále soustředíme na současnou dynamiku u skupin substantivních slovních spojení, která patří mezi nejfrekventovanější v českém a bulharském JM. Nejdříve se zaměříme na procesy vyvolané aktivním přejímáním dvouslovných anglicizmů. Potom se budeme věnovat inovačnímu dění u skupin slovních spojení, jež pojmáme jako „komplex dvou nebo více slov s primární nominativní funkcí, reprodukováný a reprodukovatelný v konkrétních promluvách jako hotový celek“.³ Při konfrontaci jazykového materiálu nás bude zároveň zajímat, zda se pod vlivem internacionalizační tendence v češtině a v bulharštině začínají uplatňovat shodné víceslovné pojmenovací modely.

¹ V souvislosti s tím J. Horecký (1986, s. 9) vyslovuje názor, že „nová forma se nevyjadřuje jen novými výrazy, ale novým spojením už známých slov do nového celku. Přitom v takových neologizmech se užívají volně domácí a převzatá slova“.

² Viz blíže Martinčová 2000, s. 383. Při analýze souborů podporujících derivativnost u nových víceslovných pojmenování vycházíme i ze zjištění v dalších pracích O. Martinčové, které jsou věnovány této problematice (viz např. Martinčová 1983; 2005c, s. 213n.).

³ Machač 1967, s. 138.

2. Substantivní slovní spojení: přejímání

2.1 Bohatou neologickou složku představují slovní spojení se strukturou: „slovosledně adjektivizované substantivum + substantivum určované“, jejichž jeden člen je morfologicky neztvárněný anglicismus v platnosti shodného přívlastku.⁴ Tato víceslovná pojmenování, která se do obou přejímajících jazyků dostávají především z anglojazyčných mediálních textů, byla K. Kučerou (1995, s. 78) nazvána „syntaktickým amerikanizmem“. V českém JM obdobné výrazy vystupují v slovtvorně neadaptované, resp. v nezměněné pravopisné formě. Srov. např.: *advance tape, desktop publishing, download upgrade*. V bulharštině jsou sousloví se shodnými charakteristikami obvykle přepisována do cyrilice, např.: *даунлоад линк, денс саунд, компактдиск чейнджър, пейв парти* aj.⁵

2.1.1 Podle analogie s dvouslovnými anglicizmy v nezměněné podobě jsou rozhojňovány i skupiny substantivních slovních spojení s určeným členem, který je: (a) již dříve adaptovaný internacionalismus, např.: č. *live koncert, tattoo katalog, wellness centrum*; b. *брънч меню, видеоарт програма, сингъл класация*; (b) domácí jméno, např.: č. *ai-pair robyt, streetraper článek, teen rovidku, unfair hra*; b. *мултиарт пространство, пейтърбек издание, топлес снимка, унисекс часовник* apod. Určující člen těchto výrazů bývá často psán se spojovníkem, např.: č. *hi-tech společnost, off-line prohlížeč* a b. *тийн-поп кралица, трип-хоп музика*. Valná většina uvedených neologizmů se vyznačuje konkrétním významem a je běžně užívána v JM.

2.1.1.1 V platnosti nesklonného adjektiva se v obou jazykových systémech dále uplatňují uvolněné determinující části přejatých slovních spojení.⁶ Důsledkem toho se ustalují řady víceslovných pojmenování s identickou morfologicky (slovtvorně) nezformovanou první složkou, která v rámci jednotlivých syntagmat plní přívlastkovou funkci. V souladu s A. Jarošovou⁷ tento jev označujeme termínem anomální kolokabilita. U sérií neologických sousloví, jako např.: č. *on-line diskuse, on-line hráč, on-line komunikace, on-line prodejna, on-line rezervace, on-line román, on-line rozhovor, on-line slovník, on-line vydání (magazín, časopis)* a b. *он-лайн абонамент, он-лайн игра, он-лайн издание, он-лайн книга, он-лайн комуникация (разговор), он-лайн магазин*,⁸ *он-лайн резервация, он-лайн списание (вестник), он-лайн търговия* aj., hraje tedy jejich společný atributivní člen úlohu fixujícího významového elementu.⁹ Jak ukazují příklady, obdobné koexistující výrazy mají většinou i sémanticky shodné řídicí substantivum. Souvisí to s faktem, že jimi pojmenováváné nové jazykové skutečnosti se vztahují k téže komunikační sféře.

⁴ K této problematice viz blíže zde IV.3.1.

⁵ Vyskytují se však i případy, kdy některá z jejich částí zůstává v původní grafické podobě, např.: „Така интригата, родена изцяло на *underground* сцената и засягаща тесен кръг специалисти по национална сигурност, стана проблем, разискван от национална телевизия.“ (K/9. 10. 2009).

⁶ Tento proces je shodný s procesem projevujícím se u tvoření složenin, jejichž prvním členem je samostatně fungující slovo. Viz blíže zde V.2.2.1., 2.2.2., 2.2.3.

⁷ Jarošová 2000, s. 43. Autorka tento termín užívá ve shodě s F. Čermákem.

⁸ Ve významu ‚prodejna‘.

⁹ Podle J. Machače (1967, s. 144).

3. Substantivní slovní spojení: kalkování a polokalkování

3.1 V češtině a v bulharštině je doložen rozmanitý soubor polokalkovaných a kalkovaných víceslovných pojmenování. Při jejich tvoření se uplatňují lexémy domácí a zdomácnělé, srov. např.: *mountain cycling* → č. *horská cyklistika* (sport.); b. *планинско колоездене* (спорт.); a. *professional soldier* → č. *profesní voják* (voj.); b. *професионален войник* (воен.). Takto vzniklá slovní spojení jsou typická zejména pro oblast odborné (profesní) komunikace. V jejich původním terminologickém významu je nejčastěji nacházíme i v mediálních textech.

3.1.1 Styčný s kalkováním je proces neosémantizace. Již dříve přejaté internacionalizmy se dostávají opětovně do obou jazyků spolu se souslovími, jako např.: č. *antivirový program* (poč.) a b. *антивирусна програма* (комп.) (podle a. *anti-virus program*); č. *elektronická adresa* (poč.); b. *електронен адрес* (комп.) (podle a. *electronic address*); č. *kontrolní balík* (poč./ekon.) a b. *контролен пакет* (икон.) (podle a. *control packet/package*) aj. Na vzniku jejich nového významu se tedy paralelně podílí také tendence k opakované internacionalizaci.

3.1.2 K cizím předlohám poukazuje též skupina, kterou reprezentují víceslovné terminologické kalky s metaforickou sémantikou, např.: č. *investiční klima* (ekon.) a b. *инвестиционен климат* (икон.) (podle a. *investment climate*); č. *krátké/dlouhé peníze* (ekon.) a b. *къси/дълги пари* (икон.) (podle a. *short/long money*); č. *ozónová díra* (biol./ekol.) a b. *озонова дупка* (биол., екол.) (podle a. *ozone hole*) apod.

3.1.3 Souhra popsanych procesů vede ke zvýšení počtu významově ekvivalentních českých a bulharských speciálních víceslovných pojmenování: (a) konkrétních, např.: č. *kabelová televize* – b. *кабелна телевизия* ‚televizní signál přiváděný pomocí kabelových rozvodů‘;¹⁰ č. *digitální televize* a b. *дигитална (цифрова) телевизия* ‚televizní signál vysílaný digitálním způsobem‘;¹¹ (b) obrazných, např.: č. *bílá technika* – b. *бяла техника* ‚elektrické spotřebiče pro domácnost, které jsou tradičně v bílé barvě‘;¹² *cenová spirála* – b. *ценова спирала* ‚inflační proces v oblasti cen‘;¹³ č. *černá technika* – b. *черна техника* ‚spotřební elektronika, která je tradičně v tmavé, černé barvě‘¹⁴ apod.

3.2 Od výše analyzovaných typů se liší soubor sémanticky tvořených výrazů, jejichž doménou je mediální komunikační sféra. Sem patří metaforická nebo metonymická slovní spojení. Jako v ostatních případech se jejich východiskem stávají především přejímky, např. a. *global village* → č. *globální vesnice*; b. *глобално село*; a. *skin head* → č. *holá lebka*; b. *бръсната глава* (общ.); a. *humanitary gesture* → č. *humanitární gesto*; b. *хуманитарен жест*; a. *silent majority* → č. *mlčící většina*; b. *мълчаливо мнозинство* aj. Šíření obdobných českých a bulharských víceslovných pojmenování mj. souvisí s vytvářením mediální obraznosti podle modelů usnadňujících přenos sdělení expresivním, krátkým a všeobecně působivým způsobem.¹⁵

¹⁰ Podle SN 1, s. 123.

¹¹ Srov. starší technické pojmenování č. *analogová televize* – b. *аналогова телевизия*.

¹² Podle SN 1, s. 43.

¹³ Podle SN 1, s. 53.

¹⁴ Podle SN 2, s. 73.

¹⁵ Tím navazujeme na současnou teorii médií, v nichž se o tvoření mediálních textů mluví jako o vzorcích – identifikačních znacích – pro určitý žánr (od výrazových prostředků po jejich uspořádání), a následně

4. Substantivní slovní spojení: derivativnost

4.1 V českém a bulharském JM je vymežitelná také nemalá skupina sdružených adjektivně-substantivních spojení, u kterých se „nejvýrazněji projevuje derivativnost za jistých nominačně-komunikačních, sémantických, formálních, stylových aj. podmínek“.¹⁶ Do ní patří výrazy pocházející z různých komunikačních oblastí, např. č.: *estetická chirurgie* (med.), *krizový management* (odb.), *osobní asistence* (odb.), *letní biatlon* (sport.), *ekonomická emigrace* (sociol.); b.: *графичен дизайн* (комп.), *компютърна вирусология* (комп.), *куфарна търговия* (публ.), *плажен волейбол* (спорт.), *телефонен тероризъм* (публ.) aj. Významově a formálně tato sousloví poukazují k pojmenování osob, srov. *ekonomický emigrant*, *estetický chirurg*, *krizový manager*, *osobní asistent*, *letní biatlonista*; b. *графичен дизайнер*, *компютърен вирусолог*, *куфарен търговец*, *плажен волейболист*, *телефонен терорист*. V češtině častěji než v bulharštině se k nim dále přimykají názvy přechýlené, např. č. *krizová tanažerka*, *letní biatlonistka*, *osobní asistentka*; b. *графична дизайнерка*, *телефонна терористка*.¹⁷

4.1.1 V bulharském JM je aktivní též tvoření víceslovných pojmenování institucí s hovorovými rysy, srov. např.: *здравно министерство* (k oficiálnímu názvu *Министерство на здравеопазването*), *правосъдно министерство* (k oficiálnímu názvu *Министерство на правосъдието*), od nichž jsou dále odvozována pojmenování osob, např.: *здравен министър*, *правосъден министър* apod.¹⁸ V českém JM se názvy živých bytostí, jako např.: *ekonomický ministr* a *finanční ministr*, objevují pravidelněji než příznaková pojmenování institucí, jako např. *finanční ministerstvo* apod.

4.2 Některé první substantivní části sdružených adjektivně-substantivních spojení internacionálního původu se stávají slovtvorným základem nových vztahových adjektiv, srov. např.: a. *permaculture design* → č. *permakulturní design*; a. *multimedia design* → b. *мултимедиен дизайн*. Tento typ původně terminologických víceslovných výrazů přispívá jednak k posílení procesu derivativnosti u nových sousloví, srov. např. od nich odvozená pojmenování osob: č. *permakulturní designer*, *permakulturní designerka*; b. *мултимедиен дизайнер* – *мултимедийна дизайнерка*, a jednak k rozšíření spojitelnosti nově utvořených relačních přídavných jmen,¹⁹ např. č. *permakulturní myšlení*, ~ projekt, ~ zóna; b. *мултимедиен архив*, ~ буквар, ~ проект aj.

Shrnutí: Do češtiny i do bulharštiny se přejímají především slovní spojení, která označují aktuální jevy společenského života. Statusu kompozit se nejvíc blíží výrazy se strukturou „substantivum + substantivum“. Jejich přibývání je spjato: (a) se zvýšením

o vytváření povědomí o (textovém) vzorci příslušného žánru. K této otázce viz blíže např. G. Burton – J. Jiráček (2001, s. 168n.).

¹⁶ Martincová 2000, s. 383.

¹⁷ V návaznosti na derivativnost u nových víceslovných pojmenování O. Martincová (2005c, s. 226) uvádí, že „formant je v obou případech (u jednotek jako *investigativní žurnalista* k *investigativní žurnalistika*, pozn. B. N.) komplexní, u řídicího substantiva zahrnuje sufix s morfológickou charakteristikou, u určujícího adjektiva morfológické zformování podle principu kongruence“.

¹⁸ Na další případy jsme upozornili v IV.3.

¹⁹ Na souvislost mezi osamostatněním (resp. rozšířením spojitelnosti) četných vztahových přídavných jmen a jejich fungováním v řadě původně terminologických sousloví v bulharštině ukazuje Perniška (1978, s. 377), např. *нистов* (*нистова* среща по мотоциклетизъм, *нистови* състезания, *нистов* бегач).

kombinatorických možností v rámci pojmenovacích modelů, jež reprezentují; (b) s nárůstem řad nových dvouslovných výrazů s identickým přívlastkovým členem. „Pomezní“ postavení dalšího základního typu substantivních sousloví, jež se zároveň mohou stát slovotvornými základy pro další víceslovná pojmenování, vyplývá – naopak – z jejich užití jako hotových celků, resp. z jejich „primární nominativní funkce“.²⁰ Na rozhojnění všech těchto typů souborů se dnes v největší míře podílí internacionalizační tendence. S jejím vlivem souvisí ustálení shodných víceslovných pojmenovacích modelů v obou slovanských jazycích. Mezi další podstatné projevy současné dynamiky patří zjištěná součinnost opakované internacionalizace s procesem neosémantizace, který nezřídka doprovází kalkování (polokalkování) internacionálních sousloví. Zapojení jednotlivých neologických sousloví do nejdynamičtějších složek českého a bulharského lexika je však ovlivněno i typologickými dispozicemi obou jazyků. Na tuto skutečnosti ukazují například výraznější projevy derivativnosti u slovních spojení ve flexivní češtině. V bulharském JM jsou zato víceslovná pojmenování osob častěji (v srovnání s češtinou) vázána na výrazy stylisticky příznakové.

²⁰ Viz zde 1.

Spisovné jazyky posledních dvou desetiletí fungují v novém společensko-politickém kontextu, tj. v podmínkách globalizace, evropeizace a také „medializace“ světa. Tato skutečnost souvisí s ustálením nových komunikačních sfér v současných jazykových situacích, resp. se vznikem nových vyjadřovacích (pojmenovacích) potřeb dnešních jazykových společenství. Významně se na prohloubení jmenovaných procesů podílí JM. Nastíněný komunikační vývoj staví synchronně orientované lingvistické bádání před úkol propracovat komplexní teoretickou a metodologickou bázi pro zkoumání inovačních procesů. S ohledem na zásadní politicko-společenské transformace, které probíhají v slovanských zemích, jejichž důsledkem vzrůstá „vnitřní napětí mezi jevy a prostředky pronikajícími a ustupujícími, produktivními a neproduktivními, centrálními a periferními“,¹ lze říci, že se tato konstatace o to více týká konfrontačního studia slovanských jazyků.

1. V práci jsme na jedné straně vycházeli z obecně přijímaného názoru,² že v závislosti na zvoleném teoretickém přístupu mohou být jednotlivé inovační procesy usouvztažňovány s různými dynamickými tendencemi. Na druhé straně jsme pro účely konfrontačního výzkumu navrhli, aby inovační procesy byly pojaty v součinnosti s tendencemi rázu „univerzálnějšího“. Projevy této součinnosti by mohly vést k různým výsledkům v jednotlivých jazycích. Pro potřeby konfrontační analýzy jsme proto zavedli termín typy inovačních procesů, který jsme uplatnili při zkoumání souborů/skupin českých a bulharských neologických jednotek. Jako velmi vhodná se z tohoto hlediska ukázala konfrontace lexikální a slovtvorné dynamiky dvou geneticky blízkých, ale typologicky odlišných a územně vzdálených jazykových systémů – češtiny a bulharštiny. Soustředili jsme se přitom na jazykový materiál užívaný v centrální komunikační sféře obou současných jazykových situací – na lexikální a slovtvorné prostředky typické pro JM.

2. K tvoření nových pojmenování v češtině a v bulharštině jsme přistupovali z hlediska synchronní konfrontace. Lexikální korpus tvořený 1108 českými a 1113 bulharskými neologizmy jsme zkoumali na základě funkčně strukturální analýzy. Přihlíželi jsme zároveň k sociolingvistickému pojetí problematiky. Se zřetelem k tomu jsme

¹ Jedlička 1978, s. 56.

² Viz např. Gutschmidt 1998, s. 17, a také 2003.

využili typologii inovačních procesů založenou na teorii o aktualizaci a automatizaci jazykových prostředků B. Havránka. Při konfrontaci skupin neologických jednotek jsme vycházeli z kvantitativních údajů v českých a bulharských slovnících nových slov. V *první kapitole* jsme uvedli metodologická a teoretická východiska výzkumu. V *kapitole druhé* jsme podali výklad o zvolených pracovních postupech. V *třetí kapitole* jsme popsali stav současného bádání o problematice neologizmů, inovačních procesů a jazykových situací. Vlastní jádro práce představuje *čtvrtá, pátá a šestá kapitola*. Obecný přehled závěrů, ke kterým jsme dospěli, podáváme dále.

2.1 Ve čtvrté kapitole jsme vymezili pojmenovací a slovtvorné modely, jež jsou dnes aktivně uplatňovány při tvoření substantivní, adjektivní, slovesné a adverbální slovní zásoby češtiny a bulharštiny. S ohledem na tendence komplexnějšího a univerzálnějšího charakteru jsme stanovili následující typy inovačních procesů.

2.1.1 V obou jazycích má dominující vliv *tendence k internacionalizaci* (neboli k angloamerikanizaci). Projevy inovačních procesů, které se k ní vztahují, však nejsou v češtině a v bulharštině ve všech případech stejné.

2.1.1.1 Proces integrace přejímek do flexivní češtiny vyvolává dynamiku především v jejím slovtvorném systému. Toto zjištění rovněž potvrzuje i v češtině aktivnější (než v bulharštině) tvoření nových slov nejen derivací, ale také kompozicí.³ V bulharštině jsou – naopak – cizí slova skoro bezvýjimečně adaptována pravopisně a morfologicky, což ne vždy vede k zvýšení jejich slovtvorných možností. S tím souvisí též podstatně větší podíl nových adjektiv v neologické lexikální vrstvě češtiny ve srovnání s jejich menším podílem v nejnovější slovní zásobě bulharštiny. Tendence k omezenějšímu vzniku bulharských adjektiv, kterou formuloval S. Ivančev,⁴ je dnes mj. posilována přejímáním z jiných analytických jazyků, zejména pak z angličtiny. V oblasti slovesného lexika jsou nejzásadnější rozdíly adaptačních způsobů spjaty s aktivitou české vidové soustavy a s gramatikalizací druhotné imperfektivace v bulharštině. Menší „propustnost“ bulharštiny vůči cizím, ale nezřídka také i vůči novým domácím/zdomácnělým substantivním základům, je v největší míře určena bohatostí její slovesné soustavy. Intenzita působení internacionalizace je nejnižší u souborů nových adverbii. Výraznější aktivita tvoření nových příslovcí v češtině (než v bulharštině) je podmíněna její flexivitou.

2.1.1.2 Avšak pod vlivem internacionalizace jsou v obou jazycích patrné tyto shodné dynamické jevy:

- (1) Narůstá podíl substantiv užívaných v původní angloamerické podobě (v bulharštině nejčastěji transkribovaných), např. č. *label, outsourcing, peoplemetr*; b. *акаунт, джойнтвенчър, кастинг*.
- (2) Stále více nových podstatných jmen je tvořeno na základě kompozice, přičemž nemalá jejich část poukazuje ke koexistujícím cizím výrazům, srov. č. *агроvýвоз* (ale též *агроexport*); b. *технозвук* (ale též *техносаунд*).
- (3) Do struktury neologizmů vstupuje rozmanité množství antepozičních morfémů, jmenovitě: (a) prefixoidů, např. č. *мегакаппаň, superloupež*; b. *микроразплацане, сунерхотел*; (b) radixoidů, např. č. *сукловýлет* a b. *киберприятел*.

³ Nárůst tvoření složených (komplexních) pojmenování jsme ve shodě se závěry v současných synchronně orientovaných prací pojali jako styčný s vlivem internacionalizační tendence.

⁴ Ivančev 1986, s. 80.

- (4) V antepozici nebo v postpozici se uplatňují sériově i plnovýznamové základy, např. č. *sexdobrodružství*, *vitaminoterapie*; b. *екшънприключение* a *фитнесманиак*.
- (5) Rozhojňován je soubor slovosledně adjektivizovaných přejímek plnicích funkcí shodného přívlastku, např. č. *hardware firma*; b. *зум камера*; pro dynamiku bulharštiny je dále příznačná skupina jednotek užívaných v přívlastkové pozici se strukturou: „antepoziční komponent **анти-** + základové slovo“, např. *антистрес терапия*.
- (6) Jak při substantivním, tak při adjektivním novotvoření se užívají aktivnější než dříve: (a) iniciálové zkratky (více v bulharštině), např. č. *odéesák* a *natovský*; b. *бенетееу* a *сотаджийски*; (b) přejaté zkratkové základy (více v češtině), např. *hifista* a *dýdžejský*; b. *пиараджия* a *есемесен*.
- (7) Význam jakostních adjektiv je nezřídka modifikován kvantifikačně-intenzifikačními antepozičními komponenty, např. č. *hyperlevný*; b. *ултраудобен*.
- (8) Nově se projevuje také proces intenzifikace významu druhově posesivních adjektiv, např. č. *superamerický*; b. *суперевропейски*.
- (9) Vzniká velké množství obouvidových sloves z cizích substantivních základů, např. č. *embargovat* (k *embargo*), *konkurzovat* (ke *konkurz*); b. *бюджетирам* (k *бюджет*), *концесионирам* (ke *концесия*) apod.
- (10) Prohlubuje se proces oslabení vlastního (přísllovečného) významu komponentů **sebe-/себе-** a **samo-/само-**,⁵ k čemuž přispívá přejímání anglicizmů s první částí *self* typu *self-programming*, *self-propagation* aj. Jako variantní/konkurenční prostředky začínají **sebe-/себе-** a **samo-/само-** vystupovat u jmen i u sloves. Důsledkem toho v češtině narůstá počet verb se **samo-**, např.: *samostudovat*, *samoživit se*, a v bulharštině – se **себе-**, např.: *себеоценявам се*, *себеусъвършенствам се* aj.
- (11) Přejímání internacionalismů je spjato i s procesem adverbializace, např. č. *objednat on-line*; b. *плащам кеи* aj.

2.1.2 S *vyrovnávací tendencí* v české a v bulharské slovní zásobě souvisejí inovační procesy protichůdné procesům podporujícím tendenci k internacionalizaci. Tato opozice značně přispívá k dynamizaci systémově strukturálních vztahů v obou jazycích, což vede: (a) k nárůstu souborů koexistujících a v JM často paralelně užívaných lexikálních prostředků s různými vznikovými a/nebo komunikačně stylovými charakteristikami; (b) ke změně významových (včetně paradigmatických) relací mezi novými a již dříve existujícími jednotkami, např. vznik synonymie a antonymie mezi nimi; (c) k prosazování slovtvorných modelů běžných pro odborné vyjadřování do širších komunikačních sfér; (d) k ustálení nových modelů pro tvoření příznakových slov. Jako jev manifestující vyrovnávací tendenci se ukázalo také tvoření neologizmů na základě sémantických postupů.

2.1.2.1 Protikladné působení internacionalizační a vyrovnávací tendence vyvolává tyto v obou jazycích obdobné dynamické jevy:

- (1) Obohacování souborů hybridních substantiv, např.: č. *aromaolej*, *biopolštář*, *ekopříspěvek*; b. *европазар*, *екоданък*, *уебкнига*.
- (2) Paralelnost užívání domácích a cizích prefixů se shodnou sémantikou, např. u adjektiv je patrná konkurence mezi neologizmy s předponami: č. **proti-** a **anti-**, srov. č. *protiglobalistický* – *antiglobalistický*; b. **след-** a **пост-**, *следдемократичен* – *постдемократичен*.

⁵ Tuto tendenci v češtině dříve popsala I. Bozděchová (1994, s. 75).

Synonymie a konkurence se projevují silně i u tzv. relační skupiny českých sloves, které ve své struktuře obsahují domácí prefix **spolu-** a přejatý **ko-**, srov. např. č. *spoluinvestovat* – *koinvestovat*. V bulharštině je dvojice s významově ekvivalentními předponami **съ-** a **ко-**, např. *съпроизуцирам* – *копроизуцирам*, podstatně méně.

- (3) Odvozování nových vztahových adjektiv zejména z přejatých substantivních základů, např. č. *bannerový*, *firewallový*, *zootový* a b. *кетьрингов*, *кильрски*, *сървърен* apod.
- (4) Vznik předponových útvarů k neprefigovaným slovesům, např. č. *nabootovat* (k *bootovat*) a b. *образувам* (k *бразувам*).
- (5) Aktivní derivace příslovčí ze základů vztahových adjektiv, např. č. *dealerský* (k *dealerský* ← *dealer*), *jednonázorově* (k *jednonázorový* ← *jeden názor*) a b. *модемно* (k *модем* ← *модем*), *софтуерно* (k *софтуер* ← *софтуер*).
- (6) Zvýšení počtu nových adverbii poukazujících k adjektivům: (a) s prefixy, např. č. *antimotivačně* a b. *антипазарно*; (b) s prefixoidy, např. č. *ultrasoučasně* a b. *мегапално*. Tento jev lze hodnotit jako inovaci jen v bulharštině.⁶
- (7) Zintenzivnění užití v obou jazycích významově shodného modelu pro tvoření způsobových příslovčí, jehož struktury se účastní složené morfémy: č. „**po** + **-u**“; b.: „**по** + **-ск(и)**“.⁷

2.1.2.2 Značnější diference mezi češtinou a bulharštinou jsou patrné v oblasti distribuce domácích slovtvorných prostředků. Tak například bulharský protějšek neproduktivnější české přípony **-ov(ý)** je až na třetím místě podle své frekvence v РНДЗБЕ a РНДБЕ. Nejvíce neologizmů je zato v bulharských slovnících zakončeno formantem **-ск(и)**. V spojitosti s typologicky podmíněnými rozdíly obou slovtvorných systémů v češtině přibývá také podstatně více:

- (1) Nových kompozit se dvěma domácími základy, např.: *rychločlun*, *novomajitel*, *staronájemce* aj.
- (2) Složených přídavných jmen s prvním domácím komponentem, např.: **skoro-**: *skoromateřský*, *skorovětštinový*; **vnitro-**: *vnitroarmádní*, *vnitroredakční* aj.
- (3) Pojmenování s expresivní (příp. také hanlivou) sémantikou majících přední domácí člen, např.: **rádoby-**: *rádobypolitický*, *rádobyoperní* nebo **také-/taky-**: *takycitlivý*.
- (4) Adjektivních spřežek se společným koncovým členem domácího původu **-chtivý**, **-znalý**⁸ apod., např. *svatbychtivý*, *módyznalý*.
- (5) Řad dokonavých sloves utvořených z jednoho nedokonavého slovesa, jejichž členy vyjadřují rozmanité sémantické vztahy a odstíny, srov. *skenovat* – *naskenovat*, *oskenovat*, *proskenovat* aj.

2.1.3 *Expresivizaci* jsme v práci pojali jako proces korespondující jednak s vyrovnávacími procesy v oblasti slovtvorby a jednak s procesy styčnými s pragmaticko-stylistickou a s demokratizační tendencí. Vzhledem k tomu jsme srovnali podíl derivovaných a složených názvů u souborů neutrálních a příznakových pojmenování osob. Dospěli jsme

⁶ V češtině byla prefixace již dříve zahrnuta do aktivních slovtvorných způsobů a postupů tvoření adverbii. Viz např. MČ 1, s. 448. V bulharštině se prefixace nepokládá za aktivní při tvoření adverbii. Viz např. ГСБКЕ 2, s. 391–394; Radeva 1987, s. 159; Radeva 1991, s. 207 aj.

⁷ V dnešním bulharském JM je tento model jeden z neproduktivnějších.

⁸ Ve shodě s I. Bozděchovou (1994, s. 143–144) jsme k tomuto typu pojmenování uvedli, že u něho přetrvává proces přehodnocování relačních adjektiv v kvalitativní. Dodali jsme také, že v současnosti se tato tendence projevuje zejména u pojmenování s expresivními rysy.

k závěru, že ve flexivní češtině se na rozšíření souborů expresivních pojmenování osob nejvýrazněji podílí kompozice. Na rozdíl od toho v bulharském neologickém materiálu převládá počet inherentních expresivních slov označujících živé bytosti.⁹ Zjistili jsme ještě následující:

- (1) Při tvoření příznakových pojmenování osob se projevuje mezijazyková shoda. V češtině i v bulharštině se mnohem častěji než v předchozí etapě stávají fundujícími elementy nových příznakových příslušenských názvů osob propria, např. *bobošíkovec*, *nečasista* a b. *фанѡшковец*, *цветановист* apod.
- (2) Ve srovnání s bulharštinou se však propriálních základů v češtině užívá více při tvoření neologizmů všech slovních druhů. Z relačních adjektiv odvozených od vlastních jmen v češtině vzniká nemalá skupina nových adverbii, např. *klausovsky* (ke *klausovsky*), *rambovsky* (k *rambovský*). K příslovcím z jmen osob se přimykají též prefixálně-sufixální útvary vyjadřující osobní vztah, protichůdnost apod., např. *obamovsky* (k *obamovský*) – *antiobamovsky* – *proobamovsky* – *protiobamovsky*.¹⁰
- (3) K významným českým a bulharským souborům nových expresivních slov patří také názvy s frazeologickou sémantikou, např. č. *děkujemák* a b. *великденец*.
- (4) Svou příznakovost déle zachovávají nová bulharská verba, srov. *даунлоудвам*, *мествам*, *чеквам* aj. Na rozdíl od bulharštiny se v češtině příznaková slovesa odvozují i z vlastních jmen,¹¹ např. *kalouskovat*, *paroubkovatět*.

2.1.4 *Proces neosémantizace* jsme spojili jak s novými vyjadřovacími potřebami v dnes nejdynamičtějším komunikačním sféře (profesních, zájmových apod.) v obou jazykových situacích, tak s tendencí k opakované internacionalizaci. Na základě kvantitativních údajů z SN 1, SN 2 a РНДЗБЕ, РНДБЕ jsme zjistili, že se proces neosémantizace projevuje silněji v adjektivním lexiku češtiny a bulharštiny než v substantivní a adverbiiální slovní zásobě. Upozornili jsme, že pod vlivem internacionalizace se realizují funkčně-sémantické potence již v obou jazycích existujících adjektiv, která se začínají uplatňovat v nových kontextech, např. č. *integrovány*;¹² b. *вурпчен*.¹³ Zároveň jsme uvedli, že proces neosémantizace ovlivňuje nejsilněji českou a bulharskou slovesnou dynamiku.

2.1.5 V rámci *intelektualizační tendence* (a s ní spojené tendence k terminologizaci) jsme se soustředili na soubory nových abstrakt (konkrétně na názvy vlastností, stavů a dějů). Přitom se ukázalo, že v současnosti nelze vést přesnou hranici mezi přejímáním slovtvorně průhledných hotových pojmenování z cizího jazyka a vznikem nových slov z přejatých základů podle již ustálených internacionálních slovtvorných modelů.¹⁴ Obecně lze ještě říci, že česká a bulharská abstrakta představují jednu z nejpočetnějších složek nového substantivního lexika odvozeného sufixací. Provedenou analýzou jsme také stanovili, že u jednotlivých skupin abstraktních slov se souběžně projevují tyto procesy:

⁹ K termínu *inherentní expresivita* viz blíže Zima 1961, s. 12n.

¹⁰ Tento jev pozorujeme i u nových přídavných jmen.

¹¹ Pro češtinu k této otázce viz podrobněji Martincová 2005a, s. 123.

¹² S novým významem v oblasti školství a také v oblasti ekologie.

¹³ S novým významem v oblasti informatiky.

¹⁴ K otázce prolinání obou těchto pojmenovacích způsobů viz MČ 1, s. 197.

- (1) Úzká součinnost tendence k intelektualizaci spisovného jazyka a vyrovnávacích procesů. O tom svědčí užívání převážně domácích formantů při tvoření abstrakt, nejfrekventovanější mezi nimi jsou přípony **-ost/-oct** a **-ství/-ctví// -ство**.
- (2) Rozšiřování spojitelnosti domácích přípon **-ní/-ne** a **-ství/-ctví// -ство** u dějových jmen, jehož impulzem je aktivní přejímání anglicizmů končících na **-ing**.
- (3) Prohlubování funkčně-sémantické diferenciacie bulharských formantů **-изъм** a **-ство**. S **-изъм** se v bulharštině tvoří zejména názvy ideových a politických hnutí, např. *антиглобализъм, евроатлантизъм*, zatímco s příponou **-ство** vznikají nejčastěji substantiva podle předmětu činnosti, např. *брокерство, букмейкърство*.

2.1.5.1 V JM jsou široce uplatňovány pojmenovací a slovtvorné modely, podle nichž jsou tvořena nejen abstrakta, ale také názvy speciální. Slova vzniklá na základě nejfrekventovanějších z nich se postupně stávají součástí inventáře „mediálních“ aktualizacních prostředků, což je u změny jejich „přívodního vrstevního příznaku“.¹⁵ V souvislosti s tím jsou dnes aktivně doplňovány například skupiny českých a bulharských složenin s domácím deverbativním komponentem v postpozici, např.: č. *krokoměr, lanovod, plotořez* a b. *еластомер, сметовоз, хросторез* aj. K oblasti odborného vyjadřování poukazuje i nejbohatší skupina nových bulharských složených adjektiv, kterou reprezentují jednotky jako: *водоспирац, енергоспестявац* apod.

2.1.5.1.1 Stylistické a komunikační přehodnocování modelů tvoření terminologických názvů, které se do obou jazyků dostaly již v předchozím období, probíhá také pod vlivem internacionalizace. Z tohoto hlediska jsou důležité zejména tyto dynamické jevy:

- (1) V současnosti jsou mimo terminologický kontext doplňovány chybějících členy řad s prvky **-filie/-филия**, **(-)manie/(-)мания** a **(-)fobie/(-)фобия**, mezi nimiž se ustalují synonymní nebo antonymní vztahy, srov. např.: č. *etnofilie, etnomanie* a *etnofobie*; b. *технофилия, техномания* a *технофобия* apod. V JM obdobná pojmenování vystupují nezdřídko jako prostředky vyjadřující hodnotící postoj.
- (2) Přejaté pojmenovací modely, které jsou typické pro odbornou komunikaci, se ukázaly též jako velmi vhodné pro zařazování cizích základů do slovesných paradigmat. V návaznosti na to se konstituují prefixálně-sufixální slovtvorné modely s formantem č. **de-** a **re-**; b. **де-** a **ре-** + č. **-ova/-izova-**; b. **-ир-а/-изир-а**,¹⁶ podle nichž jsou tvořeny dvojice verb se společným fundujícím slovem a lišícím se významem: (a) ‚provádět určitou činnost‘ – ‚zbavovat se výsledků určité činnosti‘, např.: č. *vitalizovat – devitalizovat*; b. *кансулирам се – декансулирам се*; (b) ‚provádět určitou činnost‘ – ‚opětovně provádět určitou činnost‘, např. č. *designovat – redesignovat*; b. *брандирам – ребрандирам* apod.

2.2 Se zřetelem k faktu, že současná dynamika se projevuje nejvýrazněji v oblasti tvoření podstatných jmen, jsme se v **páté kapitole** zaměřili na nová složená substantiva. Nejdříve jsme analyzovali soubory neologizmů s antepozičními nevyhraněnými morfémy, které zachovávají svůj věcný význam, tj. s tzv. radixoidy.¹⁷ Potom jsme se věnovali popisu formálně-strukturálních a funkčně-sémantických rysů nových kompozit, jež ve své struktuře obsahují velice různorodé plnovýznamové základy. Ve shodě s K. Gut-

¹⁵ Martincová 1990, s. 59.

¹⁶ Upozornili jsme, že je tento jev v bulharštině byl poprvé zaznamenán D. Blagoeovou (2008, s. 81).

¹⁷ Přitom jsme brali v úvahu fakt, že za příznivých okolností antepoziční prvky s předmětným významem, které se vydělují z internacionalizmů, mohou nabýt slovní samostatnosti, tj. lexikalizovat se.

schmidtem (2003, s. 352–353) jsme tyto dva základní typy pojmenování označili jako pojmenování komplexní.¹⁸ Závěry z provedené konfrontace projevů české a bulharské slovo tvorné dynamiky shrnujeme v dalším výkladu.

2.2.1 Proces funkčního a významového přehodnocování cizích slov s nestabilním morfologickým statutem, tzv. radixoidů, je v těsné součinnosti se způsoby jejich adaptace do přejímajících jazykových systémů. S tím je spjata skutečnost, že komponenty s identickými vznikovými rysy by mohly být v stejném časovém úseku zařazovány do souborů slovo tvorně aktivních morfémů, které v češtině a v bulharštině mají odlišné strukturní, komunikačně-stylistické a/nebo významové charakteristiky. Podstatnější rozdíly se vztahují k následujícím několika oblastem:

- (1) Slovnědruhově, např.: v češtině se v platnosti substantiva a zároveň adjektiva i adverbia užívá výraz **profi**, zatímco v bulharštině se **профи** ustaluje: (a) jako substantivum s poměrně nízkou frekventovaností; (b) ve funkci slovosledně adjektivizovaného přívlastku.
- (2) Stylistické, např.: v bulharštině podstatné jméno **радио** označuje rozhlasové médium i rozhlasový přijímač. Při vyjádření vztahu k dalším substantivům **радио** se účastní jak tvoření kompozit, tak slovních spojení, a to při formální a neformální komunikaci. V češtině se substantivum **radio** uplatňuje v neoficiálních projevech, stejné stylistické rysy má i z něho odvozené adjektivum **radiový**. Ve spisovných textech se upřednostňují slova *rozhlas* a *rozhlasový*.
- (3) Strukturní, např.: na rozdíl od morfému **авто-** v bulharštině, zkrácenina **auto**¹⁹ v češtině vykristalizovala v samostatné slovo; nová česká kompozita s **auto** lze proto pokládat za vzniklé na základě čisté (vlastní) kompozice.

2.2.1.1 Pod vlivem opakované internacionalizace radixoidy často podléhají i sémantické diferenciaci. Dílčí významy se vydělily například u komponentů: č. **video(-) 1.** ‚obraz, obrazový‘ a **video(-) 2.** ‚týkající se snímání a reprodukce obrazového a zvukového záznamu, související s nimi‘; b. **веб(-) 1.** ‚vztahující se k webu, k internetu‘ a **веб(-) 2.** ‚uskutečňující se, fungující prostřednictvím webu nebo internetu‘ aj. Tento proces je intenzivnější v bulharštině.

2.2.1.2 Pozorujeme rovněž i některé mezijazykové shody. V obou současných jazycích mezi statutem nevyhraněného morfému a kořenu kolísají prvky: č. **krimi(-), promo(-)** a b. **инфо(-)** aj. Za jistých podmínek se dále může projevit lexikalizace vyčleněných jednotek, jako např. č. **foto** a b. **нет**, které v dnešním JM začínají vystupovat jako podstatná a/nebo přídavná jména.

2.2.2 V obou jazycích je bohatá skupina složenin ze dvou samostatně fungujících slov. Většina jich náleží k aktualizacím jazykových prostředkům příznačným pro JM. Kompozity se sériově užívanými předními nebo zadními členy jsou tedy mediální texty často jenom ozvláštňovány. Řady neologických složených slov jsou rozhojňovány i podle analogie s internacionálními slovo tvornými typy a modely. V JM nacházíme též nová kompozita se slovo tvornou a sémantickou strukturou v jazyce již dříve existující. Do obou JM se dnes rovněž dostávají původně názvoslovné modely, k čemuž přispívá aktuálnost určitých jevů a témat z různých sfér společenského života. Nemalé množství kompozit

¹⁸ Na rozdíl od K. Gutschmidta 2003, s. 353, jsme do této skupiny nezařadili např. slova s předním členem č. **samo-, sebe-**; b. **себе-, само-**, u kterých probíhá stírání významových diferencí. Viz blíže shrnutí V.1.

¹⁹ Ve významu ‚automobilový‘.

zůstává proto delší dobu tematicky vázáno na komunikační prostředí, v němž tyto výrazy vznikly, resp. v němž se běžně vyskytují. K nim patří například termíny, jež se vyskytují především v úředním vyjadřování, v oblasti bankovníctví, sociálních služeb apod. Jinými slovy, nové složeniny se mohou lišit nejen svou strukturou a komunikační platností, ale také rozsahem užití v mediálních textech různých žánrů. S popsányými společenskými vyjadřovacími faktory a faktory souvisejícími s fungováním neologizmů se prolínají také následující vnitřně systémové jevy:

- (1) Při tvoření nových kompozit je dnes uplatňována zejména čistá (vlastní) kompozice. Do nových útvarů obvykle vstupují dva plnovýznamové základy.
- (2) Členy nových složenin se ve většině případů kombinují bez pomoci spojovacího submorfu, přičemž nedochází k žádným jejich formálním změnám.

Skupiny takto vzniklých pojmenování jsou v některých výzkumech vykládány jako soubory podporující nárůst polysyntetických konstrukcí v slovanských jazycích.²⁰ S ohledem na především formální kritéria se v synchronně orientovaných lingvistických pracích uvažuje též o projevech typologické tendence k analytizmu s navýšením aglutinačních rysů v rovinně slovtvorné.²¹ Na základě provedené konfrontační analýzy lze říci, že faktorem rozhodujícím pro intenzifikaci jednotlivých (a v obou jazycích ne vždy shodných) typů inovačních procesů v oblasti kompozice je slovnědruhový a významový vývoj nově přejatých morfémů. Tato skutečnost by mohla vést k nestejným výsledkům v jazykových systémech s odlišnými typologickými dispozicemi.

2.2.2.1 V češtině a v bulharštině se pod vlivem vzájemného působení dosud uvedených procesů zesilují tyto projevy kompozitní dynamiky:

- (1) Přibývají nové složené názvy, jež obsahují plnovýznamové členy velice rozmanité co do svého původu: (a) kořeny internacionální jako **euro(-)/евро(-)**, **kino(-)/кино(-)** aj.; (b) domácí základy, např.: č. **čecho-**, **jedno-**, **více-** a b. **снего-**, a co do svého sériového uplatnění: (a) v antepozici: č. **šéf(-)**, **zoo(-)**; a b. **гей(-)**, **допинг(-)**, **екшън(-)**; (b) v postpozici: **(-)centrum/(-)център**, **(-)terapie/(-)терапия** apod.
- (2) Do struktury složenin vytvořených abreviačně-kompozičním postupem začínají častěji než v předchozí etapě vstupovat zkratková slova jako č. **nato(-)**, **ufo(-)** a b. **СПИИ(-)**, např. č. *natoskeptik* a b. *спин-скандал*.
- (3) Pod vlivem internacionalizace se v obou jazycích ustaluje nový pojmenovací a slovtvorný typ s jednopísmenovým morfémem **e-/e-**, **i-/и-**, **m-/м-** v antepozici, např. č. *i-kavárna* a b. *e-речник*.
- (4) U neologizmů se společnými postpoziciálními členy jsou patrné dvě základní tendence: kombinují se s nimi buď nevyhraněné morfémy mající věcný význam, např. č.: *energocentrum*, *ekoterapie*; b. *етноцентър*, *авиофестивал*, anebo plnovýznamová slova, např.: č. *dietoterapie*; b. *цветотерапия* apod.

2.2.2.2 Byť je podíl nových kompozit vytvořených na základě domácích/zdomácnělých slovtvorných modelů v českém a bulharském JM podstatně menší, jejich výskyt svědčí o zásadních projevech vyrovnávacích procesů i v této oblasti novotvoření. Jak v češtině, tak v bulharštině narůstá nejmarkantněji soubor nových podřadovacích kompozit

²⁰ Viz např. Gutschmidt 2003, s. 352–353.

²¹ Viz např. Avramova 2003a, s. 140–141.

podle tradičně uplatňovaných slovtvorných modelů. V jejich struktuře však stále častěji nacházíme cizí morfémy. Detailní konfrontační analýza ukázala ještě toto:

- (1) Současný stav u skládání českých slov je obdobný stavu zachycenému v MČ 1.²² Mezi nejrozšířenější u jednotlivých slovtvorných typů byly i v dřívějším období zařazeny následující antepoziční komponenty: (a) adjektivní **malo-**, **rychlo-**, **staro-**, např. *malostrana*, *rychloutiskárna*, *starodůchod*; (b) adverbialní **mnoha-/mnoho-**, **více-**, např. *mnohoministr*, *vícenáklad*; c) numerální **jedno-**, **dvoj-/dvou-**, **troj-/tří-**, např. *jednokolo*, *dvojdřez*, *trojdaň*.
- (2) Podle domácích slovtvorných modelu je v bulharštině obohacována především skupina názvů osob s oběma substantivními základy (z nichž druhý je deverbativum), do které spadají: (a) složeniny se dvěma samostatně fungujícími lexémy, např.: *франчайзингopolyчател* ‚kdo dostává frančizovou smlouvu‘; (b) kompozita, jejichž determinovaný element není samostatné slovo, např. *маркодържател* ‚kdo vlastní obchodní značku‘ aj.

2.3 V šesté kapitole jsme se soustředili na problematiku substantivních slovních spojení. Zaměřili jsme se konkrétně na procesy vyvolané aktivním přejímáním dvouslovných anglicizmů, jejichž první člen má v obou jazycích nestabilní slovnědruhový status, a také na inovační dění u skupin tzv. sdružených slovních spojení. Zajímalo nás zároveň, zda se pod vlivem internacionalizační tendence v češtině a v bulharštině začínají uplatňovat shodné víceslovné pojmenovací modely. Na základě provedené konfrontace jsme dospěli k těmto závěrům:

- (1) Internacionalizace české a bulharské slovní zásoby se intenzivně projevuje v rozšíření cizích víceslovných pojmenovacích modelů se strukturou „substantivum + substantivum“, např.: č. *energy drink*; b. *хост сървър* aj. Analogicky jsou dále rozhojňovány skupiny substantivních slovních spojení s řídícím členem, který je: (a) již dříve adaptovaný internacionalizmus, např.: č. *billboard камрај*; b. *чиаут зона*; (b) domácí jméno, např.: č. *singl matka*; b. *локуст летице* apod. Tento proces přispívá k rychlejšímu osamostatňování determinujících částí přejatých sousloví, jež se začínají účastnit tvoření celých řad nových výrazů se společnou určující složkou, např.: č. *streetwear doplňky*, *streetwear obchod*, *streetwear oblečení*, *streetwear tričko*; b. *уелнес къща*, *уелнес игра*, *уелнес почивка*, *уелнес философия* apod.
- (2) Pod vlivem vyrovnávací tendence v češtině a v bulharštině narůstá podíl kalkovaných a polokalkovaných slovních spojení, mezi nimiž jsou: (a) výrazy speciální, např.: a. *system administrator* → č. *systémový administrátor* (poč.); b. *системна администратор* (комп.); (b) víceslovné terminologické kalky s metaforickou sémantikou, např.: č. *spotřební koš* (ekon.), b. *потребителска кошница* (икон.) (podle a. *consumption basket*) aj.; (c) metaforická nebo metonymická slovní spojení příznačná pro JM (a nežídka v něm vzniklá), např.: a. *hot chair* → č. *horké křeslo*; b. *горец стол* aj.
- (3) Derivatívnost nových sdružených pojmenování, např.: č. *domáci škola* → *domáci školák* a *domáci školačka*; b. *естетична хирургия* → *естетичен хирург*, je vázaná především na systémově strukturní vztahy v českém a bulharském jazykovém systému. Tomu nasvědčuje například fakt, že obecně nízká aktivita tvoření pojmenování

²² Viz blíže MČ 1, s. 455–456.

ženských osob podle povolání od názvů mužských osob v bulharštině ovlivňuje také derivativnost neologických sousloví.

(4) Problematika slovních spojení je spjata mj. též s multiverbizačními a univerbizačními procesy v obou jazycích.

3. Jednotlivé typy inovačních procesů nelze pojímat izolovaně. Inovace se objevují (a jsou členy jazykových celků takto pojímány) zejména v těch místech jazykových systémů, kde je více nezaplňených pozic. Závěrem je ještě třeba uvést následující:

3.1 V současné češtině a v současné bulharštině má převládající vliv internacionalizační tendence. Důsledkem toho se v obou jazycích ustalují mezijazykově shodné slovtvorné modely, jež lze hodnotit jako kontaktní pojmenovací typy se společnou internacionální (a především anglickou) předlohou. Skutečně nových slov, tj. slov označujících nové jevy a entity novou formou, je mnohem méně. Do obou JM se dostávají zejména ze sféry odborného vyjadřování. Nové terminologické názvy však také většinou korespondují s cizími pojmenovacími vzory.

3.2 Mezi důležité činitele v obou dnešních jazycích patří zároveň relace vnitřně systémové. Výše jsme do základních vnitřně jazykových faktorů působících v češtině zahrnuli např. flektivnost jejího jmenného systému.²³ V bulharštině je zato projevem vyrovnávací tendence uplatnění domácích slovtvorných modelů v neologických kompozitech.²⁴ Pro oba jazyky je dále charakteristické široké užití předpon a domácích slovtvorných způsobů při tvoření nových sloves. Vysoká intenzita rozhojňování souborů českých a bulharských neologizmů s nevyhraněnými morfémy je podmíněna i delší přítomností obdobných pojmenovacích typů v obou pojmenovacích soustavách. K výrazným projevům současné dynamiky češtiny a bulharštiny patří též procesy v oblasti stylové (expressivizace, determinologizace, komunikační a stylové přehodnocování neologizmů apod.).

3.3 Mediální komunikační sféra se vyznačuje ústředním postavením v současných jazykových situacích. Synchronní konfrontační analýza jazykových prostředků příznačných pro JM by mohla proto přinést cenné poznatky o fungování slovanských jazyků v současném období. Třebaže jsme si v našem výzkumu nekladli za cíl celkový konfrontační popis dnešního stavu češtiny a bulharštiny, snažili jsme se přispět ke komplexnímu uchopení problematiky inovačních procesů v češtině a v bulharštině – dvou geneticky blízkých, ale typologicky odlišných jazykových systémech.

²³ Viz blíže závěry v IV.2., 3., 5.

²⁴ Viz blíže V.2.6.2.

Rejstřík českého jazykového materiálu analyzovaného v textu

A

absurdizace 51
absurdizování 51
advance tape 117
agentomanie 104
agrobyznys 105
agrovývoz 122
albanizace 51
alergizovat se 69
amerikanizace 52
amerikanizovat 52
animovat 73
antiekologicky 78
antievropsky 78
antigayovský 60
antiglobalistický 123
antigrafitti 53
antihavlovsky 78
antihavlovský 59
antihlukový 62
antiislámsky 78
antiklausovství 50
antimotivačně 124
antiobamovsky 125
antipotratový 60
antirežimně 78
antirůstový 53
antivirový 65
antivirový program 118
aromaolej 44, 123
aromaterapie 103
asociativita 49
astrovečer 44
audio 55
audioaparatura 84
audioformát 55
audiokniha 84
audionosič 85
audiopirátství 84

audioplayer 85
audiopřehrávač 85
audiostopa 84
audiotitul 84
audiokázka 84
audiovysílání 84
audiozáznam 84
au pair 55
au-pair pobyt 117
autobotička 85
autoburza 85
autobyznys 85
autocentrum 103
autodopravce 85
autochladnička 85
autokarta 85
autoklempíř 85
autoklimatizace 85
automaniak 104
autoprodávající 85
autorádiopřehrávač 91
autotrž 85
autovýstava 85
azylantský 57

B

banking 43
bankomatní 57
bankomatový 57
bannerový 57, 124
bezbariérově 75
bezbariérový 58
bezdomovecký 57
bez kabelově 78
bezklávesnicový 58
bezpečákový 53
bezpříběhovost 49
bezpříběhový 58
bílá technika 118

billboard kampaň 129
biopolštář 44, 123
biořetězec 24
blairizace 51
boardercrossový 53
bobošíkovec 125
bondiáda 52
bondomanie 104
bootovat 124
boxovitě 76
brousit 73
brunetomil 24
bulvarizovat 72
bulvarizovat se 69
bulvárně 80
bungeeskok 98
bungee-trampolína 98
buranizovat se 72
byznysový 105

C

cédéčkový 59
celoevropanství 50
celokoncepčně 77
celoobrazkově 77
celoplošně 77
cenová spirála 118
certifikovat 69
cool 75
copycentrum 102
copyrightový 57
cyklovýlet 122
cyklozámek 44

Č

čajomil 24
Čechoaustralan 111

- Čechoaustralanka 111
 čehocentrista 111
 čehocentrismus/
 čehocentrismus 111
 Čehoevropan 111
 Čechokanaďan 111
 Čechonizozemec 111
 Čechošvýcar 111
 Čechošvýcarka 111
 černá technika 118
 čipování 51
 čokolohický 59
 čtyřkoala 110
 čtyřalbum 110
 čtyřcédéčko 110
 čtyřdohoda 110
 čtyřkoalice 110
 čtyřkompakt 110
 čtyřstrana 110
 čtyřvěží 110
- D**
- daňový ráj 65
 dealer 124
 dealersky 76, 124
 dealerský 124
 deamerikanizace 52
 deideologizovat 69
 deinstalovat 69
 deinstitucionalizace 52
 děkujemák 45, 125
 delegitimizovat 66
 deletovat 66
 demo 55
 demonahrávka 55
 demonopolizace 52
 designovat 126
 desktop publishing 117
 desocializovat 69
 developerství 52
 developing 52
 devitalizovat 126
 diacukr 44
 dicapriomanie 104
 dietoterapie 103, 128
 digitální televize 118
 dodefinovat 124
 dofinancovat 70
 domácí kino 97
 domácí škola 129
 domácí školačka 129
 domácí školák 129
- domoléčba 103
 doprivatizovat 70
 dopřevratový 58
 dosněžovat 67
 dosurfovat 68
 dotykově 76
 download upgrade 117
 dozorující 58
 drábkovsky 76
 dvojcédé 110
 dvojcédéčko 110
 dvojdisk 110
 dvojdřez 129
 dvojfestival 110
 dvojkompakt/dvoukompakt 110
 dvojkonzert 110
 dvojpgocessor 110
 dvojrozhovor/dvourozhovor 110
 dvojsoutěž 110
 dvojspřeží 110
 dvojvydavatelství 110
 dýdžejský 123
 džusovat 72
- E**
- e-banking 52
 e-bankovníctví 52
 e-encyklopedie 108
 egomaniacký 59
 egomaniak 104
 egomaniakální 59
 egomaničský 59
 egomanský 59
 e-knižně 77
 ekocentrum 103
 ekofanatizmus 50
 ekologická jízdenka 64
 ekologický management 64
 ekologičnost 50
 ekologizmus/ekologismus 50
 ekologizovat 69
 ekologizující 58
 ekonomická emigrace 119
 ekonomický emigrant 119
 ekonomický ministr 119
 ekopřispěvek 44, 123
 ekoterapie 128
 e-kriminalita 108
 e-learning 108
 e-learningově 77
 elektronická adresa 118
 elitofobický 59
 e-magazín 108
 embargovat 123
 e-nákup 108
 energocentrum 128
 energy drink 129
 entertainizace 51
 e-podpis 108
 e-pohlednice 108
 e-publicistika 108
 esemeskový 59
 e-slovník 108
 estetická chirurgie 119
 estetický chirurg 119
 ethnoprvky 86
 ethnocena 86
 etno 55
 etnocida 86
 etnočajovna 86
 etnodoplňky 86
 etnofestival 86
 etnofilie 126
 etnofobie 126
 etnohudba 86
 etnokabaret 86
 etnokracie 86
 etnokrat 86
 etnomanie 126
 etnomuzika 86
 etnonáramek 86
 etnopotisk 86
 etnorestaurace 86
 etnoskupina 86
 etnostyl 86
 etnotance 86
 etnoturista 86
 etnoturistika 86
 etnovýšivka 86
 e-učení 108
 eurobankovka 96
 eurocent 96
 eurocentrismus 107
 eurocentrismus/eurocentrismus 50
 eurodaň 24
 eurodluhopis 57
 eurodluhopisový 57
 eurojazyk 44
 eurokalkulátor 96
 eurokonto 96
 eurokriticky 74
 euromince 96
 euronadšenectví 50
 euronaivita 49
 eurooptimizmus 50
 europrostor 24

eurotrh 96
euroúčet 96
euroklad 96
eurožargon 24
e-vyučování 108
e-výuka 108
exdivizní 61
exprezentační 61
e-žurnalistika 108

F

faremně 76
faremní 76
farma 76
faxovat 67
filmomilovník 104
financionalizace 51
finanční ministerstvo 119
finanční ministr 119
firewallový 124
firmware 43
fit 53
fitcentrum 98
fitcvik 98
fitklub 98
fitko 98
fitkuchařka 98
fitmóda 98
fitesačka 98
fitesák 98
fiteska 98
fitesko 98
fitness 98
fitnesscentrum 98
fitnessklub 98
fitnessobchod 98
fitnessprodukt 98
fitnessprogram 98
fitness-program 98
fitnessprogram 98
fleece/flis 43
fotocentrum 103
free 75
fritovací 58
fulltext 56
fulltextový 56
funkhit 106

G

gerontocentrum 102
globalita 49

globální vesnice 118
globofobie 104
grungeová hvězda 99

H

haknutý 58
hamburgermanie 104
hardware firma 123
havlovsky 78
havlovský 59, 78
headhunterský 57
hejtmanský 75
hifista 123
hi-tech společnost 117
hitovka 106
hitůvka 106
holá lebka 118
homofobický 59
homofobní 59
horké křeslo 129
horská cyklistika 118
hosting 73
hostovat 73
humanitární gesto 118
humorologický 59
hurápokrok 25
hvězdnost 49
hyperemocionální 60
hyperintelektuální 60
hyperlevný 123
hyperrychlý 56
hypertext 76
hypertextově 76
hypertextový 76
hypervýhodný 60

I

idolizace 51
idolizování 51
i-kavárna 108, 128
ikvák 46
impakt 53
importovat 66
impulsník 45
infikovaný 65
infobáze 87
infocentrum 87
infodálnice 87
infokancelář 87
infomenu 87

infoserver 87
infostánek 87
infostředisko 77
infováška 87
in-line 55
instalovat 69
institucionalizace 52
institucionalizovat 52
integrováný 125
interaktivně 75
interinstitucionální 58
internetí 57
internetizace 51
internetování 51
internetová vdova 65
internetově 76
internetový 76
investiční klima 118
i-reklama 108

J

jednobarevně 80
jednoetnický 62
jednokolo 129
jednolicence 110
jednonázorově 77, 124
jednonázorový 124
jednopytlizmus/jednopytlismus 110
jednotrychlostně 77
jednouživatelsky 77
jednouživatelský 62
jelcinizmus 48
je přehavlováno 71
je přeparubkováno 71
jugofobie 104
just-in-time 55

K

kabelová televize 118
kafepauza 101
kágébácký 59
kalouskovat 125
kamkordér 43
kustomizovat se 69
katastrofický 53
kávomat 101
keltofil 104
keltofilský 59
keltoman 104

- keltomaniak 104
 kinocentrum 102
 kinodistribuce 96
 kinofil 59
 kinofilie 59
 kinofilní 59
 kinofilský 59
 kinohit 106
 kinomaniak 104
 kinopremiéra 96
 kinoreklama 96
 kinotip 96
 kite-bazar 98
 kitesurfing 56
 kitesurfový 56
 kitevybavení 98
 klausizmus/klausismus 50
 klausovateř 72
 klausovský 76, 125
 klausovský 125
 klienty 75
 knihomilovník 104
 kočkopes 44
 kofinancovat 70
 koinvestovat 124
 komunistofobie 104
 konkurzovat 123
 kontrapunktovat 66
 kontrolní balík 118
 koprodukovat 70
 koupěchtivý 53
 krátké/dlouhé peníze 118
 krimidrama 87
 krimikomiks 87
 kriminalizovat 69
 krimiromán 87
 krizová manažerka 119
 krizový management 119
 krizový manager 119
 krokoměr 126
 krosařský 57
 kryptokoaliční 60
 kryptosocialistický 60
 křovinořez 44
 kvaziautobiografický 60
 kvazipřátelský 60
 kyberútok 44
- L**
- label 122
 lanovod 126
 last moment 55
- letní biatlon 119
 letní biatlonista 119
 letní biatlonistka 119
 levověrnost 49
 levověrný 53
 licencovat 66
 lidoměr 44
 live koncert 117
 lobbovat 68
 logování 68
 logovat se 68
 lunčovat 66
- M**
- malobankovnictví 109
 malopolitik 109
 malopolitika 109
 malostrana 109, 129
 malovesničan 109
 malý byznys 105
 managering 52
 manažování 52
 marketingovat 69
 m-banking 108
 m-bankovnictví 108
 m-byznys 108
 mediafobní 59
 megahit 106
 megakampaň 122
 mezietský 58
 mezinstituční 58
 meziposlanecký 58
 mičemilovný 62
 mikroplatba 78
 mikroplatebně 78
 mikroplatební 78
 mikrosofti 57
 mimohudební 58
 mimointernetový 58
 minicentrum 103
 mlčící většina 118
 mnohafunkční 110
 mnohafunkčnost 110
 mnohajazykový 62
 mnohoetnický 62
 mnohokulturnost 49
 mnohoministr 129
 mnohouživatelský/
 mnohauživatelský 62
 mobilizace 51
 mobilmo 79
 mobilomaniak 104
- mobilování 51
 módyznalý 124
 monitorovací 58
 monoetnický 62
 monouživatelský 62
 monstřit 106
 m-platba 108
 multietnický 62
 multifunkcionalita 110
 multifunkční 110
 multijazyčný/
 multijazykový 62
 multikulturalita 49
 multiplex 97
 multiplexní kino 97
 multiprofesní 110
 multiprofesnost 110
 multiuživatelský 62
 muzikoterapie 103
- N**
- nabít 73
 nabourat 74
 nadrzlý 58
 nadžánrový 58
 nafaxovat 67
 naformátovaný 58
 nachoreografovat 70
 naivita 49
 najazlý 58
 naklikat 70
 nakonektovat se 70
 nalogování 68
 nalogovat se 68, 124
 nanominovat 70
 napasílovaný 58
 narkobyznys 105
 narkozisk 44
 naskenovat 68, 124
 nasurfovat 68
 našlehnout se 72
 natocentrismus 107
 natofašismus 107
 natoid 46
 natokolonialismus 107
 natoskeptik 107, 128
 natovský 76
 natovský 123
 natunelovat (si) 72
 naxeroxovat 70
 nečasista 125
 nehít 106

- neokolonialismus 107
 netbyznys 88
 netholík 24
 novobolševik 109
 novodůchod 44
 novomajitel 124
- O**
- oanoncovat 70
 obamovský 125
 obamovský 125
 obchodovat 66
 objednat on-line 123
 očipovaný 58
 odakademizovat 70
 oděsácky 76
 oděsák 46, 123
 odfaxovat 67
 odfinancovat 70
 odfolklorizovat 70
 odinstalační 53
 odlogování 68
 odlogovat se 68, 124
 odmailovat 70
 odpolitizace 52
 odsurfovat 68
 odtabuizace 52
 off-line prohlížeč 117
 off-road 43
 offshore 56
 offshorová společnost 56
 ohanbovat 72
 ohniodolný 62
 okufrovaný 58
 ologovaný 58
 ombudsmanie 104
 on-line diskuse 117
 on-line hráč 117
 on-line komunikace 117
 on-line prodejna 117
 on-line rezervace 117
 on-line román 117
 on-line rozhovor 117
 on-line slovník 117
 on-line vydání 117
 orwellovsky 78
 orwellovský 78
 oskariáda 52
 oskenovat 68, 124
 osobní asistence 119
 osobní asistent 119
 osobní asistentka 119
- outsourcing 122
 ozónová díra 118
- P**
- package 43
 paradivadelník 88
 paradivadlo 88
 parakomise 88
 paralympiáda 88
 paralympička 88
 paralympik 88
 paralympionik 88
 paramedik 88
 paramilitarismus/paramilitariz-
 mus 88
 paraolympiáda 88
 paraškola 88
 parlamentit 72
 paroubkovat 72
 paroubkovatět 125
 pécečkář/pisíčkář 46
 penězovod 25, 44
 peplemetr 122
 performovat 69
 permakulturní design 119
 permakulturní designer 119
 permakulturní designerka 119
 permakulturní myšlení 119
 pevnolinkový 53
 pivofest 103
 play-off 75
 plošný 53
 plotořez 126
 po americkou 79
 po antikomunistickou 79
 pobankrotový 58
 počasově 76
 po čečensku 79
 po čišnicku 79
 počítačomanie 104
 počítačově 76
 podeklarační 58
 po dobešovsku 79
 po donutilovsku 79
 podzaměstnaný 53
 podžánr 19
 poemigrační 58
 pohavlovský 59
 pohodářsky 76
 po indiánsku 79
 po jehovistickou 79
 po klausovsku 79
- poobrozenecký 61
 po paroubkovsku 79
 po poslanecku 79
 porno 55
 pornobranže 88
 pornočasopis 44
 pornofestival 88
 pornofilm 55
 pornofilmař 88
 pornoherec 88
 pornoherečka 88
 pornokomiks/
 pornokomics 89
 pornokrál 88
 pornokrálovna 88
 pornomagnát 88
 pornonakladatel 88
 pornoproducent 88
 pornoproducentka 88
 pornoprodukce 88
 pornoprůmysl 88
 pornoseriál 88
 pornoserver 88
 pornovydavatel 88
 porotování 51
 porotovat 67
 po skinheadsku 79
 posthavlovský 59
 postobrozenecký 61
 postpočítačový 61
 potleskoměr 44
 pozicovat se 66
 po železničářsku 79
 prácechtivý 62
 prahit 106
 privatizovatelnost 49
 privatizovatelný 58
 prubruselský 61
 proekologicky 78
 proesemeskovat 70
 profaxovat 67
 profesní voják 118
 profiamáda 90
 profidebut 89
 profifederace 89
 profifotbal 89
 profifotograf 89
 profihokey 90
 profikamera 89
 profikurz 89
 profilyžování 89
 profipráce 90
 profizezona 89
 profitabilita 49

- profiutkáni 89
 profivojsko 89
 profivýuka 89
 prohavlavský 78
 prointernetovat 70
 proislámský 78
 proislámský 61
 prokoučovaný 58
 proobamovsky 125
 propodnikatelský 61
 proskenovat 68, 124
 prosurfovaný 58
 prosurfovat 68
 prosurfovat se 68
 protiekologicky 78
 protievropsky 78
 protiglobalistický 123
 protihavlavsky 78
 protihavlavský 59
 protinovinářský 60
 protiobamovsky 125
 protipornografický 60
 protirezimně 78
 protiislámský 78
 protiunijní 60
 protofašismus 107
 prowapovat 70
 přebankování 71
 předemigrační 53
 předpočítačový 61
 předskakovat 72
 předvstupní 58
 přeformátovat 70
 přeinštalovat 70
 překliknout se 70
 přemedializovaný 58
 přemíchaný 64
 přeregistrovat 70
 přeskenovat 68
 přesponzorovat 68, 70
 přílogování 68
 přílogovat se 68
 pseudointelektuální 60
 pseudostarožitný 60
 psomilný 62
 punkfest 103
 puzzliáda 52
- R**
- radiobudík 91
 radiodispečink 91
 radiohodiny 91
- radiopřehrávač 91
 radiorekordér 91
 radiosouprava 91
 rádobyoperní 124
 rádobyodnikatel 62
 rádobyodnikatelský 62
 rádobypolitický 124
 ramboiáda 52
 rambovsky 125
 rambovský 125
 rastamanský 53
 rathovsky 76
 reaktivovat 70
 recertifikovat 69
 redefinovat 69
 redesign 43
 redesignovat 69, 126
 reevropeizace 52
 rekomersializace 52
 remastering 52
 remastrování 52
 remixovaný 64
 remodelovat 69
 remytologizace 52
 reprezentabilita 49
 reprivatizovat 69
 retroproud 44
 rychločlun 124
 rychlojídlna 109
 rychlolod' 44
 rychlonahrávání 110
 rychloopakování 110
 rychlorestaurace 109
 rychlosušák 109
 rychlotiskárna 109, 129
- Ř**
- řetězový 53
- S**
- samofinancovat se 70
 samoléčba/samoléčení 103
 samoorganizovat se 70
 samofidit se 70
 samospouštět se 70
 samospravovat se 70
 samostudovat 123
 samoživit se 123
 scout/skaut 43
 sebedefinovat se 70
- sebeomezovat se 70
 sebebpropagovat se 70
 secondhand 53
 selfmonitoring 25
 seriozita 49
 sexaféra 98
 sexbar 97
 sexbyznys 105
 sexdeník 97
 sexdobrodružství 98, 123
 sexhoror 97
 sexhoroskop 98
 sexlinka 98
 sexobchod 97
 sexpodnik 97
 sexporadna 97
 sexpovídka 97
 sexshop 97
 sexslužby 97
 sexstory 97
 sexstránka 98
 sexthriller 97
 sexuznalý 62
 sexykalendář 97
 sexyklip 97
 sexykomedie 97
 sexylinka 98
 sexystránka 98
 sexytelefon 97
 sexyturista 97
 shakespearemanie/
 shakespearemanie 104
 show/šou 43
 singl matka 129
 skahvězda 99
 skateboty 98
 skatemikina 98
 skateobchod 98
 skateobuv 98
 skateznačka 98
 skenovat 68, 124
 skorohamletovský 62
 skoromateřský 124
 skororockový 62
 skorovětšinový 124
 sladitelný 53
 sluncemanie 104
 smajlikovat 72
 snowboarding 52
 snowboardování 52
 spolufinancovat 70
 spoluinvestovat 124
 spolukomentovat 70
 spolumoderovat 70

spoluprodukovat 70
 spolusponzorovat 70
 spoluvůdět 70
 sponzorovací 57
 sponzorovat 68
 sportcentrum 102
 spotřební koš 129
 stáhnout 74
 starobolševik 109
 starodůchod 44, 129
 starodůchodce 109
 starokomunista 109
 staronájemce 109, 124
 staroslávista 109
 starsoudruh 109
 stínově 75
 streetpaper článěk 117
 streetwear 55
 streetwear doplňky 129
 streetwear obchod 129
 streetwear oblečení 129
 streetwear tričko 129
 stresholický 59
 stresholik 24
 studiachtivý 62
 subžánr 19
 superamerický 60, 123
 supercomputer 19
 superdlouhý 60
 supervropský 60
 superhit 19
 superloupež 122
 superplochý 60
 superpocit 19
 superpočítač 19
 supershow 19
 superteplý 60
 supervlak 19
 surfovat 68
 svatbychtivý 124
 světlovod 44
 systémový administrátor 129

Š

šéfdesigner 99
 šéfeditor 99
 šéfekonom 99
 šéfkomentátor 99
 šéfkomunista 99
 šéfkritik 99
 šéflidovec 99
 šéfmanažer 99

šéfmoderátor 99
 šéfmoralista 99
 šéfdoborář 99
 šéfporadce 99
 šéfposlanec 99
 šéfprogramátor 99
 šéfreformátor 99
 šéfsenátor 99
 šéfvjednavač 99

T

tabuizace 52
 tabuizovat 52
 takycitlivý 124
 takynovinář 62
 takynovinářský 62
 talibanizmus 50
 talibanství 50
 tarantinovsky 78
 tarantinovský 78
 tatcherizmus 48
 tatoo katalog 117
 taxicech 99
 taxifirma 99
 taxipřeprava 99
 taxi služba 99
 taxislužba 99
 taxi společnost 99
 taxispolečnost 99
 taxizkouška 99
 teen povídky 117
 technofilie 104
 technofobie 104
 technomanie 104
 technostrach 44
 telekratický 59
 teplotisk 25
 titulomanie 104
 topless 53
 travesty 53
 trojalbum 110
 trojcéděčko 110
 trojdaň 129
 trojdisk 110
 trojkoalice/
 třikoaalice 110
 trojkompakt 110
 trojpsmení 110
 trojpremiéra 110
 trojvžítí 110
 trojvýstava 110
 turbokapitalizmus 50

U

ufokult 107
 ufolog 46
 ufomág 46
 ufoman 46
 ufomaniak 46
 ufomanský 59
 ufomil 46
 ufomilec 46
 ufonaut 46
 ufosekta 107
 ufoturistika 107
 ufoturista 107
 ultralevný 60
 ultrasoučasně 124
 ultrašpinavý 60
 ultratajemný 60
 unfair hra 117
 unisex 56
 unisexový 56
 unplugged 75
 updatovat 69
 úřadomilný 62
 usfoskeptik 107

V

velehit 106
 velkostrana 109
 velký byznys 105
 víceetnický 62
 vícejazykový 62
 vícenáklad 129
 víceprofesní 110
 víceprofesnost 110
 viceuživatelský 62
 video 55
 videoadaptér 91
 videocena 91
 videocentrum 103
 videoclip/video clip 101
 videodivák 91
 videoreditor 91
 videoherna 91
 videohit 106
 videohovor 91
 videohráč 91
 videokarta 91
 videokavárna 91
 videoknihovna 91
 videokomunikace 55
 videokonference 91

- videomail 91
 videoman 91
 videomaniak 91
 videomanie 92
 videonovinka 91
 videoobrazovka 91
 videoplátno 91
 videopozdrav 44
 videostěna 91
 videoškola 91
 videotelefon 71
 videotelefonovat 71
 videotext 91
 videothr 91
 videoučebnice 91
 viktimita 49
 viktimizovat 66
 viktimnost 49
 vínofilovník 104
 virtualizovat 69
 virůprostý 62
 vitalizovat 126
 vitaminoterapie 103, 123
 vlasůprostý/vlasuprostý 62
 vnitroarmádní 124
 vnitroholdingový 62
 vnitroministerský 62
 vnitroredakční 124
 vnitroskupinový 62
 voděodolný 62
 vrásekprostý 62
 vydefinovat 124
 vydiskutovaný 58
 vydiskutovat 66
 vydraftovat 70
 vyformulovat 70
 vylobbovat 68
 vypálit 73
 vyselektovaný 58
 vyseparovat 70
 vysmátý 58
- vytunelování 51
 vytunelovat 52
- W**
- walkmanomanie 104
 wapový 57
 webdesign/web design 92
 webeditorka/web editorka 93
 webeditor/web editor 93
 webhousing/web housing 92
 webhra 93
 webmastering 52
 webmasterství 52
 webobčan 93
 webprostor 93
 webprůzkum 93
 webserver/web server 92
 webzábava 93
 wellness centrum 117
 worldmusicový 57
 worldmuzikální 57
- X**
- xenofilie 104
 xenofobie 104
 xenomanie 104
- Z**
- zafaxovat 67
 zainvestovat 70
 zalobbovat 68
 zalogování 68
 zalogovat se 68
 zaskejtovat si 70
 zasponzorovat 68
 zasurfovat 68
 zasurfovat si 68
 zavirovaný 58
 zazipovaný 58
 zazipovat 70
 zážitkuchtivý 62
 zemanista 46
 zemanoid 46
 zemanovec 46
 zemanovitý 59
 zemanovský 59
 zeslyšitelňovat se 67
 zhamburgerizovat 70
 zklipovat 70
 zmonitorovat 70
 znarkotizovaný 58
 znovuaktivovat 70
 znovupotvrdit 70
 znovupřijmout 70
 znovuregistrovat 70
 znovuznárodnit 70
 zookoutek 100
 zoomový 57, 124
 zooškola 100
 zooterapeut 100
 zooterapeutka 100
 zooterapie 100
 zoozahradník 100
 zprivatizování 52
 zprivatizovat 52
 zprodejnit 66
 zviditelňovací 58
 zvizuálnění 52
 zvizuálnit 52
 zvukopohltivý 62
- Ž**
- želvomanie 104
 životní minimum 65

Rejstřík bulharského jazykového materiálu analyzovaného v textu

A

абдикирам 66
авиобизнес 105
авиофест 103
авиофестивал 128
авиошоу 106
автопаш 85
автобандит 85
автобизнес 105
автоборса 85
автобронз 71
автобронзирам 71
автогробнице 85
автоджамбазин 85
автодилър 85
автоизложение 85
автоинтерior 85
автоканал 85
автокражба 85
автокурс 85
автокъща 85
автолюбител 104
автоматик 53
автомафия 85
автопазар 44, 85
автопоход 85
авторадиокасетофон 91
авторазбойник 85
авторекет 44
автоталибан 85
автоцентър 103
автошоу 106
агиткаджийствам 72
агресивно 80
агробизнес 105
агробизнесфорум 105
администраторски 65
адхократичен 59
аеролюбител 104

азиада 52
акаунт 43, 122
аквацентър 102
алкохоломер 44
анимирам 73
антиакне 55
антиатлантизъм 50
антибойковистки 59
антивзлом 55
антивирусна програма 118
антивъзродителен 60
антигей 55
антиглобализъм 126
антиглобалистки 60
антидогановски 59
антиевро 55
антиейдж 55
антиекологичност 49
антиинтегритет 50
антикорупционен 19
антимафиот 57
антимафиотски 57
антипазарно 78, 124
антипаркинг 55
антипилинг 53
антипиратски 53
антиреформистки 78
анти-СПИН кампания 107
анти-СПИН реклама 107
анти-СПИН филм 107
антистарееие 55
антистрес 55
антистресов 55
антистрес терапия 123
антифенски 54
арендодател 112
аромалечение 103
ароматерапия 103
астролюбител 24
атлантик 45

аудио 55
аудиоверсия 85
аудиозаписвачка 84
аудиокнига 55
аудиокурс 84
аудиоман 104
аудиоманиак 104
аудионосител 84, 85
аудиообучение 84
аудиопазар 84
аудиопиратство 84
аудиоплейър 85
аудиоприказка 84
аудиофил 104
аудиофилски 59
аутдор 55
аутлет 55

Б

байкцентър 103
бандеролиращ 59
банкинг 52
банкиране 52
банкнотоборячен 62
бартеризирам 67
бартерно 77
бебечентър 102
безимпулсен 58
безклавиатурно 78
безкредитно 75
безникотинов 58
безотлагателен 78
безотлагателно 78
безхаберен 78
безхаберно 78
бенетеец 123
бензиновоз 44
бизнесабонат 105

- бизнессанглиски 105
 бизнессекидневник 105
 бизнессдама 105
 бизнессдела 105
 бизнессжена 105
 бизнессклиент 105
 бизнессминало 105
 бизнесснемски 105
 бизнессобединение 105
 бизнессопит 105
 бизнесспечалба 105
 бизнесспотребител 105
 бизнессруски 105
 бизнесссдружение 105
 бизнесссреда 105
 бизнессстарифа 105
 билбордно 77
 биоетанолно 77
 бирфест 103
 блокџстър 44
 бойковизъм 50
 бойковист 46
 бондиада 52
 бонопритежател 112
 бонусен 57
 брендирам 66, 126
 браузмав 124
 брокерство 50, 126
 брџмбаргейт 44
 брџнч меню 117
 брџсната глава 118
 букмейкџрски 57
 букмейкџрство 50, 126
 бџндживџже 98
 бџнджискок 98
 бџджетирам 123
 бяла техника 118
- В**
- ваучер/ваучџр 43
 великденец 45, 125
 велотуризм 50
 взаимозастраховане 112
 взаимозастраховател 112
 взломоустџйчив 63
 вџденовџстки 59
 вџдео 55
 вџдеоартклип 101
 вџдеоарт програма 117
 вџдџдиск 91
 вџдџдомофон 91
 вџдџеокскурзџя 91
- вџдеозаснемане 55
 вџдеоигра 91
 вџдеокамера 91
 вџдеокарта 91
 вџдеоклип 92
 вџдеоконферентност 49
 вџдеоконференцџя 91
 вџдеокуџща 91
 вџдеомаман 92
 вџдеомапазар 91
 вџдеописмо 91
 вџдеоплеџйџр/вџдеоплеџр 91
 вџдеоразговор 91
 вџдеоостена 91
 вџдеосџбощение 91
 вџдеоуроку 91
 вџдеофилм 71, 92
 вџдеофилмирам 71
 вџдеоцентџр 103
 вџдеочат 91
 винфест 103
 вирусен 125
 високобџджетен 62
 високооктанов 62
 високотехнологичен 62
 властимаџ 113
 властнџмаџ 113
 водопахосмукачка 113
 водоспираџ 126
 вождизъм 50
 волен-сидеровист 46
- Г**
- гейбраку 100
 гейдвижение 100
 гейзаведение 100
 гейзапознанство 100
 гейкултура 100
 геймшоу 106
 гейобщество 100
 гейорганизация 100
 гейориентация 100
 гейпарад 100
 гейпротест 100
 гейсвагба 100
 гейски 77
 гейсџбирание 100
 гейфилм 100
 геостратегически 77
 геостратегџя 77
- гетоизирам 69
 гладолечение 103
 гладолечител 111
 гладотерапџя 103
 гледаемост 49
 глобален 68
 глобализирам 68
 глобализъм 50
 глобалистично 74
 глобално 75
 глобално село 118
 глобалност 50
 голфирам 69
 голям бизнесс 105
 горещ стол 129
 грантов 54
 грантополучател 112
 графичен дизаџн 119
 графичен дизаџнер 119
 графична дизаџнерка 119
 грџндџзвезда 99
- Д**
- даунлоад линк 117
 даунлоудвам 125
 деескалация 52
 дезангаџирам се 69
 деџдеологизация 52
 деџнституционализирам 69
 декапсулирам се 66, 126
 декриминализация 52
 декриминализирам 67
 демџтологизирам 69
 демо 55
 демоигра 55
 демонизирам 68
 демоцентџр 103
 денс саунд 117
 депесар 46
 деполитизирам 69
 депутатствам 69
 дереџистрирам 69
 дџазрадиостанцџя 91
 дџазфест 103
 дџендер 79
 дџойнтвенчџр 43, 122
 дивельпџрски 53
 диверсџфикацџя 68
 диверсџфицирам 68
 дџигитален 64, 68
 дџигитализация 51
 дџигитализирам 68

- дигитализиране 51
 дигитална (цифрова) телевизия 118
 диджеинг 52
 диджейство 52
 диетомания 104
 дисидентски 77
 доболничен 53
 домашно кино 97
 допингкомисия 100
 допинглаборатория 100
 допингов 57
 допингпроба 100
 допингскандал 100
 допингтест 100
 драйверен 57
 дянквизъм 50
- Е**
- е-адрес 108
 е-вестник 108
 евроатлантизъм 77, 126
 евроатлантически 77
 евробанкноти 96
 евробон 96
 евровалута 96
 евровот 24
 евродолар 96
 евроезик 24
 еврознаме 44
 евроинтеграция 68
 евроинтегрирам 68
 евроинфоцентър 103
 еврокнижка 96
 еврокоридор 24
 еврокредит 96
 евромания 104
 евроनावитет 49
 еврооблигация 96
 еврооптимизъм 50
 европазар 123
 еврофедерализъм 50
 еврофилия 104
 еврофобия 104
 едноетничен 62
 еднопрофилен 62
 еднофамилен 62
 е-енциклопедия 108
 е-книга 108
 екоданък 44, 123
 еколюбител 24
 екофест 103
- експортвам 72
 експортирам 72
 ексъветски 61
 екшънактьор 100
 екшънгероиня 101
 екшънгерой 101
 екшъндрама 100
 екшънкомедия 100
 екшънприключение 101, 123
 екшънроман 101
 екшънсериал 101
 екшънслучка 101
 екшънсцена 101
 екшънсъбитие 101
 екшънтрилър 101
 екшънфилм 101
 еластомер 126
 електронен адрес 118
 е-лърнинг 108
 енергоспестяващ 126
 е-образование 108
 е-обучение 108
 е-отдел 108
 е-писмо 108
 е-подпис 108
 е-речник 108, 128
 есемесен 59, 123
 е-списание 108
 естетичен хирург 129
 естетична хирургия 129
 етноаксесоар 86
 етнобижу 86
 етноелементи 86
 етнозаведение 86
 етнозвучене 86
 етноклип 101
 етноклуб 86
 етноконцерт 86
 етнокостюм 86
 етнокрация 86
 етномехана 86
 етномузика 86
 етномузикант 86
 етнооблекло 86
 етнопарк 86
 етнопътуване 86
 етноресторант 86
 етноселище 86
 етностил 86
 етносцена 86
 етнотуризъм 86
 етнофест 103
 етноцентър 128
 етноцид 86
- е-учене 108
 е-училище 108
 е-чек 108
- Ж**
- жестомимичен 62
 животозастраховане 112
 животозастраховател 112
- З**
- зарибявам се 72
 зарибяващ 54
 звездомания 104
 здравен министър 119
 здравно министерство 119
 здравноосигурителен 62
 земеразделителен 62
 зуум камера 123
- И**
- и-бизнес 108
 идеологизация 52
 идеологизирам 52
 изживея се 67
 изживявам се 72
 изпека 74
 изпиратствам 72
 изпринтирам 70
 изпържа 74
 изстрелвам се 72
 изтегля 74
 източа 74
 изтъргувам 70
 имотозастраховане 112
 импортвам 72
 импортирам 72
 инвестиционен климат 118
 индексация 68
 индексирам 68
 и-неттърговия 93
 институционално 75
 интегритет 50
 интернет-бизнес 105
 интернет доставчик 101
 интернетен 56
 интернетификация 51
 интернет кафе 101
 интернеткафе 101

интернет клуб 101
интернетклуб 101
интернет мрежа 101
интернетски 56
интернет списание 101
интернет търсачка 101
инфарктен 53
инфобаза 87
инфобюлетин 87
инфовойна 87
инфогтише 87
инфоклип 101
информационна завеса 65
инфосистема 87
инфосървър 87
инфоуслуги 87
инфоцетър 87
и-пространство 108
и-реалност 108
ислямophobia 104
итонгов 57

Й

йогацетър 102

К

кабелизация 51
кабелна телевизия 118
кайтсърф 56
кайтсътезание 98
кайтучилище 98
капсулирам се 66, 126
картодържател 112
картоиздател 111
картоносител 112
картоползвател 112
картопритежател 112
касоразбивач 44
кастинг 122
кафеавтомат 101
кафезаместител 101
кафеклуб 101
кафекомбайн 101
кафелюбител 104
кафепауза 101
кафепреса 101
квасидокументален 60
квасимосолмански 60
кетърингов 57, 124
кечманиак 104

кеш 75
киберманиак 104
кибермания 104
киберофилия 104
киберприятел 122
киберфобия 104
килърски 57, 124
киноемблема 96
киноенциклопедия 96
кинозабавление 96
кинокъща 96
киномаратон 96
кинопортал 96
киносайт 96
кинофест 103
кинохит 106
клабер/кльбър 43
клиентски 78
кликвам 68
кликна 68
клипиндустрия 101
клипирам 69
клипрежисьор 101
клонинг 52
клониран 59
клониране 52
клонорез 44
кльб 43
книгоман 59
книгомански 59
компактдиск чейнджър 117
компютризиран 59
компютърен вирусолог 119
компютърна вирусология 119
консенсус 76
консенсусен 76
консенсусно 76
контейнеровозен 62
контролен пакет 118
концессионирам 123
копродуцирам 124
костовист 46
кредибилитет 50
кредибилност 50
кредитодател 112
кредитозастраховане 112
кредитонскател 112
кредитоползвател 112
кредитополучател 112
кримигрупа 87
кримидосие 87
криминформация 87
кримиконтингент 25
криминализация 52

криминализирам 52
криминовини 87
кримирекорд 87
кримиroman 87
кримирубрика 87
кримисъбитие 87
кримихроника 87
куфарен търговец 119
куфарна търговия 119
къси/дълги пари 118

Л

ламиниран 59
латинозвучене 44
ливанизация 51
лидеромания 104
лизинговам 66
лизингодател 112
лизингоискател 112
лизингоотдаване 112
лизингополучател 112
лицензонасител 112
локализиран 53
лоукост летище 129
лоу-тек 55

М

магфест 103
макровизирам 67
малкъ бизнес 105
мандатирам 69
мандатонасител 112
манекенствам 72
маниашки 77
маргинален 53
маргинализация 52
маргинализирам се 52
маргинализиране 52
маркодържател 129
маршрутизиращ 59
машиленостранен 62
м-банкинг 108
м-банкиране 108
м-бизнес 108
меганахално 124
медиаагенция 101
медиаанализатор 101
медиаетика 101
медиакритик 101
медиализирам 68

- медицентър 103
 медиен 76
 медиен комфорт 65
 медийно 76
 медиализирам се 69
 медиократ 59
 медиократичен 59
 медия 76
 медолечение 103
 медотерапия 103
 междубанков 58
 междуфирмен 58
 меркелизация 51
 металик 56
 металиков 56
 метеолюбител 24
 микроразплащане 122
 митологизирам 69
 многодисциплинарен 62
 многопродуктов 62
 многопрофилен 62
 многофамилен 62
 модем 124
 модемен 124
 модемно 77, 124
 мозерист 46
 мониторинг 52
 мониторингов 54
 мониториране 52
 моноетничен 62
 мотошоу 106
 м-търговия 108
 мултиарт 53
 мултиарт пространство 117
 мултидисциплинарен 62
 мултикино 97
 мултимедиен 57
 мултимедиен архив 119
 мултимедиен дизайн 119
 мултимедиен дизайнер 119
 мултимедийна дизайнерка 119
 мултимедийно 78
 мултимедия 78
 мултинационален 62
 мултиплекс 97
 мултипродуктов 62
 мутрея 72
 мълчливо мнозинство 118
- Н**
- навигационен 65
 наемоотдаване 112
 наивитет 49
- наоленкаджийски 54
 наркобизнес 105
 наркоразпространение 57
 наркоразпространителски 57
 наркотърговец 44
 наркофобия 104
 натовски 59
 непрозрачно 80
 несеретец 46
 нетвързка 87
 нетжурналистика 87
 нетмагазин 87
 нетпространство 88
 нетпубликация 87
 нетписание 88
 неттърговия 93
 нетуслуга 87
 нетфирма 87
 нискооктанов 62
 НЛО-ентузиаст 46
 НЛО-загадка 107
 НЛО-маниак 46
 НЛО-мистерия 107
 НЛО-професор 107
 НЛО-скептик 107
 нововремски 53
 нонстоп 53
 нормотворчески 53
- О**
- обамания/обамомания 104
 обамизъм 48
 общинарствам 69
 общопрактикуващ 62
 озонова дупка 118
 озоноразрушаващ 62
 окабеля 68
 окабелявам 68
 онлайн 53
 он-лайн абонамент 117
 он-лайн игра 117
 он-лайн издание 117
 он-лайн книга 117
 он-лайн комуникация 117
 он-лайн магазин 117
 он-лайн резервация 117
 он-лайн списание 117
 он-лайн търговия 117
 отмарям 72
 офисасистент 101
 офисмебели 101
 офисмениджър 101
- офиссграда 101
 офистехника 101
 офисцентър 101
 офлайн 75
 офсетодател 112
 офшорна фирма 56
- П**
- пазаризация 51
 пазарна ниша 65
 паметоносител 112
 паникбутон 43
 параармия 88
 парасекология 88
 параигри 88
 параолимпиада 88
 параолимпийец 88
 парафинолечение 103
 парафинотерапия 103
 паркингодържател 112
 паропрахосмучкачка 113
 парочистачка 113
 партизация 52
 партизирам се 52
 партизиране 52
 пейпърбек издание 117
 пиараджия 123
 пикселизирам 69
 пиратски 77
 пиратствам 73
 плажен волейбол 119
 плажен волейболист 119
 планинско колоездене 118
 плащам кеш 123
 плодолечение 103
 плодотерапия 103
 по бизнесменски 79
 по бойковски 79
 пообразвам 124
 подочистачка 113
 по костовистски 79
 по либийски 79
 политическа идентичност 49
 политически идентитет 49
 по молдовски 79
 по папарашки 79
 по пиарски 79
 попхит 106
 по първановски 79
 по рашидовски 79
 порно 55
 порноаматьор 88

- порноаматьорка 88
 порноанимация 88
 порногерой 88
 порнозапис 55
 порнозвезда 88
 порноиндустрия 88
 порноканал 88
 порноклип 88
 порноклуб 88
 порнокрал 88
 порнокралица 88
 порнолюбител 88
 порнопродуцент 88
 порнопроизводство 88
 порноразказ 88
 порнорежисьор 88
 порносайт 88
 порнотърговец 88
 по седесарски 79
 по синдикальному 79
 поствоенен 61
 постдемократичен 123
 постживковисти 59
 по талибански 79
 потребителска кошница 129
 потъриада 52
 потъромания 104
 по чатърски 79
 по шоуменски 79
 по ъндърграундовски 79
 правосъден министър 119
 правосъдно министерство 119
 прахозащитен 63
 прахосъбирачка 113
 преактивирам 70
 преактуализирам 70
 предколеден 58
 предпривятизационен 58
 предпривятизационно 58
 предприсъединителен 58
 премастерирам 66
 премиерствам 69
 премодифицирам 70
 привятизационен 58
 принтвам 72
 принтирам 72
 продрусвам 72
 продуктов 53
 проимигрантски 61
 прокомунистически 78
 промоклип 101
 пронатовски 61
 пропазарно 78
 прореформистки 78
- противокорупционен 19
 професионален войник 118
 профиармия 89
 профигрупа 89
 профи журналистика 90
 профииграч 89
 профи-картинг 90
 профи клуб 89
 профи-образование 89
 профиписта 90
 профиснимка 89
 профиспортист 89
 профитенис 89
 профититла 89
 профифотограф 89
 профишампионат 89
 профи-школа 89
 процарски 61
 псевдосветски 60
 путинизация 25
 путинизъм 48
 путиномания 104
 пълзелмания 104
 пълнотекстово 77
 пълноцветно 77
 първановисти 59
- Р**
- работомания 104
 работохолизъм 104
 работохолик 24
 радиобизнес 105
 радиоверига 90
 радиоконпания 90
 радиолиценз 90
 радиомодем 91
 радиопазар 90
 радиопроект 90
 радиотакса 91
 радиотакси 91
 радиохит 106
 радиочасовник 91
 радиошоу 106
 разбия 74
 раздържавителен 53
 разинсталирам 70
 разкомпенсирам 70
 разпечатвам 66
 разцъквам 67
 рамково 75
 реалновремеви 62
 ребалканизация 52
- ребрандирам 126
 револвирам 67
 реевропеизация 52
 резесарски 59
 реинвестирам 69
 рейв парти 117
 реквалифицирам 69
 рекламодаване 112
 рекламодагел 112
 рекламодагелка 112
 рекламопроизводител 112
 рекламоразпространител 112
 реполитизация 52
 репривятизирам 66
 рестартирам 69
 ресторантьорство 50
 ретрохит 106
 рефинансирам 69
 рециклируем 59
 роквидеоклип 101
 ромофобия 104
 роудшоу 106
- С**
- самоартикулирам се 70
 самомотивирам се 70
 самопрезентирам се 70
 самофинансирам се 70
 санирам 66
 сатанизъм 50
 сваля 74
 себеоценявам се 123
 себеподценявам се 70
 себепознавам се 70
 себепрезентирам се 70
 себерекламирам се 70
 себеусъвършенствам се 123
 себехаресвам се 70
 сексбизнес 105
 секси 75
 секси белъо 97
 секси дама 98
 секси дизайн 97
 секси излъчване 97
 сексикона 97
 сексимодел 97
 секси певица 98
 сексистки 75
 секси тяло 97
 сексмагазин 97
 секснасилие 97
 сексобщувание 97

сексокултура 97
 сексомания 97
 сексшазар 97
 секспрактики 98
 сексразказ 97
 сексробиня 97
 секссайт 97
 секссалон 97
 сексскандал 98
 секстормоз 98
 сексуслуга 44
 сексфорум 97
 сексшоп 97
 сериален 53
 сингъл класация 117
 синеплекс 97
 системен администратор 129
 сказвезда 99
 скейтбордистици 57
 скейтборд-съревнование 98
 скейтборд-федерация 98
 скейткултура 98
 скейтмагазин 98
 скейтобщество 98
 скейтпарк 98
 скейтплощадка 98
 скейтсписание 98
 скейтфестивал 98
 скимирац 54
 сладоледомания 104
 следдемократичен 123
 следколеден 58
 следприватизационен 58
 следприсъединителен 58
 сметовоз 126
 сметообработка 113
 сметопереработване 113
 сметоразтоварище 113
 сметохранилище 113
 снегосъбирачка 113
 снегоустойчив 63
 сноуборд-шоу 106
 сотаджийски 123
 сотаджия 46
 софтуер 76, 124
 софтуерен 76, 124
 софтуерно 76, 124
 социалносилен 113
 социалнослаб 113
 спамам 72
 спамирам 72
 СПИН-дело 107
 СПИН-лечение 107
 спин-скандал 107, 128

спин-терорист 107
 спомоществателски 53
 спонсоринг 52
 спонсориране 52
 спонсорство 52
 сработвам 67
 среден бизнес 105
 станишевицици 59
 стартирам 69
 стендбай 55
 стъклопакет 25
 стъкмистическици 77
 сугестирам се 69
 суперамерикански 60
 супервайзерски 53
 супервайзър/супервизор 43
 суперевропейски 60, 123
 суперевтин 60
 суперизгоден 60
 супернов 60
 суперсила 24
 суперхотел 122
 суперцентър 103
 съпроизуцирам 124
 съръвен 124
 сърфинг 52
 сърфирам 73
 сърфиране 52
 съуправляващ 53
 съфинансирам 66
 сюжетизация 51

T

таблоидизирам се 69
 таксикомпания 99
 таласоцентър 102
 талибанизирам 68
 тарифирам 69
 телефонен тероризъм 119
 телефонен терорист 119
 телефонна терористка 119
 тествам 125
 техновзвук 122
 техномания 126
 техносаунд 122
 технофилия 126
 технофобия 126
 тийнейджърски 57
 тийн-поп кралица 117
 топлес снимка 117
 топлозащитен 63
 топцентър 103

тоталитаризирам 69
 трендици 53
 трип-хоп музика 117
 трудохолик 24
 турбизнесмен 105
 тъчскрийн 25

У

удароустойчив 63
 уеббраузър 19
 уебброяч 19
 уебдизайнер/уеб дизайнер 93
 уебдизайнерка/уеб дизайнерка 93
 уебизползване 93
 уебкамера/уеб камера 92
 уебкнига 44, 123
 уеб-маннак 104
 уебмейл/ уеб мейл 93
 уебобучение 19
 уебобщество 93
 уебподдръжка 93
 уебпространство 88
 уебразработчик 93
 уебрешение 93
 уебсайт 19
 уебсписание 88
 уебсърфинг 19
 уебтърговия 93
 уебтърсачка 19
 уебхостинг/уеб хостинг 93
 уелнес игра 129
 уелнес къща 129
 уелнес почивка 129
 уелнес философия 129
 уестърнизирам 69
 ултрабърз 60
 ултрагънък 60
 ултраудобен 60, 123
 унисекс 56
 унисекс часовник 117
 уъркохолик 24

Ф

фабулирам 69
 фактологизъм 50
 фандъковец 125
 фармакоикономическици 53
 фекалочистачка 113
 фешън 75

филмоман 59
 филмомански 59
 филмфест 103
 фирма-животозастраховател 113
 фирморегистрация 112
 фирморегистриране 112
 фитнес 98
 фитнесзала 98
 фитнесиздание 98
 фитнеслюбител 104
 фитнесманияк 104, 123
 фитнесметод 98
 фитнесоборудване 98
 фитнессалон 98
 фитнессъстезание 98
 фитнес-упражнения 98
 фитнесцентър 98
 фолклориада 52
 фолкмузика 102
 фолкпевица 102
 фолкрадио 102
 фолкрадиостанция 91
 фолкхит 106
 фото 55
 фотофест 103
 франчайзингов 57
 франчайзингодател 112
 франчайзингополучател 129
 франчайзonosител 112
 фючъринг 43

X

хайфист 46
 хардурен 54
 хенхелд 55
 хиперизвестен 60
 хиперинфлационен 56
 хиперинфлация 56

хипермодерен 56
 хиперскъп 60
 хиперчувствителен 60
 хипхопърски 54
 хитмарка 106
 хитов 106
 хитпредаване 106
 хитсингъл 106
 хитстока 106
 хомобрак 100
 хомовлечение 100
 хомовръзка 100
 хомолобов 100
 хомонаклонност 100
 хомообщество 100
 хомоориентация 100
 хомофобски 59
 хост сървър 129
 хросторез 126
 хуманитарен жест 118

Ц

цветановист 125
 цветотерапия 128
 целоекранно 77
 ценова спирала 118
 цифров 64
 цифровизация 51
 цифровизиране 51

Ч

чадъросвам 72
 чалгабалада 102
 чалгабос 102
 чалгадует 102
 чалгазаведение 102

чалгаконкурс 102
 чалгакръчма 102
 чалгамузика 102
 чалгапевица 102
 чалгапоколение 102
 чалгардио 102
 чалгатекст 102
 чеквам 125
 черна техника 118
 чилаут зона 129

Ш

шаманство 50
 широколентовост 49
 широкоформатно 77
 шокохолик 24
 шоубалет 106
 шоубизнес 105
 шоуводещ 106
 шоугрупа 106
 шоуновини 106
 шоупредаване 106
 шумозащитен 63

Ъ

ъпгрейдвам 66

Ю

ювентизация 51
 юдеофобски 59

Я

ямочистачка 113

Soupis odborné literatury

- Andrejčin, L. 1978: *Osnovna bālgarska gramatika*. Sofija, Nauka i izkustvo.
- Ankova-Ničeva, K. 1996: Promeni v leksiko-frazeologičnija fond na bālgarskija ezik sled 10. XI. 1989 g. In: *Ezikāt na totalitarnoto i posttotalitarnoto obštestvo*. Sofija, Prochazka – Kačarmazov, s. 134–139.
- Antonov, N. 1994: *Rečnik novi i naj-novi dumi v bālgarskija ezik*. Sofija, Pelikan Alfa.
- Armjanov, G. 1995: *Bālgarskijat žargon*. Sofija, Universitetsko izdatelstvo „Kliment Ochridski“.
- Armjanov, G. 1989: *Žargonāt, bez kojto (ne)možem*. Sofija, Nauka i izkustvo.
- Atanasova, A. a kol. 2011: *Bibliografija po bālgarska leksikologija, frazeologija i leksikografija 1950–2010*. Sofija, Akademično izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“.
- Avramova, C. 2010: Jsou to opravdu adjektiva? O tzv. neskloňných adjektivech v novém českém lexiku. In: *Přednášky a besedy ze 43. běhu LŠSS*. Brno, Masarykova univerzita v Brně, s. 9–18.
- Avramova, C. 2008: Za novite „neizmenjaemi“ prilagatelni v češkija i bālgarskija ezik. In: *Naučni trudove na PU „P. Chilendarski“*, t. 46, č. 1. Plovdiv, Plovdivski universtitet, s. 543–557.
- Avramova, C. 2006: Prilagatelni s anti- ili antiprilagatelni? In: *Svetāt na rečnika. Jubileen sbornik, posveten na 70-godišnina na čl.- kor. d f n E. Perniška*. Veliko Tārnovo, Znak '94, s. 277–286.
- Avramova, C. – Osenova, P. 2005: Otnovo po vāprosa za granicata meždu složna duma i slovosāčetanie. (Vārchu material ot naj-novata bālgarska leksika). In: *Litera Scripta Manet. Sbornik v čest na 65-godišnina na prof. V. Radeva*. Sofija, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, s. 346–358.
- Avramova, C. 2003a: *Slovoobrazovatelni tendencii pri sāštestvitelnite imena v bālgarskija i češkija ezik v kraja na XX vek*. Sofija, Heron Press.
- Avramova, C. 2003b: Substantivnite kompozitumi v bālgarskija i češkija ezik v kraja na XX vek ot gledna točka na ezikovata tipologija. In: *Dynamika a inovace v češtině a bulharštině (90. léta 20. století)*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 38–60.
- Bāčvarov, J. a kol. 2011: *Kratāk češko-bālgarski rečnik na neknižovnata leksika. Malý česko-bulharský slovník nespisovné slovní zásoby*. Sofija, ETO.
- Bāčvarov, J. 1996: *Češkijat ezik v slavjanski kontext*. Goljama češka biblioteka, č. 4. Sofija, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“.
- Bajčev, B. 1985: Za njakoi slovoobrazovatelni inovacii i tendenci pri obrazovaneto na sāštestvitelni imena v bālgarskata knižovno-razgovorna reč. *Bālgarski ezik*, č. 6, s. 532–538.
- Bajramova, M. 1999: Hiperizmite – čuždici (glavno s ogled na ezika na mediite). In: *Mediite i ezikāt im / ni*. Sofija, ETO, s. 122–129.
- Bajramova, M. 1982: Recenze: A. Grannes. Loan Compounds in Bulgarian Reflecting the Turkish Idefinite Izafet-Construction. Oslo – Bergen – Troms, Universitetforlaget, 1980, 56 s. *Sāpostavitelno ezikoznanie* VII, č. 4, s. 58–67.

- Baltova, J. (ed.) 1999: *Aktualni problemi na bälgarskoto slovoobrazuvane*. Sofija, Akademično izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“.
- Baltova, J. 1997: Slovoobrazovatelno i formoobrazovatelno ravnište. In: *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*. Opole, Uniwersytet Opolski, s. 80–90.
- Baltova, J. 1986: Za njakoi novi javlenija i tendencii v izgraždaneto na leksikalnata sistema na sävremennija bälgarski knižoven ezik. In: *Väprosi na sävremennata bälgarska leksikologija i leksikografija*. Sofija, Bälgarska akademija na naukite, s. 74–80.
- Barnet, V. 1988: Svjaz’ komunikativnoj sfery i raznovidnosti jazyka v slavjanskich jazykach. In: *Novoe v zarubežnoj lingvistike, vyp. XX. Teorija literaturnogo jazyka v rabotach učenych ĆSSR*. Moskva, Progres, s.173–187.
- Barnet, V. 1973: Diferenciacie národnioho jazyka a sociální komunikace. In: *Govornite formi i slovenskite literaturni jazici. Materijali od 2. zasedanie na Međunarodnata komisija za slovenskite literaturni jazici*. Skopje, Makedonska akademija na naukite i umetnostite, s. 21–29.
- Bartošek, J. 2003: Typy zpráv v žurnalistice. In: *Ćeské, polské a slovenské literární souvislosti*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, s. 117–123.
- Bartošek, J. 1997: Jazyk žurnalistiky. In: *Ćeský jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha, Academia, s. 42–67.
- Bartošek, J. 1993: *Jazyk současné Ćeské politiky*. Olomouc, Vyd. Univerzity Palackého v Olomouci.
- Bednařiková, B. 2009: *Slovo a jeho konverze*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci.
- Belentschikow, R. (ed.) 1999: *Neue Wege der slavistischen Wortbildungsforschung: 2. Tagung der Internationalen Kommission für slavische Wortbildung, Magdeburg, 9.–11. 10. 97. Novyje puti izučenija slovoobrazovanija slavjanskich jazykov: 2-oe zasedanije Međžunarodnoj komissii po slavjanskomu slovoobrazovaniju, Magdeburg, 9.–11. 10. 97*. Frankfurt am Main, Peter Lang.
- Běličová, H. – Neščimenko, G. P. – Rudnik-Karwat, Z. 1994: *TeoretiĆeskije i metodologiĆeskije problemy sopostavitel’nogo izučenija slavjanskich jazykov*. Moskva, Nauka.
- Běličová H. – Neščimenko, G. P. – Rudnik-Karwat, Z. 1991: *Problemy teoretyczno-metodologiczne badań konfrontatywnych języków słowiańskich*. Warszawa, Letter Quality.
- Blagoeva, D. – Kolkovska, S. (eds.) 2011: *Sävremenni metodi i podchodi v leksikografskata praktika*. Sofija, Avangard Prima.
- Blagoeva, D. 2010: Nabljudenija väřhu utväřždavaneto na novata bälgarska leksika. *Bälgarski ezik*, Ć. 4, s. 7–20.
- Blagoeva, D. 2008: Nova glagolna leksika v bälgarskija ezik. In: *V tärsene na smisála i invarianta. Sbornik v Ćest na prof. Dina S. Staniševa*. Sofija, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, s. 79–90.
- Blagoeva, D. 2006: Neologizmite v sävremennija bälgarski ezik. *Bälgarski ezik i literatura*, XLIX, Ć. 6, s. 16–25.
- Blagoeva, D. 2003: Univerbizacijata v naj-novoto slavjansko slovoobrazuvane (väřhu material ot bälgarskija, ruskija i Ćeškija). *Säpostavitelno ezikoznanie*, XXVIII, Ć. 3, s. 5–21.
- Blanár, V. a kol. (eds.) 1990: *Metódy výskumu a opisu lexiky slovanských jazykov. Materiály zo sympózia konaného v rámci 7. zasadnutia Lexikologicko-lexikografickej komisie pri Medžžnarodnom komitéte slavistov, Nové Vozokany, 24.–26. apríla 1989*. Bratislava, Jazykovědný ústav L’. Štúra SAV.
- Bojadžiev, T. – Kucarov, I. – PenĆev, J. 1998: *Sävremenen bälgarski ezik. Fonetika, leksikologija, slovoobrazuvane, morfologija, sintaksis*. Sofija, Izdatelska káštá „Petär Beron“.
- Bojadžiev, T. 1995: DinamiĆni procesi v leksikalnija sästav na bälgarskija ezik. In: *BalgaristiĆni studii*. Sofija, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, s. 7–17.
- Bojadžiev, T. 1994: Promeni v reĆnikovija sästav na bälgarskija ezik. *Bälgarski ezik i literatura*, Ć. 3, s. 1–8.
- Bondžolova, V. 2003: Neologičen reĆnik. Veliko Tärnovo, GABEROFF.

- Bondžolova, V. – Petkova, A. 1999: *Rečnik na novite dumi v sãvremennija bãlgarski ezik*. Veliko Tãrnovo, Slovo.
- Bošák, J. (ed.) 1999: *Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti*. Zborník referátov z medzinárodného vedeckého sympózia konaného v Bratislave 9.–11. 10. 1997. Bratislava, Veda.
- Bosilkov, K. 1980: Determinologizacijata, ezikovoto stroitelstvo i ezikovata kultura. In: *Problemi na ezikovata kultura*. Sofija, Nauka i izkustvo, s. 48–56.
- Bozděchová, I. 2011: Nejnovější česká slovní zásoba a kompozita. In: *Přednášky z 54. běhu LŠSS*. Praha, Filozofická fakulta univerzity Karlovy, s. 36–44.
- Bozděchová, I. 2008: Deset konferencí Komise pro slovanskou slovo tvorbu při Mezinárodním komitétu slavistů. *Naše řeč* 91, s. 260–266.
- Bozděchová, I. 1997: Vliv angličtiny na češtinu. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha, Academia, s. 271–279.
- Bozděchová, I. 1994: *Tvoření slov skládáním*. Praha, ISV.
- Bozděchová, I. 1993: Diskosloženiny. *Naše řeč* 76, s. 103–104.
- Burton, G. – Jiráček, J. 2001: *Úvod do studia médií*. Brno, Barrister & Principal.
- Butarova, I. Z. – Sorokina, J. S. – Kotelova, I. Z. (eds.) 1971: *Novyje slova i značeniya: Slovar'-spravočnik po materialam pressy i literatury 60-ch godov*. Moskva, Sovětskaja enciklopedija.
- Buzzássyová, K. – Waszakowa, K. 2003: Tendencia k internacionalizácii (s ohľadom na funkčnú diferenciaciu internacionalizácie v rozličných sférach komunikácie. In: *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. Slowotwórstwo/Nominacja*. Opole, Uniwersitet Opolski, s. 49–58.
- Buzzássyová, K. 1991: Opakovaná internacionalizácia a problém identifikácie morfológických a lexikálnych jednotiek. *Jazykovédny časopis* 42, s. 89–104.
- Cambridge advanced learner's dictionary* 2003. Cambridge. Cambridge University Press.
- Cuřín, F. – Novotný, J. 1974: *Vývojové tendence současné spisovné češtiny a kultura jazyka*. Praha, SPN.
- Čechová, M. a kol. 2003: *Současná česká stylistika*. Praha, ISV.
- Čechová, M. 1993: Dynamika slovní zásoby dnešní češtiny. In: *Języki słowiańskie wobec wspólnych przemian w krajach Europy Środkowej i Wschodniej: materiały konferencji z 23.–25. 9. 1992 r.* Opole, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, s. 103–108.
- Čermák, F. 2010: *Lexikon a sémantika*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha.
- Čmejrková, S. – Hoffmannová, J. 2011: *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha, Academia.
- Čmejrková, S. – Hoffmannová, J. (eds.) 2003: *Jazyk, média, politika*. Praha, Academia.
- Čmejrková, S. 2000: *Reklama v češtině, čeština v reklamě*. Praha, LEDA.
- Čmejrková, S. – František, D. – Kraus, J. – Svobodová, I. 1996: *Čeština, jak ji znáte a neznáte*. Praha, Academia.
- Čolaková, K. (ed.) 1986: *Vãprosi na sãvremennata bãlgarska leksikologija i leksikografija*. Sofija, Bãlgarska akademija na naukite.
- Daneš, F. 1997: Situace a celkový stav dnešní češtiny. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha, Academia, s. 12–24.
- Daneš, F. 1985: *Faktor Rh // Rh-faktor // Rh faktor*. *Naše řeč* 68, s. 176–181.
- Daneš, F. 1962: Vývoj češtiny v období socialismu. In: *Problémy marxistické jazykovědy*. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd, s. 319–332.
- Dimitrova, S. (ed.) 1997: *Bãlgarski ezik. Najnowsze dzieje języków słowiańskich*. Opole, Uniwersitet Opolski.
- Dokulil, M. 1997: *Obsah – výraz – význam: výbor z lingvistického díla Miloše Dokulila*. Praha, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

- Dokulil, M. – Kuchař, J. 1997: Slovtvorná charakteristika cizích slov. In: *Obsah – výraz – význam: výběr z lingvistického díla Miloše Dokulila*. Praha, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 224–231.
- Dokulil, M. 1962: *Tvoření slov v češtině 1. Teorie odvozování slov*. Praha, Československá akademie věd.
- Dokulil, M. a kol. 1967: *Tvoření slov v češtině 2. Odvozování podstatných jmen*. Praha, Academia.
- Filipec, J. 1995: Neologizmy z pohledu francouzské lexikologie a lexikografie. *Časopis moderní filologie* 77, s. 42–48.
- Filipec, J. 1961: *Česká synonyma z hlediska stylistiky a lexikologie. Příspěvek k poznání systému v slovní zásobě*. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd.
- Gajda, S. (ed.) 1995: *Języki słowiańskie 1945–1995 : gramatyka – leksyka – odmiany*. Opole, Uniwersytet Opolski.
- Gajda, S. (ed.) 1993: *Języki słowiańskie wobec współczesnych przemian w krajach Europy Środkowej i Wschodniej: materiały konferencji z 23.–25. 9. 1992 r.* Opole, Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Gazda, J. 2010: Integrovační tendence v oblasti tvoření slov v současných slovanských jazycích (se zvláštním zřetelom k situaci v ruštině a češtině). In: *Integrace v jazycích, jazyky v integraci*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny, s. 83–97.
- Gazda, J. 2003: Internacionalizační tendence v rozvoji slovní zásoby současných západoslovanských jazyků. In: *Internacionalizmy v nové slovní zásobě*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 17–22.
- Gazda, J. 1991: Pojmenování s kořenými prepozitivními elementy cizího původu v současné ruštině a češtině. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, A 39. Brno, s. 57–62.
- Georgieva, C. 2009: Funkcionalna i semantična charakteristika na prepozitivni ja imenen formant *ekc-* s ogleđ na leksikografskoto mu predstavjane v bałgarskija ezik. In: *Bulharská a slovenská lexikografía v zjednotenej Európe*. Veliko Tárnovo, Znak '94, s. 119–126.
- Georgieva, S. 2011: Za charaktera na frazeologičnite neologizmi v bałgarskija ezik. In: *Ezikovedski izsledvanija v čest na prof. Sijka Spasova-Michajlova*. Sofija, Akademično izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“, s. 163–170.
- Gladkova, H. – Likomanova, I. 2002: *Jazykovaja situacija : istoki i perspektivy (bolgarsko-češskije paralleli)*. Praha – Sofija, Karolinum.
- Gladkova, H. 2000a: Kompozita se samo- a sebe- ve slovanských jazycích. In: *Studia etymologica Brunensia. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Etymologické symposium Brno 1999 (Slovanská etymologie v indoevropském kontextu)*. Praha, Euroslavica, s. 317–328.
- Gladkova, H. 2000b: Proč mají současné slovanské jazyky problémy? K typologii současných spisovných jazyků. In: *Přednášky z 43. běhu LŠSS*. Praha, Filozofická fakulta univerzity Karlovy, s. 29–38.
- Gladkova, H. 1983: Porovnání publicistického stylu v češtině a bulharštině. In: *Práce z dějin slavistiky a česko-jinoslovanských vztahů XVIII*. Praha, Euroslavica 1997, s. 165–172.
- Gramatika na sávremennija bałgarski knižoven ezik*, t. 2. *Morfologija*. Sofija, Bałgarska akademija na naukite 1983.
- Grepl, M. 1995: *Příruční mluvnice češtiny*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny.
- Gutschmidt, K. 2003: Tipologični tendencii. In: *Komparacija systemów i funkcionowania współczesnych języków słowiańskich. Słowotwórstwo/Nominacja*. Opole, Uniwersitet Opolski, s. 339–356.
- Gutschmidt, K. 1999: Tendencija internacionalizacii v sovremennyh slavjanskich literaturnych jazykach – otaženija poverchnostnyje i glubinnyje. In: *Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti. Zborník referátov z medzinárodného vedeckého sympózia konaného v Bratislave 9.–11. 10. 1997*. Bratislava, Veda 1999, s. 9–17.
- Gutschmidt, K. 1998: Obščie tendencii i specifičeskie formy ich realizacii v sovremennyh slavjanskich jazykach. *Jazykovedný časopis* 49, 1998, s. 15–26.

- Gutschmidt, K. 1982: Osnovni čerti v razvoja na leksikata v bälgarskija knižoven ezik sled 1944 g. In: *Ezikovedskata bälgaristika v GDR*. Sofija, Nauka i izkustvo, s. 105–116.
- Hausenblas, K. 1996: *Od tvaru k smyslu textu. Stylistické reflexe a interpretace*. Praha, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- Havránek, B. 1963: Srovnávací studium struktury spisovných jazyků slovanských. In: *Československé přednášky pro V. Mezinárodní sjezd slavistů v Sofii*. Praha, Academia, s. 5–10.
- Havránek, B. 1942: K funkčnímu rozvrstvení spisovného jazyka. *Časopis moderní filologie* 28, s. 409–416.
- Havránek, B. 1932: *Vývoj spisovného jazyka českého*. Praha, SPN.
- Hladká, Z. – Martincová, O. 2012: *Slova v soukromých dopisech: Lexikografická sonda*. Brno, Masarykova univerzita.
- Hladká, Z. a kol. 2005: *Čeština v současné soukromé korespondenci. Dopisy, e-maily, SMS*. Brno, Masarykova univerzita.
- Hoffmannová, J. 2008: Současné možnosti a trendy popisu mluvené češtiny (se zaměřením na kolokvializaci a konverzacionalizaci). In: *Česká slavistika. Příspěvky k XIV. mezinárodnímu sjezdu slavistů – Ochrid 10.–16. 9. 2008*. Praha, Euroslavica.
- Homoláč, J. 1998: *A ta černá kronika!* Brno, Doplněk.
- Horálek, K. 1960: Několik poznámek o srovnávací metodě v jazykovědě a v literární vědě. In: *Rusko-české studie. Věnováno prof. L. V. Kopeckému k pětadesátým narozeninám*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, s. 7–17.
- Horálek, K. 1962: *Úvod do studia slovanských jazyků*. 2. vyd., dopl. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd.
- Horecký, J. – Buzássyová, K. – Bosák, J. a kol. 1989: *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. Bratislava, Slovenská akadémia vied.
- Horecký, J. 1986: Neologizmy v súčasnej spisovnej slovenčine. *Kultúra slova* 20, s. 6–12.
- Hrbáček, J. 1979: *Jazykové zkratky v češtině*. Praha, Univerzita Karlova.
- Chloupek, J. 1978: Publicistický styl jako pole jazykového vývoje. In: *Československé přednášky pro VIII. mezinárodní sjezd slavistů v Záhřebu*. Praha, Academia, s. 35–41.
- Ivančev, S. 1988: *Bälgarskijat ezik – klasičeski i ekzotičen*. Sofija, Narodna prosveta.
- Ivančev, S. 1978: *Prinosi v bälgarskoto i slavjanskoto ezikoznanie*. Sofija, Nauka i izkustvo.
- Ivančev, S. 1977: Edin neopisan semantiko-slovoobrazovateľen glagolen model na sävremennija bälgarski knižoven ezik. In: *Zakonomnosti na razvitiето na slavjanskite ezici*. Sofija, Bälgarska akademija na naukite, s. 37–54.
- Janakiev, M. 1970: *Zapiski po stilistika na bälgarskija ezik*. Sofija, Sofijski universitet.
- Janovec, L. 2007: K projevům jazykových vývojových tendencí v současné češtině. *Naše řeč* 90, s. 57–66.
- Janovec, L. – Rangelova, A. 2005: Sufixoidy a sufixoidní lexémy u substantivních kompozit. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 85–98.
- Janovec, L. 2003: Produktivnost některých slovtvorných komponentů v bulharštině a češtině. In: *Dynamika a inovace v češtině a bulharštině (90. léta 20. století)*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 79–84.
- Jarošová, A. 2000: Spracovanie ustálených spojení vo výkladovom slovníku. Návrh. In: *Nová slova ve výkladových slovníkách*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 43–54.
- Jedlička, A. 1987: Projevy a prostředky dynamiky v současné spisovné češtině a slovenštině. In: *Slavica Pragensia XXX*. Praha, Univerzita Karlova, s. 57–75.
- Jedlička, A. 1978: *Spisovný jazyk v současné komunikaci*. Praha, Univerzita Karlova.
- Jiráček, J. – Říhová, B. 2000: *Politická komunikace a média*. Praha, Karolinum.
- Jordanova, L. 1993: Ezikovata situacija v mikrosocialnite obštности – generator na inovacii. In: *Problemi na sociolingvistikata. Ezikovata situacija v mikro- i makrosocialnite obštности*. Veliko Tärново, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Sv. Kiril i Metodij“, s. 28–32.

- Jordanova, L. 1980: *Novite dumi v šavremennija bālgarski ezik*. Sofija, Narodna prosveta.
- Jordanova, L. 1978: Neologizmite v bālgarskija knižoven ezik. In: *Vāprosi na bālgarskata leksikologija*. Sofija, Narodna prosveta, s. 85–101.
- Karastojčeva, C. 1988: *Bālgarskijat mladežki govor*. Sofija, Nauka i izkustvo.
- Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.) 2002: *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny.
- Kirova, L. 2010: *Ezikāt na BG info pokolenieto*. Sofija, IK „Galik“.
- Kirova, L. 2007: *Kompjutārnite tehnologii i bālgarskijat ezik*. Sofija, Sema RŠ.
- Kjvulieva-Mišajkova, V. 1997: Morfoloģična adaptacija na zaemki ot meždunarodnata kulturna leksika v bālgarskija i slovaškija ezik. In: *Obštnost i mnogoobrazie na slavyanskite ezici. Sbornik v čest na prof. I. Lekov*. Sofija, Akademično slavistično družestvo, s. 241–244.
- Kleszczowa, K. – Selimski L. (eds.) 2000: *Slowotwórstwo a inne sposoby nominacji: materiały z 4 konferencji Komisji Slowotwórstwa przy Międzynarodowym Komitecie Slavistów, Katowice 27–29 września 2000 r.* Katowice, Gnome.
- Kochová, P. 2005a: Prefixace u nových substantiv. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 76–84.
- Kochová, P. 2005b: Nové iniciálové zkratky. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 242–248.
- Kochová, P. 2003: Internacionální iniciálové zkratky. In: *Internacionalizmy v nové slovní zásobě*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 157–165.
- Kolektiv 2003: *Internacionalizmy v nové slovní zásobě*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 99–105.
- Kolkovska, S. 2010: Leksikalni neologizmi v bālgarskija ezik, vāzniknali ot čuždi inicialni abreviaturi. *Bālgarski ezik*, č. 4, s. 21–30.
- Kolkovska, S. 2008: Dinamika i utvāřždavane na novite leksikalni značeniya v bālgarskija ezik. *Bālgarski ezik*, č. 1, s. 15–25.
- Kolkovska, S. 2003: Tendencii v kompozitoo obrazovaneto s afixoidi v bālgarskija ezik (v šapostavka s češkija) prez 90-te god. na XX v. In: *Dynamika a inovace v češtině a bulharštině (90. léta 20. století)*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 60–78.
- Korytkowska, M. – Koseska-Toszewa, V. 2008: O wieltomowej „Gramatyce konfrontatywnej bułgarsko-polskiej“ i jej syntezie. *Sbornik v čest na prof. Dina S. Staniševa*. Sofija, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, s. 188–205.
- Kořenský, J. (ed.) 1998: *Český jazyk. Najnowsze dzieje języków słowiańskich*. Opole, Uniwersytet Opolski.
- Kořenský, J. 1992: *Komunikace a čeština*. Praha, Jinočany.
- Kraus, J. 2008: *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Praha, Karolinum.
- Krejčířová, I. – Sádliková, M. – Savický, N. – Šišková, R. – Šlauffová, E. 2004: *Rusko-český a česko-ruský slovník neologizmů*. 1 vyd. Praha, Academia.
- Krumova-Cvetkova, L. – Pavlova, S. (eds.) 2010: *Leksikografijata v evropejskoto kulturno prostanstvo. Materiali ot Petata nacionalna konferencija s meždunarodno učastie po leksikografija i leksikologija (Sofija, 19–20 oktombri 2009 g.)*. Veliko Tārnovo, Znak '94.
- Krumova-Cvetkova, L. (ed.) 2007: *Leksikografijata i leksikologijata v šavremennija svjat. Materiali ot IV nacionalna konferencija s meždunarodno učastie na Bālgarskoto leksikografsko družestvo. V čest na prof. Kristalina Čolakova (Sofija, 21–22 oktombri 2006 g.)*. Veliko Tārnovo, Znak '94.
- Krumova, L. – Čoroleeva, M. 1982: *Sākraštavaneto i sākraštenijata v bālgarskija ezik*. Sofija, Bālgarska akademija na naukite.
- Kučera, K. 1995: K nejnovějším vlivům angličtiny na český jazyk In: *Přednášky z 36. a 35. běhu LŠSS*. Praha, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 77–82.
- Kučerová, E. 1974: Z problematiky slovných spojení (Lexikalizované spojenie ako pomenovacia jednotka). In: *Štúdie z porovnávej gramatiky a lexikológie*. Bratislava, Veda, s. 7–40.

- Langacker, R. 1995: *Wykłady z gramatyki kognitywnej*. Lublin, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej.
- Lehmann, V. 2003: Razvitie leksiki s točki zrenija kognitivnoj lingvistiki. Slovoobrazovanie i leksišeskie koncepty. In: *Komparacija systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. Słowotwórstwo/Nominacja*. Opole, Uniwersitet Opolski, s. 391–410.
- Lekov, I. 1958: *Slovoobrazovatelni sklonnosti na slavjanskite ezici*. Sofija, Bălgarska akademija na naukite.
- Lekov, I. 1955: *Edinstvo i nacionalno svoeobrazie na slavjanskite ezici v tehnija osnoven rečnikov fond*. Sofija, Bălgarska akademija na naukite.
- Lotko, E. 2003: Co a jak ovlivňuje inovační procesy ve slovní zásobě (na materiálu češtiny, slovenštiny a polštiny). In: *Procesy innowacyjne w językach słowiańskich*. Warszawa, Slawistyczny Ośrodek Wyd., s. 101–115.
- Lotko, E. 2000a: O záporných slovech v novém slovníku neologizmů. In: *Acta Universitatis Purkynianae* 72. Ústí nad Labem, UJEP, s. 173–176.
- Lotko, E. 2000b: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. 2. vyd. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci.
- Lozanov, G. – Spasov, O. (eds.) 2002: *Trud – Liderát*. Sofija, IK „Trud“.
- Lozanov, G. – Spasov, O. – Jankov, R. (eds.) 2001: *24 časa – Vestníkát*. Sofija, IK „Trud“.
- Lozanov, G. – Spasov, O. (eds.) 2000: *Medii i mitove. Materiali ot seminar „Medii i mitove“*, Sofija 1996–1998. Sofija, Fakultet po žurnalistika i masova komunikacija.
- Lozanov, G. (ed.) 2000: *Medii i prehod*. Sofija, Centár za razvitie na mediite.
- Machač, J. 1967: K lexikologické problematice slovních spojení. *Slovo a slovesnost* 28, s. 137–149.
- Martinová, O. a kol. 2005: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha, ÚJČ AV ČR.
- Martinová, O. 2005a: Nová slovesná pojmenování. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 119–133.
- Martinová, O. 2005b: Nová příslovečná pojmenování. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 134–146.
- Martinová, O. 2005c: Nová viceslovná pojmenování. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 212–231.
- Martinová, O. 2003a: Propria v neologické slovtvorbě. In: *Dynamika a inovace v češtině a bulharštině (90. léta 20. století)*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 19–25.
- Martinová, O. 2003b: Internacionalizace a vyrovnávací tendence. In: *Internacionalizmy v nové slovní zásobě*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 17–22.
- Martinová, O. 2000: Synonymie a antonymie u slovtvorných neologizmů. In: *Słowotwórstwo a inne sposoby nominacji: materiały z 4 konferencji Komisji Słowotwórstwa przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów, Katowice 27–29 września 2000 r.* Katowice, Gnome, s. 153–157.
- Martinová, O. – Světlá, J. (eds.) 2000: *Nová slovní zásoba ve výkladových slovnících: sborník příspěvků z konference. Praha, 31. 10.–1. 11. 2000*. Praha, ÚJČ AV ČR.
- Martinová, O. 1998: Neologie a variantnost v současném jazyku. In: *Česká slavistika. České přednášky pro XII. mezinárodní sjezd slavistů – Krakov 27. 8.–2. 9. 1998*. Praha, Euroslavica, s. 143–148.
- Martinová, O. 1997a: Na okraj konkurence slovtvorných prostředků. (U příležitosti životního jubilea M. Dokulila). *Slovo a slovesnost* 58, s. 161–164.
- Martinová, O. 1997b: Konkurence prefixálních komponentů v novém lexiku. *Slovo* 4, s. 23–27.
- Martinová, O. – Rangelova, A. 1996: Kám problematikata na kontaktovite neologizmi. In: *Ezikát i socialnite kontakti. Problemi na sociolingvistikata V*. Sofija, Meždunarodno sociolingvistično družestvo, s. 197–200.
- Martinová, O. – Vačkova, K. 1992: Iz češkata i bălgarskata neologija. *Săpostavitelno ezikoznanie* XVII, č. 2, s. 11–18.

- Martincová, O. 1990: Typologie neologických procesů v slovní zásobě současné češtiny. In: *Dynamické tendencie v jazykovej komunikácii: materiály z vedeckej konferencie konanej v Smoleniciach 23.–25. mája 1988*. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, s. 54–62.
- Martincová, O. 1988: Vývojové procesy v současné české slovní zásobě. In: *Dynamika současné češtiny z hlediska lingvistické teorie a školské praxe: věd. konf. Houštka u Staré Boleslavi 3.–5. září 1986*. Praha, Univerzita Karlova, s. 105–112.
- Martincová, O. – Savický, N. 1987: Hybridní slova a některé obecné otázky neologie. *Slovo a slovesnost* 48, s. 124–139.
- Martincová, O. 1983: *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Praha, Karolinum.
- Mathesius, V. 1932: O požadavku stability ve spisovném jazyce. In: *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha, Melantrich, s. 14–32.
- Merriam-Websters collegiate dictionary*. 11th ed. Springfield, Merriam-Webster 2003.
- Mitter, P. 2008: *Hybridní složeniny s prvním komponentem domácího původu v současné češtině*. Acta Universitatis Purkynianae 144. Ústí nad Labem, UJEP.
- Mitter, P. 2006: *Kompozice v kontextu současné češtiny*. Acta Universitatis Purkynianae 127. Ústí nad Labem, UJEP 2006.
- Mitter, P. 2003a: Komponent BIO- v hybridních složeninách a jeho významy. In: *Internacionalizmy v nové slovní zásobě*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 94–98.
- Mitter, P. 2003b: *Složená hybridní substantiva s prvním komponentem cizího původu v současné češtině*. Acta Universitatis Purkynianae 95. Ústí nad Labem, UJEP.
- Mladenov, S. 1979: *Istoriја na bǎlgarskija ezik*. Sofija, Bǎlgarska akademija na naukite.
- Mluvnice češtiny. Díl 1. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov*. Praha, Academia 1986.
- Mluvnice češtiny. Díl 2. Tvarosloví*. Praha, Academia 1986.
- Mravínacová, J. 2005: Přejímání cizích lexémů. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 187–211.
- Murdarov, V. 1983: *Sǎvremenni slovoobrazovatelni procesi*. Sofija, Nauka i izkustvo.
- Müllerová, O. – Hoffmannová, J. – Zeman, J. 1999: *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách*. Praha, Trizonia.
- Müllerová, O. – Hoffmannová, J. – Schneiderová, E. 1995: *Mluvená čeština v autentických textech*. Praha, Jinočany.
- Nábělková, M. 1999: Internacionalne v novej adjektívnej lexike v slovenčine. In: *Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti. Zborník referátov z medzinárodného vedeckého sympózia konaného v Bratislave 9.–11. 10. 1997*. Bratislava, Veda, s. 100–115.
- Nábělková, M. 1993: *Vzťahové adjektíva v slovenčine (Funkčno-sémantická analýza desubstantívnych derivátov)*. Bratislava, Veda.
- Nagórko, A. 2003: Tendencje w sferze pragmatyczno-stylistycznej. In: *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. Slowotwórstwo/Nominacja*. Opole, Uniwersitet Opolski, s. 189–197.
- Nebeská, I. 1996: *Jazyk – norma – spisovnost*. Praha, Karolinum.
- Němec, I. 1968: *Vývojové postupy české slovní zásoby*. Praha, Academia.
- Neologie a neografie : výběr z národních bibliografií. S Dodatkem*. Praha, ÚJČ AV ČR 1999.
- Neščimenko, G. P. 2003: *Jazykovaja situacija v slavjanskich stranach : analiz koncepcij : opyt opisanija*. Moskva, Nauka.
- Neščimenko, G. P. (ed.) 1987: *Sopostavitel'noe izučenie slovoobrazovanija slavjanskich jazykov*. Moskva, Nauka.
- Nicolova, R. 2008: *Bǎlgarska gramatika. Morfologija*. Sofija, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“.

- Nicolova, R. 1980: Za intelektualizacijata na sǎvremennija bǎlgarski knižoven ezik. In: *Problemi na ezikovata kultura*. Sofija, Nauka i izkustvo, s. 79–87.
- Niševa, B. 2011: Novite bǎlgarski i češki prilagatelni „pod režima“ na medijnija ezik. In: *Istina, mistifikacija, laža v slavjanskite ezici, literaturi i kulturi. Sbornik ot X nacionalni slavistični četenija, posveteni na 90-godišnjinata ot roždenieto na prof. Svetomir Ivančev (22–24 april 2010 god.)*. Sofija, Lektura, s. 67–74.
- Niševa, B. 2009: Recenze: Jubilejni sbornik o slovanské slovoobrazovaní. Slovoobrazovane i leksikologija. Dokladi ot desetata meždunarodna konferencija na Komisijata po slavjansko slovoobrazovane pri Meždunarodnija komitet na slavistite, Sofija 1–6 oktombri 2007 g. Sǎstaviteli: Vasilka Radeva, Cvetanka Avramova, Julija Baltova. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, Sofija 2009, 412 s. *Jazykovédné aktuality* XLVI, č. 3–4, s. 128–132.
- Niševa, B. 2002: Sociolingvistični aspekti na bǎlgarskija i češkija mladežki muzikalen ezik. *Sǎpostavitelno ezikoznanie*, XXVII, s. 61–82.
- Niševa, B. 2001: Muzikalni neologizmi v bǎlgarskija i češkija ezik (vǎrchu material ot mladežkite muzikalni spisanija). *Sǎpostavitelno ezikoznanie*, XXVI, s. 32–55.
- Ohnheiser, I. 2003: Sistemno-strukturnyje tendencii. In: *Komparacija systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. Slowotwórstwo/Nominacja*. Opole, Uniwersitet Opolski, s. 317–338.
- Ohnheiser, I. 2000: Sopotavitelnoe izučenie aktivnych slovoobrazovatelnych processov v slavjanskich jazykach. In: *Wortbildung: interaktiv im Sprachsystem – interdisziplinär als Forschungsgegenstand. Igor’ Stepanovič Uluchanov zum 65. Geburtstag*. Innsbruck, Inst. für Sprachwiss, 2000, s. 279–295.
- Ondrejovič, S. (ed.) 2000: *Mesto a jeho jazyk*. Bratislava, Veda.
- Ondrejovič, S. (ed.) 1999: *Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi*. Bratislava, Veda.
- Ondrejovič, S. (ed.) 1996: *Sociolingvistika a areálová lingvistika*. Bratislava, Veda.
- Opavská, Z. 2008: Neologizmy s novými komponenty e-, i-, m- v české slovní zásobě. In: *Współczesna komunikacja językowa. Najnowsze zmiany w leksyce i slowotwórstwie języków słowiańskich*. Warszawa, Slawistyczny Ośrodek Wyd., s. 181–193.
- Opavská, Z. 2005a: Nová pojmenování osob. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 19–39.
- Opavská, Z. 2005b: Komponenty e-, i-, m- v nové slovní zásobě. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 232–241.
- Opavská, Z. 2003: Krajní póly fungování kvantifikačně-intenzifikačních prefixoidů? In: *Internacionalizmy v nové slovní zásobě*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 35–41.
- Panov, M. V. (ed.) 1968: *Ruskij jazyk i sovetское obščestvo. Slovoobrazovanie sovremennoego ruskogo jazyka*. Moskva, Nauka.
- Parzulova, M. 2002: *Neologizmite v sǎvremennija bǎlgarski ezik*. Burgas, Diamant.
- Pašov, P. 1999: *Bǎlgarska gramatika*. Sofija, IK „Hermes“.
- Perniška, E. 2010: Novata leksika v bǎlgarskija ezik – ogleдалo na sǎvremennija obščestven život. *Bǎlgarski ezik i literatura*, LII, č. 2, s. 5–16.
- Perniška, E. (ed.) 2006: *Nacionalnijat ezik v uslovijata na čuždi vlijanija i globalizacija. Naučna konferencija, posvetena na 125-godišnjinata ot roždenieto na akad. St. Mladenov. (Sofija, 28–29 juni 2005)*. Sofija, Sǎjuz na učenie v Bǎlgarija.
- Perniška, E. 1993: *Za sistemnostta v leksikalnata mnogoznačnost na sǎštestvitelnite imena*. Sofija, Akademično izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“.
- Petruchinova, E. V. (ed.) 2010: *Novyje javlenija v slavjanskom slovoobrazovanii. Sistema i funkcionirovanie. Doklady XI Meždunarodnoj naučnoj konferencii po slavjanskomu slovoobrazovaniju pri Meždunarodnom komitee slavistov (Moskva, 24–26 marta 2009 goda)*. Moskva, Izd. Moskovskogo universiteta.

- Problemi na sociolingvistikata* (edice). Sofija, Meždunarodno sociolingvistično družestvo 1993 – Radeva, V. – Avramova, C. – Baltova, J. (eds.) 2009: *Slovoobrazovane i leksikologija. Dokladi ot desetata meždunarodna konferencija na Komisijata po slavjansko slovoobrazovane pri Meždunarodnija komitet na slavistite, Sofija 1–6 oktovri 2007g.* Sofija, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“.
- Radeva, V. 2007: *V sveta na dumite. Struktura i značenie na proizvodnite dumi.* Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“.
- Radeva, V. 1991: *Slovoobrazovane to v bǎlgarskija knižoven ezik.* Sofija, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“.
- Radeva, V. 1990: Nabljudenija vǎrchu novite dumi v bǎlgarskija ezik. In: *Slavistični izsledvanija*, t. 6. Sofija, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, s. 83–91.
- Radeva, V. 1987: *Bǎlgarskoto slovoobrazovane.* Sofija, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“.
- Rangelova, A. – Světlá, J. – Jarošová, A. (eds.) 2008: *Lexikografie v kontextu informační společnosti. Sbornik příspěvků z pracovního setkání – Praha, 4.–6. 6. 2007.* Praha, ÚJČ AV ČR.
- Rangelova, A. 2005: Neosémantizmy a neosémantizační procesy. In: *Neologizmy v dnešní češtině.* Praha, ÚJČ AV ČR, s. 159–179.
- Rangelova, A. – Tichá, Z. (eds.) 2003: *Dynamika a inovace v češtině a bulharštině (90. léta 20. století)*, Praha, ÚJČ AV ČR.
- Rangelova, A. 1998: Sociolingvistické aspekty neologie (na česko-bulharském jazykovém materiálu). In: *Česká slavistika 1998. České přednášky pro 12. mezinárodní sjezd slavistů.* Praha, Euroslavica, s. 149–154.
- Rangelova, A. 1999: K dvěma česko-bulharským paralelám. In: *Konfrontační studium inovačních procesů ve slovanských jazycích.* Praha, Slovanský ústav, s. 33–36.
- Rangelova, A. 1997: Projevy nevyhraněnosti kompozice a sufixace v nové slovní zásobě. *Slovo* 4, 1997, s. 27–32.
- Rangelova, A. 1995: Bulharské práce v oblasti neologie. *Časopis moderní filologie* 77, s. 111–112.
- Rudnik-Karwat, Z. (ed.) 2008: *Wspólczesna komunikacja językowa. Najnowsze zmiany w leksyce i słowotwórstwie języków słowiańskich.* Warszawa, Slawistyczny Ośrodek Wyd.
- Rudnik-Karwat, Z. (ed.) 2003: *Procesy innowacyjne w językach słowiańskich.* Warszawa, Slawistyczny Ośrodek Wyd.
- Savický, N. 1999: Pohyb ve slovní zásobě a v neologii. In: *Konfrontační studium inovačních procesů ve slovanských jazycích.* Praha, Slovanský ústav, s. 3–7.
- Savický, N. 1990: Analogija i anomalija v dinamike slovarnogo zapasa (K teorii jazyka kak strukturoobrazujuščego processa). In: *Metódy výskumu a opisu lexiky slovanských jazykov.* Bratislava, Jazykovědný ústav L. Štúra SAV, s. 36–44.
- Sgall, P – Hronek, J. 1992: *Čeština bez příkras.* Praha, H&H.
- Sgall, P. – Panevová, J. 1994: *Jak psát a jak nepsat česky.* Praha, Karolinum.
- Sixtová, H. 2003: K otázce adjektiv ovlivněných angličtinou v češtině a v bulharštině. In: *Internacionalizmy v nové slovní zásobě.* Praha, ÚJČ AV ČR, s. 99–105.
- Skalička, V. 1951: *Typ češtiny.* Praha, Slovanské nakladatelství.
- Skalička, V. 1948–1949: O analogii a anomálii. *Slovo a slovesnost* 11, s. 145–162.
- Sociolingvistika* (edice). Sofija, Bullex 1994–1999.
- Sochová, Z. – Poštolková, B. 1994: *Co v slovnících nenajdete: novinky v současné slovní zásobě.* Praha, Portál.
- Stančeva, P. 1996: *Demokratizacija i intelektualizacija na ezika na mediite.* Plovdiv, Hermes i Hermes.
- Stich, A. 2004: *Jazykověda – věc veřejná.* Praha, Nakladatelství Lidové noviny.
- Stojanov, K. 1997: *Obštestvenite promeni (1989–1996) i vestnikarskijat ezik.* Sofija, Meždunarodno sociolingvistično družestvo.

- Stojanov, S. 1977: *Slovoobrazovanie v bŕlgarskija ezik*. Čast 1. Sofija, Narodna prosveta.
- Stojanov, S. 1964: *Gramatika na bŕlgarskija knižoven ezik*. Sofija, Nauka i izkustvo.
- Sumrova, V. – Božilova, M. – Kolkovska, S. – Kostova, N. 2011: *Studii po leksikologija*. Sofija, Akademično izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“.
- Svĕtlá, J. 2005a: Nová abstraktní pojmenování. In: *Neologizmy v dnešni češtině*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 54–68.
- Svĕtlá, J. 2005b: Nová adjektivní pojmenování. In: *Neologizmy v dnešni češtině*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 99–118.
- Svĕtlá, J. 2003: Proces internacionalizace lexika v oblasti cestovního ruchu. In: *Internacionalizmy v nové slovní zásobě*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 174–181.
- Svobodová, D. 1999: Anglická a hybridní kompozita v současné češtině a jejich adaptace. *Naše řeč* 82, s. 122–126.
- Svobodová, J. a kol. 2011: *Fenomén spisovnosti v současné české jazykové situaci*. Ostrava, Ostravská univerzita v Ostravě.
- Šebesta, K. 2004: Cesty k mediálním textům. In: *Rozvoj české společnosti v Evropské unii. III. díl. Média, teritoriální studia*. Praha, Matfyzpress, s. 109–115.
- Šebesta, K. 2001: Jazyk zpráv. In: *Zpravodajství v médiích*. Praha, Karolinum, s. 108–126.
- Šlaufová (ed.) 1999: *Konfrontační studium inovačních procesů ve slovanských jazycích*. Praha, Euroslavica.
- Šlosar, D. 1999: *Česká kompozita diachronně*. Brno, Filozofická fakulta.
- Šticha, F. 1995: K pojetí spisovnosti. In: *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993. Sborník z omloukové konference 23.–27. 8. 1993*, Praha, Univerzita Karlova, s. 57–60.
- Teodorov-Balan, A. 1940: *Nova bŕlgarska gramatika*. Sofija, T. F. Čipev.
- Tichá, Z. 2003a: *TERAPIE (K jednomu internacionálnímu slovtvornému komponentu). In: *Internacionalizmy v nové slovní zásobě*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 215–219.
- Tichá, Z. 2003b: Nová slova ve sportovní oblasti – od slangu k spisovné komunikaci (na česko-bulharském materiálu). In: *Dynamika a inovace v češtině a bulharštině (90. léta 20. století)*. Praha, ÚJČ AV ČR, s. 101–108.
- Todorova, E. 1993: *Ezikŕt na bŕlgarskata publicistika. Lingvo-statističesko izsledvane*. Sofija, Evtimov – Ilinda.
- Trifonova, J. 2008: Novite sobstveni imena kato iztočnik na promeni v leksikata. In: *Izledvanija po frazeologija, leksikologija i leksikografija (v pamet na prof. đfn Keti Ankova-Ničeva)*. Sofija, Akademično izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“, s. 272–281.
- Trifonova, J. 1982: Analiz na upotrebeta na odnositelnite prilagatelni v avtorovata reč na hudožestvenata proza na bŕlgarski, ruski i češki ezik. In: *Godišnik na Sofijskija universitet. Ezikoznanie*, t. 76/1. Sofija, Universitetsko izdatelstvo „Kliment Ochridski“.
- Uhlířová, L. 2012: Nespisovnost v slovní zásobě současné češtiny a bulharštiny. *Slavia* 81, s. 411–422.
- Uhlířová, L. 1998: Bŕlgarskoto prilagatelno „pod režima“ na medijnija ezik. *Sŕpostavitelno ezikoznanie* XXIII, č. 1–2, s. 25–38.
- Uhlířová, L. 1997: Za ezika na bŕlgarskite vestnici (razvojna dinamika na izrečienieto). *Sŕpostavitelno ezikoznanie* XXII, č. 1, s. 33–49.
- Uhlířová, L. 1993a: Inovační procesy v slovanské nominální skupině: procesy determinační. *Slavia* 62, s. 131–143.
- Uhlířová, L. 1993b: Některé gramatické inovační procesy v slovanské nominální skupině. *Slavia* 62, s. 291–298.
- Vačkov, V. 1998: Význam konfrontativního výzkumu pro typologický popis slovanských jazyků. Příklad bulharských konverzních adjektiv. In: *Slavica Pragensia ad tempora nostra. Sborník statí z mezinárodní vědecké konference ke 150. výročí založení stolice slovanské filologie na Karlově univerzitě. Praha, 8.–10. června 1998*. Praha, Euroslavica, s. 118–121.

- Vačkov, V. 1997: Formalni modeli na rodova adaptacija na anglijskite zaemki v bälgarskija i češki-ja ezik. *Säpostavitelno ezikoznanie* XXII, č. 2. s. 19–25.
- Vačkova, K. 1999: Internacionalizacionni procesi v bälgarskija ezik ot kraja na XX vek. In: *Internacionalizäcia v süčasnyh slovanskyh jazykoch: za a proti. Zbornik referätov z medzinärodného vedeckého sympözia konaného v Bratislave 9.–11. 10. 1997*. Bratislava, Veda, s. 59–66.
- Vačkova, K. – Vačkov, V. 1998: Slovoobrazuvane i analitizäm. Tipologična obuslovenost na njakoi slovoobrazuvatelni procesi v sävremennija bälgarski ezik. In: *Slavjanska filologija, t. 22. Dokladi za XII meždunaroden kongres na slavistite v Krakov, 1998*. Sofija, Anubis, s. 95–101.
- Vasilev, B. 2001: *Utopii i antiutopii v novite medii*. Sofija, Niksprint.
- Videnov, M. 1993: *Sofijskij ezik. Kniga za vseki stoličanin*. Sofija, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“.
- Videnov, M. 1990: *Sävremennata bälgarska gradska ezikova situacija*. Sofija, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“.
- Waszakowa, K. 2003a: Kognitiwne aspekty tworzenia nowych deriwatów slowotwórczych (na przykladzie języka polskiego). In: *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. Slowotwórstwo/Nominacja*. Opole, Uniwersitet Opolski, s. 411–435.
- Waszakowa, K. 2003b: Przejawy tendenci do internacjonalizacji w systemach slowotwórczych języków zachodniosłowiańskich. In: *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. Slowotwórstwo/Nominacja*. Opole, Uniwersitet Opolski, s. 78–102.
- Zambova, A. 2000: *Manipulativni strategii v pečata*. Sofija, Sema RŠ.
- Zemskaja, E. A. 2005: *Slovoobrazovanije kak dejatel'nost*. 2. vyd. Moskva, KomKniga.
- Zemskaja, E. A. – Jermakova, O. P. – Rudnik-Karwat, Z. 1998: Aktivnyje processy v slovoobrazovanii sovremennyh slavjanskich jazykov (na materiale russkogo i polskogo jazykov). In: *Slavjanskoe jazykoznanije XII. Meždunarodnoj sjezd slavistov, Krakov 1998 g. Doklady rossijskoj delegacii*. Moskva, Nauka, s. 296–311.
- Zemskaja, E. A. 1996: *Aktivnyje processy sovremennogo slovooproizvodstva*. In: *Russkij jazyk konca XX stoletija (1985–1995). Jazyky russkoj kul'tury*. Moskva, Studia philologica, s. 90–141.
- Zima, J. 1961: *Expresivita slova v současné češtiné. Studie lexikologická a stylistická*. Praha, Československá akademie věd.
- Znepolski, I. 1997: *Novata presa i prechodät – trudnoto konstituirane na četvärtata vlast*. Sofija, Ango Boy.

Soupis zdrojů a pramenů

1. Zdroje a prameny českého materiálu

Martincová, O. a kol. 1998: *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů*, Praha, Academia.
Martincová, O. a kol. 2004: *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2*, Praha, Academia.
Martincová, O. a kol. 2005. *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha, ÚJČ AV ČR.

Databáze excerpčního materiálu *NEOMAT* oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

Český národní korpus: *SYN2009PUB*. Ústav Českého národního korpusu FF UK v Praze. Dostupný na WWW: <<http://ucnk.ff.cuni.cz/syn2009pub.php>>.

Český národní korpus: *SYN2006PUB*. Ústav Českého národního korpusu FF UK v Praze. Dostupný na WWW: <<http://ucnk.ff.cuni.cz/syn2006pub.php>>.

Elektronický archiv mediálních textů společnosti *Newton Media*, a. s.

Vlastní excerpce (1995–2012) z deníků: *Hospodářské noviny*, *Lidové noviny*, *Mladá fronta DNES*, *Právo*, z časopisu *Respekt* i z dalších elektronických archivů periodických vydání, které jsou přístupné na Internetu.

2. Zdroje a prameny bulharského materiálu

Perniška, E. – Blagoeva, D. – Kolkovska, S. 2001: *Rečnik na novite dumi i značenija v bălgarskija ezik*. Sofija, Nauka i izkustvo.

Perniška, E. – Blagoeva, D. – Kolkovska, S. 2010: *Rečnik na novite dumi v bălgarskija ezik*. Sofija, Nauka i izkustvo.

Bălgarski nacionalen korpus. Ústav bulharského jazyka prof. L. Andrejčina Bulharské akademie věd. Dostupný na WWW: <http://www.ibl.bas.bg/BGNC_search_bg.htm>.

Bălgarski nacionalen referenten korpus – BulTreeBank. Ústav informačních a komunikačních technologií Bulharské akademie věd. Dostupný na WWW: <<http://www.webclark.org/>>.

Vlastní excerpce (1990–2012) z deníků: *Дневник*, *Капитал*, *Труд*, *24 часа*, z časopisu *Капитал Light* i z dalších elektronických archivů periodických vydání, které jsou přístupné na Internetu.

3. Další citované slovníky

3.1 České slovníky

Havránek, B. a kol. 1960: *Slovník spisovného jazyka českého (A–M)*, d. 1. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd.

Havránek, B. a kol. 1964: *Slovník spisovného jazyka českého (N–Q)*, d. 2. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd.

Havránek, B. a kol. 1966: *Slovník spisovného jazyka českého (R–U)*, d. 3. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd.

Havránek, B. a kol. 1971: *Slovník spisovného jazyka českého (V–Ž)*, d. 4. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd.

Petráčková, V. a kol. 2001: *Akademický slovník cizích slov (A–Ž)*. 2. oprav. vyd., dotisk. Praha, Academia.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost : s dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. 3. oprav. vyd., dotisk. Praha, Academia, 2005.

Sochová, Z. – Poštolková, B. 1994: Co v slovnících nenajdete: novinky v současné slovní zásobě. Praha, Portál.

3.2 Bulharské slovníky

Andrejčin, L. a kol. 2008: *Bálgarski tálkoven rečnik*. 4. izd. Dopálneno i preraboteno ot D. Popov. Sofija, Nauka i izkustvo.

Bondžolova, V. – Petkova, A. 1999: *Rečnik na novite dumi v sávremennija bálgarski ezik*. Veliko Tárnovo, Slovo.

Čolakova, K. a kol. 2001: *Rečnik na bálgarskija ezik*. (A–B), T. 1. 2. dopálneno i preraboteno izd. Sofija, Akademično izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“.

Milev, A. a kol. 2007: *Rečnik na čuždite dumi v bálgarskija ezik*. 5. izd. Dopálneno i osnovno preraboteno ot E. Perniška. Sofija, Nauka i izkustvo.

Summary

1. The problems of the innovation processes and tendencies have been essential to the current linguistic research. Synchronic-focused research in Slavonic linguistics most often views the innovative course of events as closely linked to significant socio-political transformations occurring in the Slavonic countries after 1989. Changes in social and communication conditions are generally perceived as related to the new needs for social communicating or designating. It is also emphasized that new communicating (designating) needs are most strongly reflected by the vocabulary and the nominal lexicon in particular. With regard to the central position of the media communication sphere in the contemporary language situation, it is often indicated that the processes mentioned above express themselves most markedly in contemporary media language (referred to as ML below).

1.1 With regard to the above facts, we adopt the opinion that, depending on the theoretical approach applied, the individual innovation processes may be made correlative with different dynamic tendencies.¹ For the purposes of a contrastive research, we suggest that the innovation processes of a more specific nature be made correlative with the “more universal” tendencies (intellectualization and democratization, internationalization and nationalization,² terminologization and determinologization). We explicate the specific manifestations and results of that correlation as dependent on the typological dispositions of the given linguistic system. For the needs of the contrastive analysis, we also introduce the term “types of innovation processes”, which we apply to examine sets/groups³ of neological devices. From this perspective, the contrast of the lexical and word-formation dynamics of Czech and Bulgarian, two genetically close but typologically and geographically unrelated languages, proved to be very appropriate. In our analysis, we focused on the language material *used in written Czech and Bulgarian media texts*. The confrontation of the groups of neological devices is also based on the quantitative information available in Czech and Bulgarian neologism dictionaries.

1.2 We approach the formation of new designations in Czech and Bulgarian from the point of view of a **synchronic contrastive description**. The lexical corpus comprising 1108 Czech and 1113 Bulgarian neologisms has been analysed on **functional** and **structural basis**. Due to pronounced social and communication factors of the Czech and Bulgarian language situation related

¹ Gutschmidt 1998, p. 17.

² In agreement with O. Martincová 2003b, pp. 17–22, we comprehend manifestations of the tendency towards nationalization as balancing manifestations in the context of the dominating impact of the tendency towards internationalization. Based on that, in the publication we deal with the impact of the *balancing tendency* in both contemporary languages.

³ The term sets or groups of neological devices is used for the new types of lexical (word-formation) means of the same creation, structural or/and communication and stylistic features.

to the innovation processes, we also apply the **sociolinguistic approach**. With regard to that, we use the typology of innovation processes based on B. Havránek's theory⁴ of updates of language devices. *Chapter I* presents the methodological and theoretical reference points of the research. *Chapter II* deals with the techniques applied in the course of the research. *Chapter III* outlines the current situation of the research on neologism problems, innovation processes and language situations. The core of the work is presented in *Chapters IV, V* and *VI*. An overview of the conclusions derived from these parts is offered further in the course of the study.

2. Chapter IV defines the designation and word-formation models which are applied nowadays in the recreation of the nominal, verbal and adverbial lexicon of Czech and Bulgarian. We have determined the following types of innovation processes interacting with tendencies of a more complex and universal nature.

2.1 Both languages display a major *tendency to internationalization* (i.e. Anglo-Americanization). The signs of its innovation processes do not always overlap in Czech and Bulgarian.

2.1.1 The integration process of loanwords into the flecional structure of Czech causes dynamization, especially in the area of word-formation. This finding also underlines the fact that the process of derivation and composition⁵ in the creation of new words is more active in Czech than in Bulgarian. In contrast to that, loanwords in Bulgarian are almost without major exceptions entirely adapted, both graphically and morphologically. This, of course, does not always increase their word-forming productivity. Closely related to that is the existence of a more considerable number of Czech adjectives in the neological layer as opposed to the smaller number of their Bulgarian counterparts. The tendency toward a more limited creation of Bulgarian adjectives defined by S. Ivančev⁶ is presently backed by borrowing from other isolating languages, namely English. The most remarkable adaptation discrepancies in the area of the verbal lexicon are related to the category of aspect in Czech and the grammaticalization of the secondary imperfectivization in Bulgarian. This lower degree of "tolerance" of Bulgarian towards foreign, but also towards domestic substantival word-bases, is by no means determined by the rich verbal paradigms of the language. In comparison to other basic parts of speech, the influence of internationalization is the lowest on the groups of new adverbs. The more significant activity in the creation of new adverbs in Czech (as compared to Bulgarian) is determined by its flective nature.

2.1.2 Under the influence of internationalization in both languages, the following dynamic features are visible:

- (1) The share of nouns used in their Anglo-American form (in Bulgarian most often transcribed) is increasing, e.g. Cz. *label, outsourcing, peoplemeter*; Bg. *акаунт, джойнтвенчър, кастинг*.
- (2) More and more new nouns are being formed by composition, whereas hybrid formations constitute a considerable part of them, e.g. Cz. *аgровýвоз* (but also *аgроехрорт*); Bg. *технозвук* (but also *техносаунд*).
- (3) At nominal lexicon creation, the participation of prefixes increases, these being: (a) prefixoids e.g. Cz. *megakapraň, superloupež*; Bg. *микроразплащане, суперхотел*; (b) radixoids, e.g. Cz. *cyklovýlet* and Bg. *киберприятел*.
- (4) Serial use of full-meaning word-bases⁷ in anteposition or postposition, e.g. Cz. *sexdobrodružství, vitamínoterapie*; Bg. *екшънприклучение* and *фитнесманиак*.
- (5) Intensity of the inventory of relational adjectives derived from nominal word-bases is being augmented, e.g. Cz. *hardware firma*; Bg. *зум камера*; for the dynamics of Bulgarian, there

⁴ Havránek 1932, pp. 32–84. The typology was suggested by O. Martincová (1990).

⁵ We see the increasing number of (complex) compounds (similarly as the conclusions of contemporary synchronic studies) as being influenced by the tendency of internationalization.

⁶ Ivančev 1986, p. 80.

⁷ On the so-called serial creation of neologisms see Martincová – Vačkov 1991; Martincová 2000, etc.

- is a typical group of devices used in anteposition with the following structure “component in anteposition **анти-** + word-base” e.g. *антистрес* (терапия).
- (6) In the formation of nouns and adjectives, the application of: a) initial abbreviations (more in Bulgarian), e.g. Cz. *odéesák* and *natovský*; Bg. *бенетеец* and *сотаджийски*; b) borrowed abbreviation bases (more in Czech), e.g. Cz. *hifista* and *dýdžejský*; Bg. *пиараджия* and *есемесен* is quite common.
 - (7) The meaning of qualitative adjectives is often modified by quantifying-intensificational anteposition components, e.g. Cz. *hyperlevný*; Bg. *ултраудобен*.
 - (8) Recently, the process of intensification of the meaning of generically possessive adjectives has also manifested, e.g. Cz. *superamerický*; Bg. *суперевропейски*.
 - (9) The active creation of bi-aspectual verbs derived from borrowed nouns is increasing, e.g. Cz. *embargovat* (from *embargo*), *konkurzovat* (from *konkurz*); Bg. *бюджетирам* (from *бюджет*), *концесионирам* (from *концесия*), etc.
 - (10) The (adjectival) meaning of the components **sebe-/себе-** and **samo-/само-**,⁸ is weakened. This is due to the loaning of Anglicisms in the first component of the type *self-programming*, *self-propagation* etc. They start to appear as variants **sebe-/себе-** and **samo-/само-** in nouns and verbs. Due to this phenomenon, the number of verbs with **samo-** is increasing, e.g. *samostudovat*, *samoživit se* and in Bulgarian – with **себе-**, e.g.: *себеоценявам се*, *себеусъвършенствам се* etc.
 - (11) Loaned units strongly yield to the adverbialization process, e.g. Cz. *objednat online*; Bg. *плащам кеш* etc.

2.2 The *balancing tendency* within the Czech and Bulgarian vocabulary is related to innovation processes contrary to processes supporting the tendency towards internationalization. The opposition significantly contributes to the dynamization of systemic-structural relations in both languages which leads to: (a) an increase in the sets of co-existing and, in ML, often simultaneously used lexical devices with different parameters of formation and/or communication-style; (b) change of meaning relations (including the paradigmatic ones) of new and previously existing units, e.g. the emergence of synonymy and antonymy between them; (c) assertion of word-formation models common in expert expressions in wider communication spheres; (d) fixation of new models for forming expressive words. The formation of neologisms based on semantic processes proved to be a phenomenon manifesting the balancing tendency.

2.2.1 The opposing effect of the internationalizing and balancing tendencies produces similar dynamic phenomena in both languages:

- (1) Enriching of sets of hybrid nouns, e.g.: Cz. *aromaolej*, *biopolštář*, *ekopříspěvek*; Bg. *европазар*, *екоданък*, *уебкнига*.
- (2) The parallelism in the use of domestic and foreign prefixes with the same semantics, e.g. with adjectives there is an apparent competition between neologisms formed with these prefixes: Cz. **proti-** and **anti-**, see also Cz. *protiglobalistický* – *antiglobalistický*; Bg. **след-** and **пост-**, *следдемократичен* – *постдемократичен*. The synonymy and competition manifest strongly with the so called relational group of Czech verbs comprising the domestic prefix **spolu-** and the borrowed one **ko-** in their structures, see e.g. Cz. *spoluinvestovat* – *koinvestovat*. In Bulgarian, the number of pairs with prefixes of equivalent meanings such as **съ-** and **ко-**, e.g. *съпроизуцирам* – *копроизуцирам*, is significantly lower.
- (3) Derivation of new relational adjectives especially from borrowed nouns, e.g. Cz. *bannerový*, *firewallový*, *zootový* and Bg. *кетьрингов*, *кильрски*, *сървърен* etc.
- (4) Formation of prefixoidal units to non-prefixed verbs, e.g. Cz. *nabotovat* (from *bootovat*) and Bg. *побраузвам* (from *браузвам*).

⁸ The tendency has already been described by I. Bozděchová (1994, p. 75).

- (5) Active derivations of adverbs from relational adjectives, e.g. Cz. *dealerský* (from *dealerský* ← *dealer*), *jednonázorově* (from *jednonázorový* ← *jeden názor*) and Bg. *модечно* (from *модем* ← *модем*), *софтуерно* (from *софтуерен* ← *софтуер*).
- (6) Increase in the number of new adverbs linked to adjectives with: (a) prefixes, e.g. Cz. *antimotivačně* and Bg. *антипазарно*; (b) prefixoids, e.g. Cz. *ultrasoučasně* and Bg. *мегапално*. The phenomenon can be considered an innovation only in Bulgarian.⁹
- (7) Intensified use of a model of similar meaning in the formation of modal adverbs in both languages where the structures include compound morphemes: Cz. “**po** + **-u**”; Bg. : “**по** + **-к(и)**”.¹⁰

2.2.2 More significant differentiations between Czech and Bulgarian are apparent in the distribution of domestic word-formation devices. The Bulgarian counterpart of the Czech most productive suffix **-ov(ý)**, for instance, is ranked third based on its frequency in РНДЗБЕ and РНДБЕ. The highest number of neologisms in Bulgarian dictionaries end in the **-к(и)** formant. In relation to typologically determined differences of both word-formation systems, in Czech the following are significantly increasing in number:

- (1) New compounds with two domestic word-bases, e.g.: *rychllochun*, *novomajitel*, *staronájemce* etc.
- (2) Compound adjectives where the first component is of domestic origin, e.g.: **skoro-**: *skoromateřský*, *skorovětšinový*; **vnitro-**: *vnitroarmádní*, *vnitroredakční* etc.
- (3) Designations with expressive (or pejorative) semantics, having a domestic initial member, e.g.: **rádoby-**: *rádobypolitický*, *rádobyoperní* or **také-/taky-**: *takycitlivý*.
- (4) Adjective ligatures with common final members of domestic origin **-chtivý**, **-znalý**¹¹ etc., e.g. *svatbychtivý*, *módyznalý*.
- (5) Series of perfective verbs formed from one imperfective verb the members of which express various semantic relations and shades, see *skenovat* – *naskenovat*, *oskenovat*, *proskenovat* etc.

2.3 In the monograph, *expressivization* has been viewed as a process corresponding either to the balancing processes in the area of word-formation, or to processes related to the pragmatic-stylistic and democratization tendency. In relation to that, we have compared the proportion of derived and compound designations with sets of neutral and expressive personal designations. We have come to a conclusion that in the flective Czech language, composition plays the most significant role in the widening of sets of expressive personal designations. On the contrary, in the Bulgarian neological material the number of inherent expressive words¹² designating living creatures dominates. We have found out that:

- (1) Interlingual correspondence expresses itself in the formation of expressive personal designations. In Czech as well as Bulgarian, propria become the founding elements of new expressive appropriative personal designations, compared to the previous period, e.g. *bobšikovec*, *nečassista* and Bg. *фандъковец*, *цветановист* etc.
- (2) However, compared to Bulgarian, in Czech proprial word-bases are used more often when neologisms of all parts of speech are formed. Relational adjectives derived from proper names participate in the formation of a big group of new adverbs in Czech e.g. *klausovsky* (from *klausovský*), *rambovsky* (from *rambovský*). Adverbs derived from proper names also cling to

⁹ In Czech, prefixation has been included in active word-formation methods and processes of adverbial formation earlier on. See e.g. МС 1, p. 448. In Bulgarian, prefixation is not considered to be active in adverbial formation. See e.g. ГСБКЕ 2, p. 391–394; Radeva 1987, p. 159; Radeva 1991, p. 207 etc.

¹⁰ In contemporary Bulgarian ML the model is one of the most productive ones.

¹¹ In agreement with s I. Bozděchová (1994, pp. 143–144), with this type of designation we have mentioned that the process of reassessing relational adjectives into quantitative ones persists. We have also added that currently the tendency expresses itself especially with designations of expressive features.

¹² See Zima 1961, p. 12 for more on the *inherent expressiveness* term.

prefixal-suffixal formations expressing personal relations, antagonisms etc., e.g. *obamovsky* (from *obamovský*) – *antiobamovsky* – *proobamovsky* – *protiobamovsky*.¹³

- (3) Important Czech and Bulgarian sets of new expressive words also include designations with phrasal semantics,¹⁴ e.g. Cz. *děkujemák* and Bg. *великденец*.
- (4) New Bulgarian verbs, too, keep their expressivity; see *даунлоудвам, тествам, чеквам* etc. Contrary to Bulgarian, in Czech expressive verbs are derived from proper names as well,¹⁵ e.g. *kalouskovat, paroubkovatět*.

2.4 The *process of neosemantization* has been tied to either new needs of expressing in the most dynamic communication spheres of today (professional, of special interest etc.) in both language situations, or to the tendency towards repeated internationalization. Based on quantitative data from SN 1, SN 2 and РНДЗБЕ, РНДБЕ we have established that, compared to the nominative and adverbial lexis, the process of neosemantization is more strongly expressed in the adjectival and adverbial lexis of Czech and Bulgarian. We have pointed out that, under the influence of internationalization, functional-semantic potentials of adjectives already existing in both languages and starting to be applied in new contexts, are carried out, e.g. Cz. *integrovany*;¹⁶ Bg. *выпусен*.¹⁷ Together with that, we have mentioned that the process of neosemantization influences Czech and Bulgarian verbal dynamics to a great extent.

2.5 Within the *intellectualization tendency* (and the tendency to terminologization, which is linked to it) we have focused on sets of new abstract designations (on designations of features, states and actions in particular). Thereat, it has been found that it is currently not possible to mark out an exact demarcation line between the borrowing of ready-made designations from a foreign language (the origin of which is clear in terms of the word-formation processes), and the formation of new words from the already fixed international word-formation models.¹⁸ In general, it is also possible to say that Czech and Bulgarian abstract words are one of the most numerous components of the new noun lexis derived through suffixation. By means of the analysis performed, we have also stated that with individual groups of abstract words the following phenomena find simultaneous expression:

- (1) Tight synergy of the tendency to intellectualize the literary language and the balancing processes. That is proven by the use of mostly domestic formants when forming abstract words, the most frequent among them being the suffixes **-ost/-ост** and **-stvi/-ctví// -ство**.
- (2) Widening of the linking ability of the domestic suffixes **-ní/-не** and **-stvi/-ctví// -ство** with action nomina the impulse for which is the active borrowing of Anglicisms ending in **-ing**.
- (3) Deepening of the functional-semantic differentiation of the Bulgarian formants **-изъм** and **-ство**. With **-изъм** especially the names of ideological and political movements are formed in Bulgarian, e.g. *антиглобализъм, евроатлантизъм*, whereas the suffix **-ство** is frequently used to form nouns based on the subject-matter of the activity, e.g. *брокерство, букмейкърство*.

2.5.1 ML widely applies designation and word-formation models based on which special terms are formed as well as abstract nouns. Words formed using the most common of them gradually become parts of the inventory of “media” updating devices which results in the modification of their “associate ranking symptom”.¹⁹ In relation to that, nowadays groups of Czech and Bulgarian compounds are actively supplemented by domestic deverbative postpositional components, e.g.: Cz. *krokotěr, lanovod, plořez* and Bg. *еластомер, сметовоз, хросторез* etc. The largest

¹³ The phenomenon is also obvious with new adjectives.

¹⁴ See Zemskaja – Jermakova – Rudnik-Karwat, p. 302 for more on the *designation with phrasal semantic term*.

¹⁵ For Czech see Martinová 2005a, p. 123 for more on the topic.

¹⁶ With a new meaning in the area of the educational system as well as the area of environmental protection.

¹⁷ With a new meaning in the area of informatics.

¹⁸ See MČ 1, p. 197 on the issues of diffusion of both designation models.

¹⁹ Martinová 1990, p. 59.

group of new Bulgarian compound adjectives also refers to the area of specialized expressions, represented by units such as: *водоспирац, енергоспестяващ* etc.

2.5.2 The stylistic and communicational reassessment of the term designation forming models entering both languages in the previous period is also influenced by internationalization. From that point of view the following dynamic phenomena are of special importance:

- (1) Currently, the missing members of the **-filie/-филия, -manie/-мания** and **-fobie/-фобия** series are being added to the terminology context, having their synonymic or antonymic context stabilized, see e.g.: Cz. *etnofilie, etnomanie* and *etnofobie*; Bg. *технофилия, техномания* and *технофобия* etc. In ML, similar designations frequently act as devices expressing evaluative attitudes.
- (2) Borrowed designation models typical of professional communication have also proven to be very suitable for including foreign word-bases into verbal paradigms. In relation to that, prefixally-suffixal word-formation models are constituted, including the formants Cz. **de-** and **re-**; Bg. **де-** and **ре-** + Cz. **-ova/-izova-**; Bg. **-ир-а/-изир-а-**,²⁰ based on which verbal pairs are formed with common founder words and different meanings: (a) ‘performing a certain activity’ – ‘disposing of the results of a certain activity’, e.g.: Cz. *vitalizovat – devitalizovat*; Bg. *капсулирам се – декансулирам се*; (b) ‘performing a certain activity’ – ‘repeating a certain activity’, e.g. Cz. *designovat – redesignovat*; Bg. *брандирам – ребрандирам* etc.

3. With regard to the fact that the strongest expression of the current dynamics makes itself felt in the area of forming nouns, **Chapter 5** is focused on new compound nouns. First, sets of neologisms with antepositional indetermined morphemes keeping their factual meaning, i.e. including the so called radixoids, were analysed.²¹ These are followed by description of the formal-structural and functional-semantic features of new compounds embodying very heterogeneous full-meaning word-bases in their structures. In consonance with K. Gutschmidt (2003, pp. 352–353), the two basic types of designation were indicated as complex designations.²² The conclusions of the confrontation of Czech and Bulgarian word-formation dynamics are summarized below.

3.1 The process of functional reassessment as well as the reassessment of meaning of foreign words with unstable morphological status, i.e. the so called radixoids, is directly related to the ways of their adapting into the receiving linguistic systems. Related to that, within the same period of time, components with identical generation features could be included into set of morphemes which are similar in terms of word-formation but differ in terms of structure, communication and semantic parameters in Czech and Bulgarian. There are significant differences related to the following areas:

- (1) Related to parts of speech, e.g.: in Czech the expression of **profi** is used as a noun as well as an adjective and adverb, whereas in Bulgarian **профи** is stabilized: (a) as a noun of a relatively low frequency of use; (b) in the function of an attribute, adjectivized based on the word order.
- (2) Stylistic: e.g.: in Bulgarian the noun **радио** means ‘broadcasting media’ as well as a ‘radio receiver’. In relation to other nouns **радио** participates in either the formation of compounds or collocations, being active in both formal and informal communication. In Czech the noun

²⁰ It has been pointed out that D. Blagoeva (2008, p. 81) was the first linguist to record the phenomenon in Bulgarian.

²¹ Thereat the fact was taken into consideration that upon favourable conditions antepositional elements with objective meanings, which are different from internationalisms, can gain lexical independence, i.e. are becoming lexicalized. The publication considers *lexicalization* to be a process of separation of new indetermined morphemes (especially of foreign origin) and their subsequent gaining lexical independence which is usually caused by the effects of internal linguistic and external non-linguistic factors, such as the influence of analogy to analytically formed compound English formations; forming series of neologisms with the same antepositional/postpositional component etc.

²² In contrast to K. Gutschmidt 2003, p. 353 we have not included e.g. words with front members such as Cz. **samo-, sebe-**; Bg. **себе-, само-** in the group, as their difference in meaning tends to disappear.

radio is applied solely in unofficial utterances, the adjective **radiový** derived from it having the same stylistic parameters. In literary texts the words *rozhlás* and *rozhlásový* are preferred.

(3) Structural, e.g.: in contrast to the **авто**-²³ morpheme in Bulgarian, the abbreviated form of **auto** has become a word in Czech; new Czech compounds with **auto** can thus be considered to be formed based on proper composition.

3.1.1 Under the influence of repeated internationalization, radixoids are often subject to semantic differentiation as well. For instance, partial meanings have emerged from: Cz. **video(-)** **1.** ‘image, imagery’ and **video(-)** **2.** ‘related to taking and reproducing visual and acoustic recordings’; Bg. **уеб(-)** **1.** ‘related to the web, the Internet’ and **уеб(-)** **2.** ‘performed, working based on the web or the Internet’ etc. The process is more intense in Bulgarian.

3.1.2 Some interlingual correspondences can also be observed. In both contemporary languages the elements: Cz. **krimi(-)**, **promo(-)** and Bg. **инфо(-)** etc. vary between the status of indetermined morphemes and stems. Upon certain conditions, the lexicalization of exempt units such as e.g. Cz. **foto** and Bg. **нер**, starting to act like nouns and/or adjectives in contemporary ML, might take place.

3.2 In both languages, the group of compounds made up of two derivative bases is particularly numerous. A majority of them belong under the updating linguistic devices, typical for ML. Compounds with serially used front or rear members are thus used solely for the purpose of distinguishing media texts. Series of neological compound words are also multiplied based on their analogies to international word-formation types and models. In ML we can find new compounds as well, having the same word-formation and semantic structure not present in the language before. Originally terminological models enter both ML’s nowadays, being supported by the topicality of certain phenomena and issues from different spheres of social life. From the point of view of the subject, a considerable amount of compounds thus remains tied to the communicational environment which they have been formed in or where they usually occur. Those include terms for instance, which occur mostly in administrative language, in banking, social service etc. In other words, new compounds may differ not only from the point of view of their structure and communicational validity, but based on the range of use in media texts of various genres as well. The described social expression factors and the factors related to the functions of neologisms combine with the following internal systemic phenomena:

- (1) At the formation of new compounds proper composition is mostly applied nowadays. New formations usually include two full-meaning bases;
- (2) The members of the new compounds mostly combine without the support of connecting sub-morphs, no formal modifications occurring with them.

Some surveys explicate groups of designations formed that way as sets supporting the increased occurrence of polysynthetic constructions in the Slavonic languages.²⁴ With regard to especially the formal criteria, synchronic-focused linguistic papers also mention manifestations of typological tendencies towards analytism with increased agglutination features on the word-formation level.²⁵ Based on the contrastive analysis performed, we can say that the decisive factor for the intensifying of the individual types of innovation processes (which are not always similar in both languages) in the area of composition is the morphological and the semantic development of the newly borrowed morphemes. This fact could also lead to unequal results with linguistic systems of different typological dispositions.

3.2.1 In Czech and Bulgarian the following manifestations of compound dynamics are intensified under the influence of the mutual impact of the above mentioned processes:

- (1) New compound terms increase in number, including full-meaning words which are very variable in terms of their origin: (a) international such as **еуро-евро-**, **кіно-кино-** etc.;

²³ In the meaning of ‘automobile’.

²⁴ See e.g. Gutschmidt 2003, pp. 352–353.

²⁵ See e.g. Avramova 2003, pp. 140–141.

- (b) domestic, e.g.: Cz. **čecho-**, **jedno-**, **více-** and Bg. **снeрo-**; as far as their serial application is considered: (a) in anteposition: Cz. **žéf-**, **zoo-**; and Bg. **гей-**, **допинг-**, **екшън-**; (b) in postposition: **-centrum/-център**, **-terapia/-терапия** etc.
- (2) The structure of compounds formed through the abbreviation-compound process is beginning to be affected by abbreviated words such as Cz. **nato-**, **ufo-** and Bg. **СПИИ-**, e.g. Cz. *natoskeptik* and Bg. *спин-скандал* more often than in the previous period.
- (3) Under the influence of internationalization in both languages the designation and word-formation type with a single-letter morpheme **e-/e-**, **i-/и-**, **m-/м-** in anteposition, e.g. Cz. *i-kavárna* and Bg. *e-речник* is becoming stabilized.
- (4) With neologisms having common members two basic tendencies are obvious: either indetermined morphemes having factual meanings such as Cz.: *energocentrum*, *ekoterapie*; Bg. *етноцентър*, *авиофестивал* or full-meaning words such as Cz. *dietetapie*; Bg. *цветотерапия* etc. tend to combine.

3.2.2 Although the share of new compounds formed on the basis of domestic/adapted word-formation models in Czech and Bulgarian ML is significantly smaller; their occurrence is a prove of fundamental manifestations of balancing processes in this area of neologizing. Both in Czech and in Bulgarian, new subordinating compounds increase in number most significantly based on traditionally applied word-formation models. However, in their structure foreign morphemes are to be found more and more often. The detailed contrastive analysis has proven that:

- (1) The current situation in Czech word composition is similar to the situation recorded in MČ 1.²⁶ Similar to the previous period, the most wide-spread individual word-formation types included the following antepositional components: (a) adjectival **malo-**, **rychlo-**, **staro-**, e.g. *malostrana*, *rychlôtiskárna*, *starodúchod*; (b) adverbial **mnoha-/mnoho-**, **více-**, e.g. *mnohoministr*, *vícenáklad*; (c) numeral **jedno-**, **dvoj-/dvou-**, **troj-/tří-**, e.g. *jednokolo*, *dvojdřez*, *trojdaň*.
- (2) In terms of domestic word-formation models in Bulgarian especially the group of personal designations with the first nominative and second deverbative member is enriched, including: (a) compounds with two independently functioning words, e.g.: *франчайзингoполучател* ‘the one obtaining a franchising contract’; (b) compounds the determined element of which is not an independently functioning word, such as *маркодържател* ‘the one holding a trademark’ etc.

4. Chapter 6 deals with the issues of nominative collocations. It focuses specifically on processes invoked by active borrowing of two-word Anglicisms, where the morphological status of the first member is indeterminate, as well as on the course of innovation with groups of so called multiple-word designations. Together with that, it deals with the application of identical multiple-word designation models under the influence of the internationalization tendency present in Czech and Bulgarian. After performing the contrastive comparison the results are as follows:

- (1) The internationalization of Czech and Bulgarian vocabulary makes itself strongly felt in the distribution of multiple-word designation models of “noun + noun” structure, e.g.: Cz. *energy drink*; Bg. *хост сървър* etc. By analogy, groups of nominative collocations with governing elements which are: (a) internationalisms adopted earlier such as Cz. *billboard кампаñ*; Bg. *чилaут зона*; (b) domestic designations such as Cz. *singl matka*; Bg. *лоукост летице* etc. are multiplying. The process contributes to the quicker disaffiliation of the determining parts of borrowed collocations, which start to participate in the formation of whole series of new expressions with common determining components, e.g.: Cz. *streetwear doplňky*, *streetwear obchod*, *streetwear oblečení*, *streetwear tričko*; Bg. *уелнес къща*, *уелнес игра*, *уелнес почивка*, *уелнес философия* etc.

²⁶ See MČ 1 1986, pp. 455–456 for more details.

- (2) Under the influence of the balancing tendency in Czech and Bulgarian, the share of calqued and semi-calqued collocations increases, including: (a) special expressions, e.g.: Eng. *system administrator* → Cz. *systémový administrátor* (poč.); Bg. *системен администратор* (комп.); (b) multiple-word terminological calques with metaphoric meanings, e.g. Cz. *spotřební koš* (ekon.), Bg. *потребителска кошница* (икон.) (based on the Eng. *consumption basket*) etc.; (c) metaphorical or metonymical collocations typical for ML (and very often formed within it), e.g.: Eng. *hot chair* → Cz. *horké křeslo*; Bg. *горещ стол* etc.
- (3) The derivativeness of new multiple-word designations, e.g.: Cz. *domáci škola* → *domáci školák* and *domáci školačka*; Bg. *естетична хирургия* → *естетичен хирург*, is especially tied to the systemic-structural relations within the Czech and Bulgarian linguistic systems, which, for instance, is indicated by the fact that the generally low activity of forming female personal designations based on jobs derived from male personal designations in Bulgarian influences the derivativity of neological collocations, too.
- (4) The issues of collocations are also related to multiverbization and univerbization processes in both languages.

5. The individual types of innovation processes cannot be viewed as isolated. Innovations occur (and are treated like that by members of language community) especially in those places of linguistic systems where there are more vacant positions. In conclusion, it is necessary to mention that:

5.1 In contemporary Czech and Bulgarian the influence of the tendency toward internationalization is predominant. As a result of that, in both languages interlingually equal word-formation models become stabilized, which can be seen as contact designation types based on common international (and especially English patterns). In fact, there are much less truly new words, i.e. words designating new phenomena and entities in a new way and form. Those intrude into both ML's especially from the sphere of professional communication. However, new terminology usually corresponds to its foreign designation models.

5.2 The important factors in both contemporary languages also include the internal systemic relations. The above mentioned internal linguistic factors acting in Czech include e.g. the inflective nature of its nominal system. On the other hand, the manifestations of the balancing tendency in Bulgarian include quite a wide range of applications of domestic word-formation models in neological compounds. Further on, the extensive use of prefixes and domestic word-formation methods is typical for both languages when forming new verbs. The high intensity of multiplying the sets of Czech and Bulgarian neologisms by indetermined morphemes is also determined by the presence of similar designation types in both designation systems. As an outstanding manifestation of the contemporary dynamics of Czech and Bulgarian there are the processes of stylistics (expressivization, determinologization, communication-stylistic reassessment of neologisms etc.).

5.3 The sphere of media communication is characterized by its central position in contemporary language situations. Thus, the synchronic contrastive analysis of linguistic devices typical for ML could provide valuable findings concerning the functions of contemporary Slavonic languages. Although we have not set the overall contrastive description of the contemporary situation of Czech and Bulgarian as the goal of our survey, we have tried to contribute to the complex understanding of the issues of innovation processes in Czech and Bulgarian – two genetically close, but typologically distant linguistic systems.

Rejstřík jmenný

- Andrejčín, L. 21, 30, 76
Ankova-Ničeva, K. 31
Antonov, N. 38, 102
Armjanov, G. 32
Atanasova, A. 31
Avramova, C. 14, 34, 43, 44, 47,
49, 53–55, 82, 85, 89, 92, 94,
96, 128
- Báčvarov, J. 14, 18, 32, 33, 94
Bajčev, B. 31
Bajramova, M. 31
Baltova, J. 31, 94
Barnet, V. 17
Bartošek, J. 15, 16, 29
Bednaříková, B. 58
Blagoeva, D. 30, 66, 69, 126
Bojadžiev, T. 30, 31, 95
Bondžolova, V. 38
Bosák, J. 35
Bosilkov, K. 25
Bozděchová, I. 14, 18, 19, 29,
36, 43, 46, 62, 70, 91, 107,
110, 111, 114, 123, 124
Burton, G. 16, 29, 119
Buzzássyová, K. 24, 35, 41
- Čechová, M. 15, 29
Čermák, F. 58, 117
Čmejková, S. 29
Čolakova, K. 73
Čoroleeva, M. 81, 82, 94, 106,
107
- Daneš, F. 17, 29, 54, 82, 107
Dimitrova, S. 17
Dokulil, M. 14, 28, 34, 58, 94,
95, 114
- Filipec, J. 28
- Gajda, S. 35
Gazda, J. 29, 83
Georgieva, C. 31
Georgieva, S. 31
Gladkova, H. 14, 16–18, 33, 34,
70, 95
Gutschmidt, K. 14, 19, 21, 22,
24, 36, 82, 93, 95, 109, 114,
115, 121, 126–128
- Hausenblas, K. 28
Havránek, B. 14, 17, 18, 23, 25,
28, 33, 122
Hladká, Z. 29
Hoffmannová, J. 25, 29
Horálek, K. 33
Horecký, J. 35, 64, 116
Hrbáček, J. 106
Hronek, J. 30
- Chloupek, J. 15
- Ivančev, S. 14, 33, 54, 70, 95,
122
- Janakiev, M. 30
Janovec, L. 29, 43, 94, 103
Jarošová, A. 117
Jedlička, A. 14, 16–22, 28,
121
Jermakova, O. P. 45
Jirák, J. 16, 29, 119
Jordanova, L. 30, 31, 38
- Karastojčeva, C. 32
Kirova, L. 32
Kjvulieva–Mišajkova, V. 95
Kochová, P. 24, 29, 46, 88, 94,
106
Kolkovska, S. 30, 31, 43, 94
- Korytkowska, M. 37
Košenský, J. 30
Koseska-Toszewa, V. 37
Kraus, J. 29, 30
Krumova, L. 81, 82, 94, 106,
107
Kucarov, I. 30, 95
Kučera, K. 117
Kučerová, E. 112
Kuchař, J. 95, 114
- Langacker, R. 36
Lehmann, V. 19, 36
Lekov, I. 30, 32
Likomanová, I. 16–18, 34, 95
Lotko, E. 29, 82
- Machač, J. 116, 117
Martincová, O. 13, 14, 17–20,
23, 24, 28, 29, 33, 38, 48, 51,
63, 66–69, 71, 72, 74–76, 78,
79, 81, 82, 89–92, 94–96,
104, 111, 116, 119, 125,
126
- Mathesius, V. 19
Mitter, P. 29, 94
Mladenov, S. 30
Mravinacová, J. 52, 53
Müllerová, O. 29
Murdarov, V. 14, 81, 94–96,
106, 111
- Nábělková, M. 53, 60, 64
Nagórko, A. 42
Nebeská, I. 30
Němec, I. 28, 47, 48
Neščimenko, G. P. 35
Nicolova, R. 22, 25, 67, 68,
72, 76
Niševa, B. 36, 53, 70, 98

- Ohnheiser, I. 23, 36, 74, 82, 106
Ondrejovič, S. 35
Opavská, Z. 29, 94, 107, 108,
111
Osenova, P. 54
Panevová, J. 30
Panov, M. V. 55, 82
Parzulova, M. 31
Pašov, P. 76
Penčev, J. 30, 95
Perniška, E. 30, 31, 119
Radeva, V. 14, 30, 31, 57–59,
69, 71, 76, 78, 81, 95, 106,
111–113, 124
Rangelova, A. 18, 29–31, 33, 64,
73, 80, 89, 94, 103
Rudnik-Karwat, Z. 45
Řihová, B. 29
Savický, N. 24, 29, 81, 82, 90,
92, 95, 96
Sgall, P. 30
Schneiderová, E. 29
Skalička, V. 33, 36, 115
Stančeva, P. 25, 32
Stich, A. 30
Stojanov, K. 32
Stojanov, S. 30
Světlá, J. 29, 47, 48, 52, 53,
58, 61
Svobodová, D. 29
Svobodová, J. 29
Šebesta, K. 29
Šlosar, D. 95
Štícha, F. 30, 157
Teodorov-Balan, A. 30
Tichá, Z. 29, 43, 103
Todorova, E. 61
Trifonova, J. 31, 54
Uhlířová, L. 14, 33, 34, 53, 56, 65
Vačkov, V. 24, 33, 42, 53–55,
104
Vačkova, K. 33, 53, 54, 82, 94
Vasilev, B. 32
Videnov, M. 31
Waszakowa, K. 36, 41, 82
Zambova, A. 32
Zeman, J. 29
Zemskaja, E. A. 36, 45, 82
Zima, J. 28, 46, 125

Rejstřík věcný

A

abreviace, 81, 106
abreviatura, 107
adaptace, 41, 52, 53, 57, 65–67, 74, 82, 84, 93, 95,
99, 101, 108, 110, 114, 116, 127
formální, 44, 93
morfológická, 43
rodová, 42, 44
slovtvorná, 43, 98
adjektivizace, 80
slovosledná, 54, 86
adverbium, 74–80, 98, 122, 124, 125, 127
slovtvorné, 75
deadjektivní, 80
adverbializace, 14, 75, 123
afix, 81
afixoid, 44, 53, 82, 93, 94
afixoidizace, 81, 93
aktualizace, 23, 122
analógie, 24, 44, 73, 99, 104, 111, 117, 127
analytizmus, 42, 58, 64, 65, 67, 128
anglicizmus, 19, 24, 42–47, 50, 52, 65, 70–74, 85,
86, 89, 93, 97–99, 101, 105, 106, 110, 113, 116,
117, 123, 126, 129
angličtina, 18, 19, 24, 42, 43, 47, 53, 58, 65, 66, 68,
71, 74, 82, 85, 88, 89, 92, 93, 98, 99, 101, 104,
105, 122
angloamerické
mediální texty, 86
slovtvorné modely, 44, 82
angloamerikanizace, 42, 122
anomální kolokabilita, 117
antepozice, 87, 95, 98, 101, 104, 107, 109, 113,
123, 128
aspektuálnost, 14
automatizace, 23, 122

C

cílové skupiny, 16
cyrilice, 43, 117

Č

člen (kompozita/složeniny/složených slov)
antepoziční, 65, 70, 71, 98, 100, 106
afixoidní, 81
determinační, 96
druhý, 44, 50, 62, 96, 101, 103, 104, 111, 112
koncový, 124
morfológicky neztvárněný, 55
postpozíční, 44, 62, 65, 102, 112, 128
první, 83, 99, 111, 112
přední, 97, 100, 127
radixoidní, 94
určující, 55, 82, 90, 106, 109, 112
určovaný, 103
zadní, 99, 102, 103, 112, 114, 127
zkratkový, 76, 110
člen (slovního spojení)
adjektivní, 82
adverbiálně-adjektivní, 78
adverbiální, 74, 77
atributivní, 99, 100
první, 55, 117, 129
přívlastkový, 55, 82, 120
řídící, 129
slovesný, 75
určovaný, 117
určující, 117

D

deexpresivizace, 25
demokratizace, 13, 19, 22, 24, 25
depropriální
názvy, 111, 172
vztahová adjektiva, 59
derivace, 23, 44, 46, 52, 53, 61, 65, 66, 74, 81, 95,
114, 122, 124
bezafixální, 57
hybridní, 81
mutačně-modifikační, 42
sémantická, 64
slovtvorná, 75

derivát, 46, 47, 49, 57, 65, 82, 110
 derivativnost, 75, 116, 119, 120, 129, 130
 determinologizace, 13, 22, 25, 83, 100, 130
 deverbativum, 68, 112, 129
 diferenciace, 19
 funkčně-sémantická, 50, 126
 funkční, 25, 35
 pragmaticko-stylistická, 42
 sémantická, 97, 109, 127
 stylová, 16
 významová, 89
 divergence, 26, 65, 71
 druhotná imperfektivace, 68, 122
 dvojice
 antonymní, 50, 113
 konkurenční, 78
 variantní/synonymní, 110
 vidové, 68, 72
 dynamika, 26, 27, 35, 36, 37, 40, 41, 45, 47, 78,
 80, 82, 95, 102, 109, 116, 120, 121, 122, 123,
 126, 130
 adjektivní, 60, 64
 adverbiální, 74, 80
 jazyková, 15, 28, 35
 kompozitní, 128
 lexikální, 13, 14, 23, 27, 49, 55, 63
 slovesná, 66, 67, 125
 slovtvorná, 13, 14, 23, 27, 127
 substantivní, 50, 64
 synchronní, 18, 19, 20, 22
 v JM, 25
 v oblasti názvů osob, 45

E

ekvivalent, 90
 překladový, 33
 významový, 108
 expresivizace, 24, 25, 45, 124, 130
 expresivita, 47, 53, 79
 inherentní, 46
 expresivum
 inherentní, 46, 71, 73, 104, 110

F

faktory (činitelé), 18, 27, 65, 66, 77, 89, 108, 109,
 128, 130
 dynamické, 27, 80, 82
 dynamizující, 25
 extralingvistické, 92, 102
 komunikační, 14, 23, 25

kulturní, 15
 mimojazykové, 18, 27, 65
 společenské, 14, 23, 24
 společensko-politické, 15
 systémově strukturální, 25
 vnitřně jazykové, 130
 flexivita, 67, 75, 122
 formant (formanty), 48, 49, 50, 51, 52, 57, 59, 69,
 72, 76, 77, 113, 119, 124, 126
 anteponiční, 62, 74
 bulharský, 51, 126
 cizí, 42
 český, 50
 domácí, 42, 49, 51, 57, 58, 126
 internacionální, 41, 47
 komplexní, 50
 přejatý, 22
 slovtvorný, 23, 65, 66
 sufixální, 76
 fundace, 90
 funkce, 16, 24, 46, 53, 64, 69, 74, 75, 80, 87, 90,
 93, 95, 96, 97, 99, 100, 112, 123, 127
 aktualizační, 85, 86
 atributivní, 55, 65, 78, 79
 determinační, 97, 101
 kvalifikační, 60
 nominativní, 116, 120
 přívlastková, 117
 syntagmatická, 116
 funkčně strukturální analýza, 14, 23, 121

G

generalizace vidovosti, 72

H

hovorovost, 16, 18, 67
 hybridizace, 24, 29, 81

Ch

chrématonymum, 97

I

inovace, 21, 27, 28, 32, 81, 124, 130
 integrace (přejímek, internacionalizmů), 23, 43, 122
 intelektualizace, 13, 22, 25, 47, 49, 126

internacionalizace, 13, 22, 25, 35, 41, 42, 43, 44,
47, 51, 66, 80, 89, 101, 106, 109, 114, 122, 125,
126, 128, 129
opakovaná, 25, 43, 64, 68, 84, 89, 92, 93, 101,
120, 127
izolexémií
adverbiální pojmenování, 78
jednotky, 19, 23, 97
názvy, 50

J

jazyk(y), 13, 19, 20, 23, 26, 28, 31, 32, 35, 39, 40,
41, 42, 44, 45, 49, 50, 52, 54, 56, 58, 59, 64, 65,
66, 68, 69, 71, 72, 74, 76, 77, 79, 80–92, 94–97,
99, 102–103, 105–108, 113, 118, 120–125, 127,
128–130
analytický, 122
běžně mluvený, 18
flexivní, 46
germánské, 95
klasické, 86, 95
mladé generace, 32
národní, 17, 18, 19, 29
neslovanské, 37
novinových titulků, 15
politiky, 17
přejímající, 19, 43, 52, 53, 68, 99, 108, 117
publicistiky, 15, 61
reklamy, 25
slovanské, 13, 14, 18, 22, 23, 25, 27, 30, 34, 35,
36, 37, 38, 39, 41, 42, 66, 68, 70, 74, 82, 83,
93, 94, 95, 115, 102, 121, 128, 130
spisovný, 15, 16, 17, 19, 21, 22, 24, 25, 30, 47,
49, 121, 126
tisku, 32
tištěných médií, 25
vědy, 17
zpravodajství, 15
žurnalistiky, 15, 17
jazyk médií (též JM), 13, 15, 16, 18–21, 23–25, 29,
31, 41–43, 46, 49, 52, 54, 56, 58–61, 64–66, 71,
74, 76, 78–80, 84–86, 91–93, 95, 96, 98–100,
103, 104, 105, 107–114, 116, 117, 119, 120,
121, 123, 124, 126–130
jazyková situace, 13–17, 18, 21, 23, 25–29, 30, 31,
34, 35, 37, 47, 121, 122, 125, 130
bulharská, 27, 35
česká, 29
komunikační, 13, 16, 17, 18, 23, 25, 95
(jazykové) prostředky, 14, 15, 16, 17, 18, 19–24,
27, 30, 32, 80, 84, 92, 104, 109, 115, 121–123,
126, 130

aktualizační, 25, 113, 126, 127
automatizační, 25
gramatické, 75
jazykové ekonomie, 54, 74, 106, 108
kondenzační, 65
konkurenční, 70, 123
lexikální, 13, 16, 24, 25, 27, 31, 95, 104, 121
lexikografické, 38
morfologické, 66
slovotvorné, 13, 20, 24, 25, 41, 42, 44, 49, 50,
61, 65, 70, 82, 96, 102, 103, 114, 121, 124
spisovné (jazykové), 18, 30
synonymní, 19, 110
syntaktické kondenzace, 25, 107
variantní, 19, 70, 102, 123
výrazové, 118
jazykový celek, 17, 18, 130
jazykový kontakt, 18

K

kalk(y), 44, 55, 71, 85, 93, 106
sémantické, 73
víceslovné terminologické, 118, 129
kalkování, 28, 64, 116, 118, 120
kolokvializace, 25
kombinatorické možnosti (viz nárůst/zvýšení kom-
binatorických možností), 106, 109, 120
komponent, 50, 59, 60, 70, 71, 78, 81, 82, 84, 85,
87, 88, 90, 91, 98, 106, 127
antepoziční, 24, 49, 50, 55, 60, 62, 70, 77, 78,
81, 82, 84, 88, 89, 93, 94, 95, 97, 100, 102,
105, 107–110, 113, 123, 129
atributivní, 49
deadverbiální, 62
deverbativní, 44, 126
domácí, 62, 91, 101, 124
druhý, 24, 102
internacionálního původu, 95
jedenpísmenový, 108
kvantifikačně-intenzifikační, 123
nově osamostatněný, 82
numerální, 110
participiální, 62
plnovýznamový, 95, 96, 100, 102, 104
polysémantický, 113
postpoziční, 24, 59, 81, 95, 102, 112
přejatý, 24, 114
radixoidní, 84
řídící, 106
slovotvorně aktivní, 82, 103
slovotvorný, 42, 80, 84, 92, 95, 96, 97, 99, 103
určovaný, 64

- zdomácnělý, 101
 zadní, 101, 112
 zkratkový, 107
- kompozice, 20, 23, 28, 29, 42, 43, 44, 46, 47, 53, 61, 65, 94, 95, 109, 122, 125
 čistá hybridní, 81
 čistá (vlastní), 91, 94, 111, 113, 114, 127, 128
 sekundární, 91
- kompozitum (kompozita), 14, 47, 55, 61, 65, 84–88, 90, 95–102, 106, 108–111, 112, 114–115, 116, 119, 124, 126–130
 adjektivní, 62
 expresivní, 46
 hybridní, 44, 50, 57
 internacionální, 94
 koordinační (přídačovací), 44, 111
 podřadčovací, 44, 128
 primární, 111
 přejatá, 50
 sekundární, 91, 103, 105, 107, 113
 substantivní, 71, 76
 vlastní, 82
- kommunikace, 15, 29
 běžná, 25
 formální, 127
 jazyková, 13, 17, 18
 mediální, 16, 17, 25, 74
 neformální, 90
 odborná, 94, 114, 118, 126
 profesní, 66, 70, 73, 77
 společenská, 31
 sportovní, 113
 veřejná, 13, 16, 18
 zájmová, 66
- (synchronní) konfrontační
 analýza, 14, 30, 41, 121, 128, 129, 130
 popis, 23, 33, 40, 130
 slovtvorba, 34
 studium, 35, 37, 121
 výzkum, 13, 23, 33, 34, 36, 121
 zkoumání, 34
- konkrétní, 91
- konkurence, 13, 14, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 41, 92, 103, 116, 123, 124
- konkurenční
 korelace, 48, 50, 52, 114
 situace, 20, 46, 48
 vztah(y), 20, 47, 48, 50, 70, 78
- konstrukce, 22, 54, 55
 analytické (viceslovné), 26, 71
 dvoukomponentové, 78
 polysyntetické, 26, 115, 128
 souslovné, 114
 staré dativní, 79
- typologické, 21
- kontaktní pojmenovací typy, 130
- kontaktní neologizmus, 89
- konvergenční, 26, 103
- konverze, 43, 54, 114
 slovtvorná, 57, 58, 76
 v širším smyslu, 55, 76
 v užším smyslu, 76
- konverzivum
 slovtvorné, 57
- korpus(y)
 diachronní, 38
 jazykové, 38
 lexikální, 121
 referenční, 21, 40
 synchronní, 38, 39
 syntakticky anotovaný, 40
 závislostní, 40
- korpusová lingvistika, 38, 40
- kořen, 81, 93, 127, 128
- L**
- latina, 84, 95
- latinismus, 95
- lexém(y), 19, 87, 89, 93, 99, 102, 103, 111, 129
 abstraktní, 107
 cizojazyčný, 66, 75, 76
 domácí, 73, 118
 plnovýznamový, 100, 104, 105
 přejatý, 66, 116
 samostatný, 91
 složené, 114
- lexikalizace, 24, 93, 126, 127
- lexikografie, 27, 31, 33
- lexikologie, 27, 31
 počítačová, 39
- lexikum, 14, 31, 33, 34, 36, 37, 44, 50, 53, 101, 120
 adjektivní, 14, 53, 59, 65, 125
 adverbialní, 79, 80
 intelektuální, 48
 internacionální, 77
 kulturní, 95
 nové, 24
 slovesné, 68, 73, 122
 speciální, 62
 substantivní, 13, 14, 53, 63, 94, 125
- M**
- mediální teorie, 15
- mikro- a makrosociální skupiny, 17

- mluva
 běžná, 90, 106
 mládeže, 32
 profesní, 74, 85, 99
 sportovní, 73
- model(y), 17, 18, 19, 21, 22, 25, 30, 34, 35, 36, 60, 66, 69, 70, 76, 79, 80, 86, 94, 95, 96, 100, 102, 112, 118, 124
 abreviačně-kompoziční, 107
 názvoslovné, 127
 pojmenovací, 25, 116, 120, 126, 129
 slovtvorný, 14, 24, 27, 28, 44, 49, 62, 65, 67, 69, 71, 82, 91, 95, 99, 101, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 111, 113, 114, 122, 123, 125, 126, 128, 129, 130
- modifikace, 49, 53, 60, 70, 78, 111
- motivace, 90
 dvojí, 55, 58, 69, 71, 77, 78
 paralelní, 73
 slovtvorná, 68
- mutace, 51
- N**
- nacionalizace, 13, 22
 němčina, 50, 87, 89, 95
 neografie, 14, 28, 29, 38
 neologie, 27, 28, 29, 31, 81
 neologizmus (též neologizmy), 14, 19, 20, 21, 24, 28, 30, 33, 34, 38, 41, 42, 44–47, 49–52, 54–57, 62–64, 67, 68, 70–72, 74, 81, 82, 85, 86–88, 90, 91, 94, 96–110, 112–114, 116, 117, 121–126, 128, 130
 expresivní, 106
 kontaktní, 89
 příznakový, 25
- neosémantizace, 24, 63, 64, 66, 72, 73, 79, 92, 118, 120, 125
- nespisovnost, 30, 34, 72
- nevyhraněné morfémy, 14, 24, 55, 60, 81, 82, 84, 87, 91, 93, 94, 96, 103, 104, 105, 114, 126, 128, 130
- nominace, 65
 systémově-synonymní, 49
- O**
- obouvidovost, 67
- P**
- paradigma(ta), 58, 105
 rodová, 42, 104
- slovesná, 67, 69, 74, 126
 slovtvorná, 80
 vidové, 67
- paradigmatické
 relace, 123
 vztahy, 19, 24, 62
- periodický tisk (též texty psaných periodik), 13, 15, 16
- platnost, 16
 funkčně komunikační, 42
 komunikační, 24, 128
 neohebného atributu, 90
 nesklonného adjektiva, 117
 přídavného jména, 97, 99
 shodného přívlastku, 117
 slovnědruhová, 53, 116
 stylová, 24
 substantiva, 88, 127
- podmínky, 16, 121
 komunikační, 13, 17, 27
 sociální, 13
- podstatné jméno/substantivum (též podstatná jména/
 substantiva), 13, 14, 19, 24, 34, 41, 42, 43, 46, 50, 51, 53, 54, 58, 59, 61, 64, 72, 80, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 98, 101, 111, 113, 119, 122, 126, 127, 129
 adaptované, 69
 adjektivizované, 56
 dějové, 52, 68, 112
 derivačně-kompoziční, 112
 derivované, 114
 deverbativní, 68, 111
 domácí/zdomácnělé, 42, 55, 76
 expresivní, 46
 hromadné, 110
 hybridní, 123
 neosémantické, 63
 nesklonné, 87
 ohebné, 86
 prefigované, 69
 procesuální, 52
 předponové, 69, 106
 přejaté, 52, 67, 76, 77, 100, 113
 řídící, 104, 105, 114, 117, 119
 slovtvorné, 63
 složené, 61, 62, 77, 111, 126
 sufixoidní, 56, 59
 určované, 55, 117
 variantní, 112
 verbální, 51, 52
 základové, 53, 65, 69, 104, 114
 zkrácené, 100
 životné, 45
- pojmenování, 48, 51, 52, 53, 65, 79, 91–93, 103, 113, 124, 126, 127, 128

- abreviačně-kompoziční, 107
 abstraktní, 47
 adjektivní, 61, 63, 76, 78
 adverbialní, 78, 80
 dvouslovná, 55
 expresivní, 25, 45, 109, 125
 ideového postoje, 50
 ideového směru (též ideologických hnutí), 48, 50
 institucí, 119
 jednoslovná, 14, 25
 komplexní, 101, 127
 kompozitní, 82
 mužských osob, 105
 negativně chápaných vlastností, 50
 neologická, 24
 neživých substantí, 88, 101
 nová, 28, 63, 121, 122
 odborná, 25, 110
 osob, 45–46, 59, 85, 100, 105, 107, 119, 120, 125
 přejatá, 64
 příslovečná, 74, 75, 76, 78, 79
 příznaková, 25, 104, 125
 sdružená, 28, 116, 129
 slovesná, 67, 69
 složená, 25, 53, 85, 99, 111
 substančních vztahů, 112
 substantivní, 76
 terminologická, 25
 univerbizovaná, 25
 viceslovná, 14, 25, 28, 54, 82, 98, 104, 105 106,
 116–119, 120
 vlastností a stavů, 49
 zkratková, 25, 93
 ženských osob, 93, 105, 112
 životních substantí, 45
- polokalk, 108
 polokalkování, 116, 118, 120
 polysémantizace, 86, 90, 103
 polysémizace, 64
 postpozice, 44, 95, 99, 101, 102, 104, 105, 106,
 107, 113, 123, 126, 128
 postup(y), 15, 48, 78, 122, 124
 abreviačně-kompoziční, 46, 106, 114, 128
 derivačně-kompoziční, 111
 derivační, 76, 111, 114
 komplexně-kompoziční, 110
 kompozičně-suffixální, 111
 kompoziční, 43, 77
 pojmenovací, 28, 73, 74
 prefixálně-konverzní, 57
 sémantické, 47, 123
 sémantické modifikace, 49
 slootovorné, 14, 19, 20, 46, 61, 64, 65, 71, 80,
 81, 105, 108, 109, 116
 vývojové, 48
- potřeba(y), 15, 38, 40, 74, 94, 105, 114, 121
 komunikační, 24, 25
 pojmenovací, 13, 23, 121, 125
 vyjadřovací, 13, 25, 121
 prefix(y), 44, 59, 60, 61, 69, 70, 78, 123, 124
 prefixace, 20, 28, 78, 124
 čistá, 67
 jmenná, 23
 prefixoid, 44, 55, 56, 59, 60, 70, 77, 78, 82, 93, 94,
 103, 122, 124
 prefixoidizace, 80, 110
 princip pružné (elastické) stability jazyka, 19
 proces(y), 18, 24, 25, 27, 28, 32, 34, 35, 41, 50, 51,
 53, 56, 62, 64, 67, 70, 72, 73, 76, 77, 80, 81, 91,
 95–97, 100, 102, 104, 114, 117, 118, 120, 121,
 123, 124, 125, 127, 129
 divergentní, 84
 expresivizační, 46, 47
 inovační, 13, 14, 16, 18, 21, 22, 23, 31, 32, 36,
 38, 41, 44, 45, 53, 66, 74, 80, 81, 82, 84, 92,
 93, 94, 103, 115, 116, 121, 122, 128, 130
 jazykové, 19, 21, 22, 73
 kolokvializační, 42, 47
 multiverbizační, 130
 neologické, 30
 osamostatňování radixoidů, 82
 paralelní sémantické, 79
 pojmenovací, 73
 pragmaticko-stylistické, 45, 71
 přejímání (internacionálních) lexémů (též přejí-
 mání slootovorných prostředků a modelů),
 19, 22, 52
 přejímání anglicizmů, 52
 sémantické, 80
 sémantického tvoření, 80
 slootovorné, 28, 77
 slootovorného zformování anglicizmů, 65
 univerbizační, 130
 verbalizování, 74, 80
 vyrovnávací, 43, 44, 49, 53, 55, 67, 68, 75, 84,
 85, 108, 109, 116, 124, 126, 128
 zdomácnění, 41, 110
 produktivita, 20, 23, 24, 69, 76, 80, 85, 89, 94, 96,
 99, 100, 103, 110, 111, 112
 slootovorná, 71, 85, 91, 93, 102, 103, 105–106,
 109
- projev
 mluvený, 17, 29
 psaný, 18
 propria, 46, 52, 65, 76, 79, 104, 125
 předpona(y), 52, 59, 60, 61, 67, 69, 70, 74, 88, 123
 slovesné, 69
 přehodnocování, 25, 62, 124

- funkční, 127
 komunikační, 126, 130
 sémantické, 70, 83
 stylistické, 126, 130
 významové, 93, 127
- přechylování, 105
- přejímání, 19, 22, 23, 24, 28, 42, 52, 70, 72, 82, 89, 91, 94, 95, 104, 116, 117, 122, 123, 125, 126, 129
- opakované, 24
- přejímka(y), 14, 23, 24, 32, 41–44, 47, 52, 53–55, 64, 65–67, 72, 73, 75, 76, 79, 80, 82, 85–89, 91–93, 95, 97, 101, 103, 105, 106, 108, 110, 113, 116, 118, 122, 123
- přídavné jméno/adjektivum (též přídavná jména/adjektiva), 13, 24, 41, 51, 53–66, 68, 72, 74, 75–80, 82, 86, 87, 89, 90, 93, 97–99, 100, 106, 122–125, 127
- analytická, 55
- dějová, 56, 62
- derivačně-kompoziční, 77
- derivovaná, 53, 61
- desubstantivní, 56, 57, 68, 80
- deverbativní, 58, 59
- druhově posesivní, 60, 123
- jakostní, 14, 56, 57, 60, 123
- kompozitní, 61
- kvalitativní, 62
- neohebné (nesklonné), 54, 55, 89, 90, 92, 97, 99, 100, 105, 117
- neosémantická, 63–64
- neprefigovaná, 60
- nesklonná, 53, 85, 87
- odvozená, 56, 57, 61, 62
- ohebná, 54
- pasivní výsledková, 56
- plně výsledková, 58
- prefixálně-sufixální, 78
- předponově-příponová, 58
- relační, 62, 76, 119, 124, 125
- slovotvorná, 55
- složená, 56, 61, 77, 124, 126
- substantivizované, 105
- vztahová, 14, 49, 54, 56–59, 78–80, 99, 119, 124
- základové, 110
- přípona(y), 46, 48, 49, 51, 52, 56–59, 68, 69, 72, 77, 79, 107, 110, 112, 113, 124, 126
- cizí, 57
- domácí, 50, 126
- kmenotvorná, 59
- mutační, 110
- nulová, 113
- slovnědruhá, 76
- příslovce, 13, 14, 41, 74, 75–80, 122
- příznakovost, 45, 46, 71, 72, 125
- R**
- radixoid, 14, 53, 71, 81, 82, 84, 85, 88–90, 93, 94, 96–98, 100, 101, 105, 106, 122, 126, 127
- reflexivum, 69
- repertoár, 59, 67, 72
- adverbiální, 74
- afixoidních slov, 81
- neologický, 24, 45, 48, 55, 65, 69
- slovesný, 74
- slovotvorný, 42, 78, 106
- slovotvorných prostředků, 65
- sufixoidní, 112
- ruština, 29, 36, 39, 50, 58, 79, 95, 109
- Ř**
- řeč, 23, 29
- mluvená, 40
- řečtina, 95, 102
- S**
- sémantika, 30, 52, 62, 73, 79, 86, 87, 88, 89, 91, 101, 108, 109, 123
- expresivní, 124
- frazeologická, 21, 45, 80, 125
- frazeologizovaná, 105
- hanlivá, 62, 124
- hodnotící, 46
- jednoznačná, 89
- metaforická, 118, 129
- neologická, 80
- nová, 85
- věcná, 82
- slovotvorný způsob, 20, 57, 64, 94, 106, 124, 130
- sériové tvoření, 24, 41, 62, 101, 107
- sféra(y), 86, 91, 114, 127
- funkční, 89
- odborné, 62
- kunikační, 24, 28, 29, 30, 37, 47, 56, 66, 68, 71, 72, 73, 74, 94, 98, 100, 104, 107, 111, 117, 121, 123, 125
- mediální, 13, 18, 59
- mediální komunikační, 15, 16, 17, 21, 24, 32, 118, 130
- odborného vyjadřování, 62, 130
- profesní komunikační, 43

- zájmové, 66
- skládání (slov), 19, 28, 43, 47, 53, 71, 90, 94, 109, 110, 111, 114, 129
- slang, 32, 73
- počítačový, 85
- slangovost, 67
- slovenština, 95
- sloveso/verbum (též slovesa/verba), 13, 14, 41, 58, 66, 67–74, 80, 123, 124, 125, 126, 130
- desubstantivní, 72
- deverbativní, 70
- dokonavá, 67, 124
- nedokonavá, 72, 124
- neosémantická, 66, 68, 72, 73
- nepřechodné, 52
- obouvidová, 67, 71, 72, 74, 123
- polysémní, 73
- předponová, 69, 72
- příznaková, 71, 72, 125
- reflexivní, 68
- verbalizovaná, 66
- vidově protikladná, 68, 72
- základová, 51, 52
- zvrtná, 68
- slovesný vid (též vid), 51, 74
- slovní spojení, 49, 53, 60, 64–66, 82, 84, 90, 98, 99, 103, 105, 117, 118, 120, 127
- metaforická, 118, 129
- metonymická, 118, 129
- předložkové, 58
- sdružená adjektivně-substantivní, 119
- substantivní, 14, 116, 117, 129
- ustálená, 105
- slovní zásoba, 13, 14, 16, 23, 27, 29, 30, 31, 33–38, 41, 42, 50, 53, 55, 68, 70, 76, 77, 81, 107, 109, 122, 123, 129
- adjektivní, 63, 75
- adverbiální, 75, 80, 122, 125
- slovesná, 75
- substantivní, 65, 75, 125
- terminologická, 94
- slovník(y), 21, 33, 34, 44, 57, 61, 92, 96, 99, 102, 106
- cizích slov, 85, 102
- dvojazyčný, 29
- neologizmů (též nových slov), 13, 28, 37, 38, 42, 46, 47, 53, 54, 56, 64, 66, 67, 72, 75, 77, 80, 86, 88, 96, 100, 103
- pravopisné, 32
- speciální, 37
- výkladový, 37, 39, 85, 89, 92, 111
- slovo(a), 19, 28, 41, 44, 47, 52, 55, 58, 69, 78, 86, 87, 88, 94, 95–103, 106, 109, 112, 116, 117, 124, 124, 129
- abstraktní, 25, 125
- adaptovaná, 48
- afixoidní, 81
- expressivní, 125
- hybridní, 82, 90, 97
- neohebná, 74
- nová, 20, 21, 23, 24, 28, 30, 38, 42, 45, 52, 81, 87, 89, 91, 94, 98, 104, 105, 107, 108, 111, 113, 122, 125, 126, 130
- nově utvořené, 92
- odborná, 100
- plnovýznamová, 114, 128
- přejatá, 104
- příznakové, 123
- sémanticky „prázdné“, 112
- složená, 44, 84, 85, 87, 90, 92, 94, 96, 97, 99, 100, 108, 114, 127
- textová, 39, 40
- základové, 44, 50, 55, 70, 87, 112, 123
- zkratková, 59, 65, 76, 95, 106, 107, 114, 128
- slovotvorba, 23, 27, 28, 30, 31, 33, 35, 37, 49, 81, 94, 96, 124
- kompozitní, 109
- kompresivní, 81
- konfrontační, 34
- neologická, 85
- paradigmatická, 92
- slovanská, 23, 34, 36
- substantivní, 53, 83, 84, 95
- synchronní, 23
- slovotvorná
- aktivita, 88, 100, 104
- potence, 71, 102, 112
- slovotvorné
- hnízdo, 80
- možnosti, 71, 93, 106, 122
- slovotvorné způsoby, 20, 57, 94, 106, 124, 130
- složenina(y), 44, 46, 59, 62, 82, 84, 86, 89, 90, 92, 94–107, 109, 111–114, 126–129
- adjektivní, 65
- modifikační, 110
- přířadovací, 62
- pořadovací, 62
- radixoidní, 72
- sekundární, 91, 101
- substantivní, 77
- sociolekty, 17
- sociolingvistika, 27, 30, 31, 37
- sousloví, 55, 77, 82, 87, 89, 90, 97, 100, 105, 108, 109, 117–120, 129, 130
- adjektivně-substantivní, 116
- dvoukomponentová, 54
- ustálená, 65

- soustava(y)
angličtiny, 58
aspektová, 67
pojmenovací, 130
slovesná, 67, 72, 122
slovotvorné, 94
vidové, 122
- spisovnost, 16, 18, 29, 30, 34, 72
- společensví
komunikační, 18
jazykové, 17, 18, 121
- spřahování, 43, 65
- spřežka, 62, 124
- struktura, 14, 19, 23, 35, 42, 46, 51, 55, 58, 64, 77,
78, 79, 80, 81, 91, 94, 101, 102, 106, 107, 117,
119, 122, 123, 124, 126
dvojčlenná bezafixální, 95
morfemická, 113
onomaziologická, 76, 114
sémantická, 45, 68, 127
slovotvorná, 23, 45, 67, 74, 76, 82, 100, 103,
107, 108, 109, 110, 111, 127, 128, 129
složená morfologická, 95
- styl(y), 82
neodborné, 94
odborný, 94
psané, 61
psaných textů, 15
publicistický, 15, 65, 74, 109
- substantivizace, 88
- sufix, 42, 49, 50, 51, 52, 56, 57, 59, 76, 77, 80, 112,
113, 119
- sufixace, 55, 56, 111, 125
nepravá, 76
- sufixoid, 44, 86, 91, 93, 94, 102, 113
- synchronní konfrontace, 14, 121
- syntagma, 62, 74, 77, 97, 117
- syntaktická kondenzace, 25, 56, 94, 107
- systém, 67
jazykový, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 31, 34,
37, 40, 42, 46, 53, 65, 67, 72, 74, 81, 83, 89,
94, 99, 102, 108, 109, 114, 117, 121, 127,
128, 129, 130
jmenný, 58, 64, 65, 67, 75, 130
komunikačně-sociální, 35
lexikální, 27, 33
slovotvorný, 19, 22, 23, 27, 36, 41, 44, 57, 82,
89, 92, 93, 98, 113, 114, 122, 124
- demokratizační, 42, 45, 125
determinologizační, 96
dynamická (dynamické), 13, 121
inovační, 23, 28, 31, 35
intelektualizační, 25, 53, 125
internacionalizační, 41, 54, 80, 101, 107, 115,
120, 122, 123, 129, 130
jazyková (jazykové), 21, 23
k angloamerikanizaci, 19
k tvoření vztahových adjektiv z domácích
základů, 49
k analytismu s navýšením aglutinačních rysů
v rovině slovotvorné, 128
k demokratizaci, 19, 24, 25
k intelektualizaci, 22, 49, 126
k internacionalizaci, 19, 24, 35, 47, 68, 76, 80,
82, 101, 122, 123
k jazykové ekonomii, 25
ke kolokvializaci, 24
k omezenějšímu uplatnění slovotvorných postu-
pů a způsobů při tvoření adjektiv, 64
k omezování užití přídavných jmen, 54
k opakovaně internacionalizaci, 24, 64, 118,
125
k polysyntetismu, 93
k sériovému tvoření nových slov se společným
antepozičním komponentem, 107
k slovosledné adjektivizaci morfologicky
neztvárněných přejímek, 86
ke shodě struktury slova a jeho významu, 94
k terminologizaci, 22, 125
ke kolokvializaci, 24, 65
konvergentní, 94
omezenějšího tvoření adjektiv, 61
pragmatické, 74, 105
pragmaticko-stylistické, 25, 42, 45, 109
slovotvorné, 34
strukturní, 30
systémově-strukturní, 94, 106
terminologizační, 25
tvoření příznakových sloves, 71
typologické, 30, 81, 94
vyrovnávací, 13, 24, 41, 74, 95, 123, 129, 130
vývojové, 21, 35, 67, 82
- teorie
komunikace, 17
korpusové lingvistiky, 38
(mas)mediální, 15, 32
o aktualizaci a automatizaci jazykových
prostředků, 23, 122
pojmenování, 28
slovotvorná, 36
současného překladu, 33
spisovného jazyka, 14, 28, 30, 34
- T**
- tendence, 13, 18, 22, 34, 36, 47, 52, 81, 110, 111,
112, 114, 121, 122, 124, 128

typologická, 115
 tvoření slov, 14, 28
 tzv. dynamické stability, 19

termín
 odborný, 94

terminologizace, 13, 22, 125

transkripce, 43, 108

turečtina, 85, 95, 101

typ(y)
 inovačních procesů, 14, 23, 25, 26, 121, 122,
 128, 130
 modifikační, 82
 mutační, 82
 nových lexikálních (slovtvorných)
 prostředků, 23
 pojmenovací, 14, 128, 130
 prefixoidní, 82
 slovtvorné, 14, 22, 23, 24, 79, 82, 94, 96, 100,
 105, 127, 128, 129
 strukturní, 93
 transpoziciční, 82

typologie
 inovačních procesů, 23, 122
 inovačních tendencí, 28
 vývojových postupů, 48
 vývojových tendencí, 35

U

univerbizace, 106

úroveň, 19
 jazykového systému, 31, 34, 37, 40
 lexikální, 23, 41, 42
 slovní zásoby, 23
 slovtvorná, 20, 42, 47, 55
 strukturní, 21
 syntagmatická, 78

útvary(y)
 afixoidní, 106
 (čistě) předponové, 58, 124
 derivované, 53
 hybridní, 81, 82, 90, 114
 jazykový, 15, 17, 20, 74, 95
 komunikační, 31, 32
 národního jazyka, 17, 19
 obouvidové, 68, 74
 perfektivní, 68
 prefigované, 69
 prefixálně-sufixální, 44, 57, 78, 125
 slohový, 15
 slovtvorný, 23
 synonymní, 78, 93

úzus, 25, 30

V

variabilita, 18

variantnost, 13, 14, 16, 17–20, 24, 43, 116

vlastní
 jména, 72, 78, 125
 názvy, 97, 102

výpůjčka, 55, 74, 80, 105

výraz(y)
 anglický, 73, 77, 92, 100, 104
 cizí, 122
 dvouslovné, 120
 expresivní, 47, 104, 109
 koexistující, 117
 konkurenční, 98
 lidový, 101
 neologické, 97
 nový, 55, 86, 87, 101, 107, 116, 129
 osamostatněný, 89
 předložkové, 78
 přejaté, 80
 příčest'ový, 71
 s frazeologickou sémantikou, 80
 se strukturou „substantivum + substantivum“,
 119
 slovtvorně adaptovaný, 106
 speciální, 129
 stylisticky příznakové, 120
 substantivizovaný, 85, 92
 substantivní, 44
 technický, 85
 terminologické, 100
 transkribovaný, 55, 85
 viceslovné, 78, 99, 116, 119
 základový, 91, 100, 105

významový posun, 78, 97

Z

základ(y)
 adaptovaný, 74
 adjektivní, 42, 113
 cizí, 57, 69, 126
 depropriální, 48
 deverbativní, 110, 112, 113
 domácí, 44, 49, 62, 66, 67, 70, 72, 95, 105, 109,
 122, 124, 128
 druhově posesivní, 51, 79
 inícia'lový, 45
 internacionální, 53, 66, 67, 75
 plnovýznamové, 14, 93, 94, 96, 123, 126, 128
 propriální, 50, 71, 125
 přejaté, 48, 50, 51, 66, 67, 69, 70, 71, 77, 125

slovní, 46, 106
slovtvorný, 42, 44, 52, 101, 106, 119, 120
substantivní, 42, 51, 52, 57, 77, 79, 105, 107,
113, 122, 123, 124, 129
zkrácený, 101
zkratkový, 46, 59, 123
zkrácenina, 85, 87, 98, 102, 103, 127
zkratka(y), 79, 106

iniciálové 123
zpětná transpozice, 68, 76

Ž

žánr, 15, 101, 118, 119, 128
mediální, 29